

Gekleurd nieuws?

De voorstelling van etnische minderheden in het nieuws in Vlaanderen.

Context, methodologische aspecten en onderzoeksresultaten

Ilse Devroe

Universiteit Gent
Vakgroep Communicatiewetenschappen
2007

INLEIDING	5
1. Situering	6
2. Methodologie en afbakening	7
MEDIA EN BEELDVORMING: EEN AANTAL CONCEPTEN.....	13
1. Nieuws.....	13
1.1. Vertrouwen in nieuws	15
1.2. Nieuws als venster op de wereld	16
1.3. Het venster van Vlaanderen	17
2. Het concept representatie	21
3. Stereotypen en vooroordelen.....	23
4. Ouderwets en Modern Racisme	25
5. De rol van de media in beeldvorming over etnische minderheden	28
5.1. Het proces van beeldvorming.....	29
5.2. De kleine bange Belg	30
5.3. Studies naar de invloed van media op opinies en attitudes ten aanzien van etnische minderheden	31
ONDERZOEK NAAR DE REPRESENTATIE VAN ETNISCHE MINDERHEDEN:.....	35
EEN STAND VAN ZAKEN.....	35
1. De begindagen.....	36
2. Verenigde Staten	37
2.1. Roberts (1975): de representatie van Afro-Amerikanen in televisienieuws	38
2.2. Martindale (1989): de representatie van Afro-Amerikanen in de pers sinds 1950	38
2.3. Wilson, Gutiérrez & Chao (2003): patronen in het nieuws over etnische minderheden	39
2.4. Campbell (1995): mythes in het lokale nieuws	40
2.5. Entman & Rojecki (2000): Misdad, geweld en ‘enlightened racism’	42
3. Europa	46
3.1. Groot-Brittannië	49
3.1.1. Hartmann, Husband & Clark (1974) en Troyna (1981): Etnische minderheden aan de rand van de samenleving	49
3.1.2. Van Dijk (1991 en 1993): De reproductie van racisme in het nieuws: het discours van de elite	52
3.1.3. The Glasgow Media Group (1999): Migratie in het nieuws	54
3.1.4. Kaye (1998 & 2001): Asielzoekers als profiteurs.....	56
3.1.5. Law (2002): Het Britse nieuws: de grote anti-racisme show?	57
3.1.6. Richardson (2004): de Islamofobie van de Britse kwaliteitsdagbladen.....	59
3.2. Nederland	61
3.2.1. Van Dijk (1983): Het discours van racisme in de Nederlandse pers	61
3.2.2. Leurdijk (1999): Televisiejournalistiek over de multiculturele samenleving	64
3.2.3. Sterk & van Dijk (2003): Monitor diversiteit 2002: een doorlichting van de Nederlandse publieke en commerciële televisie	65
3.3. België	66
3.3.1. Staes en Lerouge (1994): allochtonen en aanverwante thema's in de Belgische pers	66
3.3.2. d'Haenens (1996): de multiculturele samenleving in het televisiejournaal	69

3.3.3. Saeys & Coppens (2002): MediaWatch 1998	70
3.3.4. Blommaert en Verschueren (1998): Het probleem van het diversiteitsdebat	70
3.3.5. Devroe en Saeys (2002): allochtonen en aanverwante thema's in de pers bis.....	72
3.3.6. Lardon & Doens (2004): de monitor diversiteit in Vlaanderen	73
3.3.7. Van Gorp (2005): frames over asielzoekers in de Belgische kranten	74
3.3.8. d'Haenens & Koeman (2005): European day of media monitoring: het Nederlandse en Vlaamse televisiejournaal	75
4. Conclusie	77
DE METHODOLOGIE EN RESULTATEN VAN DE INHOUDSANALYSE	81
1. Waarom een kwantitatieve benadering?	81
2. Selectiecriteria en omschrijving van de steekproef	84
2.1. Selectiecriteria	84
2.2. Definitie Etnische minderheden/Allochtonen	85
2.3. Steekproef	88
3. Het codeboek	91
3.1. Het ontwikkelen van het waarnemingsinstrument	91
3.2. Het codeboek en de operationalisering	93
4. Selecteren en coderen: het trainen van de waarnemers en de organisatie van het waarnemingsproces	94
5. Intercodeurbetrouwbaarheid	95
5.1. Betrouwbaarheid bij het codeboek televisienieuws	96
5.2. Betrouwbaarheid bij het codeboek kranten	97
6. De onderzoeksvragen en de 9 hypotheses van de inhoudsanalyse	99
7. Rapportering van de resultaten	100
7.1. Het aantal nieuwsberichten waarin etnische minderheden vermeld werden	100
7.2. Het belang van nieuws over etnische minderheden	102
7.2.1. De Kranten	102
7.2.1.1. Het voorpaginanieuws	102
7.2.1.2. Hoe groot zijn de artikels?	102
7.2.1.3. Aanwezigheid van foto's	103
7.2.1.4. Conclusie	104
7.2.2. Televisienieuws	104
7.3. Journalisten van allochtone origine	106
7.4. De onderwerpen van nieuwsberichten over etnische minderheden: het grote misdaadverhaal	107
7.4.1. Kranten- en televisienieuws: een algemeen overzicht	107
7.4.2. Zijn er verschillen tussen de nieuwsmedia?	109
7.4.3. De actoren in de misdaadberichtgeving	113
7.4.3.1. De passieve actoren in de misdaadberichtgeving	114
De slachtoffers	117
7.4.3.2. De actieve actoren in de misdaadberichtgeving	117
7.4.4. De typische allochtonenthema's in het nieuws	120
7.4.5. Conclusie	122
7.5. Achtergrondinformatie bij het nieuws	123
7.6. Wij versus Zij	124
7.7. De actoren in het nieuws	126
7.7.1. Etnische minderheden in de berichtgeving: als individu of als groep	127

7.7.2. Etnische minderheden al dan niet stereotiep in beeld: vrouwen met hoofddoek en mannen met lange gewaden?.....	129
7.7.3. De etnische minderheden in het nieuws: de passieve actoren.....	132
7.7.3.1. Identificatie van etnische minderheden.....	132
7.7.3.2. Mannen of vrouwen?.....	133
7.7.3.3. Etnische origine?.....	133
7.7.3.4. Beroep.....	136
7.7.3.5. Het woord aan de personen waarover gesproken werd.....	138
7.7.4. De etnische minderheden in het nieuws: de actieve actoren.....	138
7.7.4.1. Geïnterviewden: de cijfers.....	139
7.7.4.2. Geïnterviewden: de identificatie.....	139
7.7.4.3. Mannen of vrouwen?.....	140
7.7.4.4. Etnische origine?.....	142
7.7.4.5. Beroep.....	143
7.7.4.6. Wie spreekt over allochtonenthema's? Autochtonen of allochtonen?.....	145
7.7.4.6.1. Wie spreekt in de kranten?.....	145
7.7.4.6.2. Wie spreekt in de journaals?.....	146
ALGEMEEN BESLUIT.....	149
1. De hoeveelheid en het belang van de berichten over etnische minderheden in het Vlaamse nieuws.....	149
2. De etnische minderheden in het nieuws.....	149
3. H1: Allochtone journalisten veroorzaken geen verandering in de nieuwsinhoud.....	150
4. H2: Etnische minderheden komen vooral aan bod in verband met misdaad.....	151
5. H3: Etnische minderheden komen vaak in het nieuws i.v.m. typische allochtonenthema's zoals migratie, integratie, de multiculturele samenleving, gelijke kansen,.....	152
6. H4: Racisme en discriminatie zijn belangrijke thema's in het nieuws.....	152
7. H5: Er wordt te weinig achtergrondinformatie gegeven in berichten over etnische minderheden.....	152
8. H6: Er is een wij/zij tegenstelling in het nieuws: er wordt bericht vanuit een dominant blank perspectief waarbij etnische minderheden als fundamenteel 'anders' worden voorgesteld.....	153
9. H7: Etnische minderheden worden voorgesteld als één homogene groep.....	153
10. H8: Etnische minderheden komen vooral in de rol van 'gewone mensen' in het nieuws en zelden als expert of deskundige.....	153
11. H9: Allochtonen krijgen veel minder het woord dan autochtonen, zelfs in nieuws over typische allochtonenthema's.....	154
12. De verschillen tussen de nieuwsmedia.....	154
13. Slotbeschouwingen en discussie.....	156
BIBLIOGRAFIE.....	159
Bijlagen: De codeboeken.....	169

INLEIDING

INLEIDING

Etnische minderheden worden door de media hoofdzakelijk in verband gebracht met problemen en conflicten, vrouwen worden ondergerepresenteerd in het nieuws, senioren komen te weinig aan bod, jongeren worden stereotiep voorgesteld, het VTM-nieuws is sensationeler dan het VRT- journaal, Deze beweringen lijken misschien evident, alleen zijn ze niet altijd even goed onderbouwd met wetenschappelijk onderzoek. Is het bijvoorbeeld werkelijk zo dat etnische minderheden vooral in het nieuws komen in verband met problemen en conflicten? En indien ja, op welke manier gebeurt dit precies? Met welke onderwerpen worden ze in verband gebracht? Wordt het perspectief van etnische minderheden weergegeven? Vragen waar we in dit onderzoeksrapport dieper op ingaan.

Centraal in dit rapport staat de berichtgeving over etnische minderheden in het Vlaamse nieuws. We onderzochten m.a.w. hoe etnische minderheden in het Vlaamse nieuws worden gerepresenteerd.

Dit onderzoek¹ werd ondernomen in een reeks van onderzoeksactiviteiten rond het thema media en etnische minderheden aan de Vakgroep Communicatiewetenschappen van de UGent onder leiding van prof. Frieda Saeys (zie o.m. d'Haenens & Saeys, 1996; Devroe & Saeys, 2002; Saeys & Coppens, 2002; Devroe, Driesen & Saeys, 2005; Saeys & Devroe, 2005; Devroe, 2006).

In het onderzoeksveld van media en etnische minderheden, kunnen we grosso modo onderzoek rond drie aspecten onderscheiden:

- onderzoek naar het mediagebruik van etnische minderheden en daaraan gelinkt hoe zij mediaboodschappen interpreteren (zie o.a. de Aguirre et al, 1996; De Sutter & Saeys, 1996; Devroe et al, 2005; Devroe, 2005; d'Haenens et al, 2004; Gillespie, 1995; Tsagarousianou, 2001 a, b)
- onderzoek naar de productie van mediaboodschappen door en over etnische minderheden (zie o.a. Deuze, 2002 a, b; Geourgiou, 2006; Leurdijk, 1999)
- onderzoek naar de representatie van etnische minderheden in de media (zie verder).

In vorig onderzoek is de meeste aandacht gegaan naar de inhoud van mediaboodschappen (zie voor een overzicht hoofdstuk 2). Dit komt ondermeer omdat belangenorganisaties en beleidsorganen mediamonitoring rond dit specifieke aspect aanmoedigen (zie o.a. ter Wal, 2002). Ook publieke omroepen worden aangesproken op hun sociale verantwoordelijkheid en voortrekkersrol in de samenleving om de etnische diversiteit in de maatschappij te weerspiegelen en te stimuleren. Ze screenen zowel hun eigen programma's, als deze van andere niet-openbare omroepen (zie o.a. de Monitor Diversiteit van zowel de Vlaamse als de Nederlandse Publieke Omroep).

Voor Vlaanderen, maar ook internationaal, zijn de wetenschappelijke studies over hoe etnische minderheden voorgesteld worden in de media, hoofdzakelijk in nieuws, het talrijkst (voor Vlaanderen zie Blommaert & Verschueren, 1998; Devroe & Saeys, 2002; d'Haenens, 1996; d'Haenens & Soens, 1996; Staes & Lerouge, 1994; Lardon & Doens, 2004; Van Gorp, 2004; d'Haenens & Koeman, 2005).

Dergelijke inhoudsanalyses mogen voor Vlaanderen dan wel het talrijkst zijn; de omvang en het onderzoeksopzet van een aantal van deze studies blijft eerder kleinschalig en/of is niet concreet toegespitst op het meten van de representatie van etnische minderheden in het nieuws. Om die redenen leek een recent onderzoek over de representatie van etnische minderheden in het Vlaamse nieuws opportuun.

¹ Voor meer informatie over het onderzoek, gelieve contact op te nemen met Ilse Devroe (e-mail: idevroe@yahoo.com)

1. Situering

Sedert de jaren negentig is in Europa de belangstelling voor de relatie tussen media-etnische minderheden en de functie van de media in een multiculturele samenleving toegenomen. Mediarepresentaties, mediagebruik en de deelname aan het mediaproductieproces van etnische minderheden worden immers beschouwd als indicatoren voor de participatie aan het maatschappelijk leven en dus voor de integratie van allochtonen. Deze relatief recente bewustwording, met de daaraan gekoppelde ontwikkeling van initiatieven, moet gezien worden binnen de huidige context van migratie, open grenzen en diaspora. De media zijn slechts één van de domeinen die tot onderwerp van onderzoek behoren bij het bestuderen van deze maatschappelijke veranderingen. Binnen de politieke wetenschappen, sociologie en antropologie wordt bijvoorbeeld meer aandacht besteed aan nationalisme, immigratiepolitiek, immigratiecontrole, integratie-en adaptatieprocessen, de link tussen 'race' en burgerschap, racisme, xenofobie, de constructie van nationale, culturele en etnische identiteit Het belang dat gehecht wordt aan de media in deze discussie is te verklaren door de sleutelrol die zij volgens vele auteurs spelen bij het beïnvloeden van de publieke opinie over etnische minderheden (Cottle, 2000; Hall, 1995; Van Dijk, 2000; Verstraeten, 1998). Sinds de aanslagen van 11 september 2001 in New York is de belangstelling en helaas ook de argwaan voor alles wat te maken heeft met etnische minderheden alleen maar toegenomen, in het bijzonder als het gaat over moslims.

Vandaar dat zowel op het Europese niveau (Frachon & Vargaftig, 1995; ter Wal, 2002) als door de lokale overheden het onderzoek terzake wordt aangemoedigd. Vooral de publieke omroepen werden zich sinds het midden van de jaren negentig bewust van hun rol in een multiculturele samenleving. Ook in Vlaanderen is vooral de laatste jaren die bewustwording merkbaar. De oprichting van de cel Diversiteit binnen de Vlaamse publieke omroep VRT in 2003 is een uiting hiervan. Een belangrijke doelstelling van de cel diversiteit is het ontwikkelen van initiatieven voor een meer evenwichtige beeldvorming en meer participatie van etnische minderheden in de programma's van de publieke radio en televisie. Daarbij wordt aandacht besteed aan een correcte afbeelding van etnische minderheden in de programma's enerzijds en het stimuleren van participatie van deze groep aan die programma-inhoud anderzijds (http://www.vrt.be/vrt_master/over/vrt_overvrt_diversiteit_engagement/index.shtml).

Ook in de nieuwe beheersovereenkomst van de VRT (2007-2011) is er expliciet aandacht voor diversiteit. De VRT gaat een aantal verbintenissen daarover aan. Zo wordt in het programma-aanbod getracht de Vlaamse samenleving correct te weerspiegelen. In het kader daarvan wordt eveneens een diversiteitsbarometer uitgewerkt die het mogelijk moet maken de diversiteit binnen de programma's op te volgen. De VRT verbindt er zich ook toe acties te ondernemen om meer diversiteit te creëren op de werkvloer. Vacatures worden ondermeer verspreid via de mediakanalen van doelgroepenorganisaties en -verenigingen. Via snuffelstages en informatienamiddagen maken jongeren van allochtone origine kennis met de werking en de functies binnen de media en de opleidingen die daarvoor kunnen gevolgd worden. Deze doelstellingen werden concreet uitgewerkt in de performatiemaatstaven: bij gelijke kwalificaties dient een voorrangsbeleid gevoerd te worden voor personen van allochtone origine, er worden streefcijfers uitgewerkt voor de tewerkstelling van o.a. personen van allochtone origine, en tenslotte worden er nog betaalde opleidingsstages van zes maanden georganiseerd o.a. voor jongeren van allochtone origine (VRT, 2006).

Een ander initiatief dat kan gekaderd worden in deze recente maatschappelijke bewustwording is Trefmedia, opgestart door het Forum voor Etnische Minderheden in Vlaanderen. Een van de doelstellingen van het Forum is het ijveren voor een evenredige participatie en correcte representatie van etnische minderheden in de media, en om dit te bereiken werd Trefmedia opgericht (<http://www.trefmedia.be/trefmedia.htm#Missie>).

Ook bij KifKif, het belangrijkste interculturele platform in Vlaanderen, zijn er verschillende initiatieven opgestart waaronder MediaWatch. De medewerkers van KifKif screenen met een kristisch oog de berichtgeving over de multiculturele samenleving. Daarnaast startte KifKif in mei 2005 met een eigen interculturele webradio. De doelstellingen van deze webradio zijn ondermeer het counteren van de negatieve beeldvorming over allochtonen in de mainstream media en het 'empoweren' van allochtonen om zelf radioprogramma's te produceren (<http://site.kifkif.be/kifkif/kifkif.php>).

Ook op politiek vlak groeit de aandacht voor de rol van de media in het stimuleren van integratie van etnische minderheden enerzijds, en het aanvaarden van een multiculturele samenleving bij de Vlamingen anderzijds. Zo werd in april 2005 een debat georganiseerd in de Senaat over media en multiculturalisme. Ook Marino Keulen, Vlaams minister van Inburgering, wijst in zijn beleidsbrief 'Inburgering' op de rol van de media in het vormen van een opinie over de multiculturele samenleving. Daarbij heeft hij het specifiek over de invloed van de media betreffende de manier waarop ze *'bepaalde burgers portretteert (sic)'* en heeft hij het over het belang van de participatie van etnische minderheden aan de media (Vlaams Parlement 2005-2006, nr. 528/01: 11). Tot slot schrijft Geert Bourgeois, Vlaams minister van Media, in zijn beleidsnota 2004-2009 dat een 'divers' media-aanbod moet gestimuleerd worden. Voor wat betreft etnische minderheden verwijst hij naar dezelfde elementen als Marino Keulen, nl. het aanwerven van meer allochtone mediamakers, het stimuleren van de deelname van allochtonen aan programma's en een correcte(re) representatie van deze groep in de media-output (Bourgeois, 2004).

2. Methodologie en afbakening

Kwantitatieve benadering

Voor de analyse van de nieuwsboodschappen werd gebruik gemaakt van een kwantitatieve inhoudsanalyse. Voor de inhoudsanalyse werd een nieuw codeboek ontwikkeld op basis van codeboeken uit verschillende andere inhoudsanalyses, en op basis van het uitgebreid uittesten en aanpassen van het meetinstrument. De ontwikkeling van het onderzoeksinstrument gebeurde tussen 2002 en 2003. Uiteindelijk werd de binnenlandberichtgeving tussen 2002 en 2004 van zeven Vlaamse kranten en de 19u journaals van VTM en VRT geanalyseerd.

Thematische afbakening: Nieuws

Het centrale onderzoeksonderwerp in dit rapport is *nieuws*. Velen onder ons baseren zich op de informatie aangeboden via de nieuwsmedia om een zicht te krijgen op wat rondom ons gebeurt, welke issues belangrijk zijn in de maatschappij, waar we ons zorgen moeten over maken, ... Daarbij gaan we er meestal vanuit dat nieuwsberichten een correcte weergave zijn van de realiteit (Allan, 2004). Verschillende auteurs (McNair, 2003; Johnson-Cartee, 2005; Schlesinger, 1988; Tuchman, 1978) duiden op deze specifieke sociale constructiefunctie van nieuws waarbij de realiteit *opnieuw* geconstrueerd wordt voor mensen die niet aanwezig waren bij het nieuwsgebeuren. Daarnaast heeft nieuws binnen Westerse democratische maatschappijen ook nog een belangrijke politieke functie, namelijk het verspreiden van informatie zodat de burger op basis daarvan rationele electorale en economische keuzes kan maken. Het brengen van nieuws of het verspreiden van informatie onder de burgers, wordt

beschouwd als een basiselement van de publieke sfeer. Een noodzakelijk element voor het stimuleren van participatie van het publiek bij debatten en beleidsbeslissingen.

Heel wat onderzoek waarin de relatie media en etnische minderheden centraal staat, analyseert ook fictie, waarvan het belang op het vlak van beeldvorming zeker niet mag onderschat worden. Onder andere Franchon & Vargaftig (1995:7) wijzen op de significante rol die fictie kan spelen in de beeldvorming over etnische minderheden: “ (...) *using immigrants as characters in fiction gives ordinary members of the public the chance to identify with them. (...) This can break the vicious circle that tends to associate them with problems.*” Het volstaat echter niet om minderheden enkel aan bod te laten komen, de manier waarop ze in beeld gebracht worden is cruciaal. Verschillende studies toonden immers reeds aan dat het beeld van etnische minderheden in fictie -film, televisiefictie, literatuur- vertekend is (zie o.a. De Bruin, 2005; Entman & Rojecki, 2000; Hall, 1995; Hartmann & Husband, 1974; Larson, 2006; Shaheen, J.C., 2003).

In deze studie kozen we voor de analyse van nieuws, en niet van fictie. Mensen die weinig in contact komen met allochtonen, en dat is het geval voor het grootste deel van de Vlamingen en Belgen, onderbouwen hun mening over deze groep immers vaak met informatie uit de media, en vaak gaat het dan om informatie verkregen uit nieuws.

Niettemin willen we niet vervallen in een al te simplistisch effectdenken. De relatie tussen media en opinievorming is één van de meest bediscussieerde en nog steeds actuele vraagstukken binnen de Communicatiewetenschappen. Vaak wordt bijvoorbeeld de vraag gesteld of de nieuwsberichtgeving over etnische minderheden al dan niet onverdraagzaamheid of racisme veroorzaakt. McQuail (2005: 456) wijst erop dat de Communicatiewetenschappen en Media Studies als disciplines gebaseerd zijn op de veronderstelling dat media belangrijke effecten hebben, maar hij zegt daarbij ook meteen dat er tot op vandaag weinig overeenstemming is tussen Communicatiewetenschappers over de aard en grootte van deze effecten. Verschillende auteurs duiden op het gevaar van ‘injectienaalddenken’ binnen de relatie media en opinievorming bij het publiek (zie o.a. Gauntlett, 1998; McNair, 2003; Verstraeten, 2003). Het precieze effect is nog nooit eenduidig aangetoond. Zo wijst o.a. Gauntlett (1998) op de vele methodologische tekortkomingen bij effectonderzoek, waarbij de mediaconsument al te vaak wordt beschouwd als een passieve ontvanger die mediaboodschappen klakkeloos overneemt.

Ook over het effect van nieuwsinhoud op opinievorming is tot nu onvoldoende geweten om er eenduidige uitspraken over te kunnen doen. Veel hangt immers af van de persoonlijke kenmerken van de nieuwsconsument en van de karakteristieken van het nieuwsbericht zelf (Mullan, 1997). Het feit dat het niet volledig duidelijk is wat de impact van nieuws is op het publiek, doet niets af aan het belang van nieuws. McNair (2003: 28) vat dit op een goede manier samen: “*The effects issue is one of the most difficult and contentious in media studies, despite the vast resources and energies which have been expended in trying to resolve it. This is no less true for journalism than for any other category of media output. In the end, it can be stated with certainty only that journalism matters because we believe it to do so.*”

In deze studie is het dan ook niet de bedoeling uitspraken te doen over de effecten van de nieuwsboodschappen die we analyseren. Het is echter wel de bedoeling na te gaan hoe etnische minderheden gerepresenteerd worden in het nieuws.

Thematische afbakening: etnische minderheden

In deze studie hanteren we meestal de termen etnische minderheden en allochtonen. In het maatschappelijk debat in Vlaanderen worden echter heel veel verschillende termen gehanteerd:

migranten, allochtonen, etnische minderheden, nieuwe Vlamingen, vreemdelingen, etnische minderheden, enz. Met deze termen zijn verschillende positieve en negatieve connotaties verbonden. Vaak is het moeilijk om te weten wat men best hanteert om bepaalde gevoeligheden te vermijden. De term ‘allochtoon’ wordt tegenwoordig het vaakst gebruikt, maar is enkel gekend in Vlaanderen en Nederland. In andere Europese landen wordt er meestal gepraat over *ethnic minorities*. Ook de term migrant wordt, hoewel minder vaak, nog regelmatig gebruikt. Van Ginneken (1997:12) bespreekt kort de historische evolutie van de termen die werden en worden gebruikt en de daarmee impliciet verbonden maatschappelijke attitudes t.a.v. allochtonen of etnische minderheden: *“As long as they were needed, they were called ‘guest workers’. But when they outstayed their welcome, they were soon relabelled immigrants or even ‘illegal’ immigrants – under nationality laws which had been introduced by others. Policy makers in European countries have since wrestled with devising a new vocabulary to ‘reframe’ these groups. In the Netherlands, the preferred term has become allochtoon, which is basically just a more pompous word for ‘non-native’.”* Hoewel bij aanvang ‘allochtoon’ als een goed alternatief werd ervaren voor termen als vreemdeling, migrant of gastarbeider, begint nu de weerstand tegen het gebruik ervan langzaam te groeien. Heel wat zogenaamde allochtonen horen zichzelf niet graag zo noemen, want velen onder hen zijn al tweede en derde generatie en dus in België geboren. Door sommigen wordt het zelfs als een scheldwoord beschouwd. Het kind moet echter een naam krijgen. Om maatschappelijke problemen en ongelijkheid te analyseren, is het noodzakelijk dat de groep waarover we het hebben kan benoemd worden, of die term nu migranten, allochtonen of etnische minderheden is, maakt soms maar een klein verschil. Wij kiezen er in dit rapport dan ook voor om de termen ‘etnische minderheden’ en ‘allochtonen’ af te wisselen. We wisselen af omdat dit de leesbaarheid van het rapport ten goede komt en omdat dit in de volksmond en daarbuiten de meest bekende benamingen zijn.

Voor de kwantitatieve inhoudsanalyse stelden we een operationele definitie op van wat wij verstaan onder etnische minderheden. Het is echter noodzakelijk dat we naast deze operationele definitie ook duidelijk maken wat we verstaan onder etnische minderheden als concept.

We zoeken eerst inspiratie bij de verschillende definities van allochtonen. In Van Dale Taalweb (on-line woordenboek) wordt ‘allochtoon’ omschreven als: *‘iemand die van elders afkomstig is’*. Aangezien heel wat van onze onderzoekssubjecten echter in België geboren zijn, lijkt deze term minder aangewezen. Als we echter kijken naar het decreet inzake het Vlaams beleid t.a.v. etnische minderheden wordt ‘allochtonen’ daar gedefinieerd als: *‘personen die zich legaal in België bevinden, ongeacht of zij de Belgische nationaliteit hebben en aan de volgende voorwaarden voldoen: minstens één van hun ouders of grootouders is geboren buiten België; zij bevinden zich in een achterstandse positie vanwege hun etnische afkomst en hun zwakke sociaal-economische situatie.’* Deze definitie is al meer bruikbaar voor onze studie. In het decreet wordt echter onder de volledige groep van etnische minderheden begrepen *‘het geheel van de allochtonen, de vluchtelingen, de woonwagenbewoners en de niet tot hiervoor genoemde groepen behorende vreemdelingen die zich in België bevinden zonder wettig verblijfsstatuut en die wegens hun noodsituatie opvang of bijstand vragen’* (Vlaams MinderhedenCentrum, 2005). We kunnen ons vragen stellen bij de voorwaarden die in het decreet bepaald zijn om ‘allochtonen’ te beschrijven. Wat met EU burgers en inwijkelingen uit de Verenigde Staten of Australië? Wat met de Joodse gemeenschap? Als er gepraat wordt over allochtonen, dan worden deze groepen daar doorgaans niet onder begrepen. Uiteraard is de bijkomende voorwaarde in de definitie *‘zich in een positie van achterstand bevinden vanwege etnische afkomst en zwakke sociaal-economische positie’*. Als dit echter op individueel niveau bekeken wordt, dan klopt dit zeker niet voor iedereen. Wanneer wordt dan een individu als allochtoon beschouwd?

Sterk (2000: 108) wijst erop dat met de term allochtonen in het alledaagse gebruik wordt bedoeld: diegenen die op grond van uiterlijke kenmerken herkenbaar zijn als niet-West-Europeanen. Dit klopt inderdaad, maar we kunnen het bezwaarlijk een exacte definitie noemen. Zeker voor wat de grootste minderheidsgroepen in Vlaanderen betreft, Turken en Marokkanen, is het niet altijd evident om iemand als dusdanig te identificeren enkel en alleen op basis van ‘niet-Westerse uiterlijke kenmerken’. Wie door één persoon beschouwd wordt als allochtoon, zal door een ander misschien als autochtoon geïdentificeerd worden. Hiervan dienen we ons bewust van te zijn bij de analyse van media-inhoud.

‘Etnisch’, ‘Etniciteit’ of ‘Etnische groep’ is ook niet onproblematisch om te definiëren. Binnen de sociale wetenschappen worden verscheidene studies gewijd aan wat nu precies moet begrepen worden onder een etnische groep en hoe die gevormd wordt (zie o.a. Barth, 1969 en 1994; Roosens 1989 en 1994), en nog steeds is er geen consensus bereikt over wat nu precies moet begrepen worden onder een ‘etnische groep’ (Yang, 2000: 9).

De term etnisch is afkomstig van het Griekse woord *ethnikos* en betekent ‘eigen aan een volk’ (Van Dale Taalweb, 2005). De term werd oorspronkelijk gebruikt om ‘anderen’, ‘cultural strangers’ en ‘heidenen’ te benoemen. Etniciteit werd meestal geassocieerd met minderheden, ‘outsiders’, de niet dominante groep in de samenleving (Gillespie, 1995: 9). Tegenwoordig zijn er al positievere connotaties verbonden met de term etniciteit, zoals wanneer gesproken wordt over ‘etnische’ juwelen, kledij of voedsel (Downing & Husband, 2005: 12). Toch kunnen we tot op vandaag zeggen dat wanneer de term etnisch in de mond genomen wordt heel wat mensen denken aan migranten, asielzoekers, allochtonen.

Zowel Barth (1994) als Roosens (1994) zien een etnische groep eerder als een sociale constructie, een dynamische sociale organisatie van cultuurverschillen, dan als drager van een bepaalde cultuur. Dit proces van sociale constructie is voortdurend onderhevig aan verandering. Het is gebaseerd op toewijzing tot een bepaalde groep door anderen en zelf-toewijzing. Ondanks dit proces van sociale constructie, wijst Roosens (1994: 83) er wel op dat de ‘gemeenschappelijke afkomst’, de ‘origine’ een belangrijk element is binnen de etnische groepsidentiteit. Daarmee bedoelt hij dat er een zekere vorm van verwantschap, gemeenschappelijke afstamming is tussen de leden van een etnische groep.

Ook in de definitie van Giddens (1997: 210) wordt opnieuw verwezen naar ‘afstamming’, maar ook naar het feit dat leden van een etnische groep zichzelf beschouwen als lid van die groep en door anderen toegewezen worden als behorende tot die groep: *“Ethnicity refers to the cultural practices and outlooks of a given community of people that set them apart from others. Members of ethnic groups see themselves as culturally distinct from other groups in a society, and are seen by those other groups to be so in return. Different characteristics may serve to distinguish ethnic groups from one another, but the most usual are language, history or ancestry (real or imagined), religion and styles of dress or adornment.”*

Volgens Gillespie wordt binnen het conventionele discours van de sociale wetenschappen ‘etnische groep’ doorgaans gedefinieerd als: *“sharing some combination of common descent (real or supposed), cultural or physical characteristics and sets of attitudes and behaviours”* (Smooha, 1989 geciteerd in Gillespie, 1995). Opnieuw merken we in deze definitie een verwijzing naar het element ‘gemeenschappelijke afkomst’.

Vaak is het verschil tussen de definitie van een raciale en etnische groep echter onduidelijk. Yang (2000: 9) maakt in zijn studie duidelijk wat nu precies de verschillen of gelijkenissen zijn. Wij volgen zijn redenering. Yang maakt een onderscheid tussen een nauwe en brede definitie van een etnische groep. In de nauwe definitie is een etnische groep *‘socially distinguished, by others or by itself, on the basis of its unique culture or national origin.’* Belangrijke elementen in deze definitie zijn unieke cultuur of (nationaliteit) origine. Voorbeelden zijn de Italianen, de Ieren, de Duitsers. Een raciale groep is dan een groep

‘socially distinguished, by others or by itself, on the basis of its unique physical characteristics such as skin color, eye color, hair color, facial structure, etc.’ In deze definitie wordt een raciale groep gedetermineerd door zowel fysieke als sociale karakteristieken. Volgens Yang is het zo dat in de brede definitie van een etnische groep ook de raciale groep vervat zit. Zo worden blanken niet beschouwd als een etnische groep in de nauwe definitie, maar wel in de brede definitie. Onze definitie van etnische minderheden (zie hieronder) kan beschouwd worden als een brede definitie, gezien ook fysiek raciale kenmerken opgenomen zijn in de omschrijving.

Op basis van het voorgaande, definiëren wij etnische minderheden – waarbij moet opgemerkt worden dat deze definitie zeker niet exhaustief is- dan als:

- personen die zich zowel legaal als illegaal in een Westers land bevinden en waarvan zij zelf of één van hun ouders of grootouders geboren is in een niet-Westers land;
- waarvan de etnisch of culturele groep waar ze deel van uitmaken – of verondersteld worden deel van uit te maken- een minderheidsgroep is in de samenleving en als groep in een sociaal-economische achterstandspositie verkeert;
- waarbij ze zichzelf toewijzen als behorende tot die groep of/en door de dominante groep toegewezen worden als behorende tot die groep;
- waarbij ze binnen de groep waartoe ze behoren of toegewezen worden een aantal reële of veronderstelde karakteristieken delen zoals gemeenschappelijke afkomst of culturele of fysiek raciale kenmerken en bepaalde attitudes en gedrag.

We willen nogmaals benadrukken dat dit een algemene, conceptuele definitie is. De operationele definities, waarbij een preciezere omschrijving wordt gehanteerd om nieuwsberichten te selecteren, komen later aan bod.

Het identificeren van welke groepen nu precies etnische minderheden zijn, is dus complex. Een groep die in België beschouwd wordt als een minderheid, is dat in een ander land weer niet, en omgekeerd. Om die reden is het vaak ook niet evident om studies uit verschillende landen met elkaar te vergelijken. Het gaat immers vaak om andere groepen, met hun eigen culturele gebruiken, gewoontes en normen en waarden. Vergelijken is misschien niet altijd evident, maar onmogelijk is het nu ook weer niet. In dit rapport geven we een overzicht weer van internationaal onderzoek naar de voorstelling van etnische minderheden in het nieuws en maken we een synthese van de belangrijkste resultaten.

Geografische afbakening

We beperken het empirische onderzoek tot Vlaanderen. We analyseerden enkel het Vlaamse nieuws. De reden waarom we ons beperkt hebben tot Vlaanderen en het onderzoek niet uitgebreid hebben tot Franstalig België, is ten eerste het verschil in mediacultuur tussen de twee landsgedeeltes, en ten tweede het verschil in de etnische samenstelling van de ‘vreemde’ bevolking in Vlaanderen en Wallonië.

Tot op heden is het moeilijk een duidelijk zicht te krijgen op het aandeel etnische minderheden binnen de Belgische bevolking, aangezien etniciteit officieel niet geregistreerd wordt: eenmaal een persoon de Belgische nationaliteit verwerft, verdwijnt hij/zij uit de statistieken. Voor zowel Vlaanderen als Wallonië is het dan ook een probleem om exacte cijfers te bekomen. Een probleem dat in de toekomst zeker aandacht verdient, wil men tot een efficiënt doelgroepenbeleid komen. Als we enkel rekening houden met de nationaliteit, dan bestond in

2002 16,1% van de niet-Belgische bevolking (of 1,4% van de Belgische bevolking) uit Turken en Marokkanen. In absolute cijfers komt dat neer op 45 866 Turken en 90 642 Marokkanen. Ongeveer een derde van de Marokkanen (29 332) en bijna de helft van de Turken (21 328) woont in Vlaanderen. In Vlaanderen zijn er ongeveer dubbel zoveel inwoners met de Marokkaanse (29 332) en Turkse (21 328) nationaliteit dan in Wallonnië (resp. 13 653 en 10 961). De rest van de niet-Belgische bevolking bestaat hoofdzakelijk uit mensen afkomstig uit de Europese Unie. Deze cijfers zijn exclusief naturalisaties en kinderen van Turken en Marokkanen geboren in België. Dit betekent dat het aantal mensen van Turkse en Marokkaanse origine veel groter is dan wat we kunnen afleiden uit de officiële statistieken. Om een idee te krijgen van het aantal naturalisaties: tussen 1993 en 2001 verkregen ongeveer 70 000 Turken en 111 000 Marokkanen de Belgische nationaliteit (VRIND, 2003).

In 2004 werd door Turkse en Marokkaanse organisaties ‘40 jaar Turkse en Marokkaanse migratie’ gevierd. De eerste Marokkanen en Turken kwamen dus naar België halfweg de jaren zestig, tijdens een economische hoogconjunctuur, en werden gastarbeiders genoemd. Zij maakten deel uit van de tweede migratiegolf, de eerste was vlak na de Tweede Wereldoorlog en bestond vooral uit migratie van Italianen en Spanjaarden. Tijdens deze twee periodes werden goedkope arbeidskrachten naarstig gerecruteerd, eerst in Zuid-Europa, daarna in Turkije en de Maghreblanden. Opvang voor deze ‘gastarbeiders’ was echter zo goed als onbestaande. In de jaren zeventig, tijdens de economische crisis, werden de buitenlandse gastarbeiders niet meer met open armen verwelkomd, integendeel, er werd een Europese migratiestop afgekondigd. Door het recht op gezinshereniging kwamen vrouwen en kinderen wel nog naar België over (d’Haenens et al, 2004: 17-18; Martens, 1997). De groepen Spanjaarden en Italianen uit de eerste migratiegolf worden echter al lang niet meer als ‘migranten’ -met de daarmee verbonden negatieve connotaties- beschouwd, Turken en Marokkanen echter wel (Roosens, 1994: 89). Uit onderzoek van Billiet, Carton & Huys (1990) blijkt dat Belgen vooral negatieve gevoelens hebben tegenover migranten met een moslimachtergrond, in het bijzonder t.o.v. Turken en Marokkanen. Deze gevoelens zijn er sinds de aanslagen van elf september 2001 zeker niet op verbeterd. Wanneer men in Vlaanderen spreekt over etnische minderheden wordt vooral gefocust op de moslimgroepen in de samenleving, en dus vooral op Turken en Marokkanen. Uit een APS peiling van 2004 (Meuleman & Billiet, 2005) blijkt dat het gevoel van etnische dreiging onder de Vlamingen sinds het einde van de jaren negentig opnieuw aan het stijgen is.

Structuur

Dit rapport bestaat uit drie hoofdstukken: een eerste hoofdstuk waarin een aantal theoretische concepten die samenhangen met de voorstelling van etnische minderheden in nieuws verduidelijkt worden, een tweede hoofdstuk waarin we de stand van zaken van (inter)nationaal onderzoek naar de representatie van etnische minderheden in nieuws beschrijven en tenslotte het derde deel waarin de methodologie en resultaten van ons eigen onderzoek worden gerapporteerd.

MEDIA EN BEELDVORMING

EEN AANTAL CONCEPTEN

MEDIA EN BEELDVORMING: EEN AANTAL CONCEPTEN

In dit hoofdstuk definiëren en kaderen we een aantal concepten die inherent verbonden zijn aan media- en nieuwsonderzoek i.v.m. de representatie van etnische minderheden. We beperken ons tot een aantal, voor deze studie belangrijke concepten. We blijven stilstaan bij een aantal studies over het genre nieuws. Hierna volgt een beschrijving van de concepten representatie, stereotypen, vooroordelen. Tenslotte bespreken we de verschillende types racisme in de media en de rol van de media in de beeldvorming over etnische minderheden.

1. Nieuws

In deze studie staat de analyse van nieuwsberichten centraal. Nieuws is één van de meest onderzochte programmagenres binnen de Communicatiewetenschappen. In de jaren twintig was Walter Lippmann, zelf journalist, één van de grondleggers op het gebied van nieuwsanalyse. Een tweede belangrijke nieuwsanalist was Robert Park (jaren veertig) (McQuail, 2005: 375). Zij bespraken toen reeds de tekortkomingen en beperkingen van de nieuwsmedia op het vlak van het weergeven van de realiteit (Roscho, 1975: 15). Hun analyses werden al snel gevolgd door anderen die ook het functioneren van de nieuwsmedia in kaart brachten. Het nieuwswaardenonderzoek van Galtung en Ruge (1965) is daarbij één van de belangrijkste studies.

In de volksmond wordt vaak gesproken over ‘Het Nieuws’, maar eigenlijk bestaat ‘Het Nieuws’ op zich niet (Burton, 2005: 275; Roscho, 1975: 5). Waar heeft de spreker het op dat moment over als zij/hij zegt iets vernomen te hebben in ‘Het Nieuws’? Gaat het over informatie die iemand verkregen heeft via een krant, of via een televisiejournaal of een of ander duidingsprogramma? Meestal vragen we niet naar die verduidelijking omdat we begrijpen waarover het gaat als er gesproken wordt over ‘Het Nieuws’, aangezien het verwijst naar een bepaald soort mediamateriaal (Burton, 2005). Toch is het heel moeilijk een sluitende definitie te vinden. Volgens Roscho (1975) is nieuws definiëren even moeilijk als een antwoord geven op de vraag ‘Wat is de waarheid?’. Wanneer we toch proberen een definitie te vinden, komen we, zo stelt hij, onvermijdelijk terecht in het opsommen van een lijst van nieuwsgebeurtenissen. Hij wijst er ook op dat nieuws al bestond voor de belangrijkste distributeurs van nieuws, de nieuwsmedia, er waren. Het verspreiden van nieuwe en belangrijke informatie is altijd een essentieel onderdeel geweest binnen iedere sociale organisatie: *“News is continually sought and offered in the course of social communication because it is a necessary, and therefore valuable, commodity of social exchange.”* (Roscho, 1975: 10). Ook McQuail (2005: 375) wijst op het probleem om een definitie te vinden voor nieuws. Van Ginneken (1998: 22) draait de vraag dan weer om door te stellen dat het eigenlijk beter is zich af te vragen wat ‘*nothing new*’ is, in plaats van zich af te vragen wat ‘*news*’ is. Door de vraag om te keren wordt de selectiviteit van nieuws benadrukt; wat de moeite waard is vermeld te worden en wat juist niet.

Hoewel het moeilijk is een sluitende definitie te vinden voor nieuws, wagen we hier toch een poging om zo voor de lezer duidelijk te maken wat de kern is van wat in deze studie begrepen wordt onder nieuws. Dit betekent echter geenszins dat we pretenderen een exhaustieve definitie voor nieuws op te stellen. We maken een onderscheid tussen een conceptuele en een operationele definitie. Deze laatste gebruiken we voor de inhoudsanalyse bij het empirische onderzoek. In de focusgroepgesprekken en diepte-interviews refereren de respondenten

uiteraard naar wat zij begrijpen onder nieuws, wat niet samenvalt met noch onze conceptuele, noch onze operationele definitie.

We starten met het definiëren van nieuws als concept.

Van Dale Taalweb (on-line woordenboek) omschrijft de term nieuws als:

bericht of berichten over iets dat nog onbekend was; radio- of tv-uitzending waarin actuele berichten worden verspreid => *journaal*

Duidelijk is dat het om onbekende informatie gaat. Voor deze studie is het echter ook belangrijk dat het gaat om informatie die door de nieuwsmedia verspreid wordt. Maar wanneer is informatie nog nieuw of onbekend? Door nieuwe communicatietechnologieën werken de huidige nieuwsmedia zo snel dat wat nieuwe, onbekende informatie was, en dus nieuws, 's morgens om 8u het al niet meer is 's middags om 12u. Roscho (1975: 11) wijst erop dat het eerder gaat om informatie of een gebeurtenis die pas bekend gemaakt is, dan iets dat net is gebeurd: “*News is based on the announcement, ‘It was just learned’ rather than ‘It just happened’.*” Wanneer historici nu pas geschiedkundige gebeurtenissen ontdekken dan gaat het om feiten die heel lang geleden gebeurd zijn, maar gezien deze nu pas ontdekt worden, is het wel nieuws.

Onze conceptuele definitie van nieuws wordt dan:

onbekende informatie over politieke, maatschappelijke, sociale en culturele gebeurtenissen in de wereld, gedistribueerd via verschillende soorten nieuwsmedia naar het publiek.

Onder nieuwsmedia begrijpen we, media die het nieuws verspreiden. Hieronder vallen radio, televisie kranten, websites en nieuwsmagazines zoals Knack of Newsweek.

Voor de inhoudsanalyse in het empirisch onderzoek hebben we gekozen om kranten en televisienieuws te analyseren. Radionieuws werd niet bestudeerd omdat we ervan uitgaan dat het publiek bewuster kiest voor kranten- en televisienieuws. Naar radionieuws wordt minder aandachtig geluisterd, omdat radio vaak als ‘achtergrondmedium’ gebruikt wordt (Alasuutari, 1997; Pease & Dennis, 1995). Daarentegen beslissen mediagebruikers wel bewuster om het journaal op te zetten of de krant te lezen. Een ITC (Independent Television Commission) survey in Groot-Brittannië peilde bij het Britse publiek welke nieuwsmedia het belangrijkste waren: 34% citeerde televisienieuws als de belangrijkste nieuwsbron, 31% krantennieuws en slechts 16% radionieuws (McNair, 2003: 22). Hieruit blijkt duidelijk dat radio minder vaak als centrale nieuwsbron wordt aangehaald.

We analyseerden enkel de binnenlandse nieuwsberichten over etnische minderheden op de Vlaamse televisiejournals met de hoogste kijkcijfers (het 19u journaal van de publieke zender TV1, en van de commerciële omroep VTM) en in de belangrijkste Vlaamse kranten (De Gazet van Antwerpen, Het Belang van Limburg, De Morgen, Het Laatste Nieuws, Het Nieuwsblad, De Standaard en De Financieel Economische Tijd).

Zowel tussen de nieuwsbronnen onderling als tussen de nieuwsconsumptiepatronen van het publiek zijn er grote verschillen (Burton, 2005). Er is niet één nieuwsbron, maar er zijn er meerdere. De berichtgeving over etnische minderheden in ‘Het Laatste Nieuws’ is niet dezelfde als de berichtgeving in het ‘VRT journaal’. En indien gemiddeld 1.400.000 Vlamingen dagelijks naar het zeven uur journaal (VTM en VRT) kijken, dan betekent dat eveneens dat bijna vijf miljoen Vlamingen niet kijken (voor kijkcijfers zie <http://www.audimetrie.be>). Burton (2005) wijst er ook op dat zelfs al is er in een bepaalde week een dominante nieuwsagenda, dit nog niet betekent dat iedereen dezelfde nieuwservaring heeft. Om de uitspraken over nieuwsinhoud te kaderen is het dan ook belangrijk rekening te houden met oplasses van kranten en kijkcijfers.

1.1. Vertrouwen in nieuws

Uit internationale onderzoeksresultaten blijkt dat het publiek een hoge mate van vertrouwen heeft in nieuwsinhoud (McNair, 2003; Mullan, 1997). Daarbij blijkt televisienieuws in Westerse geïndustrialiseerde landen de dominante nieuwsbron bij uitstek te zijn die ook het meest vertrouwen geniet. Dit komt hoofdzakelijk omdat de kijker geconfronteerd wordt met ‘echte beelden’, ‘bewijsmateriaal’ dat de gebeurtenissen echt hebben plaatsgevonden. (zie o.a. Burton, 2005, Gunter, 1997; McNair, 2003; Mullan, 1997; VandenBrande & Bauwens, 2004). In Groot-Brittannië werd in een ITC (Independent Television Commission) Survey specifiek gevraagd naar het vertrouwen in de berichtgeving over etnische minderheden op het televisienieuws. Uit die survey bleek dat 71% van de respondenten geloofde dat er een correcte bejegening was van etnische minderheden, 12% meende dat er een negatieve vertekening was en 13% dacht zelfs dat het nieuws een positiever beeld gaf van etnische minderheden dan in de realiteit het geval was (Mullan, 1997: 115). Met andere woorden het mediapubliek heeft duidelijk vertrouwen in de nieuwsberichtgeving over etnische minderheden.

Uit onderzoek van Vandenbrande & Bauwens (2004) uitgevoerd tussen 1999 en 2001 in Vlaanderen bleek dat Vlamingen gretige nieuwsgebruikers zijn: 46% van de Vlamingen plaatste het nieuws bij één van zijn drie favoriete televisieprogramma's. Eén op de twee respondenten uit het onderzoek noemde spontaan het journaal, wanneer gevraagd werd waarnaar men het liefst keek. De Vlaming is ook een fervent krantenlezer. Maar liefst 70% van de Vlamingen las een krant, en 60% deed dat meerdere keren per week. De onderzoekers stelden echter dat de Vlaamse nieuwsgebruiker weinig media kritisch of *media literate* is. Slechts weinigen zijn zich bewust van nieuwsselectieprocedures, het belang van beelden binnen dat selectieproces en de manier waarop nieuws tot stand komt.

McNair (2003: 22) nuanceert de dominantie van televisienieuws als informatiebron. Hij stelt dat televisie inderdaad in surveys vaak als belangrijkste informatiebron wordt aangeduid, maar verschillende studies tonen aan dat mensen meer onthouden van krantenberichten dan van televisienieuws. Volgens McNair is televisienieuws gelimiteerd door zijn eigen, specifieke kenmerken. Informatie die via televisie aangeboden wordt blijft inhoudelijk beperkt. Kranten kunnen zowel kwantitatief als inhoudelijk meer informatie brengen dan televisienieuws. Bovendien wordt televisiekijken vaak nog gecombineerd met andere activiteiten zoals praten, eten en zelfs lezen.

We moeten echter evengoed oppassen met het overdrijven van het belang van de geschreven pers. Hoewel kranten en nieuwsmagazines op zich wel meer informatie bevatten dan televisienieuws, betekent dat niet dat de lezer deze informatie ook allemaal leest en dan ook nog onthoudt. Uit onderzoek in Vlaanderen (Vandenbrande & Bauwens, 2004) bleek dat het lezen van de krant voor veel Vlamingen een vrij oppervlakkige en vluchtige bezigheid is. Zo zegt 42% van de bevraagde krantenlezers in hun onderzoek vooral koppen en titels te overlopen. Bij de kwaliteitskranten ligt dit percentage beduidend lager, daar zegt slechts 28% van de lezers vooral koppen en titels te overlopen. Meestal echter gebruiken lezers hun krant om het nieuws dat ze via de televisie vernamen op te frissen, dan wel om meer achtergrondinformatie te krijgen (Vandenbrande & Bauwens, 2004).

Van welke nieuwsbron de gebruiker nu al dan niet het meest onthoudt, is dus niet helemaal duidelijk, wel duidelijk is dat nieuws doorgaans vertrouwd wordt een correcte weergave te zijn van de werkelijkheid, en dat televisienieuws daarbij het meeste vertrouwen krijgt: “*Not only do ordinary people nominate television news as their most important news source, they also tend to regard it as the most trusted, impartial and accurate information source of any major mass medium.*” (Gunter, 2001: 18)

1.2. Nieuws als venster op de wereld

Doorheen de jaren is het binnen de Communicatiewetenschappen wel duidelijk geworden dat het nieuws misschien wel een venster op de wereld kan genoemd worden, maar dat het venster toch niet zo helder is, en er vaak sprake is van vertekening. De constructie van nieuws is immers een sociaal proces waarbij de tussenkomst van journalisten cruciaal is. Een sociale constructie dus van de realiteit, waarbij er wordt van uitgegaan dat door de tussenkomst van mensen nieuws nooit de exacte realiteit kan weergeven, maar het product is van een sociaal proces (Johnson-Cartee, 2005: 3; Van Ginneken, 1997). Zo kunnen er bepaalde ideologische lijnen en consistente discours worden geïdentificeerd. Slachtoffers van een terroristische aanslag krijgen bijvoorbeeld veel meer aandacht in het nieuws dan verkeersslachtoffers, terwijl in verhouding meer mensen dagelijks sterven in verkeersongevallen, dan in terroristische aanslagen. In die zin staat terrorisme, dat een grotere bedreiging is voor de organisatie van de staat, hoger op de 'ideologische nieuwsagenda' (Burton, 2005).

De idee van een nieuwsagenda is dat nieuwsinstituten geneigd zijn om bepaalde categorieën van nieuws op een consistente manier prioriteit te geven. Journalisten gebruiken bepaalde vaste criteria, richten zich op bepaalde nieuwswaarden bij het selecteren van de nieuwsitems (zie o.a. Galtung & Ruge, 1965; Gans, 1979; Kleinnijenhuis, 1990).

Nieuws brengt daardoor slechts een bepaalde versie van de realiteit: *"One might say that it is shared information and shared understanding about how the world is. But again, one problem is that knowledge which is shared and so included, must presume information which is excluded-other knowledge."* (Burton, 2005: 277). Ook Roshco (1975: 4) zegt dat de term *newsmaking* ernaar verwijst dat nieuwsinhoud het eindproduct is van een sociaal proces waarbij bepaalde informatie wordt opgenomen, en andere genegeerd. Doordat de informatie geselecteerd wordt voordat het bij de gebruiker terechtkomt, krijgt die gebruiker slechts een bepaalde versie van de realiteit te zien. Het nieuwsselectieproces is systematisch en tot op zekere hoogte voorspelbaar. Het is niet de bedoeling hier uitgebreid stil te staan bij die nieuwswaarden, aangezien die reeds voldoende gedocumenteerd zijn. Belangrijk is dat negatief nieuws vaak voorrang krijgt (Burton, 2005: 284), vooral wanneer het berichtgeving over etnische minderheden betreft. Een negatief nieuwsbericht, een bericht over jongeren van allochtone origine die heibel veroorzaken in een openbaar zwembad, krijgt doorgaans voorrang op een bericht over een multicultureel buurtfeest. Burton (2005: 284) omschrijft de negatieve nieuwsagenda als inherent ideologisch: het definieert welk gedrag, welke sociale groepen en welke overtuigingen niet accepteerbaar zijn in de maatschappij.

Burton geeft het voorbeeld van asielzoekers die ontsnappen uit een gesloten asielcentrum. Deze mensen worden vaak omschreven als zijnde 'op de vlucht'. Een uitdrukking geassocieerd met misdadigers op de vlucht, terwijl asielzoekers eigenlijk geen misdaad begaan hebben. Hetzelfde kan gezegd worden over het hanteren van het woord 'illegaal' voor mensen die zonder wettelijke papieren in het land verblijven. Door het gebruik van de term 'illegaal' wordt onmiddellijk de associatie gelegd met onwettelijke activiteiten.

De idee van een nieuwsagenda is van belang omdat het de structuur van denken over de manier waarop de wereld georganiseerd is, zichtbaar maakt. Het geeft aanwijzingen aan het publiek over de mogelijke manieren waarop de wereld kan begrepen worden (Burton, 2005: 284-285).

Door de manier waarop nieuws zichzelf presenteert, geeft het de indruk objectief te zijn, en lijkt het alsof dat de manier waarop het de wereld presenteert, de enige juiste is (Allan, 2004; Burton, 2005; Mullan, 1997). Burton (2005: 294) noemt dit het creëren van *de illusie van objectiviteit*. Nieuws geeft zichzelf autoriteit en geloofwaardigheid, door een bepaalde 'nieuwstaal' te hanteren. Deze nieuwstaal wordt gecreëerd door een aantal specifieke

narratieve en vormelijke kenmerken. Voor televisienieuws is dit ondermeer de opbouw van de studioset, de lichaamstaal van de nieuwslezer, de ‘echte’ beelden die gebruikt worden. Voor kranten zijn dat onder andere de foto’s, de lay-out, de typische opbouw van een artikel. Een aantal elementen die door zowel de audiovisuele als gedrukte media gehanteerd worden zijn: het opnemen van bepaalde feiten zoals datum, tijd, plaats, persoon, handeling, het bewaren van de anonimiteit van bronnen, journalisten, ... en dan uiteindelijk de nieuwsinstituten zelf die zeggen gebalanceerd te zijn in hun berichtgeving, en onpartijdig te zijn. Al deze elementen creëren het aura van objectiviteit dat geassocieerd wordt met *newsmaking*.

Het is echter al te gemakkelijk om te vervallen in een negatieve, marxistische kritiek over de manier waarop nieuws en journalisten functioneren. Kritische theoretici, zoals de denkers van de Frankfurter Schule (Horkheimer, Adorno, Althusser) die zich baseren op de denkkaders van het Marxisme en het Structuralisme, geloven dat de nieuwsinstituten het status quo binnen de samenleving in stand houden, en ten dienste staan van de dominante klassen in een kapitalistische maatschappij. Ondertussen zijn de meeste Communicatiewetenschappers het er echter over eens dat deze marxistisch-kritische theorieën achterhaald zijn. De Uses & Gratifications, de Cognitieve dissonantietheorie en de denkkaders aangereikt door het Postmodernisme, de Semiotiek en de Cultural Studies hebben deze kritische theorieën voor een groot stuk ondermijnd. Centraal binnen deze paradigma staat ‘wat doet het publiek met de media’, in plaats van omgekeerd. Binnen deze laatste benaderingen wordt meer macht toegekend aan de individuele mediagebruiker zelf, die mediaboodschappen op zijn eigen manier ‘leest’. Het komt erop neer dat we bij de analyse van nieuws ons moeten bewust zijn van de macht en controle die nieuwsinstituten uitoefenen, maar ook van het feit dat diezelfde nieuwsinstituten, alhoewel misschien minder vaak, de machtsrelaties in vraag stellen (Allan, 2004) en van de autonomie en individualiteit van de nieuwsgebruiker bij het ‘lezen’ van nieuwsboodschappen.

1.3. Het venster van Vlaanderen

Aangezien ons onderzoek zich toespitst op Vlaanderen, geven we hier een overzicht van algemeen nieuwsonderzoek in Vlaanderen waarin de thematische analyse van het nieuws centraal stond. Dit is vooral belangrijk als achtergrond voor ons eigen onderzoek; met name om onze onderzoeksresultaten te kunnen kaderen. Het is immers van belang eerst en vooral te weten wat nu precies aan bod komt in het Vlaamse nieuws vooraleer we daar conclusies kunnen aan toevoegen m.b.t. de berichtgeving over etnische minderheden. Het is hier echter niet de bedoeling een exhaustief overzicht te geven van al het aanwezige nieuwsonderzoek in Vlaanderen. We beperken ons tot de recentste studies die een thematische analyse maken van kranten- en/of televisienieuws.

De verschillende studies die we bespreken komen tot andere bevindingen, maar toch zijn er een aantal algemene tendensen. Dat de resultaten in zekere mate verschillen, heeft te maken met andere steekproefperiodes, maar ook met andere onderzoeksmethodes. Om het belang van het nieuwsitem te bepalen, wordt in bepaalde studies bijvoorbeeld het aantal items geteld, in andere analyses wordt dan weer de duurtijd van een nieuwsbericht (televisie) gemeten of wanneer het om krantenberichten gaat, wordt dan weer de oppervlakte van een artikel opgemeten. Het hanteren van een bepaalde manier van meten, kan aanleiding geven tot verschillende onderzoeksbevindingen.

Walgrave en De Swert (2004) deden een grootschalige longitudinale inhoudsanalyse naar nieuws. Zij stelden vast dat het Vlaamse nieuws sinds het begin van de jaren negentig steeds

meer aandacht is gaan besteden aan thema's als onveiligheid, criminaliteit en allochtonen. De onderzoekers linken deze vaststelling aan het electoraal succes van het Vlaams Blok. Ze spreken niet over een direct effect maar stellen dat de nieuwsmedia een gunstig opinieklimaat hebben gecreëerd voor het succes van het Vlaams Blok (Hooghe, De Swert & Walgrave, 2005). De nieuwsmedia opgenomen in hun steekproef waren het 19u journaal (1993-2000) op zowel VRT als VTM en het voorpaginanieuws van De Standaard, De Morgen en Het Laatste Nieuws (1991-2000). De totale dataset bestond uit 96.616 nieuwsitems over een periode van tien jaar. De Morgen bleek het meest aandacht te hebben voor 'immigrant themes'² maar volgens de onderzoekers nam De Morgen wel een 'pro migranten' standpunt in. Vanaf 1996 blijkt de aandacht voor allochtonenthema's in het nieuws spectaculair te stijgen. Het hoogste aandeel allochtonenthema's in het nieuws per jaar bleek echter nog altijd minder dan vier percent. De spectaculaire stijging vanaf 1996 wijten de onderzoekers aan opeenvolgende crisissen in Vlaanderen rond asielzoekers. Allochtonenthema's staan dus duidelijk niet centraal in het nieuws. Daarentegen blijkt misdaadberichtgeving een centraal thema te zijn dat kan rekenen op massale belangstelling in het Vlaamse nieuws. Het Laatste Nieuws spant daarmee de kroon met meer dan 20% aan misdaadberichtgeving op de voorpagina's. Voor de kranten stelden de onderzoekers een stijging van 53% vast: van 5,8% in 1991 tot 8,9% in 2000. Voor de televisie werd een iets kleinere stijging van 46% vastgesteld: van 5,4% in 1993 tot 7,9% in 2000. Enkel internationaal nieuws blijkt meer aandacht te krijgen dan misdaadnieuws.

Voor 2004 werd door De Swert (2005) voor het Jaarboek van het Elektronisch Nieuwsarchief een analyse gemaakt van de thema's die aan bod kwamen in de televisiejournals van TV1 en VTM. Opnieuw blijkt uit deze analyse dat criminaliteit als nieuwsthema vrij hoog scoorde. We bekeken enkel de cijfers voor het binnenlandse nieuws, aangezien we in onze studie eveneens enkel binnenlandse nieuwsitems analyseerden. 'Gerecht en criminaliteit' was het belangrijkste thema in het televisienieuws: 16,3% van alle binnenlandse nieuwsitems op TV1 vielen binnen deze categorie, voor VTM was dat 18,9%. De nieuwscategorie 'Gerecht en criminaliteit' werd gevolgd door 'politiek nieuws' (16,6%), 'sociale zaken en werk' (14,9%), 'mobiliteit en verkeer' (9,6%), 'economie en financiën' (9,3%), 'milieu en landbouw' (8,7%), 'faits divers, celebrity, royalty' (7,5%), 'cultuur' (4,6%), 'wetenschap & onderwijs' (2,1%) en als laatste de categorie 'andere' (9%). We zien voor de categorie 'gerecht en criminaliteit' niet veel verschil tussen TV1 en VTM voor de binnenlandse nieuwsitems. We krijgen echter een compleet ander beeld wanneer we de buitenlandse nieuwsitems ook in beschouwing nemen. Van alle onderwerpen die over criminaliteit handelden bleek iets meer dan een derde (37,5%) in het TV1 nieuws te verschijnen, maar VTM nam het grootste aandeel van de criminaliteitberichtgeving op zich met 62,5%.

De Bens & Paulussen (2005) maakten in hun studie eveneens een vergelijkende analyse van de onderwerpen die aan bod kwamen op het 19u journaal van TV1 en VTM tijdens twee weken in 2004 (9-15/2/2004 en 5-11/4/2004). In hun studie concludeerden ze dat er weinig inhoudelijke en vormelijke verschillen zijn tussen de twee journaals.

Beide journaals bleken het meest aandacht te besteden aan binnenlandse nieuwsberichten: bij TV1 was dat 62,4% van de berichten, bij VTM 69,8%. Het aantal onderwerpen in het nieuws werd geteld en de tijd ervan werd opgemeten. Voor de volgorde van de rangschikking van de onderwerpen maakte dat weinig verschil uit. De onderwerpen die overheersten in beide journaals waren³: terrorisme/oorlog (13,4%), politiek (12,2%), misdaad/corruptie (4,2%),

² Welke thema's precies gecodeerd werden als immigrant themes/allochtonen thema's wordt door de onderzoekers niet duidelijk aangegeven. Deze opmerking geldt ook voor de categorie 'misdadnieuws'.

³ Deze percentages zijn de percentages voor de tijd die in het nieuws aan het onderwerp werd besteed

human interest (4,9%) rechtszaken (7,8%). De andere onderwerpen zijn veel minder belangrijk -met uitzondering van het sportnieuws (17,5%)- en variëren tussen de 1,7% en 3%. Paulussen en De Bens construeerden in hun onderzoek de onderwerpcategorie 'migranten'. Daaronder vielen alle items die te maken hadden met migrantenkwesties, asielbeleid, gelijke kansen, migratie... Hoewel deze operationalisering niet exhaustief is, is het wel een goede indicatie voor de aandacht dat het Vlaamse televisienieuws aan deze kwesties besteedde in de twee onderzochte weken. Bleek dat 2% van de totale nieuwstijd werd besteed aan 'migranten'. TV1 besteedde wel meer aandacht aan deze items in zijn journaals (2,8%) dan VTM (1,2%). Als we enkel rekening houden met het *aantal nieuwsitems en dus niet de tijd die eraan besteed werd* dan verandert dat op zich niet veel: 2,7% van alle items op VTM werden gecodeerd als migrantenitems, voor TV1 was dat 1,7%.

Enkel in de studie van Walgrave & De Swert (2004) werden ook kranten betrokken. De andere studies onderzochten enkel televisienieuws. Daarin zagen we dat de verschillen tussen het nieuws van de publieke omroep en dat van de commerciële zender eerder gering zijn. Bekijken we de kranten van iets naderbij dan stellen we vast dat daar wel sprake is van een zekere tweedeling. Er is een duidelijk onderscheid tussen het nieuwsaanbod van de Vlaamse kwaliteitskranten en dat van de populaire kranten (Peeren & Biltereyst, 2002; Hauttekeete, 2005). Dit kwam reeds tot uiting in de voorpagina analyse van de kranten van Walgrave & De Swert (2004).

Hauttekeete (2005) analyseerde in haar doctoraatsonderzoek over de tabloidisering van de Vlaamse pers ondermeer de thema's die aan bod kwamen in de Vlaamse kranten. Kranten die werden onderzocht waren De Standaard, De Morgen, Het Laatste Nieuws en Het Volk. Hauttekeete werkte met een kunstmatig samengestelde week per onderzocht jaar (1981, 1986, 1991, 1996, 2001). We bespreken hier enkel kort de resultaten uit 2001, aangezien deze qua tijd het dichtst liggen bij onze steekproef uit 2002-2003. Hauttekeete berekende de aandacht dat een bepaald thema kreeg in een krant door de oppervlakte van de artikels op te meten. Zij werkt dus niet met het tellen van de nieuwsitems, zoals in onze studie het geval was. Uit haar analyse bleek dat sport over de vier kranten het meest oppervlakte in beslag nam (23,3%). Na de sport was de categorie die het meest aandacht kreeg 'kunst en cultuur' (9,8%), gevolgd door 'faits divers' (8,1%), 'financieel-economische nieuws (7,5%), 'politiek en diplomatiek (7%) en 'gerechtszaken en misdaad' (6,4%). Er waren wel grote verschillen tussen de kranten onderling. Zo was het procentueel aandeel van 'financieel-economisch nieuws' in de Standaard 17,2% en in de Morgen 9,2%, terwijl het in Het Laatste Nieuws slechts 2,8% was en in Het Volk zelfs maar 0,9%. Ook voor de categorie 'politiek en diplomatiek nieuws' waren de verschillen tussen de kwaliteitskranten en de populaire dagbladen aanzienlijk: 12,5% in De Morgen, 10,6% in De Standaard, 2,7% in Het Laatste Nieuws en 2% in Het Volk. Bij 'kunst en cultuur' zien we opnieuw dat in de kwaliteitskranten (15,2%) daar redelijk wat aandacht naar gaat en in populaire kranten (4,4%) een stuk minder.

Bij het nieuws over 'gerechtszaken en misdaad' werd dan –niet zo verwonderlijk- weer het omgekeerde vastgesteld: veel aandacht daarvoor in de populaire kranten en minder in de kwaliteitskranten: 11,3% in Het Laatste Nieuws, 6,6% in Het Volk, 4% in De Morgen en 3,5% in De Standaard.

We bespreken hier ook nog kort de resultaten van een nieuwsanalyse uitgevoerd aan de vakgroep Communicatiewetenschappen door studenten uit de eerste licentie o.l.v. Tomas Coppens (2004). Deze analyse gebeurde op de helft van de nieuwsuitzendingen die ook voor ons eigen onderzoek werd gebruikt, nl. de 19u journaals van TV1 en VTM van 1/8/2003 tot

en met 8/1/2004⁴ (56 nieuwsuitzendingen). Om die reden zijn de resultaten van deze analyse misschien wel de interessantste om te vergelijken met onze eigen onderzoeksbevindingen. Het gaat immers om de analyse van twee van onze zeven kunstmatig samengestelde weken. De gemiddelde duurtijd van een nieuwsitem bij het TV1 journaal was 96 seconden, bij VTM was dat 109 seconden. Dit verschil was significant, gemiddeld duurde een item bij VTM 13 seconden langer. De meest interessante vaststellingen om te vergelijken met de resultaten van onze studie, zijn de conclusies uit de analyse van de onderwerpen die aan bod kwamen in de journaals. In deze analyse werden echter, in tegenstelling tot de onze, ook buitenlandse nieuwsberichten opgenomen. We moeten daar uiteraard ook rekening mee houden bij het interpreteren van deze resultaten.

Het populairste onderwerp in de onderzochte nieuwsuitzendingen was ‘gerecht en criminaliteit’ (15% van de items werd in deze categorie gecodeerd), onmiddellijk gevolgd door het sportnieuws (14,7%). Daarna kwamen de categorieën ‘vrije tijd, ontspanning, faits divers’ (13,5%), ‘politiek’ (11,3%), ‘gewapende conflicten/terrorisme’ (7,5%), ‘verkeer’ (5,9%), ‘gezondheidszorg & welzijn’ (5,8%). Slechts een klein aantal nieuwsitems bleken te gaan over onderwerpen zoals cultuur/media, milieu, onderwijs. De grootste verschillen tussen het journaal van de publieke omroep en de commerciële situeerden zich in de categorie ‘gerecht en criminaliteit’ en ‘politiek’: in 12,3% van de nieuwsitems op het TV1 journaal ging het over ‘gerecht en criminaliteit’, voor het VTM journaal was dat maar liefst 18,4%. Wat politiek betreft scoorde TV1 (13,8%) merkelijk hoger dan VTM (8,3%). Het VTM journaal besteedde duidelijk ook meer aandacht aan binnenlands nieuws dan het TV1 journaal: 57,3% van het nieuws (aantal items) op TV1 was binnenlands, op VTM was dat 64,8%. Voor de items binnenlands nieuws bleek dat VTM meer gebruik maakt van interviews: voor VTM zijn er gemiddeld 2 interviews per item, voor TV1 was dat 1,5.

Nieuws in Vlaanderen: politiek en misdaad overheersen

Over al deze studies heen zien we een aantal tendensen met betrekking tot het Vlaamse nieuws in het algemeen opduiken. Sport krijgt veruit de meeste aandacht, zowel in kranten als in televisienieuws. Naast sport krijgt politiek heel wat aandacht maar ook nieuws over misdaad en justitie overheerst duidelijk. Wanneer buitenlands nieuws ook in de analyse werd betrokken, bleek dat terrorisme een belangrijk thema was in het nieuws. Er duiken verschillen op tussen de nieuwsmedia onderling, en dan vooral tussen de kranten. Populaire kranten zoals Het Laatste Nieuws en Het Volk besteden duidelijk meer aandacht aan nieuws over misdaad en gerechtszaken. Het hardere nieuws zoals politiek en economie krijgt in deze kranten dan weer minder aandacht. Er werden eveneens verschillen vastgesteld tussen de commerciële en publieke omroep, maar het was moeilijk daar één coherente lijn in te zien: de conclusies verschilden al naargelang het onderzoek.

Kijken we specifiek naar ‘allochtonenthema’s’ dan varieert de aandacht die daaraan besteed wordt tussen de 2 en 4%. In het totale nieuwsaanbod is die aandacht dus eerder gering. Vanaf 1996 werd wel een spectaculaire stijging vastgesteld (van ongeveer 1% naar gemiddeld 3 à 4%), maar in verhouding tot het andere nieuws blijken ‘allochtonenthema’s’ niet zo van belang, toch niet op het vlak van de aandacht die eraan wordt besteed. Belangrijk bij deze tellingen echter is dat ze enkel betrekking hebben op nieuws dat over de typische thema’s gaat zoals integratie, asielzoekers, gelijke kansen, Ook uit de cijfers van de telling in 1998 in het kader van het MediaWatch project blijkt dat etnische minderheden van marginaal belang zijn in het nieuws: slechts vijf project van alle nieuwssubjecten bleek niet blank te zijn (Saeys & Coppens, 2002, zie ook pg. 69).

⁴ Het gaat om week 1 en week 3 uit de steekproef. Voor een overzicht van onze steekproef zie verder op pg. 89.

2. Het concept representatie

Naast nieuws is het begrip representatie één van de centrale concepten van deze studie. In beelden en teksten worden constant representaties van mannen, vrouwen, allochtonen, situaties, politiek, economie, enz. geproduceerd. Daarbij kunnen we ons afvragen of deze *representaties* al dan niet overeenstemmen met de werkelijkheid. Malik (2002: 24) zegt hierover: “ (...) *far from simply reflecting or presenting ‘reality’, the work of representation does, in fact, (at least partially) construct ‘reality’, more than that, serves an important role in how social relations develop and in how ideologies are constructed.*”

Deze voorstellingen of representaties spelen dus een belangrijke rol in het proces van beeldvorming (zie 2.1), daarom is de cruciale vraag van deze studie op welke manier en hoe correct (of net niet) etnische minderheden gerepresenteerd worden in het nieuws.

Het concept representatie kan op twee manieren gebruikt worden (Malik, 2002: 24)

1. iets/iemand vertegenwoordigt/representeert een ander iets/iemand. Deze betekenis gaat uit van de veronderstelling dat iemand of iets symbolisch de plaats kan innemen van iets of iemand anders; dat iets/iemand ‘representeerbaar’ is;
2. het proces waarbij een bepaald beeld of indruk van iets/iemand wordt gereproduceerd. In deze betekenis gaat het om representatie door middel van de afbeelding en beschrijving van iets/iemand via taalgebruik (mondeling of visueel).

In onze studie staat de tweede betekenis centraal.

Stuart Hall (1996) stelt in zijn essay ‘New Ethnicities’ dat er doorgaans twee betekenissen gegeven worden aan het concept *representation*:

1. de conventionele, mimetische notie van representatie waarbij verondersteld wordt dat mediarepresentaties uitingen of reproducties zijn van de ‘echte wereld’ daarbuiten;
2. de radicale, postmoderne notie van representatie waarvan het uitgangspunt is dat er niets bestaat buiten het systeem van representaties en discours. In deze visie wordt ervan uitgegaan dat het onmogelijk is ooit de ‘echte wereld’ te zien. Vergelijkbaar dus met de schaduwen in Plato’s grot.

Hall zoekt een middenweg tussen deze twee extremen. Hij stelt dat er wel een ‘echte wereld’ bestaat buiten de representaties, maar we kunnen er enkele betekenis aan geven doorheen representaties. Daarbij benadrukt hij dat de representaties niet een bepaalde werkelijkheid *reproduceren*, maar *produceren* en daardoor ook een reële, materiële impact hebben. Zo worden, volgens Hall, etnische minderheden in Groot-Brittannië door de dominante elite en dus ook door de media op zo een wijze gerepresenteerd dat ze afwezig lijken in de samenleving. Zijn ze wel aanwezig, dan worden ze meestal op een stereotiepe manier afgebeeld.

Downing & Husband (2005: 43) wijzen er echter op dat, in vergelijking met Stuart Hall, de meeste onderzoekers de term representatie doorgaans op een veel neutralere manier hanteren. Hoewel het denken van Hall over dit concept waardevol is, en interessante inzichten levert over de werking van macht en ideologie binnen cultuurproductie, kiezen we in deze studie voor de neutrale betekenis van representatie, nl. de voorstelling van een bepaald iets. Daarbij gaan we er vanuit dat er een bepaalde werkelijkheid is die (al dan niet) accuraat voorgesteld wordt in de media, of meer specifiek in nieuwsboodschappen. We zeggen niet dat die werkelijkheid ook objectief te kennen is, want zoals Hall zegt, we kennen de werkelijkheid enkel maar doorheen de representaties ervan. Maar we volgen de redenering van Said over het representeren van de werkelijkheid. Said zegt ook niet dat er een objectief te kennen werkelijkheid is. In dat verband vat Poole de visie van Said over de Islam goed samen: “(...) *he [Said] is not suggesting that there is a real Islam out there to be represented (as the*

religion itself will always be subject to interpretation) there are gradations of knowledge-good, bad, accurate and indifferent. It is then possible under certain conditions to know or represent the Other fairly." (Poole, 2002: 42). Ook al is het dus niet mogelijk om perfect te weten of een bepaalde groep, thema, religie objectief en correct gerepresenteerd wordt; we kunnen wel uitspraken doen over de accuraatheid, de richting en de rechtvaardigheid van deze representaties.

In verband met representatie en etnische minderheden wordt vaak gesteld dat het probleem zich situeert op het vlak van 'zelf-representatie' (Shohat & Stam, 1994: 182-183; Richardson, 2004: 43). Zo worden etnische minderheden in de media door 'anderen' gerepresenteerd. Mediamakers in westerse samenlevingen zijn immers hoofdzakelijk afkomstig uit de dominante blanke middenklasse. Vaak wordt dan ook gezegd dat etnische minderheden de mogelijkheid moeten krijgen om zichzelf te representeren. Maar deze mogelijkheid brengt het dilemma van *the burden of representation* met zich mee.

The burden of representation: het dilemma van de journalist

Etnische minderheden die opgevoerd of tewerkgesteld worden in de media krijgen de kans tot 'zelf-representatie' en worden bijgevolg geconfronteerd met *the burden of representation*. Zij worden voor een dilemma geplaatst: *willen ze de etnische groep waartoe ze behoren vertegenwoordigen en verdedigen of kiezen ze ervoor om eerst en vooral een journalist of andere professioneel te zijn die toevallig tot die groep behoort?*

Volgens Hall (1996) is deze 'burden of representation' ontstaan door een shift in *black cultural politics*⁵. Hall heeft het dan specifiek over de Britse situatie, maar deze is zeker vergelijkbaar met die in heel wat andere westerse landen. Het gaat om een shift van '*the struggle over the relations of representation*' (vooral jaren zeventig) naar '*a politics of representation*' (vanaf midden jaren tachtig). Bij het eerste moment ging het vooral om de strijd van etnische minderheden om tout court gerepresenteerd te worden. Etnische minderheden werden ofwel niet gerepresenteerd, ofwel kwamen ze in een negatieve context aan bod. Dit resulteerde in de strijd om positief gerepresenteerd te worden. Een *struggle* om de negatieve stereotiepen te doorbreken.. Het tweede moment '*a politics of representation*' werd gekenmerkt door meer diversiteit in de representaties. Hier is geen sprake meer van het te eenvoudige onderscheid tussen '*the good black subject*' en '*the bad white subject*' dat zo kenmerkend was voor het eerste moment. In het tweede moment komt er meer diversiteit in de representaties van etnische minderheden. Kenmerkend voor het eerste moment is de *realistic aesthetic* (films werden gemaakt in de documentaire traditie) waarbij er de neiging bestond om aan het publiek te tonen wat de correcte realiteit was. Voor het tweede moment was de *post-modern aesthetic* kenmerkend. In dat laatste moment worden verschillende 'realiteiten' naast elkaar gepresenteerd. Er is sprake van een veel diverser beeld.

Als voorbeeld voor dat tweede moment beschrijft Hall de Brits-Aziatische film 'My beautiful laundrette' (Stephen Frears, 1985, geschreven door scenarist Hanif Kureishi). In de film wordt de kijker geconfronteerd met zowel sympathieke als onsympathieke Aziatische personages. De interne diversiteit binnen de Brits-Aziatische gemeenschap komt veel meer tot uiting en er is ook sprake van satire (Hall, 1996).

Etnische minderheden krijgen dus langzaam aan meer de kans tot 'zelf-representatie' en tot het brengen van meer diversiteit in die representatie, maar dit creëert eveneens het dilemma

⁵ Het gevoerde beleid en de politieke filosofie over de culturele positie van etnische minderheden

dat *'the burden of representation'* wordt genoemd. Producenten van mediaboodschappen (bvb. journalisten) met een allochtone achtergrond proberen zowel het respect te winnen van hun peers als tegemoet te komen aan de verantwoordelijkheid om verandering te brengen in de niet of misrepresentatie van etnische minderheden (Richardson, 2004: 43). Het dilemma ontstaat door de verwachtingen vanuit twee hoeken: de verwachtingen van het mediabedrijf en van collega's enerzijds en de verwachtingen van de achterban om verandering te brengen anderzijds.

3. Stereotypen en vooroordelen

"The stereotype remains an important concept in contemporary cultural analysis. In the study of what is still sometimes called 'mass communications', the process and effects of stereotyping have long been of concern." (Pickering, 2001: 1)

Marokkanen zijn dieven. Afrikanen hebben een beter gevoel voor ritme dan blanken en zijn goed in sport. Moslimvrouwen worden onderdrukt. Asielzoekers zijn profiteurs. Advocaten zijn saai, dikke mensen lui en blonde vrouwen dom. Dit zijn stuk voor stuk voorbeelden van stereotypen.

De media worden regelmatig verweten stereotypen te bevestigen, zeker voor wat betreft etnische minderheden (zie het overzicht van onderzoek in het tweede hoofdstuk). In studies over de representatie van minderheden gaan de termen 'stereotypen' en 'vooroordelen' vaak hand in hand.

De term *stereotype* werd in de jaren twintig geïntroduceerd in zijn huidige betekenis door de Amerikaanse journalist en één van de grondleggers van de Communicatiewetenschappen Walter Lippmann (1946). Hij legde daarbij ook meteen het verband tussen stereotypering en het functioneren van de nieuwsmedia en de manier waarop deze laatste – zij het vaak ongewild – stereotypen van bepaalde groepen verspreiden (Pickering, 2001: 16).

Pickering (2001) stelt dat *stereotyping* te vaak wordt gelijkgesteld met *categorisering*. Denken in categorieën is essentieel om de wereld in ons denken te organiseren. Categoriseren betekent het creëren van mentale schema's die bepalend zijn voor hoe we de wereld rondom ons zien en op basis waarvan we onze dagelijkse sociale relaties en interacties organiseren. Deze categorieën zijn volgens Pickering cognitieve werktuigen, en verschillend van stereotypen. Stereotypen worden eveneens gebruikt om de wereld te organiseren, maar zijn in tegenstelling tot categorieën niet flexibel. Ze zijn daarentegen onveranderlijk en inherent verbonden met macht en ideologie in een samenleving: *"Stereotyping may operate as a way of imposing a sense of order on the social world in the same way as categories, but with the crucial difference that stereotyping attempts to deny any flexible thinking with categories. It denies this in the interests of the structures of power which it upholds."* Pickering (2001:3). Kenmerkend voor stereotypen is dat ze moeilijk veranderbaar zijn, en als natuurlijk worden beschouwd (Pickering, 2001: 4). Die onveranderlijkheid is te wijten aan het feit dat bepaalde karakteristieken van mensen beschouwd worden als gegeven door de natuur (Hall, 1997: 257).

Verschillende auteurs (zie o.a. Hartmann & Husband, 1974: 55-59; Lester & Ross, 2003: 2) maken bij het definiëren van een stereotypen, net zoals Pickering, het onderscheid tussen categorisering en stereotypering. Eigen aan stereotypen is de inaccurate manier waarop groepen en bepaalde categorieën als homogeen beschouwd worden. Bepaalde gedragingen of

eigenschappen worden toegekend aan alle leden van een bepaalde groep of categorie, zonder daarbij rekening te houden met individuele verschillen (Tajfel geciteerd in Felling et al., 1986: 23). Het gebruik van stereotypen veroorzaakt vaak ook een gevoel van superioriteit of veiligheid over de eigen groep, wat mee verklaart waarom stereotypen snel verspreid worden.

Stereotypering bestendigt bestaande machtsrelaties in de maatschappij. Het is een middel dat gebruikt wordt in de machtsstrijd tussen verschillende groepen in de samenleving (Hall, 1997: 258). De strategie die gebruikt wordt bij stereotypering is die van *'splitting'*: *"It divides the normal and the acceptable from the abnormal and the unacceptable. [...] A symbolic frontier between Us and Them. What belongs and what does not."* (Hall, 1997: 258)

Servaes & Schakenbos (1989: 12) menen dat stereotypen wel positief kunnen zijn. Zij beschrijven stereotypen als een aantal gesimplificeerde overtuigingen over een bepaalde groep mensen. Stereotypen bevatten volgens hen een kern van waarheid die overgegeneraliseerd wordt.

Wij volgen Servaes en Schakenbos in de stelling dat stereotypen ook positief kunnen zijn en we zien stereotypen zoals Pickering en Hartmann & Husband als een manier om de wereld te ordenen. Onze definitie:

Mentale categorieën die we creëren om de wereld te ordenen en die zowel **positief** als **negatief** kunnen zijn. Deze categorieën zijn moeilijk veranderbaar en dus **niet flexibel**. Het zijn gesimplificeerde overtuigingen over bepaalde groepen of zaken, waarbij één of enkele eigenschappen vaak **veralgemeend** worden, daarbij individuele verschillen tussen de leden negerend.

Servaes & Schakenbos (1989:12) maken het onderscheid tussen stereotypen en vooroordelen. Waar stereotypen positief kunnen zijn en cognitief van aard zijn, zijn vooroordelen daarentegen altijd negatief en hebben ze naast een cognitieve ook een affectieve component. Felling et al. (1986: 26) spreekt in dat verband over de evaluatieve component van een vooroordeel. Zij stellen dat wanneer aan een stereotiep een expliciet oordeel wordt toegevoegd er sprake is van een vooroordeel.

'Voor-oordeel', het woord zegt het zelf. Het gaat om een oordeel dat gevormd is op voorhand; gevormd wanneer nog niet voldoende informatie beschikbaar is om te oordelen: *"Prejudice refers to opinions and attitudes held by members of one group towards another. A prejudiced person's preconceived views are often based on hearsay rather than on direct evidence, and are resistant to change even in the face of new information."* (Giddens, 1997: 212). Young-Bruehl (1996: 43) start in haar studie over 'Prejudices' met een definitie waarin verschillende elementen voorkomen die vaak terugkeren in wetenschappelijke literatuur over vooroordelen: *"Prejudice is a negative attitude toward a socially defined group and toward any person perceived to be a member of that group"*. Hier komen we dicht in de buurt van de definitie van ethnocentrisme.

Onze definitie van een **vooordeel** is:

Een bepaalde **overtuiging, opinie over of attitude** t.o.v. een bepaalde groep of leden van die groep die **niet op correct informatie uit de werkelijkheid gebaseerd** is en waarbij deze groep (of leden ervan) **negatief geëvalueerd** worden.

De stap van vooroordelen naar racisme is niet zo groot. In een aantal studies over de representatie van etnische minderheden in de media worden verschillende types van 'racisme' beschreven. We geven een overzicht:

4. Ouderwets en Modern Racisme

Grosso modo kunnen we in de literatuur twee vormen van racisme identificeren: *openlijk (ouderwets) racisme* en *modern racisme*. De eerste vorm wordt benoemd met termen als *old-fashioned racism* (Campbell, 1995), *overt racism* (Hall, 1995) en de tweede vorm met *enlightened racism* (Jhally & Lewis, 1992), *modern racism* (Entman, 1990), *new racism* (Van Dijk, 2000), *everyday racism* (Campbell, 1995) en *inferential racism* (Hall, 1995). Hoewel bij de tweede vorm telkens wel enige verschillen te zien zijn in de definities of omschrijvingen zien we toch een algemeen terugkerende gedachte.

De studie van Jhally & Lewis (1992) over de Cosby Show wordt door de introductie van het concept *enlightened racism* als één van de belangrijke studies binnen het werk rond media en racisme beschouwd. The Cosby Show was één van de succesvolste sitcoms uit de jaren tachtig, bij zowel een zwart als een blank publiek, waarin het leven van de Afro-Amerikaanse familie de Huxtables centraal stond. De Huxtables behoorden tot de hogere sociale middenklasse in de Verenigde Staten: vader (rol van Bill Cosby, die ook de show bedacht en schreef) is gynaecoloog en moeder advocate. Samen hebben ze vier dochters en één zoon. Hoewel Bill Cosby -aldus Jhally & Lewis- er mede voor gezorgd heeft dat er nu veel meer zwarte personages uit de middenklasse en hogere middenklasse op de Amerikaanse televisie te zien zijn, zijn er toch een aantal problemen met de Cosby Show. De conclusies over het effect ervan op racisme zijn eerder pessimistisch. Volgens Jhally & Lewis worden de Huxtables voorgesteld met dezelfde waarden en levenswijze als deze van de doorsnee blanke middenklasse in de Verenigde Staten; wat volgens hen ook mee het succes van de sitcom verklaart. Dit weerspiegelt echter niet de sociale realiteit van de meeste Afro-Amerikaanse families in de Verenigde Staten, en veroorzaakt *enlightened racism* bij de blanke kijkers: “*The only way to explain the failure of most black people to achieve what the Huxtables have achieved is to see most black people as intrinsically lazy or stupid.*” Het mechanisme aan het werk bij *enlightened racism* is de veronderstelling dat zwarten die niet succesvol zijn dat vooral aan zichzelf te danken hebben, en niet aan klasseverschillen of machtsstructuren binnen de Amerikaanse samenleving. Jhally & Lewis menen dat ook het nieuws bijdraagt tot het ontwikkelen van *enlightened racism*. Ze verwijzen daarbij naar een studie van Entman uit 1990.

Entman spreekt in deze studie over *modern racism* in nieuws. En eigenlijk gaat het hier om hetzelfde concept. Uit zijn studie over de representatie van Afro-Amerikanen in lokaal televisienieuws bleek dat zij in het nieuws vooral aan bod kwamen i.v.m. misdaad en dat zwarte politici vooral aan bod kwamen wanneer het ging over thema's i.v.m. zwarten. Wel bleek dat er redelijk wat zwarte nieuwspresentatoren waren. Volgens Entman kan dit als gevolg hebben dat het publiek gaat denken dat racisme en discriminatie geen probleem meer zijn, en dat Afro-Amerikanen hun miserie dus aan zichzelf te danken hebben. Er zijn immers succesvolle zwarte nieuwspresentatoren. Dit wordt nog versterkt door het feit dat *in* het nieuws zelf zwarten vooral aan bod komen i.v.m. problemen. Entman beschrijft modern racisme als volgt: “*Modern racism is an updated and somewhat veiled form of anti-black sentiment. It is composed of a general and diffuse anti-black affect, combined with disaffection over the continuing claims of blacks on white resources and sympathies, rancor rooted in an attachment to traditional American, individualist values and in conviction that racism has disappeared. Modern racists express antagonism, resentment, and anger toward blacks' wishes, and a lack of sympathy with them. They believe that the individual black's fate is not determined by treatment of blacks as a group, and that demands for help and special favors should not be granted to blacks as a group. After all, they believe, discrimination is*

largely a thing of the past, and blacks have the opportunity to compete in the marketplace like everyone else" (Entman, 1990: 333).

Wij gaan er echter wel vanuit dat modern of enlightened racisme minder ingebed is in de Europese samenleving waarin de mythe van 'The American Dream' minder leeft, en men zich toch bewuster is van de beperkingen van sociale klassen en structurele verschillen binnen de maatschappij dan in de Verenigde Staten. "*The American dream is much more than a gentle fantasy; it is a cultural doctrine that encompasses vast tracts of American life. No politician would dare to question our belief in it any more than they would publicly question the existence of God*" (Jhally & Lewis, 1992: 139).

Typisch aan *enlightened* of *modern* racisme is dat het als denkkader gebaseerd is op het gevoel van vijandigheid van blanken ten opzichte van gekleurde mensen. Racisme bestaat uiteraard ook in de omgekeerde richting of tussen verschillende groepen van niet-blanken, of zelfs blanken (bijvoorbeeld anti-semitisme), maar het denkkader van het modern racisme gaat uit van een sentiment van dominante groepen in de samenleving, en dan gaat het meestal over blanken, ten opzichte van etnische minderheden in een niet-geprivilegeerde positie.

Van Dijk (2000: 33) heeft het over *new racism*. Typisch aan *new racism* is dat het eerder verborgen blijft en niet beschouwd wordt als racisme: "*The New Racism wants to be democratic and respectable, and hence first off denies that it is racism. Real racism, in this framework of thought, exists only among the Extreme Right. In the New Racism, minorities are not biologically inferior, but different.*"

Campbell (1995: 57) maakt het onderscheid tussen *old-fashioned racism* en *everyday racism*. Bij de eerste vorm gaat het om traditioneel racistische percepties over gekleurde mensen, waarbij blanken gezien worden als superieur. *Everyday racism* is de verborgen vorm van racisme en komt tot uiting in bijvoorbeeld het nieuws door de afwezigheid van journalisten van etnische minderheidsgroepen en een algemene niet of onderrepresentatie van deze groepen in de berichtgeving in het algemeen.

Hall (1995: 20) onderscheidt *overt* en *inferential racism* in media-output. *Overt racism* zijn argumenten en standpunten met een openlijk racistische boodschap of waarin een racistisch denkbeeld of beleidsstandpunt naar voor wordt gebracht. Volgens Hall gebeurt dit in de media nog regelmatig. Denken we aan Vlaanderen dan kunnen we dit vergelijken met de standpunten van het Vlaams Blok die in de media geuit worden of politici die een forum krijgen in de media waarbij ze extreem-rechtse en racistische uitspraken doen. *Inferential racism* is de verdoken vorm van racisme: "*apparently naturalised representations of events and situations relating to race, whether 'factual' or 'fictional', which have racist's premises and propositions inscribed in them as a set of unquestioned assumptions. These enable racist statements to be formulated without ever bringing into awareness the racist predicates on which the statements are grounded.*" Het gaat hier volgens Hall om onbewust racisme. De maker van dergelijke mediaboodschappen heeft vaak goede bedoelingen (zie hiervoor ook Blommaert en Verschueren, 1998).

In de gedachten en ideeën van deze verschillende auteurs, duiken dus telkens twee vormen van racisme. Het essentiële verschil tussen de twee is dat bij 'openlijk racisme' negatieve gedachten ten opzichte van een etnische minderheidsgroep expliciet geuit worden, terwijl bij 'modern racisme' deze gedachten veel meer verborgen blijven en het niet meer duidelijk is dat het om racisme gaat. Toch worden bij deze laatste bepaalde stereotypen en vooroordelen vaak onbewust bestendigt. Uit onderzoek van mediaboodschappen blijkt dat openlijk racisme niet meer zo vaak voorkomt. Wanneer het voorkomt, gaat het meestal om uitspraken van

aanhangers van extreem-rechts. Modern racisme in media-output, daarentegen, komt wel nog vaak voor (Campbell, 1995; Cottle, 2000; Entman, 1990).

5. De rol van de media in beeldvorming over etnische minderheden

“The coverage and portrayal in the media of minorities have an effect on both minority and majority groups. But it is a complex effect, one that is mediated by each person’s psychological make up, social status, age and use of the media. It is unlikely that scholars will ever be able to make definitive conclusions regarding the effects of the media on racial and ethnic minority groups or any other segments of society.” (Wilson, Gutiérrez & Chao, 2003: 59)

Vooroordelen, etnocentrisme en racisme ontstaan via directe ervaringen met een bepaalde groep, maar ook via socialisatie (Felling, Peters & Scheepers, 1986; van Knippenberg, 1979; Wilke, 1979). Het is bij dat laatste aspect dat de media een belangrijke rol spelen. Maatschappelijke waarden en normen en de daarin ingebedde vooroordelen worden onder andere via de media bewust of onbewust doorgegeven.

Servaes & Schakenbos (1989: 26) pleiten ervoor niet enkel op geïsoleerde wijze de mediaboodschappen over etnische minderheden te analyseren, maar ook meer aandacht te besteden aan de invloed van mediaboodschappen op de ontvangers. De interessantste onderzoeksvraag is inderdaad, de vraag naar wat nu de precieze invloed is van mediabeelden over deze groep op de opinies en attitudes van de mediagebruikers. Jammer genoeg is dit meteen ook één van de moeilijkste vraagstukken binnen de communicatiewetenschappen, dat niet met een simpel ja of neen kan beantwoord worden. Het proces waarbij attitudes en opinies gevormd worden is danig complex dat we het aspect media-invloed niet kunnen isoleren van andere factoren, waardoor onderzoek hierover verre van evident is (zie ook verder bij 5.3). Toch gaan we er ook in deze studie vanuit dat de media, in interactie met de persoonlijke karakteristieken, omgevingsfactoren en het mediagedrag van de ontvanger, een sleutelrol spelen bij de beeldvorming over etnische minderheden.

Stuart Hall (1995) noemt de media in zijn paper ‘The Whites of Their Eyes’ belangrijke *sites* voor de productie, reproductie en distributie van ideologieën. De media zijn volgens hem één van de belangrijkste en dominante distributeurs voor het verspreiden van ideologieën:

“What they [the media] ‘produce’ is precisely, representations of the social world, images, descriptions, explanations and frames for understanding how the world is and why it works as it is said and shown to work. And, amongst other kinds of ideological labour, the media construct for us a definition of what race is, what meaning the imagery of race carries, and what the ‘problem of race’ is understood to be. They help to classify out the world in terms of the categories of race.” (Hall, 1995: 19-20).

De constructie van *race* in de media noemt hij een interventie in *the ideological terrain of struggle* (Hall, 1995: 18). Mediaboodschappen over racisme, race en etnische minderheden kunnen, aldus Hall, beschouwd worden als een tussenkomst in de strijd om de ideologie over dit thema te domineren. In wat volgt in de paper beschrijft Hall wat nu de precieze kenmerken zijn van ideologieën. Een cruciaal kenmerk van een ideologie is, volgens hem, dat ze niet meer herkend wordt als een ideologie. Het ideologische construct rond race is zelfs nog moeilijker te identificeren: *“Ideologies tend to disappear from view into the taken-for-granted ‘naturalised’ world of common sense. Since (like gender) race appears to be ‘given’ by Nature, racism is one of the most profoundly ‘naturalised’ of existing ideologies.”* (Hall, 1995: 19). Hij waarschuwt er wel voor niet te vervallen in de simplistische idee dat de media één, homogene, negatieve boodschap over *race* verspreiden. Er zijn uiteraard ook

mediaboodschappen waarin tolerantie en verdraagzaamheid tussen verschillende etnische groepen gepromoot worden. In de paper maakt Hall nog het onderscheid tussen *overt* en *inferential racism* (zie punt 4 hiervoor), en identificeert hij drie basisbeelden over zwarten die in de media terug te vinden zijn, nl. de zwarte als slaaf, primitieve inboorling en clown/entertainer. Hoewel in de loop der jaren deze drie basisbeelden aan het vervagen zijn, kunnen bepaalde sporen van deze figuren nog altijd herkend worden in hedendaagse mediaboodschappen. Zo zijn, aldus Hall, de meest angstaanjagende, sluwe en glamoureuze boeven in politseries vaak zwarten.

5.1. Het proces van beeldvorming

De media distribueren continu beelden van verschillende groepen in de samenleving: mannen, vrouwen, holebi's, jongeren, senioren en dus ook van etnische minderheden. Met beelden bedoelen we niet enkel de letterlijke beelden of afbeeldingen zoals foto's of beeldfragmenten, maar ook de manier waarop over etnische minderheden gesproken en geschreven wordt in kranten, tijdschriften, op websites en in scripts en scenario's voor radio, televisie en film. Onder andere op basis van deze door de media gedistribueerde beelden, vormt het publiek zich een mentaal beeld van deze groep. Deze mediabeelden worden ingepast in het algemeen beeld dat een individu al heeft over etnische minderheden. Dit algemeen beeld wordt geconstrueerd op basis van onder andere direct contact met deze groep, maar ook op basis van de ervaringen van vrienden, familie, kennissen, enz. Servaes & Schakenbos (1989: 9) beschrijven beeldvorming als *het cultureel bepaalde proces waarbij individuen en/of sociale groeperingen zich op basis van 'blootstelling' en/of 'interactie' met 'omgevingsobjecten' de 'werkelijkheid' (omgeving, context), waarbinnen deze objecten zich bevinden, interpreteren en dit 'beeld' vervolgens aan de eigen 'werkelijkheid' toetsen.*

Smelik et al. (1999: 5) benadrukken dat beeldvorming een proces is waarbij er een *wisselwerking plaats vindt tussen de mentale beelden in de hoofden van mensen en materiële beelden in de werkelijkheid om ons heen.* Binnen dit proces kunnen we drie niveaus onderscheiden:

1. de materialiteit: de concrete beelden en teksten;
2. het effect: de totstandkoming van mentale beelden, eventueel resulterend in gedrag;
3. de beïnvloeding: de mogelijke verandering van de mentale beeldvorming, die dan op zijn beurt in nieuwe materiële beeldvorming resulteert (Smelik et al., 1999: 6).

Op het eerste niveau, in de concrete, materiële beelden en teksten zien we macht aan het werk. Deze productie van macht is een proces van insluiting en uitsluiting van bepaalde categorieën van mensen, zoals etnische minderheden. Dit proces is werkzaam in de interactie tussen de maker, het product en de ontvanger. Het gaat dus om een complex proces. Essentiële vragen die moeten gesteld worden om macht tot uiting te laten komen, en te zien wie ingesloten en uitgesloten wordt zijn: wie kijkt? Wie spreekt? Wie handelt? Maar even belangrijk zijn de vragen: wie kijkt, spreekt en handelt *niet*? (Smelik et al., 1999: 43).

Smelik et al. veronderstellen dat mensen hun denkbeelden voor een groot deel baseren op wat ze zien en lezen in de media. Zo wordt het voorbeeld gegeven van een Surinaamse vrouw die een vergaderzaal binnenstapt waarbij een blanke man in de vergaderruimte veronderstelt dat dit de garderobejuffrouw is. Het komt geen moment bij hem op dat deze vrouw ook een hoge functie kan bekleden en zal deelnemen aan de vergadering. Smelik et al. stellen dat deze veronderstelling een logisch gevolg is van het feit dat Surinaamse vrouwen in de media zo goed als nooit in hoge functies afgebeeld worden. Smelik et al. zien een oplossing in enerzijds een personeelsbeleid gericht op meer diversiteit en in wat zij noemen *effectieve beeldvorming*. Daarmee bedoelen ze niet-stereotiepe beeldvorming. Deze *effectieve beeldvorming* houdt in

dat bepaalde categorieën van mensen die doorgaans passief afgebeeld worden, moeten afgebeeld worden als denkend, handelend, kijkend en sprekend. Beeldvorming moet bij een diversiteitsbeleid aansluiten. Bij sollicitaties voor een bepaalde job moet men immers ook geloven dat bvb. Surinaamse vrouwen evengoed een job met een hoge functie kunnen uitoefenen.

5.2. De kleine bange Belg

Beeldvorming is dus een complex proces. Het beeld dat we hebben van etnische minderheden wordt bepaald door socialisatie, betekenisgeving en direct of indirect contact met deze groep. Een aanzienlijk deel van de Belgische bevolking heeft echter geen direct contact met etnische minderheden wat het belang van de media in het beeldvormingsproces benadrukt. Uit een bevraging in 1990 (Billiet et al., 1990: 60) bleek dat 53% van de Vlamingen uitsluitend op afstand contact hadden met wat in het onderzoek ‘vreemdelingen’ werd genoemd, 8,5% had geen enkel contact en 38,5% zei wél rechtstreeks contact te hebben met deze groep. Uiteraard is dit onderzoek ondertussen gedateerd en is de etnische samenstelling van de Belgische bevolking in de loop der jaren diverser geworden. Toch nemen we aan dat een groot deel van de Belgen nog steeds geen rechtstreeks contact heeft met etnische minderheden en dat de beelden die verspreid worden door de media belangrijk zijn in het vormen van een opinie over deze groep.

Bekijken we onderzoek naar het wantrouwen van de Vlamingen en Belgen t.a.v. etnische minderheden dan zijn de resultaten verontrustend, waardoor we het belang van een correcte bejegening in de media enkel maar kunnen benadrukken. Belgen blijken hoog te scoren wat etnocentrisme betreft. Uit de resultaten van de Eurobarometer van 2000 waarin onder andere gepeild werd naar de attitudes van de bevolking in de Europese Unie tegenover etnische minderheden bleek dat 14% van de bevolking van de toenmalige EU landen een intolerante houding aannam tegenover etnische minderheden. België stond op de tweede plaats met 25%, enkel Griekenland scoorde hoger met 27%. Burgers die intolerant genoemd werden, werden in het rapport als volgt omschreven “*[they] display strong negative attitudes towards minority groups. They feel disturbed by people from different minority groups and see minorities as having no positive effects on the enrichment of society. They have a strong wish for assimilation. Furthermore, the intolerant support repatriation of immigrants and the very restrictive acceptance of immigrants.*” (Thalhammer et al., 2001: 24). Dat Belgen hoog scoren qua intolerantie werd nog eens bevestigd door de resultaten van de Eurobarometer en de European Social Survey van 2003 (EUMC, 2005). Zo bleek België hoger dan gemiddeld te scoren in het vertonen van weerstand ten opzichte van de multiculturele samenleving (37,3%). De gemiddelde score van de respondenten uit de 15 oude EU lidstaten was 25%.

Uit onderzoek in Vlaanderen uit 2001 bleek dat 28% van de Vlamingen vond dat België nooit gastarbeiders had mogen toelaten, 27% vond dan weer dat ‘migranten in het algemeen niet te vertrouwen zijn’ en dat ‘migranten de werkgelegenheid bedreigen’. Meer dan de helft van de Vlamingen ging akkoord met de stelling dat migranten profiteren van de sociale zekerheid. Anderzijds was ongeveer de helft van de Vlamingen dan wel weer van mening dat moslimgezinnen gastvrij waren en dat Turken en Marokkanen vriendelijk zijn wanneer je ze beter leert kennen. Maar aanpassing en inburgering blijken toch wel centraal te staan: 86% van de Vlamingen vond dat migranten zich moeten aanpassen ‘aan onze cultuur en gebruiken’ (Meuleman en Billiet, 2003 geciteerd in Elchardus & Smits, 2005: 42).

De houding van de Vlaming ten opzichte van etnische minderheden werd tevens onderzocht in een recent levensvragenonderzoek van de Unie Vrijzinnige Verenigingen. Het onderzoek werd uitgevoerd door de vakgroep Agogische Wetenschappen van de VUB (Verhaest et al., 2006). Voor het meten van de houding van de Vlaming werd gebruik gemaakt van dezelfde schalen als deze gebruikt in de Eurobarometer uit 2000 en werden 1916 Vlamingen bevestigd. Uit de resultaten bleek dat meer dan de helft van de bevestigden meende dat etnische minderheden misbruik maken van de sociale zekerheid, dat ze vaker dan gemiddeld betrokken zijn bij criminaliteit en de werkloosheid in België verhogen. Bovendien vond een derde van de respondenten dat de aanwezigheid van allochtonen een oorzaak is van onveiligheid. Iets positiever was dat slechts 11% van de bevestigden zei zich daadwerkelijk te storen aan de aanwezigheid van etnische minderheden in het dagelijkse leven. Ruim 60% zei dat dit absoluut niet het geval is en 30% sprak zich hierover niet uit. 25% van de bevestigden vond dan weer dat allochtonen hun eigen cultuur moeten opgeven vooraleer ze volwaardig lid konden worden van de Belgische maatschappij (Verhaest et al., 2006). Niet meteen een optimistisch beeld dus.

Reeds uit onderzoek van Billiet, Carton & Huys uit 1990 bleek dat de Belgen niet meteen tolerant kunnen genoemd worden. En Vlamingen scoren wat dat betreft hoger dan Walen. Uit die bevestiging bleek dat 71,1% van de Vlamingen zich stoort aan de gewoontes en gebruiken van migranten. In de enquête werd ook gevraagd welke migranten men het best zou terugsturen. Ongeveer de helft van de bevestigde Vlamingen vond dat migranten die de wet overtraden moesten teruggestuurd worden, maar wat vooral zorgen baart is dat 15% van de bevestigde Vlamingen vond dat moslims tout court, en daarmee werden vooral Turken en Marokkanen bedoeld, zonder pardon de deur moesten gewezen worden, en 83% vond dat er zeker geen arbeidskrachten meer uit moslimlanden mochten gerecruteerd worden. In de beleidsaanbevelingen ter conclusie werd gewezen op de mogelijk positieve rol die de media kunnen spelen in de beeldvorming over etnische minderheden. Zo stellen de onderzoekers dat er een grote behoefte is aan de aanwezigheid van ‘migrant’ in normale situaties op de televisie (als nieuwslezer, deelnemer van spelprogramma’s, enz.).

Sinds 11 september zijn de negatieve gevoelens t.a.v. etnische minderheden er zeker niet op verbeterd. Uit een APS survey van 2004 bleek dat ‘de perceptie van etnische dreiging’ -het gevoel hebben dat culturele en economische belangen bedreigd worden door migranten- bij Vlamingen sinds eind de jaren negentig aan het stijgen is (Meuleman & Billiet, 2005).

5.3. Studies naar de invloed van media op opinies en attitudes ten aanzien van etnische minderheden

In Vlaanderen is tot nu geen uitgebreid onderzoek gedaan naar de invloed van de media op de beeldvorming over etnische minderheden bij het publiek. In het buitenland werden wel een aantal studies ondernomen. We geven hier een overzicht van een aantal onderzoeken.

Vergeer (2000) promoveerde in Nederland met een proefschrift waarin hij op basis van de cultivatietheorie van Gerbner de relatie onderzocht tussen blootstelling aan media en het ervaren van etnische dreiging. Het ging hier om een typisch effectonderzoek.

Uit zijn onderzoeksresultaten bleek dat er een effect was, maar slechts minimaal. Zo bleken andere factoren, zoals opleiding, sociaal-economische status, leeftijd, enz. een betere verklaring te bieden voor het ervaren van etnische dreiging. Uit het onderzoek bleek dat de blootstelling aan amusementsprogramma’s een hoger gevoel van etnische dreiging

veroorzaakt, bij blootstelling aan nieuws-en informatieprogramma's werd dan weer het omgekeerde effect vastgesteld. Vergeer stelt in het onderzoek eveneens dat het kijken naar de commerciële zender RTL 4 een positief effect heeft op het ervaren van etnische dreiging, en dat het kijken naar Nederland 3, de eerder progressieve zender van de publieke omroep, een negatief effect heeft.

Het probleem met effectonderzoek in het algemeen is dat het heel moeilijk is om precieze effecten in kaart te brengen, aangezien de mogelijkheid altijd blijft bestaan dat er met bepaalde variabelen geen rekening werd gehouden. In de studie van Vergeer werden factoren zoals opleiding, leeftijd, politieke oriëntatie en sociale klasse dan wel in kaart gebracht maar uiteraard zijn er nog altijd andere elementen die een rol kunnen spelen in het ervaren van etnische dreiging en die niet werden bevraagd (zoals bijvoorbeeld socialisatie, betekenisgeving, al dan niet rechtstreeks contact met etnische minderheden). Probleem bij dit onderzoek is bovendien dat Vergeer spreekt over een direct causaal verband tussen mediagebruik en etnische dreiging. Dat verband is echter twijfelachtig. Nemen we het voorbeeld van hierboven waar blijkbaar een positief effect werd vastgesteld op het ervaren van etnische dreiging en het kijken naar RTL4, en het omgekeerde effect bij Nederland 3. Mensen met progressieve denkbeelden voelen zich wellicht minder bedreigd door etnische minderheden en zullen waarschijnlijk ook meer naar Nederland 3 kijken dan naar RTL 4. Wat was er eerst? Het oorzakelijk verband tussen kijken naar RTL 4 en een gevoel van etnische dreiging, noch het omgekeerde over het kijken naar Nederland 3, kan eigenlijk gemaakt worden. In het onderzoek gaat het trouwens ook slechts over interviews die op een bepaald moment (1994) werden afgenomen en als het wel over longitudinaal onderzoek ging (zoals bij het deelonderzoek over de invloed van het lezen van kranten op het ervaren van etnische dreiging) werden niet dezelfde personen tijdens de verschillende momenten bevraagd, maar werden random steekproeven gebruikt. Hoe zorgvuldig wetenschappers bij dergelijk onderzoek ook proberen om te springen met de methodologie, het meten van media-effecten blijft een hachelijke onderneming.

Hartmann & Husband (1974) onderzochten de reacties en attitudes van de Britten ten aanzien van etnische minderheden, en de mogelijke rol die de media spelen in het ontwikkelen van deze attitudes. In hun onderzoek waren de vertrekpunten niet dezelfde als deze van Vergeer. Hartmann & Husband stelden ook geen directe causale relatie vast tussen televisiekijken en de houding t.a.v. etnische minderheden. Wel bleek dat er een link was tussen media oriëntaties en attitudes t.a.v. etnische minderheden. Toch deden ze geen uitspraken over de richting van deze relatie. Wel vonden ze dat de nieuwsmedia belangrijke informatiebronnen waren over etnische minderheden: 32% van de bronnen die 'working-class' adolescenten opsomden bij de vraag waar ze hun informatie haalden over etnische minderheden waren mediabronnen en 25% van deze mediabronnen waren kranten. Hartmann & Husband wezen er nog op dat het hier ging om 'working-class adolescenten' die doorgaans minder interesse hebben voor nieuws dan hoger opgeleiden. Voornaamste conclusie van hun studie was dat mediagebruikers in mediaboodschappen vooral zochten naar denkbeelden en feiten die hun reeds bestaande raciale attitudes legitimeerden en bevestigden.

Troya (1981) deed, opnieuw in Groot-Brittannië, een gelijkaardig onderzoek als Hartmann & Husband. Er werd onderzocht hoe de Britse media rassenrelaties representeren en wat de invloed van deze representaties precies is op de attitudes en opinies van de ontvangers. Uit de resultaten bleek dat de media een belangrijke informatiebron waren voor mensen die niet direct in contact kwamen met etnische minderheden. Uit het onderzoek bleek echter, net zoals in het onderzoek van Hartmann & Husband, dat er geen directe relatie was tussen de mate van mediaconsumptie en negatieve raciale attitudes of opinies. Wel bleek opnieuw uit de

resultaten dat de media belangrijk zijn voor het bevestigen van de bestaande publieke opinies over rassenrelaties.

Hoewel de richting en directheid van de relatie niet altijd even duidelijk is, tonen deze verschillende studies aan dat de media een belangrijke rol spelen in de beeldvorming over etnische minderheden. We kunnen echter niet spreken over een direct effect van media-inhoud op opinies, attitudes of gedrag. Zoals eerder gezegd, vertoont onderzoek naar het effect van media een aantal fundamentele tekortkomingen, waardoor we ook geen sluitend antwoord kunnen geven op de vraag wat het precieze effect is van de media in het vormen van de publieke opinie over etnische minderheden.

Gauntlett (1998) geeft een goed overzicht van de tekortkomingen van media-effectonderzoek. Als we de verschillende studies over het effect van media op gedrag, opinies en attitudes bekijken, dan vinden we geen duidelijke lijn in de resultaten. Dit kan er, volgens Gauntlett, op wijzen dat ofwel de media geen effect hebben, ofwel dat de uitgangspunten van media-effectonderzoek fundamenteel verkeerd zijn. Gauntlett gaat uit van het laatste. Een tekortkoming is dat effectonderzoek op een omgekeerde manier te werk gaat: *“The effects model tackles social problems ‘backwards’”*. In plaats van eerst te kijken naar het sociaal probleem en dan alle mogelijke factoren die daarmee verband houden in kaart te brengen, wordt eerst het mediagedrag bestudeerd en dan gelinkt aan het sociaal onaangepast gedrag of de attitudes van individuen. Zo ook in de studie van Vergeer (2000): in plaats van eerst de individuen op te sporen die zich in hoge mate ‘etnisch bedreigd’ voelen en dan te analyseren wat de mogelijke oorzaken daarvan zouden kunnen zijn, wordt daarentegen eerst het mediagedrag bestudeerd en dan het gevoel van etnische dreiging gemeten.

Een ander probleem met effect onderzoek is dat het vaak artificieel is: *“The effects model is often based on artificial studies”*. De effecten van media worden gemeten in experimentele settings. In een laboratorium wordt een publiek aan een aantal mediafragmenten blootgesteld en dan gaat men op basis van vragenlijsten, interviews of andere methodes het effect van deze boodschappen bepalen. Zo een artificiële setting is uiteraard compleet verschillend van het dagelijkse leven van een individu waarin mediaboodschappen niet kunnen geïsoleerd worden van andere invloeden. Wanneer er geen gebruik wordt gemaakt van een experimentele setting, is een veel gemaakte fout in effectstudies het verkeerd hanteren van een bepaalde methodologie: *“The effects model is often based on studies with misapplied methodology”*. Een schoolvoorbeeld is de studie van Vergeer die we besproken hebben, waarbij een causale relatie wordt gemaakt die eigenlijk niet mag gemaakt worden op basis van het onderzoek.

Ook wordt in dergelijke studies te vaak de diversiteit van mediaboodschappen genegeerd, evenals de betekenissen die mensen zelf aan deze mediaboodschappen geven: *“The effects model makes no attempt to understand meanings of the media.”* Nemen we het voorbeeld van de studie Vergeer opnieuw. Eigenlijk wordt er impliciet vanuit gegaan dat op Nederland 3 en RTL 4 een bepaalde coherente boodschap over etnische minderheden wordt verspreid.

Het effectmodel en dus ook cultivatie-onderzoek is een paradigma dat niet langer kan verdedigd worden.

De rol van de media in de beeldvorming over etnische minderheden

Communicatiewetenschappelijk en sociologisch onderzoek kan tot vandaag niet aantonen dat er een rechtstreeks en causaal verband is tussen mediaboodschappen over etnische minderheden en de houding van het publiek t.o.v. deze groepen. Beeldvorming is immers een complex proces waarbij verschillende factoren een rol spelen: socialisatie, betekenisgeving en al dan niet rechtstreeks contact met etnische minderheden.

Het is echter wel duidelijk dat de (nieuws)media een belangrijke informatiebron zijn over etnische minderheden (Hartmann & Husband, 1974; Troyna, 1981), en vooral bij mensen die geen rechtstreeks contact hebben met deze groep.

Uit onderzoek in België (Billiet et al., 1990) bleek dat iets meer dan de helft van de bevolking enkel van op afstand in contact komt met etnische minderheden, en dat mensen zich voor hun informatie over deze groep baseren op de (nieuws)media (Hartmann & Husband, 1974; Troyna, 1981). Mediagebruikers lijken wel hoofdzakelijk op zoek te gaan naar boodschappen die hun reeds bestaande opinies versterken (Hartmann & Husband, 1974; Troyna, 1981). Als we bovendien weten uit onderzoek (Billiet et al., 1990; Meuleman & Billiet, 2005; Thalhammer et al., 2001; Verhaest et al., 2006) dat een aanzienlijk deel van de Belgen, en Vlamingen spannen daarbij de kroon, intolerant zijn t.o.v. etnische minderheden dan benadrukt dit nog meer het belang van het brengen van een correct beeld van etnische minderheden in de media. Vooral nieuws speelt daarbij een belangrijke rol, aangezien het publiek een hoge mate van vertrouwen heeft in het nieuws als informatiebron (McNair, 2003; Mullan, 1997).

Ook al kunnen we dus geen uitspraken doen over het precieze effect van mediaboodschappen, het valt niet te ontkennen dat de media een niet te onderschatten rol spelen in de beeldvorming over etnische minderheden.

ONDERZOEK NAAR DE
REPRESENTATIE VAN ETNISCHE
MINDERHEDEN

EEN STAND VAN ZAKEN

ONDERZOEK NAAR DE REPRESENTATIE VAN ETNISCHE MINDERHEDEN: EEN STAND VAN ZAKEN

In dit hoofdstuk geven we een overzicht van studies uit verschillende landen waarin de representatie van etnische minderheden in nieuws centraal staat. Zowel in de VS als in Europa zijn er heel veel kleinschalige analyses gebeurd. Met kleinschalig bedoelen we analyses die lopen over een beperkte tijd, gebruik maken van een kleine steefproef en/of zich beperken tot lokaal nieuws. Het is onbegonnen werk om al deze studies hier te beschrijven.

Gezien onze vraagstelling en het toch wel omvangrijke arsenaal aan onderzoek over media en etnische minderheden, beperken we ons tot de belangrijkste en de voor deze studie relevante studies. Met relevant onderzoek bedoelen we het onderzoek dat het dichtst aansluit bij onze studie qua onderzoekopzet, methodiek of onderzoekssubject. En met ‘belangrijke’ onderzoeken bedoelen we de studies die het meest geciteerd werden en dus meest impact hadden.

De onderzoekstradities in Europa en de VS op het vlak van representatie van etnische minderheden vertonen een aantal discrepanties. De belangrijkste situeren zich:

1. Op het vlak van de methodologie: in de Verenigde Staten haalt de kwantitatieve inhoudsanalyse als methodiek duidelijk de bovenhand, terwijl in Europa, naast ook deze kwantitatieve inhoudsanalyses, meer gewerkt wordt met kwalitatieve methodes zoals bijvoorbeeld discoursanalyse.
2. Op het vlak van de geografische structuur van de mediamarkten: het gaat immers om twee verschillend gestructureerde mediamarkten en dit komt ook tot uiting in onderzoek. Onderzoek in de Verenigde Staten beperkt zich vaak tot analyses op lokaal nieuws. Maar in Europa is onderzoek naar nationaal nieuws meer regel dan uitzondering. In een Europese context is dat uiteraard beter hanteerbaar dan in de Verenigde Staten. Door de omvang van de VS is het een bijna onmogelijke opdracht om een analyse te doen van geografisch gespreide media.
3. Op het vlak van de etnische samenstelling van de bevolking: In Europese studies staan andere etnische minderheidsgroepen centraal dan in Amerikaanse analyses. Soms kunnen we ons zelfs afvragen in hoeverre we in de VS nog echt over ‘een minderheid’ kunnen spreken. In de Verenigde Staten wordt immers vaak onderzoek gedaan naar de mediarepresentaties van Afro-Amerikanen (zie het overzichtsartikel van Greenberg & Brand, 1994 en zie ook o.a. Berelson & Salter, 1946; Entman 1990; Entman & Rojecki, 2000; Gandy et al, 1997). De Afro-Amerikanen in de VS vormen een populatie van meer dan 37 miljoen mensen, wat dus aanzienlijk is. Op zich zijn ze in vergelijking met de blanke bevolkinggroep (236 miljoen) wel in de minderheid, maar in sommige steden zoals Detroit, Atlanta, Indiana of Washington DC zijn ze dan weer in de meerderheid (U.S. Census Bureau, 2006). Ook binnen Europa zijn er heel wat verschillen op het vlak van de etnische samenstelling van de verschillende nationale bevolkingen. Vaak is dit verbonden met het koloniaal verleden van het land in kwestie. In Brits onderzoek wordt bijvoorbeeld vaak onderzoek gedaan naar Pakistanen, Indiërs en Aziaten (zie o.a. Gillespie, 1995) terwijl in Nederland Surinamers maar ook Turken en Marokkanen de voornaamste onderzoekssubjecten zijn (zie de Bruin, 2005; d’Haenens et al, 2004). De etnische samenstelling van een bevolking is echter niet alleen verbonden met dat koloniale verleden. Door het aantrekken van gastarbeiders uit bepaalde landen en economische, politieke en andere

vluchtelingen en asielzoekers heeft ieder Europees land wel één of meerdere bevolkingsgroepen die oververtegenwoordigd zijn in de groep van ‘etnisch-culturele minderheden’. Voor België zijn dat de Turken en Marokkanen, terwijl de Kongoleese gemeenschap dan weer veel kleiner is. Naast de verschillen tussen de landen, zijn er ook nog regionale verschillen in de etnische samenstelling van de bevolking, of zelfs verschillen per stad. Waar in Gent de etnisch-culturele minderheidsgroep vooral uit Turken bestaat, zijn dat in Antwerpen dan weer Marokkanen.

In het overzicht dat volgt worden de studies geografisch en chronologisch gestructureerd.

1. De begindagen

Hoewel het de bedoeling is in dit overzicht enkel te blijven stil staan bij onderzoek naar nieuws, willen we toch kort de pioniers vermelden, nl. de onderzoekers die voor het eerst de representatie van etnische minderheden in de media analyseerden.

Het eerste te traceren onderzoek was dat van Berelson en Salter uit 1946. Zij publiceerden het artikel ‘Majority and Minority Americans: An Analysis of Magazine Fiction’. Daarin rapporteerden ze over hun onderzoek in de VS naar de representatie van etnisch-culturele minderheden in tijdschriften. Ze onderzochten aan de hand van een kwantitatieve inhoudsanalyse hoe minderheden voorgesteld werden in kortverhalen gepubliceerd tussen 1937 en 1946 in een aantal van de toen meest gelezen Amerikaanse magazines (Berelson & Salter, 1946). Niet de representatie in nieuws maar wel deze in fictie stond centraal. De onderzoekers begrepen onder ‘etnische minderheden’ Afro-Amerikanen en Joden, naast Europese (bv. Ieren en Italianen) en niet-Europese minderheden. Het ging dus niet om de bevolkingsgroepen die nu doorgaans in onderzoek beschouwd worden als ‘etnisch-culturele minderheden’ (zoals Turken, Marokkanen, Afrikanen, Aziaten, ...). Voor het onderzoek werden twee ‘analyse-eenheden’ geïdentificeerd namelijk ‘de personages’ en ‘het verhaal’ zelf. Uit de resultaten bleek dat minderheden ondervertegenwoordigd waren als personage. Bovendien bleken ze, indien ze al voor kwamen, vooral als nevenpersonages aan bod te komen. Algemeen bleek uit de onderzoeksresultaten dat hoe meer een personage aanleunde bij de Amerikaanse norm van blank, Protestants en Angelsaksisch, hoe beter die bejegend werd in het verhaal. Afro-Amerikanen en Joden werden bijvoorbeeld nooit afgebeeld in een heldenrol, waren nooit leden van een militaire eenheid en behoorden meestal tot de laagste beroepsklassen (Berelson & Salter, 1946).

De onderzoekers lieten het niet enkel bij het beschrijven van de scheeftekkingen, maar ze probeerden deze ook te verklaren en deden uitspraken over het mogelijk effect ervan op het publiek.

De kwantitatieve inhoudsanalyse ontwikkeld door Berelson blijft -ondanks zijn vele tekortkomingen- tot nu de belangrijkste en meest gestructureerde methode om manifeste representaties in mediateksten te onderzoeken. Het onderzoek van Berelson & Salter diende dan ook als voorbeeld voor heel wat meer onderzoek naar de representatie van minderheden. Een voorbeeld van vervolgonderzoek is de studie van Shuey et al. (1953). Zij bouwden verder op het onderzoek van Berelson en Salter, maar zij analyseerden het fotomateriaal in magazines. Zij kwamen tot de conclusie dat Afro-Amerikanen of Negroes, zoals ze toen nog werden genoemd, stereotiep werden afgebeeld, en vooral in onderdanige rollen te zien waren op de foto's, bijvoorbeeld als ‘servant’.

In de jaren zestig kwam het onderzoek in de VS in een stroomversnelling terecht. De maatschappelijk en academische aandacht voor de berichtgeving over etnische minderheden steeg ten gevolge van een aantal crisissituaties waarbij etnische minderheden betrokken

waren. In de VS waren midden jaren zestig in verschillende steden (o.a. in Los Angeles, Newark, Chicago) ernstige onlusten waarbij etnische minderheden betrokken waren. De voornamelijk Afro-Amerikaanse gemeenschap kwam in opstand tegen de dominante blanke meerderheid. Deze crisissen vonden plaats tijdens de opkomst van de burgerrechtenbeweging en de strijd voor gelijke kansen voor Afro-Amerikanen en andere etnische minderheden. Als gevolg van deze onlusten werd een commissie opgericht die de opdracht kreeg op zoek te gaan naar de oorzaken van deze 'raciale onrust'. Deze commissie werd, naar de voorzitter, de Kerner commissie genoemd. Aansluitend bij de onderzoeksopdracht werd de commissie ook specifiek gevraagd de rol van de media in deze onlusten te analyseren (Leurdijk, 1999: 15; Van Dijk, 1991: 11). De Kerner Commissie kwam tot de conclusie dat de media er niet in slaagden op een adequate manier te berichten over rassenrelaties en de oorzaken en context bij de ongeregelde heden in de steden (Van Dijk, 1991: 11-12). Naar analogie van de Kerner Commissie werd midden jaren tachtig in Groot-Brittannië de Scarman commissie opgericht. Deze commissie werd eveneens opgericht naar aanleiding van onlusten met etnische minderheden in een aantal Engelse steden (Leurdijk, 1999: 15). Vooral de rellen in Brixton (Zuid-Londen) zijn het publiek bijgebleven⁶. De bevindingen met betrekking tot de rol van de media in de raciale onlusten verschilden niet bijzonder veel van deze van de Kerner commissie. Ook hier werd geconstateerd dat de media er niet in slaagden op een adequate manier te berichten over de multiculturele samenleving en over de achtergrond en context bij crisissituaties (Leurdijk, 1999: 2). De bevindingen van de Scarman commissie stimuleerden het onderzoek naar de berichtgeving over etnische minderheden (Leurdijk, 1999: 15). Onder andere Van Dijk (1991) analyseerde de berichtgeving over de onlusten in 1985 in drie Engelse steden (o.a. Brixton).

Aangezien voornamelijk de VS en Groot-Brittannië werden geconfronteerd met deze onlusten, is het niet zo verwonderlijk dat het overgrote deel van het onderzoek naar de representatie van etnische minderheden in nieuws Brits en Amerikaans is.

We beginnen met een overzicht van het onderzoek in de VS. Daarna geven we een overzicht van het onderzoek in Groot-Brittannië, Nederland en België.

2. Verenigde Staten

Hoewel de pioniers van het onderzoek naar etnisch-culturele minderheden in de VS te situeren zijn, zijn er echter toch niet zo heel veel grootschalige onderzoeken naar de representatie van etnisch-culturele minderheden in nieuws. Voor 1954 (toen verbood het Hooggerechtshof segregatie) werd in de Amerikaanse media weinig aandacht besteed aan etnisch-culturele minderheden (Van Dijk, 1983: 107), en dat was niet zo anders in de academische wereld. Zoals gezegd stimuleerden de bevindingen van de Kerner commissie wel het onderzoek. Toch bleef de informatie tot de laatste jaren vaak beperkt, anecdotisch en gefragmenteerd. Studies over nieuws beperken zich vaak tot het lokale nieuws, o.a. door de omvang en de mediastructuren in de VS (zie bijvoorbeeld Campbell, 1995 Entman, 1990). Heel wat studies concentreren zich tevens op de representatie van etnisch-culturele minderheden in reclameboodschappen, films en fictie (zie onder andere Shaheen, 2003; Shohat & Stam, 1994). Een aantal studies analyseerden de nieuwsberichtgeving over specifieke cases; analyses naar aanleiding van specifieke crisissen die gelinkt zijn aan 'race' of etnische minderheden. De studie van Fiske (1994) naar de berichtgeving over de rellen in Los Angeles naar aanleiding van de rechtzaak Rodney King en deze van Ettema (1990) over

⁶ Het nummer 'Guns of Brixton' van The Clash gaat over de onlusten in Brixton.

de ‘Cokely crisis’, waarbij de zwarte burgemeester van Chicago in opspraak kwam, zijn voorbeelden van dergelijke case studies. Gezien de heel specifieke crisissituaties en gehanteerde kwalitatieve methodes voor analyse bespreken we deze analyses hier niet.

2.1. Roberts (1975): de representatie van Afro-Amerikanen in televisienieuws

Roberts analyseerde het avondnieuws van drie netwerken (ABC, NBC, CBS) tijdens twee periodes van drie weken in 1972 en 1973. De analyse werd niet uitgevoerd op nieuwsitems, maar wel op nieuwssegmenten (segmenten waarin een persoon voor kwam) waarin Afro-Amerikanen voor kwamen. In 23% van de geselecteerde nieuwssegmenten kwamen Afro-Amerikanen voor. Afro-Amerikanen kwamen in deze segmenten vaak voor in nieuws over de rassenproblematiek, de burgerrechtenbeweging en misdaad. Volgens Roberts is er echter sprake van een ambivalente beeldvorming: er waren heel wat negatieve verhalen maar er waren evengoed positieve verhalen waarin Afro-Amerikanen voorgesteld werden in gezaghebbende functies, in alledaags nieuws en in nieuws over de burgerrechtenbeweging. Afro-Amerikanen kwamen in minder dan de helft van de nieuwsitems sprekend voor. Conclusie voor Roberts is bijgevolg dat het standpunt van Afro-Amerikanen nog te weinig aan bod kwam in het televisienieuws.

Commentaar

Een origineel element binnen de onderzoeksopzet is dat hier werd gebruik gemaakt van een analyse van nieuwssegmenten en niet enkel van nieuwsitems. Nadeel hiervan is dat het moeilijker is een zicht te krijgen op het aantal items over een bepaald thema en de diversiteit tussen de nieuwsitems onderling.

De inhoudelijke analyse blijft tamelijk beperkt maar geeft wel een beeld van de berichtgeving van de belangrijkste netwerkjournaals in 1972 en 1973. Kritiek punt echter is dat de weken die werden geanalyseerd niet gespreid waren over een volledig jaar, waardoor meer kans bestaat dat de berichtgeving vertekend werd door specifieke gebeurtenissen. Roberts geeft ook aan dat dit gebeurde, aangezien bijvoorbeeld Watergate in de laatste periode van analyse viel. De resultaten van het onderzoek komen grotendeels overeen met de vaststellingen van Martindale (1989) over de berichtgeving in de kranten (zie hieronder) tijdens de jaren zeventig: Afro-Amerikanen werden niet enkel meer negatief afgebeeld maar ook in gezaghebbende rollen, en als burgers die actief participeerden aan de samenleving.

2.2. Martindale (1989): de representatie van Afro-Amerikanen in de pers sinds 1950

Martindale ging terug in de tijd voor een kwantitatieve analyse van de berichtgeving over Afro-Amerikanen in vijf kranten in de VS. Vier kranten werden gekozen omdat ze in het verleden bekritiseerd werden voor hun berichtgeving over Afro-Amerikanen door de Kerner Commissie (New York Times, Atlanta Constitution, Boston Globe en Chicago Tribune). Om het evenwicht te bewaren en te kunnen vergelijken, werd naast deze vier kranten nog één bijkomende krant geselecteerd, die in die periode niet werd bekritiseerd (Youngstown Vindicator). De vijf kranten waren eveneens geografisch gespreid over de VS. Drie verschillende periodes werden geanalyseerd: de periode voor de opkomst van de burgerrechtenbeweging (1950-1953), de periode dat de burgerrechtenbeweging op haar hoogtepunt was (1963-1968), en de periode na de confrontaties met de acties van de burgerrechtenbeweging (1972-1980). De nieuwsitems werden in vier grote

onderwerpcategorieën gecodeerd: stereotiepe berichtgeving, het dagelijkse leven (items waarin Afro-Amerikanen werden afgebeeld als deel van het gewone gemeenschapsleven), burgerrechten (alle acties van de burgerrechtenbeweging en de strijd voor gelijke kansen) en tenslotte 'minority life' (alle problemen gelinkt aan Afro-Amerikanen zoals bvb. slechte behuizing). Omdat het de bedoeling was een zicht te krijgen op de algemene nieuwsberichtgeving, werd sportnieuws niet geanalyseerd.

Uit de analyse van de resultaten bleek dat in de jaren vijftig nauwelijks aandacht was voor de problemen van de Afro-Amerikanen in de VS. In de tweede periode (jaren zestig) was dan weer vooral aandacht voor de acties van de burgerrechtenbeweging maar Martindale stelde vast dat de Amerikaanse kranten tekort schoten in het duiden van de achtergronden en de oorzaken van deze protestacties. De protestacties werden hoofdzakelijk voorgesteld als geïsoleerde conflicten, zonder daar enige achtergrond of historische context bij te geven. Door een gebrek aan aandacht voor deze context, suggereerden de kranten volgens Martindale dat Afro-Amerikanen onredelijke eisen stelden. Vanaf de jaren zeventig werd een duidelijke verbetering op dat vlak vastgesteld. In de derde en laatste periode die werd bestudeerd was de aandacht in alle kranten, behalve the Vindicator, voor nieuws over Afro-Amerikanen gestegen in vergelijking met de andere periodes. Daar geeft de onderzoekster verschillende verklaringen voor: een stijgende bewustwording van de problematiek, als gevolg van de acties van de burgerrechtenbeweging, het te werk stellen van journalisten uit etnische minderheidsgroepen, en een stijging in de politieke participatie van Afro-Amerikanen. Na 1970 worden Afro-Amerikanen ook meer voorgesteld in het nieuws over het 'dagelijkse leven'. Met andere woorden ze werden meer gerepresenteerd als een inherent deel van de Amerikaanse samenleving. Conclusie van deze analyse was dat er vanaf de jaren zeventig enige verbetering merkbaar was in de berichtgeving over Afro-Amerikanen.

Commentaar

Deze analyse was interessant omdat ze duidelijk een evolutie kon aantonen in de berichtgeving over Afro-Amerikanen. Het codeboek was eerder beperkt aangezien vooral een analyse werd gedaan op de onderwerpen van het nieuws. Maar door gebruik te maken van een kwantitatieve analyse was het mogelijk om over de tijd een aantal trends op te meten. Bovendien werd ervoor gezorgd dat de geselecteerde kranten geografisch gespreid waren over de VS.

2.3. Wilson, Gutiérrez & Chao (2003): patronen in het nieuws over etnische minderheden

In het overzichtsboek van Wilson et al. (2003) over media en racisme werd een hoofdstuk gewijd aan de representatie van etnische minderheden in de Amerikaanse nieuwsmedia. Hoewel ze zelf geen empirisch onderzoek uitgevoerd hebben, brengen ze wel in kaart wat de patronen zijn in de berichtgeving. Om die reden vonden we het waardevol hun bijdrage hier te bespreken.

Zij onderscheiden verschillende patronen en fases in de manier waarop 'people of colour' voorgesteld worden: 'the exclusionary phase', 'the threatening issue phase', 'the confrontation phase', 'the stereotypical news selection phase' en 'the multiracial coverage phase'. Wilson et al. spreken over fases, maar benadrukken dat deze elkaar niet noodzakelijk opvolgen. Idealiter wel, maar er zijn in het hedendaagse nieuws nog steeds kenmerken van elke fase terug te vinden, al naargelang de etnische minderheidsgroep waarvan sprake.

In de 'exclusionary phase' wordt er zo goed als geen aandacht besteed aan etnische minderheden in nieuws. Door etnische minderheden uit te sluiten in de berichtgeving wordt ontkend dat zij een integraal deel vormen van de samenleving. In de volgende fase, 'the

threatening issue phase', duiken etnische minderheden wel op in het nieuws, maar worden ze vooral voorgesteld als een bedreiging voor de sociale orde. Dit is bijvoorbeeld het geval bij asielzoekers. In 'the confrontation phase' hebben Wilson et al. het eigenlijk over de berichtgeving over crisismomenten, over al dan niet gewelddadige confrontaties tussen de dominante en minderheidsgroep(en). De berichtgeving over deze confrontaties wordt gekenmerkt door een sterk 'wij versus zij' perspectief. De problemen worden bekeken vanuit een hoofdzakelijk blank perspectief. Dit was ook één van de vaststellingen van de Kerner commissie. Een voorbeeld dat wordt aangehaald is de berichtgeving over de rellen na de mishandeling en moord op Rodney King door vier politie-agenten. De volgende fase is de 'stereotypical news selection phase' dit is de periode na een crisismoment. In deze fase wordt aandacht gegeven aan nieuwsverhalen over 'succesvolle' etnische minderheden. Minderheden die uit het getto zijn ontsnapt, het gemaakt hebben en de waarden van de dominante cultuur hebben overgenomen. Op die manier wordt het publiek gerustgesteld dat etnische minderheden nog steeds voornamelijk geïsoleerd zijn en dat degenen onder hen die het wel maken de dominante waarden overnemen. De laatste fase tenslotte is de 'multiracial coverage phase'. Dit is in feite de antithese van de 'exclusion phase'. Deze fase is nog steeds niet bereikt. Dit betekent echter niet dat alle berichtgeving over etnische minderheden 'goed nieuws' moet zijn, maar wel dat er sprake is van een gelijke behandeling en dat etnische minderheden voorgesteld worden in alle soorten nieuwsverhalen.

Commentaar

Wilson et al. hebben op een gestructureerde manier de patronen in de berichtgeving over etnische minderheden in kaart gebracht. Deze patronen of fases zijn niet enkel van toepassing op de berichtgeving in de Verenigde Staten, maar gelden evengoed elders.

Uiteraard zijn de verschillende fases niet strikt van elkaar los te koppelen en meestal vinden we in de berichtgeving kenmerken van de verschillende fases terug.

2.4. Campbell (1995): mythes in het lokale nieuws

In de analyse die Campbell (1995) maakte in zijn boek 'Race, myth and the news' hanteerde hij een volledig andere methodiek dan de onze. Zijn aanpak was kwalitatief en gebaseerd op de 'interpretive approach', waarvoor hij onder andere gebruik maakte van de semiotiek. De bedoeling van deze aanpak is op zoek te gaan naar connotaties en onderliggende ideologieën in nieuwsboodschappen.

Hoewel Campbell de waarde erkent van kwantitatief onderzoek zoals, wijst hij erop dat dergelijk onderzoek ook heel wat vragen onbeantwoord laat. Zijn centrale onderzoeksvraag was: *"What myths about race are being reflected in the news?"* Het doel van zijn studie was om na te gaan hoe dominante culturele percepties die weergegeven worden in lokaal televisienieuws bepaalde 'mythes' over Amerikanen met een 'donkere huidskleur' bevestigden. Het gaat om mythes die bijdragen tot racistische attitudes. In zijn analyse wilde hij nagaan welke connotaties over 'gekleurde' Amerikanen in het nieuws werden meegegeven. Hij onderzocht in welke mate het lokale televisienieuws racistische mythologieën, die bijdragen aan onjuiste denkbepelden over 'gekleurde' Amerikanen, ondersteunde. Zijn steekproef bestond uit de lokale avondjournaals uitgezonden op 18, 19 en 20 januari 1993 in 29 steden verspreid over de Verenigde Staten. De steekproef moest een representatief overzicht bieden van wat Amerikanen te zien kregen in het lokale televisienieuws in januari 1993.

Op basis van zijn analyse identificeerde hij de volgende drie mythes over 'minderheden' in het lokale nieuws:

➤ *De mythe van marginalisering*

Volgens Campbell is er sprake van zowel 'old-fashioned racism' als 'everyday racism' in het nieuws. 'Old-fashioned racism' beschrijft hij als traditioneel racistische percepties waarbij blanke Amerikanen als superieur beschouwd worden, en waarbij mensen met een 'donkere huidskleur' niet als een inherent deel van de maatschappij worden gezien. Onder 'everyday racism' verstaat hij een eerder verborgen vorm van racisme, een gebrek aan gevoeligheid voor de problematiek van racisme en rassenrelaties in het algemeen.

Uit de studie bleek dat de mythe van 'marginalisering' in stand werd gehouden door een gebrek aan berichtgeving over minderheden of mensen met een 'donkere huidskleur'.

Daarmee bedoelt Campbell dat hun onderrepresentatie in het nieuws de mythe bevestigt dat ze geen deel uitmaken van de maatschappij. Daarnaast vond hij in sommige nieuwsboodschappen nog traditioneel racistische percepties terug.

Algemeen stelt hij dat in nieuwsboodschappen over rassenrelaties te weinig historische en sociale context wordt meegegeven, en dat er vooral wordt bericht vanuit een dominant blank perspectief. Deze laatste twee vaststellingen ziet hij als uitingen van 'everyday racism'.

➤ *De mythe van 'difference'*

Het nieuws houdt de mythe in stand dat minderheden essentieel verschillen van de blanke meerderheid op bepaalde vlakken. Uit zijn analyse bleek dat bepaalde stereotypen over minderheden steeds terug kwamen of werden benadrukt:

- Afro-Amerikanen zijn succesvol op het vlak van sport en entertainment
- Misdad is aanwezig onder minderheden

➤ *De mythe van assimilatie*

Bij deze mythe gaat het om de manifestatie van 'enlightened racism', het concept geïntroduceerd door Jhally & Lewis (1992) in hun studie over de Cosby Show, en door Entman 'modern racism' genoemd (zie verder bij de bespreking van het onderzoek van Entman & Rojecki, 2000). Deze vorm van racisme wordt gekenmerkt door het negeren van de bestaande structurele en socio-economische kloof tussen blank en zwart in de Amerikaanse samenleving en/of het ontkennen van het bestaan van racisme. In zijn nieuwsanalyse vond Campbell dus bevestiging van de aanwezigheid van deze vorm van racisme. Campbell vond eveneens bevestiging voor de stelling van Entman (1990) dat de aanwezigheid van etnische minderheidsjournalisten op het scherm bijdraagt aan de ontwikkeling van dat 'enlightened' of 'modern' racisme. Daarbij worden succesvolle minderheden op televisie- zoals journalisten en politici- aangehaald als voorbeeld om te argumenteren dat racisme verleden tijd is. De aanwezigheid in nieuws van deze vorm van racisme werd door Campbell dus de mythe van assimilatie genoemd en daarbij staat het geloof in de 'American Dream' centraal. Bij het geloof in the American Dream wordt er vanuit gegaan dat (gebrek aan) succes in de Amerikaanse samenleving te wijten is aan de persoon zelf, en niet of minder bepaald wordt door grotere maatschappelijke of structurele factoren.

Centraal in de studie van Campbell stond lokaal televisienieuws, maar hij heeft in zijn boek ook een hoofdstuk gewijd aan de analyse van kranten. Daarbij stelt hij dat kranten minder geneigd zijn om voorgaande mythes over te brengen en zelfs de mythes doorprikken. Campbell verklaart dit door de grotere hoeveelheid nieuws dat kranten kunnen brengen, het kunnen weergeven van meer details per nieuwsbericht en de aanwezigheid van opiniestukken en lezersbrieven in een krant. Daardoor is de berichtgeving over minderheden in kranten volgens hem dus genuanceerder dan deze op televisie.

Op het eerste zicht lijkt het dus alsof Campbell de berichtgeving in de kranten positief evalueert. Toch wijst hij er op dat het niet vaak voorkomt dat kranten een compleet ander

standpunt of visie brengen dan televisie. Daarnaast is het ook zo dat lezers vaak niet alles lezen. Krantengebruikers lezen vooral de koppen in een krant. Daarnaast lezen ze vooral nieuwsberichten stroken met hun mening, en negeren de berichten die dat niet doen.

Commentaar

De bijdrage van Campbell is belangrijk omdat hij de verschillende kenmerken en stereotiepen die hij identificeerde in nieuwsberichtgeving in drie verschillende mythes gegroepeerd heeft. Ook de uitgebreide beschrijvingen van de nieuwsberichten zijn interessant als voorbeelden bij de mythes en maken die concreter. Positief ook is dat Campbell een hoofdstuk gewijd heeft aan de analyse van krantennieuws, en zich niet enkel beperkt heeft tot televisienieuws. Veel studies beperken zich immers tot één van de twee bronnen. Daarnaast leverde hij in zijn boek ook een bijdrage aan de discussie over de aanwezigheid van minderheidsjournalisten in de nieuwskamer. Brengen journalisten van etnische minderheidsorigine nu al dan niet verandering in de berichtgeving? Hoewel niet ondersteund door empirisch materiaal is hij van mening dat de nieuwswaarden en het specifieke productieproces van nieuws meer invloed hebben op de inhoud dan de persoonlijke karakteristieken van de journalisten.

Uit deze studie onthouden we echter vooral de identificatie van de drie mythes over minderheden. Er zijn, volgens ons, echter ook wel wat tekortkomingen aan Campbell's analyse.

Volgens Campbell is de meerwaarde van zijn kwalitatief onderzoek dat het beter geschikt is voor het identificeren van mythes in teksten. Als we deze mythes echter beschouwen, dan kunnen deze ook grotendeels met een kwantitatieve inhoudsanalyse geïdentificeerd worden. Dat minderheden ondergerepresenteerd worden (de mythe van marginalisering) kan zelfs enkel vastgesteld worden met kwantitatieve analyses. De mythe van 'difference', het feit dat minderheden veel aan bod komen in verband met misdaad en dat hun succes in sport en entertainment benadrukt wordt, kan ook via kwantitatief onderzoek aangetoond worden door het analyseren van de thema's van nieuwsberichtgeving. De mythe van assimilatie kan inderdaad best via kwalitatieve analyses onderzocht worden. Anderzijds kan deze mythe ook deels kwantitatief onderzocht worden door een telling te doen van de aanwezigheid van bijvoorbeeld minderheidsjournalisten en politici.

Naast een gestructureerde en systematische analysemethode, ontbreekt in de studie van Campbell een duidelijke beschrijving van de steekproef. Bepaalde vaststellingen zijn gebaseerd op slechts twee nieuwsberichten. Op zich zou dat geen probleem zijn indien deze resultaten enkel en alleen konden bekomen worden op basis van kwalitatief tekstonderzoek, maar dat is niet het geval. Zijn resultaten zijn dan ook niet veralgemeenbaar. Bovendien vond tijdens zijn steekproef van drie dagen 'the national Martin Luther King holiday' plaats. Een dag waarop M.L. King herdacht wordt en waarop dus automatisch veel meer aandacht gaat naar 'minderheden' in de berichtgeving dan op een doorsnee dag.

Een duidelijke definitie van wat Campbell nu precies begrijpt onder minderheden ontbreekt eveneens. In de analyses gaat het voornamelijk over Afro-Amerikanen, maar in de theoretische uiteenzettingen heeft Campbell het ook over 'mensen met een donkere huidskleur', 'gekleurde Amerikanen' en 'minorities'. Het onderzoekssubject blijft, volgens ons, te vaag.

2.5. Entman & Rojecki (2000): Misdaad, geweld en 'enlightened racism'

Robert Entman heeft een aantal studies gedaan die een goed overzicht geven van de representatie van etnische minderheden (Afro-Amerikanen, Latijns-Amerikanen, Aziaten) in de Amerikaanse media. Hoewel in vorige studies Entman zijn analyses hoofdzakelijk

beperkte tot lokaal en nationaal televisienieuws, onderzoekt hij in dit boek eveneens de representatie in fictie (films, sitcoms, series) en reclameboodschappen. We bespreken hier enkel het onderzoek naar nieuws. In het boek rapporteren Entman & Rojecki (2000: 62) de resultaten van verschillende studies (met verschillende steekproeven) uit de jaren negentig waarvan een deel al vroeger gepubliceerd werd (zie onder andere Entman, 1990, 1994).

Eén steekproef bestond uit vier random geselecteerde weken in 1997 waarin het avondnieuws van de drie belangrijkste netwerkkanalen (ABC, CBS en NBC) werd geanalyseerd. Daarnaast waren er nog drie periodes van tien dagen van diezelfde journaals uit 1990 die werden geanalyseerd en tenslotte werden nog twee periodes van één jaar (1990-1991 en 1997) geselecteerd waarvoor geen journaals zelf werden geanalyseerd maar wel de transcripties van het ABC World News Program. Bij deze laatste transcripties werd nagegaan hoe Zwarten specifiek werden afgebeeld. Nieuwsberichten werden hierbij geselecteerd wanneer de termen 'Black persons' en 'African Americans' voorkwamen. Voor de analyse van de nieuwsberichten in de journaals zelf werden alle items geselecteerd waarin 'Blacks'⁷ centraal stonden in het verhaal of aanleiding gaven tot het nieuwsfeit. In hun selectie werd ook het buitenlands nieuws opgenomen.

Uit de resultaten bleek dat in 75,5% van de nieuwsberichten blanken centraal stonden. Over politiek, economie, buitenlands beleid, wetenschap, rampen en ongevallen kregen etnische minderheden zo goed als nooit het woord. Over die thema's werden hoofdzakelijk blanke Amerikanen geïnterviewd. Etnische minderheden kwamen dan weer drie of vier keer meer voor dan blanken in nieuws over misdaad en sport.

In de studie werd eveneens nagegaan hoe vaak 'black' experts (academici, leden van een denktank, wetenschappers, allerhande professionelen die geen affiliatie hadden met de overheid) het woord kregen en of dat dan vooral was in verband met 'black-related' thema's of niet. In de nieuwsberichten waarin 'blacks' het centrale onderwerp waren, kwamen nagenoeg zo goed als geen 'black experts' voor.

In een andere steekproef van netwerkjournaals van 1997 werd nogmaals nagegaan in verband met welke thema's 'blacks' het woord kregen en hier werden niet enkel de onderwerpen waarin etnische minderheden centraal stonden geselecteerd. Uit deze laatste analyse bleek dat de verhouding White-Black 36:1 was. Met andere woorden blanke experts kwamen 36 keer meer aan het woord dan experts uit etnische minderheidsgroepen. Deze geïnterviewde 'Black experts' kwamen niet enkel aan bod over 'Black-related' nieuws, maar ook in het algemene nieuws. Voor diezelfde steekproef werd eveneens de etnische origine van de journalisten voor alle nieuwsberichten geregistreerd: 6,7% van de journalisten bleken etnische minderheden te zijn. De onderzoekers wijzen erop dat dit percentage lager is dan het aantal etnische minderheden onder de Amerikaanse bevolking.

Entman & Rojecki kaderen deze cijfers in hun maatschappelijke context en constateren dat er toch nog altijd sprake is van een vertekening van de realiteit. Een mogelijke verklaring voor de dominante positie van blanke experts in het nieuws is immers dat de controleposities in verschillende sectoren, gaande van de overheid tot de bedrijfswereld, door deze groep wordt ingenomen. Na confrontatie met een aantal cijfergegevens blijkt dat ook in steden waar Afro-Amerikanen in de meerderheid zijn, en dus ook als deskundigen aanwezig zijn, er sprake is van een onderrepresentatie. Entman & Rojecki volgens deze verklaring gedeeltelijk maar weerleggen ze ook. Ze geven het voorbeeld van de misdaadberichtgeving. Volgens de Amerikaanse cijfergegevens zijn etnische minderheden meer aanwezig in de misdaadstatistieken dan blanken, maar volgens de onderzoekers wordt in de berichtgeving

⁷ Entman & Rojecki verwijzen met de term 'Blacks' naar verschillende groepen van etnische minderheden aanwezig in de Amerikaanse samenleving. Onder Blacks werden niet enkel Afro-Amerikanen verstaan, maar ook Aziaten en Latino's. In de rapportering van dit onderzoek, gebruiken wij zoveel mogelijk de term etnische minderheden.

daarover te weinig context meegegeven. De hogere criminaliteitscijfers hebben immers evengoed te maken met de sociale situatie en omgeving van de daders. Zo blijkt er bij de werkende populatie geen onderscheid te zijn tussen blanken en etnische minderheden in het plegen van misdaden. Bovendien zijn er binnen de verschillende gemeenschappen van etnische minderheden een veel hoger aantal één-ouder gezinnen, is er sprake van een langere scholingsgraad, worden ze geconfronteerd met discriminatie, is er meer werkloosheid enz. Allemaal factoren die een positieve invloed hebben op misdadig gedrag. Deze context werd in de nieuwsberichten echter nooit vermeld (Entman & Rojecki, 2000: 69-70). Bovendien bleek uit een steekproef (tien weken tijdens 1993-1994) die specifiek misdaadnieuws (het lokale televisienieuws en twee kranten uit Chicago) onderzocht dat in vergelijking met de misdaadstatistieken etnische minderheden overgerepresenteerd werden als dader, en ondergerepresenteerd als slachtoffer, terwijl er een overrepresentatie was van blanken als slachtoffer. Deze overrepresentatie van etnische minderheden als dader zou op zich, volgens de onderzoekers, niet zo erg zijn, indien ook contextfactoren zoals sociale uitsluiting en armoede meegegeven werden in het nieuws, maar dat was niet het geval: *“in the absence of contextual explanations, the heavy prominence of racial minority in these stories of violence may worsen negative stereotyping.”*

Uit hun analyse bleek tevens dat ‘accused blacks’ twee keer meer ‘fysiek geboeid’ (gehandboeid, vastgehouden door een politie-agent) werden afgebeeld dan blanken. Vaak werden die etnische minderheden vastgehouden door blanke politie-agenten. Hierbij vermelden Entman & Rojecki wel expliciet dat dit niet alleen de journalistieke verantwoordelijkheid was, maar deels ook een afspiegeling van de etnische samenstelling van het politiekorps in Chicago. ‘Deels een afspiegeling’ want uiteindelijk bestaat 35% van het Chicago politiekorps uit etnische minderheden terwijl blanke politie-agenten 12 keer meer in het nieuws getoond werden dan de politie-agenten met een andere origine.

Wanneer de naam vermeld werd, gingen de onderzoekers ervan uit dat dit een teken was van voorstellen van een persoon als individu. De namen van blanke daders werden twee keer meer vermeld dan de namen van zwarte daders. De verklaring die Entman & Rojecki geven voor dit fenomeen is dat mogelijk ‘the dangerous black male’ als een soort van vaststaand type wordt beschouwd en dat journalisten er bijgevolg niet bij stil staan de naam te geven van de persoon in kwestie.

Uit de analyse van het Chicago nieuws bleek tevens dat etnische minderheden als journalist en nieuwsanker regelmatig voor kwamen. Het perspectief dat deze journalisten boden was echter niet anders dan dat van de blanke journalisten: *“it appears Black anchors and reporters spoke from the same perspective as White; there was no difference in their reporting, which is precisely what their job descriptions and professional roles demanded.”*

Dit is wel een belangrijke conclusie: volgens deze studie zijn journalisten dus zodanig onderhevig aan de routines in de nieuwskamer dat zij eigenlijk geen verandering betekenen voor de nieuwsinhoud. Entman & Rojecki analyseerden dit echter enkel in termen van een tamelijk radicale verandering in inhoud. Er werd namelijk nagegaan of in de nieuwsberichten over misdaad waarbij etnische minderheden betrokken waren door ‘black journalists’ expliciet gewezen werd naar processen van sociale uitsluiting en discriminatie. Aangezien deze journalisten echter evengoed een blank perspectief gaven op misdaad, kan dit volgens Entman & Rojecki ‘enlightened racism’⁸ stimuleren.

De resultaten voor het televisienieuws werden vergeleken met de berichtgeving in de twee meest verspreide kranten in Chicago in diezelfde tijdperiode. De misdaadberichtgeving in de

⁸ ‘Enlightened Racism’ is een concept dat werd geïntroduceerd door Jhally & Lewis (1992). Het komt neer op het ontkennen van het bestaan van sociale uitsluiting en racisme in de samenleving. Met als gevolg de overtuiging dat etnische minderheden die te maken krijgen met armoede, misdaad en allerlei problemen dat aan zichzelf te danken hebben.

kranten over etnische minderheden was duidelijk verschillend van deze in het lokale televisienieuws. Nieuwsberichten die in het televisienieuws een hoofdpunt waren, werden vaak maar zijdelings vermeld in de kranten. Tevens bleek dat de etnische origine van slachtoffers en daders minder vermeld werd in de kranten dan in het televisienieuws. Daarnaast besteedden de kranten meer aandacht aan oplossingen voor het geweld of de misdaad.

In deze context benadrukken Entman en Rojecki (2000: 90) het verschil in gebruik tussen kranten en televisienieuws. Bij een krant selecteert de gebruiker zelf het nieuws, bij televisienieuws is er veel minder sprake van zelfselectie. De gebruiker kan uiteraard wel de televisie uit zetten of ervoor kiezen sommige berichten niet (aandachtig) te volgen, maar vaak wordt een journaal volledig uitgekeken. Bovendien krijgen de verschillende items in het televisiejournaal ongeveer evenveel aandacht, ook al zijn ze verder in het journaal geplaatst. Een krant kan met behulp van de lay-out veel beter een onderscheid maken tussen belangrijk en minder belangrijk nieuws. Bijgevolg kan een bericht in het televisienieuws veel alarmerender en dringender lijken dan datzelfde bericht in een krant.

Commentaar

Entman en Rojecki geven een uitgebreid overzicht van de representatie van 'race' in verschillende media, zowel fictie als non-fictie. Wij hebben enkel de analyses op nieuws besproken, maar uiteraard is het positief dat Entman & Rojecki zich niet beperken tot één genre. Nadeel dan weer is dat er van alle genres wel iets kan gezegd worden, maar niet op basis van evenveel achtergrond of met evenveel diepgang als wanneer men zich beperkt tot één genre.

In het stuk over nieuws vinden we rapporteringen terug van verschillende studies waarin telkens gewerkt werd met verschillende steekproeven en verschillende codeboeken. Een voordeel hiervan is dat in het boek heel veel resultaten terug te vinden zijn. Bovendien krijg je als lezer ook zicht op hoe het hanteren van een andere methode -een ander codeboek of een andere steekproef- aanleiding kan geven tot nuances en verschillen in de resultaten. Door het hanteren van verschillende steekproeven en codeboeken is het echter niet evident één lijn te vinden in de onderzoeksresultaten van Entman & Rojecki en het is eveneens moeilijk om de uitkomsten van de verschillende studies te vergelijken.

Positief is dat op een website die bij het boek hoort de codeboeken kunnen gedownload worden. Heel wat variabelen uit die codeboeken blijken interessant te zijn om te herhalen in onderzoek. Voorbeelden: voorstelling als dader/slachtoffer, wie het woord krijgt, het tellen van het aantal experts, politici en journalisten uit etnische minderheidsgroepen, etnische origine van de journalisten. In het codeboek vinden we ook de operationalisering met codeerinstructies terug. De lezer kan op die manier zicht krijgen op de validiteit van het onderzoek.

Vernieuwend ook was dat Entman & Rojecki niet enkel analyseerden in verband met welke onderwerpen etnische minderheden in het nieuws kwamen, maar ook in verband met welke onderwerpen dat niet gebeurde. In het proces van beeldvorming zijn de onderwerpen die genegeerd worden in het nieuws immers even belangrijk als deze die wel besproken worden. Zo bleek dat nooit verwezen werd naar de sociale en economische leefomgeving (armoede, sociale achterstand, het hoge percentage éénoudergezinnen) van etnische minderheden als verklaring voor hun hoger aandeel in de misdaadstatistieken.

Positief was dat Entman & Rojecki de verhoudingen in het nieuws vergeleken met de misdaadstatistieken en bevolkingscijfers. Op die manier werd een genuanceerder beeld geschetst.

Een belangrijke vaststelling van deze studie was tevens dat journalisten van een 'andere' origine geen invloed hebben op de inhoud van de berichtgeving. De socialisering in de

nieuwskamer blijkt een grotere beïnvloedende factor te zijn. De cijfergegevens van Entman & Rojecki volstaan echter niet om deze bewering hard te maken. Meer onderzoek rond dit specifieke deelthema is noodzakelijk.

Een kritiek punt bij dit onderzoek was het ontbreken van een duidelijke omschrijving van welke groepen nu precies de ‘blacks’ of minderheden zijn in de verschillende studies. Opnieuw merken we hier dus een probleem met de definitie van ‘etnische minderheden’ (zie ook de studie van Campbell, 1995). Hoewel in het codeboek een onderscheid gemaakt werd tussen Afro-Amerikanen, Aziaten en Latino’s, is het in de rapportering niet altijd duidelijk over welke groepen het nu gaat. Soms werd de term ‘Afro-Amerikanen’ gebruikt, dan weer de term ‘black’. ‘black’ werd regelmatig gebruikt als verzamelterm voor alle groepen. Kortom, het onderscheid in de rapportering tussen de verschillende groepen bleef te vaag.

3. Europa

Bij het overzicht voor Europa staan we stil bij het onderzoek in drie landen, nl. Groot-Brittannië, Nederland en België. De keuze om het onderzoek in Groot-Brittannië te bespreken was niet enkel gebaseerd op het omvangrijke onderzoeksarsenaal over media en etnische minderheden daar, maar ook op het feit dat de Britse onderzoekstraditie dicht aanleunt bij deze in Vlaanderen en een belangrijke invloed was en is voor de ontwikkeling van de communicatiewetenschappen in Europa. Om dezelfde redenen kozen we er ook voor het onderzoek in Nederland te bespreken. Bovendien staat de maatschappelijke realiteit in Nederland dicht bij België dan deze in Groot-Brittannië. In Nederland zijn net zoals in België Turken en Marokkanen grote etnische minderheidsgroepen. Ook Nederland heeft een rijkere traditie dan België op het vlak van onderzoek naar media en etnische minderheden.

Bekijken we het volledige arsenaal van onderzoek, dan kunnen we niet anders dan concluderen dat Vlaanderen en België op het vlak van onderzoek over het thema media en etnische minderheden serieus achterop hinkt. De laatste jaren zien we daar verandering in komen onder andere met het onderzoek van Staes & Lerouge (1994), d’Haenens (1996), Devroe & Saeys (2002), Devroe (2005) en Van Gorp (2005). Ook worden steeds meer licentiaatsscripties en seminariewerken aan dit thema gewijd.

Het inhaalmanoeuvre op het vlak van onderzoek werd dan wel ingezet, maar toch lijkt de maatschappelijke bewustwording pas recent door te dringen. In 2003 werd in de schoot van de publieke omroep VRT de cel diversiteit opgericht. In 2004 werd door het Minderhedenforum een trefpunt voor media en diversiteit (Trefmedia) opgericht dat deze bewustwording moest stimuleren. En ook binnen het intercultureel platform KifKif is mediawatch tegenwoordig een centraal aandachtspunt.

Voor we het onderzoek per land afzonderlijk bespreken staan we stil bij de eerste overkoepelende Europese studie naar de representatie van etnische minderheden en de multiculturele samenleving in het nieuws:

ter Wal (2004): The European day of media monitoring

In 2004 werd voor het eerst een cross-nationale studie gedaan naar de representatie van etnische minderheden en de multiculturele samenleving in het nieuws. Het onderzoek werd uitgevoerd in het kader van het Europese project ‘Online/More Colour in the Media’ en werd gecoördineerd door Jessika ter Wal. De 15 ‘oude’ EU lidstaten participeerden in de studie, en op 13 november 2004 werd een analyse gedaan op de berichtgeving in de kranten en het televisienieuws.

De data werden verzameld door de 15 nationale netwerken van het European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC). Voor België gebeurde dat door het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding.

Naar aanleiding van deze Europese studie werden, met behulp van hetzelfde codeboek, in Nederland en Vlaanderen nog bijkomende analyses gedaan. Naast de dag van 13 november werden voor Nederland en Vlaanderen de week van 17 tot en met 22 november geselecteerd voor analyse.

De rapportering van dit Europese onderzoek is terug te vinden in een onderzoeksrapport (ter Wal, 2004). De uitbreiding van het Nederlandse onderzoek werd gerapporteerd in een wetenschappelijk artikel (ter Wal et al, 2005). De resultaten voor het televisienieuws in Vlaanderen en Nederland tenslotte werden gerapporteerd in het Jaarboek van het Elektronisch Nieuwsarchief (ENA) (d'Haenens & Koeman, 2005). Deze laatste rapportering bespreken we gedetailleerd bij het overzicht voor Vlaanderen (zie pg. 74). Hier bespreken we enkel de algemene Europese resultaten.

Het belangrijkste verschil tussen deze Europese studie en vorige studies is niet enkel dat hetzelfde onderzoek in 15 Europese landen werd uitgevoerd, maar ook dat het totale aanbod aan binnenlands nieuws werd geanalyseerd en niet enkel het nieuws over etnisch-culturele minderheden. M.a.w. niet enkel nieuwsberichten over etnische minderheden werden geanalyseerd maar ook de berichten waarin geen etnische minderheden voorkwamen.

Een voordeel hiervan is dat een vergelijking kan gemaakt worden tussen de behandeling van etnische minderheden en dominante etnische groepen. Op deze manier kan nagegaan worden of het inderdaad zo is dat etnische minderheden negatiever in het nieuws komen dan andere groepen. Vaak wordt dit immers verondersteld, maar zelden zijn deze uitspraken gebaseerd op vergelijkende data. Om de vergelijking te kunnen maken werd een onderscheid gemaakt tussen 'ethnic stories', berichten waarin verwezen werd naar migratie, etniciteit, discriminatie, asielzoekers, en 'het andere nieuws'.

Buitenlands nieuws werd niet opgenomen in de selectie om onder andere de methodologische problemen over de definiëring van etnische minderheden te vermijden: *"The advantage of focusing on domestic news is that it avoids the methodological problem of dealing with groups of different origin, and minority vs. majority status in domestic vs. international news."*

Er was sprake van twee verschillende analyses: een kortere en een langere. Bij de drie meest gelezen kranten werden alle artikels van het binnenlands nieuws geselecteerd (met de uitzondering van sportnieuws, financieel nieuws en andere bijlagen). Bij de overige zeven kranten werden enkel het voorpaginanieuws, de opiniestukken en de lezersbrieven geanalyseerd. In elk land werd één televisiejournaal van een publieke of commerciële omroep geanalyseerd. Er bleek een overwicht te zijn van kwaliteitskranten in de steekproef en voor enkele landen was er dan weer een overwicht van populaire kranten. In België was dat bijvoorbeeld het geval. Voor België werden volgende nieuwsmedia geselecteerd: Het Laatste Nieuws, De Standaard, De Gazet van Antwerpen, De Metro Nederlands, De Morgen, Le Soir, La Dernière Heure, Vers l'Avenir, Métro français, La Libre Belgique, Het 19u Journaal op VRT en het Journal Télévisé van RTL-TVI).

Van alle nieuwsberichten die werden gecodeerd waren er 11% berichten met een verwijzing naar etniciteit. De dominante onderwerpen in nieuws met een etnische dimensie waren 'migratie en asielzoekers', 'publieke orde en misdaad' en 'politiek en overheid'. De belangrijkste bevinding hierbij is dat er een overrepresentatie is van nieuws met een etnische dimensie in de categorie misdaadnieuws: *"while only 11% of articles without an ethnic dimension dealt with this subject [publieke orde en misdaad], 17% of the articles with a*

prominent ethnic dimension did.” Daarmee was misdaad het belangrijkste onderwerp in nieuws met een etnische dimensie. Volgens ter Wal (2004: 16) kan dit verklaard worden door het feit dat er in misdaadnieuws meer aandacht besteed wordt aan etniciteit. De onderwerpcategorie die daarop volgde bij etnisch nieuws was ‘discriminatie en racisme’. Hierna volgden de nieuwsberichten over religieuze identiteit en extremisme/fundamentalisme. In België waren op de dag van de analyse de twee belangrijkste onderwerpen in het nieuws met een etnische dimensie discriminatie en misdaad.

Etnische minderheden kwamen niet vaak voor als centrale actoren in het nieuws. Slechts bij 4,6% van alle nieuwsberichten waren ze één van de twee centrale nieuwsactoren. In berichten met een etnische dimensie steeg dat tot 31%. 36% van de minderheden die werden opgevoerd in het nieuws, kregen ook effectief het woord. Bij de dominante etnische groepen was dat 52%. Wanneer etnische thema’s zoals integratie en de multiculturele samenleving aan bod kwamen bleek dat etnische minderheden daar minder de kans kregen dan de dominante etnische groepen om hun mening te geven.

Etnische minderheden kwamen vooral als ‘gewone mensen’ aan bod terwijl de dominante groepen meer in de rol van politicus of als expert met betrekking tot een bepaalde materie aan bod kwamen.

In het onderzoek werd ook nagegaan welke labels gebruikt werden om minderheden aan te duiden. Bleek dat de nieuwsactoren in de pers vooral als minderheden geïdentificeerd werden op basis van verwijzingen naar hun nationaliteit en door het gebruik van hun naam. Bij het televisienieuws was dat vooral op basis van uiterlijke kenmerken zoals huidskleur en gelaatstrekken.

Een eerder kwalitatieve variabele werd ook gebruikt in het onderzoek, nl. of de nieuwactoren positief, negatief of neutraal werden bejegend in het nieuwsbericht. Bij de kranten bleek er weinig verschil te zijn tussen de meerderheids- en minderheidsactoren. Bij het televisienieuws daarentegen werd 30% van de etnische minderheden negatief bejegend, tegenover slechts 7% van de nieuwsactoren van dominante etnische groepen.

Uit de resultaten bleek tevens dat etnische minderheden meer aan bod kwamen in populaire kranten dan in kwaliteitskranten.

Een belangrijke conclusie van dit Europese onderzoek was dat nieuws over migranten en etnische minderheden vaak negatiever was dan ander nieuws. Deze groepen werden bijvoorbeeld vaker in verband gebracht met misdaad dan de dominante groepen. ter Wal (2004: 37) concludeert dat de negatieve beeldvorming niet wordt bepaald door etniciteit op zich maar wel door de negatieve nieuwscontext waarmee minderheden in verband worden gebracht zoals: illegale immigratie, religieus fundamentalisme en hun meer dan proportionele aanwezigheid in misdaadnieuws.

Anderzijds werden etnische minderheden die een celebrity status hadden bereikt wel positief voorgesteld. ter Wal et al. (2005) wijzen er op dat deze resultaten de typische stereotiepe tweedeling bij etnische minderheden illustreren: nl. deze tussen succesvolle en onsuccesvolle etnische minderheden (zie hiervoor ook o.a. Entman & Rojecki, 2000). Bovendien was er ook sprake van meer investigative journalism bij etnisch nieuws dan bij ander nieuws. Dit laatste kwam wel vooral voor bij nieuws over religieus extremisme.

Commentaar

Dit onderzoek was vernieuwend en uniek omdat voor het eerst in Europa een grootschalige analyse werd gedaan naar de representatie van etnische minderheden in het nieuws. Deze grootschaligheid bracht echter ook het nadeel mee dat het coderen moest beperkt worden. Het is jammer dat niet voor alle media kon gewerkt worden met het uitgebreide codeerschema. Toch kan voor het eerst een vergelijking gemaakt worden tussen de verschillende landen.

Positief is dat in dit onderzoek, in tegenstelling tot bij veel andere studies, alle binnenlandse nieuwsitems werden geanalyseerd wat een vergelijking mogelijk maakt tussen etnisch nieuws en het andere nieuws. Om deze vergelijking voldoende te funderen, zou eigenlijk strikt gezien al het nieuws waarin etnische minderheden betrokken zijn, moeten vergeleken worden met het andere nieuws. Dit was echter niet het geval. Onder etnisch nieuws werd enkel het nieuws begrepen dat expliciet volgende thema's aan bod liet komen: de multiculturele samenleving, xenofobie, migratie, etniciteit, racisme en discriminatie. Etnische minderheden die dus werden geïnterviewd of waarover werd gesproken in verband met niet-etnische onderwerpen, werden niet opgenomen in de categorie 'etnisch nieuws'. Deze selectie kan aanleiding geven tot enige vertekening van de resultaten. Doorgaans immers wanneer deze thema's aan bod komen is dat eerder in een negatieve context.

Desalniettemin blijft een belangrijk pluspunt van dit onderzoek de vergelijking die gemaakt wordt, ook al gaat het dan om het vergelijken van de typische etnische of allochtonethema's met het andere nieuws.

Het is jammer dat de rapportering van de resultaten (ter Wal, 2004) niet altijd even duidelijk is. Zo is niet duidelijk of het lange of korte codeboek werd gebruikt voor de analyse van televisienieuws.

In de rapportering was er overwegend aandacht voor de kranten, terwijl de resultaten voor het televisienieuws naar de achtergrond werden verbannen, maar zeker even interessant zijn.

Een ander nadeel is dat hier slechts 1 dag werd geselecteerd voor de analyse van het nieuws. Wanneer er in een bepaald land net op die dag een speciale nieuwsgebeurtenis is, kan dit de resultaten vertekenen. ter Wal (2004: 11) wijst echter zelf op deze tekortkoming en wijst erop dat het bij deze omvangrijke studie praktisch onmogelijk was de steekproef uit te breiden tot meer dan één dag.

3.1. Groot-Brittannië

3.1.1. Hartmann, Husband & Clark (1974) en Troyna (1981): Etnische minderheden aan de rand van de samenleving

Hartmann, Husband & Clark (1974) rapporteerden in het Unesco-rapport 'Race as news' de resultaten van een inhoudsanalyse naar de representatie van 'race' in de Britse nationale pers tussen 1963 en 1970. Ook in het boek van Hartmann & Husband (1974) 'Racism and the mass media' werd dit onderzoek gerapporteerd.

Dit was de eerste grootschalige inhoudsanalyse over deze materie voor Groot-Brittannië. Zij analyseerden de berichtgeving in the Times, the Guardian, the Daily Express en the Daily Mirror, tussen 1963 en 1970. Van elke krant werd een steekproef van 193 exemplaren genomen. De sportpagina's, boekbesprekingen, vrouwen- en andere thematische bijlages werden niet geanalyseerd. Enkel de artikels die groter waren dan 3,81 cm (1,5 inches) in kolomlengte werden opgenomen in de steekproef. Een artikel werd geselecteerd wanneer uit de kop of inleidende paragraaf bleek dat het over 'coloured people' of 'race' ging. Belangrijk was wel dat deze thema's centraal stonden in het artikel. Artikels werden ook enkel geselecteerd wanneer de plaats van gebeuren Groot-Brittannië was of wanneer het ging om de relaties tussen blank en niet-blank in een ander Engelssprekend land. De centrale onderzoeksvragen waren: "How much race related material was there, and what was the material about?" (Hartmann & Husband, 1974: 128-129). Het was dus vooral de bedoeling om na te gaan hoe vaak en in verband met welke thema's 'race' en 'coloured people' aan bod kwamen.

Uit de resultaten bleek dat voor de vier geanalyseerde kranten samen er ongeveer tien ‘race-related’ items per dag verschenen. In iets minder dan de helft van artikels stonden nieuwsgebeurtenissen uit Groot-Brittannië centraal. Opmerkelijk is dat de kwaliteitskranten (The Times en The Guardian) ongeveer twee keer zoveel artikels brachten over dit thema dan de populaire kranten (The Daily Mirror en The Daily Express).

De meerderheid van de *overzeese krantenartikels* kwam uit Rhodesië (nu Zimbabwe), Zuid-Afrika en de Verenigde Staten. 79% van deze overzeese artikels konden gegroepeerd worden onder volgende thema’s: Rhodesië, Zuid-Afrika, sport, verstoring (of disturbance), blanke vijandigheid, discriminatie en zwarte vijandigheid. De belangrijkste subthema’s bij het overzeese materiaal waren probleemgerelateerd. Het ging om thema’s zoals onderdrukking, onrechtvaardigheid, geweld en conflict tussen verschillende rassen. Volgens Hartmann & Husband is het dan ook niet verwonderlijk dat de Britse burgers niet meteen openstaan voor een multiculturele samenleving (dit bleek immers uit de resultaten van hun survey) gezien het nieuws niet meteen een positief beeld brengt van multi-rationale maatschappijen.

Binnen Groot-Brittannië zelf waren de belangrijkste thema’s in de artikels: immigratie, rassenrelaties, misdaad (= alle nieuwsberichten waarin etnisch-culturele minderheden dader of verdacht waren), normaal (= nieuwsberichten die nieuwswaardig zijn en waarin toevallig ook etnisch-culturele minderheden participeren, waarbij ‘race’ of etnische origine ondergeschikt is aan de rest van het verhaal. Bijvoorbeeld minderheden die aan bod komen als slachtoffers van misdaad of verkeersongevallen, of in het kader van human interest nieuws), Wetgeving, Discriminatie (t.o.v. ‘coloured people’) en blanke vijandigheid (nieuwsberichten over racisme en vijandigheid van blanken tegenover minderheden). Deze thema’s waren terug te vinden in 70% van de artikels over Groot-Brittannië. De onderzoekers concludeerden dat nieuws over ‘race’ in de Britse kranten vooral gaat over migratie en de controle en wetgeving hierover, en de standpunten van Enoch Powell, de Britse rechtse anti-migratie politicus die in de jaren zeventig het symbool was voor het antimigratie gevoel in Groot-Brittannië. De aandacht in de berichtgeving voor deze thema’s steeg in de loop der jaren, in tegenstelling tot de andere thema’s. De gevolgen van dit nieuwskader zijn volgens Hartmann & Husband (1974: 144) dat *“the perspective within which coloured people are presented as ordinary members of society has become increasingly overshadowed by a news perspective in which they are presented as a problem.”*

Hartmann & Husband codeerden naast het hoofdthema tevens verschillende subthema’s, waardoor het ook mogelijk was om na te gaan welke thema’s er vaak samen voor kwamen in de artikels. Deze thema’s waren: rassenrelaties, wetgeving, immigratie, blanke vijandigheid en discriminatie en ook nieuws over Enoch Powell.

De thema’s die het meest voor kwamen in de pers waren dus duidelijk probleem gerelateerd. Vooral ‘gekleurde mensen’, en dan nog vooral Afrikanen (‘Negroes’) werden in nieuwsberichten vaak beschreven als daders. Items over huisvesting, educatie en arbeid en items waarin ook het standpunt van etnische minderheden zelf aan bod kwam, scoorden beduidend lager.

Uit hun analyse van de krantenkoppen bleek tevens dat er weinig onderscheid werd gemaakt tussen verschillende etniciteiten. Doorgaans werden termen als immigrant, coloured, race of negro gebruikt i.p.v. te verwijzen naar een specifieke nationaliteit of etniciteit. Daarnaast bevatten 28% van de krantenkoppen gewelddadige en negatieve woorden die verwezen naar conflict. Woorden zoals moord, vermoord, verbrand, haat, crisis, botsing ... Dit was vooral het geval bij de overzeese nieuwsberichten. In 30% van de koppen kwamen ‘race’ en zijn afgeleiden samen voor met een gewelddadig woord of een woord dat verwees naar een conflict.

Hoewel uit hun analyse ook bleek dat er in de pers ook aandacht besteed werd aan racisme en blanke vijandigheid concludeerden Hartmann & Husband (1974: 145) dat ‘coloured people’

in de Britse pers niet voorgesteld worden als een integraal deel van de maatschappij. Daarentegen werd volgens hen een beeld overgebracht van Groot-Brittannië als *“a white society in which the coloured population is seen as some kind of aberration, a problem or just and oddity, rather than as ‘belonging’ to the society.”* De editorialem in een aantal kranten drukten echter wel bezorgheid uit over ‘rassenrelaties’, racisme en de ongelijke behandeling van minderheden.

Troyna (1981) deed een vervolgonderzoek op het onderzoek van Hartmann et al. (1974). Opnieuw werden nationale Britse kranten geanalyseerd, maar dan van 1976 tot en met 1978. Deze keer werden echter meer kranten opgenomen in de steekproef, nl. alle nationale kranten, behalve twee (the Morning Star en the Daily Star), en daarnaast ook nog twee lokale kranten. Daarnaast werd ook nog radionieuws en ‘current affairs’ programma’s op drie lokale radiostations (Leicester en Manchester) geanalyseerd. De steekproef voor radionieuws bestond uit een selectie van drie weken in 1978. Het codeboek van Hartmann et. al. werd gebruikt voor zowel de kranten als het radionieuws. Het betrof hier dus opnieuw een kwantitatieve en thematische analyse.

De resultaten van Troyna komen grotendeels overeen met deze van Hartmann et al. (1974). Dit geldt voor de nationale kranten, maar evengoed voor de twee onderzochte lokale kranten en de nieuws-en duidingsprogramma’s op de lokale radio. Verschil met het vorige onderzoek was uiteraard dat het hier een andere periode betrof. In tien jaar tijd was er dus weinig veranderd aan de berichtgeving over etnisch-culturele minderheden in Groot-Brittannië. De nadruk lag op conflict, geweld en problemen. De Britse pers presenteerde ‘black people’ volgens Troyna (1981: 45) als *“a problem and an aberration. [...] The concentration on crime news, the negative evaluation of ethnic and cultural differences and the attention accorded manifestations of racial hostility all highlight what are seen as the negative consequences of Britain’s development as a multi-racial, multi-cultural society.”*

Wat wel nieuw was en bleek uit het onderzoek van Troyna was de aandacht voor het National Front. Deze extreem-rechtse partij werd in meer dan 14% van de berichten genoemd.

Commentaar

De waarde van deze studies is de grootschaligheid van de analyses. De steekproeven waren uitgebreid en gespreid over respectievelijk zeven en drie jaar. Dit maakte het mogelijk uitspraken te doen over eventuele evoluties in de berichtgeving. Door die grootschaligheid werd het onderzoek waarschijnlijk beperkt tot een kwantitatieve en thematische analyse. Zo werd bijvoorbeeld niet gekeken naar de rol van de actoren in de artikelen, waardoor de analyse iets teveel aan de oppervlakte blijft. Dit waren echter de eerste systematische studies naar de manier waarop etnisch-culturele minderheden voorgesteld werden in de Britse kranten. Ze zijn dan ook een belangrijke aanzet geweest voor verder onderzoek in Groot-Brittannië, maar ook in andere Europese landen (zie ook Van Dijk, 1983).

De onderzoekers beslisten om een aantal bijlages zoals sport niet op te nemen in de analyse. Een keuze die zeker interessant en nuttig was aangezien sport bijvoorbeeld een andere analysemethodiek/codeboek vereist dan de ‘normale’ routineberichtgeving.

De selectie kon nog beter indien niet enkel op basis van de inleiding maar ook op basis van het volledige artikel was geselecteerd. Wanneer etniciteit of ‘race’ niet in de inleiding van een artikel werden vermeld, en dus niet centraal stonden, werd deze niet opgenomen in de steekproef. Hoogstwaarschijnlijk werden hierdoor een aantal artikelen die vooral in de categorie ‘normaal’ thuis hoorden, niet geselecteerd. Het is echter beter alles te selecteren en te analyseren. Dit kan immers tot meer genuanceerde resultaten leiden.

Minpunt bij deze onderzoeken was ook dat er geen exacte definitie was van ‘black’ of ‘coloured’, waardoor het niet helemaal duidelijk is welke bevolkingsgroepen nu precies onder

deze categorieën vallen. Inhoudsanalyse staat of valt vaak met de operationalisering van de verschillende categorieën. Doordat de definitie er niet is, of toch niet beschreven wordt in de rapportering, is het bij vervolgonderzoek dan ook moeilijk om op dezelfde manier te selecteren.

Interessant is dat zowel Hartmann et al. (1974) als Troyna (1981) een aantal tendenzen aanstipten in de berichtgeving over etnisch-culturele minderheden die ook in later internationaal onderzoek telkens weer bevestigd werden. Voorbeelden van deze tendenzen zijn onder andere het zo goed als geen onderscheid maken tussen verschillende etniciteiten, het overwicht van typische ‘migranten’ thema’s zoals migratiepolitiek, rassenrelaties, wetgeving, en de vaststelling dat er vooral bericht wordt over etnisch-culturele minderheden i.v.m. problemen en conflicten.

3.1.2. Van Dijk (1991 en 1993): De reproductie van racisme in het nieuws: het discours van de elite

Van Dijk is één van de pioniers in het Europese onderzoeksveld, niet enkel binnen het onderzoeksdomein van media en etnische minderheden, maar ook binnen het domein van de discoursanalyse. Een studie over de representatie van etnische minderheden in de media, waarin niet naar zijn analyses van de Nederlandse en Britse pers verwezen wordt is zeldzaam. Van Dijk maakte voor zijn analyses gebruik van de kritische discoursanalyse. Deze methode kende heel wat navolging bij academici die de representatie van ‘race’ in de nieuwsmedia onderzochten (zie o.a. Blommaert & Verschueren, 1998; Ferguson, 1998; Richardson, 2004). De kritische discours-analyse is een kwalitatieve methodiek waarbij veel aandacht gaat naar de semantiek, stijl en retoriek van teksten. Er wordt dus niet enkel gekeken naar ‘wat’ er precies gezegd wordt, maar ook naar ‘hoe’ het geformuleerd wordt (Van Dijk, 1991: 6). Het gaat dus eerder om een linguïstische analyse van nieuwsberichten. Discoursanalyse is echter niet enkel een methodiek voor onderzoek, maar gaat ook gepaard met een bepaalde visie over het functioneren van de media binnen Westerse samenlevingen. Deze visie leunt aan bij een links-marxistische visie op de werking van de media in een maatschappij, waarbij de media worden beschouwd als instituten die de dominante ideologieën in een maatschappij reproduceren. Het ontwikkelen van een bepaald nieuwsdiscours kan niet los gezien worden van de sociale, cognitieve en politieke context, waarbij negatieve nieuwsberichtgeving tot stand komt doordat dominante ideologieën ge-encodeerd zijn in de structuren van een nieuwstekst. In dat denkkader wordt ervan uitgegaan dat de reproductie van racisme in de media niet los gezien kan worden van het racisme en de blanke dominantie binnen een samenleving en dus van de rol die andere elite-instituten zoals de politiek, de bedrijfswereld en het onderwijs daarin spelen (Van Dijk, 1991: 48).

Van Dijk nam in zijn analyses meestal een aantal kwantitatieve parameters op. Zo ging hij bijvoorbeeld na welke groepen er geciteerd werden, hoeveel keer dat gebeurde, de grootte van het artikel, aanwezigheid van fotomateriaal enzovoort.

In zijn boek ‘Racism and the Press’ rapporteerde hij de resultaten van een analyse van de Britse en Nederlandse pers (Van Dijk, 1991). In een periode van zes maanden (tussen 1 augustus 1985 en 31 januari 1986) werden alle nieuwsberichten over ‘ethnic affairs’ verzameld in de Britse kranten The Times, The Guardian, the Daily Telegraph, the Daily Mail en the Sun en de Nederlandse kranten de Volkskrant, het NRC Handelsblad, de Telegraaf, het Algemeen Dagblad, Trouw en de Waarheid. In zijn keuze van kranten probeerde hij een mix te brengen van conservatieve en progressieve kranten. Er was echter een overwicht aan conservatieve kranten. Er werd gewerkt met zowel een traditionele kwantitatieve

inhoudsanalyse als een discoursanalyse. De variabelen die kwantitatief werden gecodeerd waren: soort artikel, actoren, grootte, aanwezigheid van illustratiemateriaal en onderwerp.

De koppen van artikels werden geanalyseerd omdat deze volgens Van Dijk het onderwerp van het artikel definiëren en de teneur ervan goed samenvatten. Vooral in de conservatieve pers was de teneur van de krantenkoppen over ‘ethnic affairs’ doorgaans negatief, vooral wanneer bericht werd over rellen. Het lexicon dat in dergelijke krantenkoppen werd gebruikt was doorgaans ‘*dramatisch en agressief*’. Het perspectief van etnische minderheden zelf kwam zelden naar voor in deze krantenkoppen (Van Dijk, 1991: 69).

De onderwerpen van de artikelen lieten zien dat vooral gesproken werd in verband met etnische minderheden in relatie tot een aantal beperkte stereotiepe onderwerpen zoals migratie, misdaad en etnische relaties. Het dominante perspectief was ‘blank’: vooral Britse en Nederlandse autoriteiten werden bevraagd en naar voor gebracht in neutrale en positieve rollen, terwijl etnische minderheden enkel actieve actoren waren in negatief nieuws, zoals bijvoorbeeld misdaadnieuws.

Er was een duidelijk verschil tussen de conservatieve en progressieve, linkse pers. In de linkse kranten werden etnische minderheden vaker voorgesteld als mensen met problemen en ook voorgesteld als slachtoffers. Progressieve kranten waren genuanceerder in hun berichtgeving: ze gaven meer achtergrondinformatie in hun berichtgeving, quoteerden vaker vertegenwoordigers van alloctonenorganisaties, berichtten vaker over onderwerpen die relevant waren voor etnische minderheden en namen vaker een expliciet anti-racistisch standpunt in. In de rechtse kranten werden etnische minderheden vaak voorgesteld als een bedreiging door ‘massale migratie’ en hun participatie aan misdaad. Na het blootleggen van de verschillen tussen de conservatieve en progressieve kranten, wijst Van Dijk erop dat de progressieve, linkse pers in de meeste Westerse landen veel minder lezers heeft dan de conservatieve kranten. Wanneer dus enkel rekening wordt gehouden met het aantal lezers van een krant, domineert in de meeste landen het rechtse, conservatieve perspectief op ‘ethnic affairs’.

Er werden weinig verschillen vastgesteld tussen de Britse en Nederlandse kranten, behalve dan dat de Nederlandse kranten een minder agressieve stijl hanteerden en neutraler waren in hun anti-discriminatie berichtgeving. In de Nederlandse kranten bleken etnische minderheden ook eerder passief voorgesteld te worden. Etnische minderheden werden weinig geciteerd en autoctonen werden opgevoerd als experts of woordvoerders voor de allochtone gemeenschap. Van Dijk kwam op basis van de analyse van de onderwerpen tot de conclusie dat etnische minderheden doorgaans in verband met problemen en conflicten in het nieuws kwamen: rassenrellen, immigratie, misdaad, rassenrelaties, discriminatie. Daarnaast werden onderwerpen die etnische minderheden in een positief daglicht stellen genegeerd: “*We may summarize these general conclusions by the general rule that events that are seen as most problematic or threatening to the interests of the white majority tend to be most prominent, and vice versa, events and situations that are most problematic and threatening to the interests of minorities are covered less prominently.*” (Van Dijk, 1991: 117).

In het onderzoek werd tevens nagegaan wie er geciteerd werd in de artikelen. Uit de analyse bleek dat leden van etnische minderheidsgroepen veel minder geciteerd werden dan ‘majority group members’, zelfs bij typische ‘allochtone’ onderwerpen, en zelfs ook wanneer er experts uit etnische minderheidsgroepen beschikbaar waren om hun mening te geven. De dominante autoriteiten, vooral blanke politici en politie, werden geciteerd en definiëerden op die manier ‘the ethnic situation’ (Van Dijk, 1991: 174). Woordvoerders van minderhedenorganisaties werden bijna niet opgevoerd.

Uit de discoursanalyse bleek dat een wij-zij tegenstelling terug te vinden was in de nieuwsberichten: de wij-groep (blanke conservatieve meerderheid) werd voorgesteld als tolerant, vredelievend, voorstanders van de vrijheid van meningsuiting, mensen die hun land

en autoriteit weten te respecteren en daartegenover stond de zij-groep (etnische minderheden en progressief links) die voorgesteld werd als agressief, tiranniek, intolerant, crimineel, terend op belastingsgeld, geen respect tonend voor ‘onze waarden’, enzovoort.

Centraal argument van deze studie is dat de processen waarbij racisme en vooroordelen gereproduceerd worden gecontroleerd worden door de elites in de samenleving (media, politiek, onderwijs en academische wereld, bedrijfswereld) (Van Dijk, 1991: 253). Dit betekent echter niet dat vooroordelen niet aanwezig zijn bij de massa, maar wel dat de richting van de reproductie van vooroordelen van boven naar beneden loopt. Racisme wordt via sociale leerprocessen doorgegeven en volgens Van Dijk (1991: 253) gebeurt dat onder andere via onderwijs en media. In het boek ‘Elite Discourse and Racism’ (Van Dijk, 1993) gaat Van Dijk verder in op rol van de elites in Europa en Noord-Amerika in de reproductie van vooroordelen. Daarvoor bestudeerde hij onder andere academische tekstboeken, schoolboeken, nieuwsberichten en beleidsdocumenten. Van Dijk (1993: 283) stelt dat hoewel openlijk racisme zo goed als niet meer voorkomt de elites wél de situatie van etnische minderheden definiëren en vooroordelen en stereotypen over deze groep verspreiden. Dit gebeurt op een subtiele en indirecte manier en is niet makkelijk te traceren. In het discours van deze elites wordt openlijk racisme immers veroordeeld, terwijl tegelijkertijd de situatie van etnische minderheden beschouwd wordt als problematisch en conflictueus.

Commentaar

De studies van Van Dijk kunnen onmogelijk genegeerd worden binnen het onderzoeksveld van media en etnische minderheden. De waarde van zijn onderzoek wordt gehaald uit de grote hoeveelheid aan nieuwsmateriaal dat werd ge-analyseerd, maar ook uit de combinatie van de kritische discoursanalyse met kwantitatieve inhoudsanalyse. Daarnaast heeft hij een belangrijke bijdrage geleverd aan de theorie-ontwikkeling over hoe de media en andere elite-instituten (bedrijfswereld, onderwijs, politiek) racisme en vooroordelen reproduceren. Bovendien heeft zijn discoursanalyse aanleiding gegeven tot gelijkaardig onderzoek in verschillende landen (zie onder andere Blommaert & Verschueren, 1998; Richardson, 2004).

Probleem bij discoursanalyse is dat het vaak te intuïtief en selectief is. Ook Van Dijk (1983: 43) zelf bevestigt dat. Het is dan ook moeilijk om dergelijk onderzoek te herhalen en tot dezelfde resultaten te komen. Ook Ferguson (1998: 130) vindt dat Van Dijk’s analyses te weinig ruimte laten voor alternatieve lezingen van de nieuwsteksten. Van Dijk probeert dat echter zoals reeds gezegd wel op te vangen door eveneens een aantal parameters te kwantificeren. Interessant is dan ook dat bij de analyse van krantenartikels werd nagegaan welke personen geciteerd werden, in welke rol ze voorkwamen, de onderwerpen waarover bericht werd, aanwezigheid van illustratiemateriaal, de grootte van de artikels. Dit zijn parameters die in vervolgonderzoek makkelijk opnieuw te meten zijn en die dus aanleiding kunnen geven tot longitudinaal onderzoek.

3.1.3. The Glasgow Media Group (1999): Migratie in het nieuws

De studie van Philo en Beattie (1999) bestaat uit twee luiken: ten eerste onderzochten ze de berichtgeving over migratie en migranten in het Britse nieuws en ten tweede analyseerden ze de mogelijke gevolgen van deze berichtgeving op de publieke perceptie over etnische minderheden.

Hier staan we enkel stil bij de resultaten van het eerste luik van het onderzoek, nl. de inhoudsanalyse van het nieuws. Het televisienieuws en de geschreven pers werden onderzocht, maar de nadruk lag wel op de televisieberichtgeving. De doelstelling van het onderzoek was om te analyseren hoe bepaalde thema’s in het nieuws opdoken en hoe aan de hand van deze thema’s

nieuwsverhalen werden gestructureerd en ontwikkeld. In deze studie werd gebruik gemaakt van een kwalitatieve inhoudsanalyse. De techniek die gebruikt werd om deze nieuwsstructuren zichtbaar te maken was het opdelen van nieuws in een aantal elementen zoals de koppen, de interviewvragen, bepaalde statements, visuele kenmerken,... Daarnaast werd ook nagegaan hoeveel verklaringen er werden gegeven voor de nieuwsgebeurtenis.

De onderzoekers concentreerden zich op de berichtgeving over een specifiek nieuwsmoment waarin het thema migratie centraal stond: het ontslag van Minister van Handel Wardle die beweerde dat Groot-Brittannië door lid te worden van de Europese Unie zijn recht had opgegeven om illegale migratie te beperken. Deze uitspraak gaf aanleiding tot een debat over migratie in Groot-Brittannië. Tijdens een periode van tien dagen (van 11-20 februari 1995) werd de televisieberichtgeving over deze specifieke gebeurtenis op BBC, ITN en Channel 4 geanalyseerd.

De onderzoekers stelden vast dat het migratieproces hoofdzakelijk negatief werd weergegeven in de journaals. Vooral de mening van minister Wardle werd benadrukt in het nieuws. Er werd bijgevolg vooral nadruk gelegd op de dreiging van de illegale immigratie voor het land. Alternatieve informatie en meningen over de migratie in Groot-Brittannië werden slechts beperkt en sporadisch gebracht. Doorgaans werden, zonder enige kritische input of het aanbrengen van alternatieve informatie, de standpunten van Wardle herhaald. In de berichtgeving werd het migratieproces vaak beschreven aan de hand van de metafoor van 'een oncontroleerbare stroom', waardoor werd geïnsinueerd dat er grote aantallen migranten het land binnen kwamen zonder dat de overheid daar controle over had.

De drie belangrijke conclusies uit het onderzoek waren de volgende (Philo & Beattie, 1999: 194-196):

Ten eerste dat het migratieproces in het Britse nieuws op een heel enge (en voornamelijk negatieve) manier werd gedefinieerd. Er werd bijvoorbeeld niet verwezen naar de economische meerwaarde van migratie.

Ten tweede werd het migratieproces hoofdzakelijk gepresenteerd als een 'zwart'/derde wereld fenomeen. In de beelden werden voornamelijk mensen afkomstig uit ontwikkelingslanden getoond.

Tenslotte wezen de onderzoekers erop dat dergelijke negatieve representatie van het migratieproces repercussies heeft op het gevoerde beleid, bijvoorbeeld op de asielwetgeving. Ze benadrukken dat er een duidelijke link is tussen de manier waarop het migratiedebat gevoerd wordt, en daarin spelen de media een cruciale rol, en de wetgeving.

Commentaar

Met hun kwalitatieve analyse slaagden de onderzoekers erin een duidelijke en heldere studie te maken van het migratiedebat dat werd gevoerd na het ontslag van Wardle.

Om de berichtgeving tijdens een bepaald crisismoment te analyseren is de kwalitatieve analyse die Philo & Beattie hanteren dan ook zeer bruikbaar. Vooral door te analyseren op welke thema's en verklaringen de nadruk werd gelegd in de berichtgeving kwamen ze tot een aantal interessante vaststellingen. Met een kwantitatieve inhoudsanalyse is het veel moeilijker om verklaringen, perspectieven en meningen in kaart te brengen. Dergelijke kwalitatieve analyse is echter minder bruikbaar om een zicht te krijgen op de algemene routineberichtgeving over migratie en etnische minderheden. In een gespreide steekproef van routineberichtgeving komen immers verschillende thema's en nieuwsgebeurtenissen aan bod. Een kwantitatieve benadering is bijgevolg geschikter om de thema's en kenmerken van dergelijke algemene nieuwsberichtgeving bloot te leggen.

3.1.4. Kaye (1998 & 2001): Asielzoekers als profiteurs

Kaye combineerde een kwantitatieve inhoudsanalyse met discoursanalyse om de representatie van asielzoekers in de Britse pers in de jaren negentig (1990-1998) te onderzoeken. Kaye beperkte zijn analyse tot de representatie van vluchtelingen en asielzoekers in de pers. Dit in tegenstelling tot het merendeel van het onderzoek dat zich richt op de meer algemene groep van etnisch-culturele minderheden, waarvan asielzoekers vaak ook deel uitmaken.

Voor de kwantitatieve inhoudsanalyse liep de steekproefperiode van 1990 tot 1996, en werden zeven Britse kranten geanalyseerd: vier *broadsheets* (The Times, The Guardian, The Independent en The Daily Telegraph) en drie *tabloids* (The Daily Mail, The Sun en The Daily Mirror). Kaye had de bedoeling om met de kwantitatieve inhoudsanalyse na te gaan of, wanneer en hoe er in de pers een onderscheid werd gemaakt tussen ‘economische’ asielzoekers/vluchtelingen (gevlucht in de hoop een comfortabeler leven op te bouwen in het ‘gastland’ dan in hun ‘land van herkomst’) en ‘politieke’ asielzoekers/vluchtelingen (gevlucht wegens dreiging van vervolging in het ‘land van herkomst’). Artikels werden geselecteerd wanneer volgende termen voorkwamen: phoney refugee, bogus refugee, asylum-seeker, economic migrant, economic refugee. The Sun en The Mirror werden uiteindelijk niet opgenomen in de analyse omdat er zo goed als geen artikels met deze termen in voorkwamen (vijf in The Sun en slechts één in The Daily Mirror). In de analyse werd vooral gekeken welke benamingen in welk denkkader over ‘asiel zoeken en migratie’ werden gebruikt. Verontrustend is dat de meest gebruikte benamingen ‘phoney’ and ‘bogus’ refugee waren, verwijzend naar oplichters. De term ‘economic migrants’ werd veel minder vaak gebruikt.

Deze bevindingen zijn het resultaat van de kwantitatieve inhoudsanalyse maar daarnaast maakte Kaye, zoals gezegd, ook gebruik van een discoursanalyse. Bij de discoursanalyse werd vooral gekeken naar de taal die werd gebruikt om de status van vluchtelingen of asielzoekers te beschrijven.

De discoursanalyse werd gedaan op de berichtgeving tijdens twee cruciale nieuwsmomenten over ‘asielzoekers’. Een eerste moment was wat in de media ‘the gypsy invasion’ werd genoemd (twee weken in oktober 1997). Het tweede moment viel in juni en juli 1998 en was de aanloop naar de publicatie van een beleidsdocument over asielwetgeving ‘The White Paper on Asylum’. In deze beide periodes werden opnieuw dezelfde zeven kranten als uit de kwantitatieve inhoudsanalyse bestudeerd.

Uit de analyse van het materiaal uit oktober 1997 bleek dat de Romazigeuners die asiel zochten in Groot-Brittannië voornamelijk werden afgeschilderd als onrechtmatige asielzoekers die misbruik wilden maken van de sociale zekerheid in Groot-Brittannië. Bleek ook dat het aantal mensen dat asiel zocht serieus overdreven werd in de pers. In werkelijkheid bleek het om 170 Roma te gaan. In de pers circuleerden aantallen tussen de 200 en 3000. Opmerkelijk ook is dat openlijk racistische uitspraken (‘shoot them all’, ‘we should dump them in the English channel’) uit ‘vox pop’ interviews werden gepubliceerd. Uit de analyse van de tweede periode in juni en juli 1998 bleek dat openlijk racisme niet voorkwam, in tegenstelling dus tot in de berichtgeving over de Roma.

Kaye concludeerde met te stellen dat er een ‘degradatie’ aanwezig was in de Britse pers van de term ‘asylum-seeker’. Wanneer de term ‘asylum-seeker’ werd gebruikt in een artikel, paste dat hoofdzakelijk in het denkkader over migranten die zich iets toe-eigenden waar ze geen recht op hadden. Mensen die dus onterecht asiel aanvroegen. Wanneer daarentegen de term ‘refugee’ werd gebruikt in artikels, wees dit op een compleet ander denkkader. Met ‘refugee’ werd eerder verwezen naar ‘politieke asielzoekers’, die hun land ontvluchtten voor een bepaald conflict, en wél recht hadden om in Groot-Brittannië asiel aan te vragen. Kaye (2001:

68) geeft het voorbeeld van de Kosovaren voor en na het Balkanconflict. Vóór het conflict werd naar Kosovaren vooral verwezen als ‘asylum-seekers’, tijdens en erna als ‘refugees’.

Commentaar

Interessant bij deze studie is dat de analyse zich beperkt tot de representatie van een subgroep nl. asielzoekers, waardoor een meer diepgaande studie kan gebeuren. Jammer echter dat de analyse beperkt blijft qua omvang. Het codeboek voor de kwantitatieve inhoudsanalyse is eigenlijk iets te summier want bestaat slechts uit vijf variabelen. Meerwaarde wel is dat de kwantitatieve inhoudsanalyse aangevuld wordt met een discoursanalyse.

De onderzoeksresultaten bieden een waardevolle aanvulling op het onderzoek naar de representatie van etnisch-culturele minderheden. Vooral de tweedeling die in het nieuws gemaakt wordt tussen twee groepen van asielzoekers, nl. de profiteurs (economische vluchtelingen) en de slachtoffers (politieke vluchtelingen) is interessant.

3.1.5. Law (2002): Het Britse nieuws: de grote anti-racisme show?

Law onderzocht in hoeverre er sprake was van racistische en anti-racistische boodschappen in het Britse nieuws. Aan de hand van een kwantitatieve inhoudsanalyse bestudeerde hij hoe etnische minderheden en topics over *race* aan bod kwamen in het Britse nieuws. Law (2002: 43) stelt terecht dat inhoudsanalyses naar nieuwsinhoud zich te vaak beperken tot één soort nieuwsbron. Hijzelf maakte daarentegen gebruik van een kwantitatieve inhoudsanalyse van nieuws op radio, televisie én in de gedrukte pers. Zijn steekproef bestond uit zes maanden tussen 18 november 1996 en 11 mei 1997. Twee weken tussen Kerstmis en Nieuwjaar werden niet opgenomen in de steekproef. Deze zes maanden vielen net voor de nationale verkiezingen van 1 mei 1997. Uiteindelijk bestond de steekproef uit 23 weken waarin een totaal van 1295 items werden geselecteerd.

Het ging om aaneensluitende weken en tijdens die periode waren er een aantal speciale *news events* zoals nationale verkiezingen, maar ook het onderzoek over de racistische moord op Stephen Lawrence⁹ uit 1993 viel in de steekproefperiode. De mediabronnen opgenomen in de steekproef werden geselecteerd op basis van populariteit bij het publiek en de rol die het medium speelde bij het beïnvloeden van de publieke opinie. Op basis van dit criterium werd een uitgebreide steekproef van televisienieuws (vijf televisiezenders), radionieuws (drie nationale BBC radiostations en de radio nieuws service INR) en kranten (vier kwaliteitskranten, drie tabloids en twee regionale kranten) samengesteld. Het selectiecriterium voor de nieuwsitems was dat items ‘*should contain reference to race or ethnicity and be related to UK debates*’ (Law, 2002: 45). Nieuws over internationale conflicten die verwezen naar etniciteit maar die geen directe link bevatten met Groot-Brittannië werden dus niet geselecteerd. Toch werd uiteindelijk ook buitenlands nieuws opgenomen als er een link was. Zo werden nieuwsberichten over de reis van toenmalig premier John Major naar India opgenomen.

⁹ Stephen Lawrence, een 18-jarige zwarte jongen, werd in 1993 door een groep blanke jongeren op straat vermoord. De moord bleek racistisch geïnspireerd te zijn en kreeg heel wat media-aandacht in Groot-Brittannië. Naar aanleiding van de moord werd de MacPherson commissie opgericht met de opdracht de rassenrelaties in Groot-Brittannië te onderzoeken.

➤ *Anti-Racisme berichtgeving*

Bij de pers stelde Law, in vergelijking met de jaren tachtig, een daling vast van het aantal 'race-related' items. Voor alle media stelt Law een verbetering vast in de berichtgeving over 'race', etnische minderheden en migranten: *"Overall, most items were found to be neutral with more evidence that journalists were prepared to advocate on behalf of minorities than express deliberate hostility towards them."* (Law, 2002: 161) Zo bleek uit zijn onderzoeksresultaten dat een houding van 'anti-racisme' dominant was in de Britse berichtgeving over *race*. Dit resultaat is tegengesteld aan de resultaten uit vorig Brits onderzoek. Volgens Law heeft dit enerzijds te maken met een *shift* in de berichtgeving zelf (sinds de jaren tachtig), en anderzijds met het feit dat vorige inhoudsanalyses zich vooral concentreerden op het problematische van etnische relaties en op de conflicten, waardoor nieuwsberichten met een positieve boodschap, die zich afkeerden van racisme, werden genegeerd in analyses. In de steekproef van Law (2002: 46) bestond niet minder dan $\frac{3}{4}$ van de nieuwsitems (74%) uit *anti-racist reporting*. Televisie was verantwoordelijk voor het hoogste aantal items met een anti-racisme boodschap (83%) en de tabloids (66%) voor de laagste, alhoewel dit ook nog een aanzienlijke proportie was. 'Anti-racisme' betekent voor Law een anti-racistische boodschap uitdragen, waarmee hij bedoelt dat in de items racistische attitudes, acties, beleid, enz. veroordeeld worden en/of de belangen en bezorgdheden van migranten en/of etnische minderheden aan bod komen en/of waarin ook hun bijdrage aan de maatschappij benadrukt wordt.

➤ *Maar toch ook negatieve boodschappen*

Uit de thematische analyse van de nieuwsitems bleek dat de belangrijkste thema's waren: misdaad (16%), arbeid (15%), items over het uitspelen van het thema *race* tijdens de aanloop naar de verkiezingen (14%) en items over asielzoekers (11%). Law stelde tevens vast dat bij de misdaadberichtgeving (het meest voorkomende thema) etnische origine vaak onnodig werd vermeld. Andere thema's die ook aan bod kwamen, maar in mindere mate, waren: immigratie, sport, racistische attitudes, sociale zekerheid, extreem-rechts... Verbazend is dat de tabloids minder misdaadberichtgeving i.v.m. etnische minderheden (60 items) brachten dan de kwaliteitsdagbladen (80 items). Maar toch stelt Law (2002: 51) nog een aantal belangrijke problemen bij hun berichtgeving vast: *"They are more likely to construct ethnic minorities as a social problem and carry items hostile to immigrants, compared to other media. As a result one-third of race coverage carried a negative message, which is in strong contrast to other media."* Bij kwaliteitsdagbladen bestond echter ook nog een kwart van de nieuwsitems uit negatieve boodschappen over etnische minderheden. Op radio en televisie werden veel minder 'negatieve' boodschappen gevonden: meer dan 80% van de radio- en televisie items hadden een positieve boodschap over etnische minderheden.

➤ *De rol en labels van de actoren*

Bij 23% van de nieuwsitems waren etnische minderheden de centrale actoren, waarmee bedoeld wordt dat zij het centrale onderwerp van het nieuwsitem waren. De belangrijkste categorieën van actoren waren: *'Individual blacks and Asians'* (27,4%), *'sports figures and celebrities'* (23,8%) en *'Immigrants and asylum-seekers'* (21,8%) (Law, 2002: 133).

Uit de resultaten bleek dat de rollen waarin etnische minderheden voorkwamen eerder beperkt waren. *"Black people are predominantly presented as criminals, victims of racism and problematised migrants."* (Law, 2002: 49).

Law onderzocht tevens hoe etnische minderheden benoemd werden. Uit zijn resultaten bleek dat referenties naar *'blacks'* voorkwamen in 25% van de items. De benamingen *'Afro-Caribbean'*, *'West Indian'* en *'Asian'* kwamen dan weer bijna niet voor. Referenties naar de religie van de actoren werd slechts gevonden in 4,8% van de items, en referenties naar de specifieke nationaliteit kwam nog minder voor. De meest gebruikte termen, naast de

verwijzing naar ras ('blacks') waren algemene benamingen zoals '*minorities*' (5,1%) en '*immigrants*' (3,1%).

Commentaar

Het meest in het oog springend resultaat van deze studie was de duidelijke dominantie van *anti-racist reporting*. Uit de analyse van Law bleek dat nieuws grotendeels een boodschap van verdraagzaamheid uitdraagt en een positieve houding t.o.v. de multiculturele samenleving propageerde. Belangrijk hierbij is dat ongeveer 16% van de nieuwsitems waarin racisme en discriminatie expliciet aangeklaagd werden, items waren waarin bericht werd over het 'Stephen Lawrence onderzoek'. Dit kan dus wel tot enige vertekening van de resultaten geleid hebben.

Law (2002: 76) concludeerde op basis van zijn onderzoeksresultaten dat er in vergelijking met de jaren tachtig een '*significant change*' te zien is in de nieuwsberichtgeving over '*race*' en etnische minderheden. Enige nuance is hier echter op zijn plaats. Gezien zijn steekproef bestond uit slechts zes maanden nieuwsberichtgeving, waarin bovendien de nationale verkiezingen en het onderzoek over Stephen Lawrence plaats vonden, kan daar in feite nog geen uitsluitsel over worden gegeven. Bovendien geeft Law zelf aan dat in vorig onderzoek minder aandacht was voor anti-racisme berichtgeving, wat dus in vorige studies tot een vertekening van de resultaten kan geleid hebben. Bovendien werd in dit onderzoek niet hetzelfde codeerinstrument gebruikt als in de vorige onderzoeken. Een ander codeboek bestaande uit andere variabelen en operationaliseringsen kan leiden tot andere resultaten. Deze zaken in acht nemend, kan er nog niet gesproken worden van een belangrijke *shift* in de Britse nieuwsberichtgeving over etnisch-culturele minderheden. Dat er veranderingen zijn in de loop der jaren lijkt ons aannemelijk, maar op basis van alleen dit onderzoek kunnen we enkel een aantal voorzichtige besluiten formuleren. Uit zijn resultaten komen nog altijd een aantal tendenzen naar voor die minder optimistisch zijn, zoals het feit dat het belangrijkste thema waarmee minderheden in verband worden gebracht misdaad is, dat de rollen waarin etnische minderheden voor komen eerder beperkt zijn, ...

Heel verdienstelijk bij Law's studie is de aandacht die hij besteedt aan nieuwsitems waarin racisme aangeklaagd wordt. Terecht stelt Law dat daar in vorig onderzoek te weinig aandacht naar gegaan is. Een andere verdienste is het feit dat verschillende mediabronnen -zowel televisie, radio als pers- werden geanalyseerd en het onderzoek zich dus niet beperkte tot slechts één medium.

3.1.6. Richardson (2004): de Islamofobie van de Britse kwaliteitsdagbladen

Richardson (2004) gebruikte in navolging van Van Dijk (1983, 1991) discoursanalyse om de retoriek van de Britse kranten ten opzichte van moslims en de Islam te bestuderen. Naast discoursanalyse maakte hij echter ook gebruik van een kwantitatieve analyse. Hij ontwikkelde een codeboek bestaande uit meer dan 80 variabelen. Zijn steekproef liep over vier maanden (van oktober 1997 tot en met januari 1998). Uitzonderlijk in deze studie is dat hij enkel kwaliteitskranten/broadsheets (The Financial Times, The Guardian, The Independent, The Daily Telegraph, The Times, The Independent on Sunday en The Sunday Times) analyseerde. Artikelen werden geselecteerd wanneer ze 'moslim of Islam gerelateerd' waren. Concreet betekende dit dat de artikelen werden geselecteerd waarin volgende zaken werden vermeld: 'Islam', een bepaald moslim individu, een organisatie of groep die als moslimgroep beschouwd werd, een land waarvan de inwoners hoofdzakelijk moslims waren, een land die door zijn historiek, cultuur of politiek beschouwd werd als een moslimland. Deze

vermeldingen moesten wel voorkomen in de titel, de eerste twee paragrafen of een volledige paragraaf verder in het artikel in beslag nemen. Dit betekent dus dat niet enkel de binnenland- maar ook de buitenlandberichtgeving werd geanalyseerd en ook dat artikels met zijdelingse opmerkingen over Islam en moslims niet werden geselecteerd.

Richardson vertrok in zijn studie van het uitgangspunt dat racisme ten aanzien van moslims in de kranten zondermeer voorkomt. Het doel van zijn studie was om aan te tonen hoe dat precies gebeurt; hoe de berichtgeving racistische attitudes en overtuigingen ten opzichte van moslims reproduceert.

Hij splitste zijn empirische onderzoek op in drie delen, waarin de 'ideological square' van Van Dijk centraal stond. *"An 'ideological square' of prejudiced talk and text frames the presuppositions, themes and arguments of news reporting around a negative 'Other' presentation and a simultaneous positive 'Self' presentation and is dominated by a twin process of 'division and rejection' of Muslims ('Them') from 'Us' (Richardson, 2004: xx).* In het eerste deel van zijn studie analyseerde hij hoe moslims als negatieve andere gerepresenteerd werden in de berichtgeving, in het tweede deel keek hij hoe het positieve zelf van blanken werd geconstrueerd en in het laatste deel analyseerde hij de berichtgeving over de Britse Islam en Britse Moslims. In de laatste twee hoofdstukken bestudeert hij twee specifieke cases, nl. de berichtgeving over de wapeninspecties in Irak en de berichtgeving over Algerije. Aangezien deze twee laatste cases het minst aansluiten bij onze eigen studie, gezien het immers gaat om buitenlandberichtgeving, bespreken we de resultaten hiervan dan ook niet.

Richardson concludeert zijn discoursanalyse met te zeggen dat de Britse kwaliteitskranten enkel een blank perspectief geven in hun berichtgeving. Volgens de analyse van Richardson werd er in de berichtgeving nooit aangenomen dat men ook moslimlezers had onder het doelpubliek. Het Them/Us frame aanwezig in nieuwsberichtgeving, waarover onder andere Van Dijk het heeft, werd dus ook in deze studie over kwaliteitsdagbladen teruggevonden. Eén van de belangrijkste conclusies van Richardson was dat positieve of neutrale acties van moslims, moslimlanden of de Islam niet geuit werden binnen het representerende frame van moslims. Daarmee bedoelt hij dat bij deze acties niet expliciet verwezen werd naar het feit dat positieve handelingen ook deel uitmaken van het 'moslim-zijn'. Wanneer het daarentegen gaat over negatieve handelingen van moslims of moslimlanden gebeurt dit volgens hem wel en worden ze zelfs expliciet gepositioneerd als 'Other'. Richardson gaat zelfs zo ver de Britse broadsheets Islamofobisch te noemen en stelt dat *"British broadsheet newspapers predominantly reframe Muslim cultural difference as cultural deviance and, increasingly it seems, as cultural threat."* (Richardson, 2004: 232). Daarbij zegt hij nog dat deze negatieve tendens in de berichtgeving enkel en alleen maar versterkt is sinds 11 september 2001.

Commentaar

Hoewel Richardson zelf zegt kwantitatieve inhoudsanalyse te combineren met discoursanalyse, vinden we zo goed als geen rapportering terug van deze kwantitatieve onderzoeksresultaten. In zijn analyse gebruikte Richardson vooral discoursanalyse. Dat blijkt duidelijk uit de neerslag van de resultaten in zijn boek. Hoewel discoursanalyse zeker interessant kan zijn, is dit toch jammer. De kwantitatieve analyse kon een interessante aanvulling geweest zijn.

De resultaten van zijn discoursanalyse zijn heel vergelijkbaar met de onderzoeksresultaten van bijvoorbeeld Van Dijk (1991, 1993). En vaak krijg je als lezer ook de indruk dat het hier toch wel gaat om een tamelijk subjectieve interpretatie en analyse van de berichtgeving. In tegenstelling tot Van Dijk beschrijft Richardson zijn gehanteerde methodologie bijna niet. Hij zegt gebruik gemaakt te hebben van een codeerinstrument dat bestond uit meer dan 80 variabelen, maar nergens in het boek is dit codeboek terug te vinden of worden de variabelen

beschreven. De verantwoording voor gemaakte keuzes in het onderzoek is ook vaak zoek. Zo blijft het onduidelijk waarom precies die bepaalde steekproef van vier maanden werd genomen. In het afsluitende hoofdstuk stelt Richardson (2004: 232) dat de berichtgeving verslechterd is na 11 september 2001 maar hij staft dit niet met voorbeelden.

Origineel in de onderzoeksopzet is wel dat de Britse kwaliteitsdagbladen uitgebreid werden geanalyseerd en dat ook buitenlandberichtgeving en bepaalde specifieke cases zoals de berichtgeving over Irak en Algerije werden geanalyseerd. Toch zijn de resultaten uit de studie weinig verrassend, vaak te subjectief en blijft de gehanteerde methodologie te onduidelijk.

3.2. Nederland

3.2.1. Van Dijk (1983): *Het discours van racisme in de Nederlandse pers*

Vooraleer van Dijk zijn pijlen voor zijn onderzoek richtte op Groot-Brittannië, analyseerde hij aan de hand van kritische discoursanalyse de representatie van racisme in de Nederlandse kranten. Zijn eerste belangrijke studie analyseerde hoe de Nederlandse pers berichtte over etnisch-culturele minderheden. In die studie onderzocht hij (Van Dijk, 1983: 10) “*welk beeld de Nederlandse kranten expliciet of impliciet schetsen van de minderheidsgroepen en van de etnische verhoudingen in ons land.*” Hij ging na hoe er in Nederland over minderheidsgroepen werd bericht. Dit was de eerste systematische en grote studie voor Nederland.

Centrale onderzoeksvragen waren: hoe vaak, hoeveel, over welke onderwerpen, over welke groepen, vanuit welk perspectief en op grond van welke meningen werd er bericht? De berichten van de maand oktober in 1981 werden in vijf (van de toen tien) landelijke kranten en in twee regionale dagbladen geselecteerd. Ter controle werd ook de maand augustus in 1982 onderzocht. Dit om na te gaan of de steekproef van een maand in zekere mate representatief was. De landelijke kranten (de Volkskrant, NRC Handelsblad, Het Parool, De Waarheid, De Telegraaf) werden gekozen op basis van het aantal lezers en ideologische strekking. De twee regionale kranten uit Friesland en Brabant (Helmonds Dagblad en de Leeuwarder Courant) werden eerder willekeurig gekozen. Voor het selecteren van de artikelen werd beslist om zowel de berichten op te nemen die expliciet naar etnische minderheden verwezen, als deze waarin dat impliciet gebeurde. Met impliciet werd bedoeld artikelen waarin niet specifiek naar etniciteit of minderheden werd verwezen maar waarbij uit vorige artikelen en andere berichtgeving voor de lezer wel duidelijk was dat het om etnische minderheden ging. Van Dijk (1983: 20) geeft het voorbeeld van een drugsaffaire in Amsterdam waarbij niet in elk artikel vermeld werd dat het om jonge Surinaamse mannen ging. Toch werden alle artikelen over deze affaire-inclusief deze waarin de etniciteit van de daders niet werd vermeld- geselecteerd voor analyse. In de analyse zelf werd wel een onderscheid gemaakt tussen de berichten waarin expliciet naar minderheden werd verwezen en deze waarin dat impliciet gebeurde.

Ook persberichten van de buitenlandse werknemersorganisatie KMAN (Komitee Marokkaanse Arbeiders in Nederland), Surinaamse weekbladen en de berichten van ANP (Algemeen Nederlands Persbureau) werden geselecteerd. Dit laatste om uitspraken te kunnen doen over welke berichten over etnische minderheden al dan niet geselecteerd werden voor publicatie. De inhoudsanalyse van de nieuwsberichten werd nog aangevuld met interviews van journalisten en krantenredacties over hun beleid t.a.v. de berichtgeving over etnische minderheden.

Van Dijk beperkte zich niet enkel tot discoursanalyse in zijn studie. Hij beschreef ook een aantal aspecten kwantitatief. Zo werd het aantal artikelen geteld, maar eveneens de onderwerpen die aan bod kwamen in de kranten, de termen die gebruikt werden om te verwijzen naar etnisch-culturele minderheden, het aantal en soort actoren in de berichten en de eventuele spreektijd van deze actoren.

Van Dijk (1983: 22-101) kwam tot een aantal interessante vaststellingen. We bespreken eerst en vooral de kwantitatieve beschrijving van het materiaal. Voor ons is die ook het meest interessant aangezien deze vergelijkbaar is met de onderzoeksopzet van onze studie.

In totaal werden in de maand oktober van 1981 in alle kranten samen 189 artikelen gepubliceerd over etnisch-culturele minderheden. Dat komt ongeveer neer op 1 artikel per krant, per dag.

Het aantal berichten over etnisch-culturele minderheden verspreid door ANP was slechts 27 in diezelfde periode. De kranten publiceerden dus duidelijk meer berichten dan deze die door het nationale nieuwsagentschap werden verspreid. Bovendien bleek dat persberichten van de zelforganisatie KMAN door de meeste kranten niet werden opgenomen. En uit de analyse van de Surinaamse weekbladen bleek dat daar heel wat achtergronden en meningen aan bod kwamen (over dezelfde nieuwsgebeurtenissen) die niet te vinden waren in de Nederlandse kranten.

Van Dijk maakte tevens een onderscheid tussen artikelen waarin etnisch-culturele minderheden als deelthema en als hoofdthema aan bod kwamen. Van de 189 artikelen bleken uiteindelijk 125 berichten etnisch-culturele minderheden als hoofdthema te hebben. Daarnaast werd ook nog eens het onderscheid gemaakt tussen berichten die hoofdzakelijk berichtten over handelingen geïnitieerd door Nederlanders en artikelen waarin minderheden de belangrijkste actoren waren. In slechts 77 van de 125 artikelen waren etnisch-culturele minderheden de hoofdactoren. Uiteindelijk bleek dat er dus niet zoveel over etnisch-culturele minderheden werd bericht, toch niet als hoofdthema. Van Dijk keek ook naar 'welke etnisch-culturele minderheden' het meest aan bod kwamen. Bleek dat vooral Surinamers, Molukkers en Joden aan bod kwamen. Daarnaast werd ook vaak over 'etnische minderheden in het algemeen' gesproken.

Kijken we naar de thema's die aan bod kwamen in de artikels, dan zien we dat de categorie misdaad het hoogst scoorde (86 artikels). Andere thema's die vaak aan bod kwamen waren in volgorde van belang: discriminatie (63), wonen (49), sociale zaken (30), verblijf en immigratie (28) en cultuur (24). Bij één artikel konden verschillende thema's gecodeerd worden, vandaar de hoge aantallen. In sommige artikelen konden, volgens het analyseschema van Van Dijk, wel een tiental thema's geïdentificeerd worden.

Van Dijk codeerde ook of de berichten positief, negatief of neutraal waren. Uit deze analyse bleek dat er slechts in 2 van de 173 berichten positief over etnische minderheden werd geschreven, terwijl dat bij de autoctonen in 34 van de 69 berichten het geval was! Het gaat volgens Van Dijk dan ook niet op om te zeggen dat nieuws negatief zondermeer is. Het is duidelijk dat er een belangrijk onderscheid was tussen nieuwsberichten over autoctonen en etnisch-culturele minderheden op dat vlak.

Van Dijk bestudeerde ook de omvang van de artikels (in cm²), de plaats in de krant, de koppen en de lay-out. Deze variabelen werden beschouwd als indicatoren voor het belang en de relevantie van een artikel in een krant. Van Dijk kwam tot de conclusie dat berichten over etnisch-culturele minderheden meestal niet zo belangrijk waren. Enkel de negatieve en spectaculaire gebeurtenissen zoals bijvoorbeeld een aanslag op een Joodse synagoge en de drugsaffaire met de Surinamers verschenen op de voorpagina. Wel bleek dat, behalve voor De Telegraaf, de artikelen doorgaans groter waren qua omvang dan gemiddeld.

Aanvullend op deze kwantitatieve analyse van het materiaal gebeurde er nog een discoursanalyse. Hiervan was de voornaamste conclusie dat er niet onpartijdig bericht werd

over etnisch-culturele minderheden. Er was sprake van een wij/zij tegenstelling waarbij er meestal negatieve associaties verbonden werden met de zij-groep (de groep van etnisch-culturele minderheden). Van Dijk keek ook of etnisch-culturele minderheden 'sprekend' werden voorgesteld. Bleek dat ze nog niet half zo vaak de kans kregen tot spreken als de autochtone Nederlanders, Nederlandse instellingen en autoriteiten. Als ze wel sprekend werden voorgesteld, dan gebeurde dit vaak in de vorm van een duidelijk gemerkt citaat. Volgens Van Dijk werken journalisten met dergelijke citaten om afstand te scheppen en is het een uiting van een mogelijke reserve t.o.v. de uitspraken.

Van Dijk besteedde in een apart hoofdstuk aandacht aan misdaadberichtgeving met betrekking tot etnisch-culturele minderheden. Bleek dat het vermelden van de etnische origine van verdachten zonder dat dit zinvol was voor het nieuwsbericht vooral gebeurde in de Telegraaf en Het Parool. In de andere landelijke kranten gebeurde dat slechts sporadisch, of indien de vermelding wel relevant was voor het bericht. Van Dijk verduidelijkt echter niet wanneer het vermelden van etnische origine van een verdachte relevant kan zijn. Hij concludeerde dat de pers, en in het bijzonder het populaire dagblad De Telegraaf, soms direct maar vaker indirect etnisch-culturele minderheden in verband bracht met misdaad. Daarbij werd vaak de manier waarop de politie de situatie definieerde overgenomen. We kunnen ons hierbij wel afvragen of in misdaadnieuws met autochtonen als daders dan geen prioriteit wordt gegeven aan de visie van de autoriteiten/politie. Deze vergelijking werd niet gemaakt.

Commentaar

Van Dijk bestudeerde, als één van de eersten in Nederland, uitgebreid de manier waarop de pers etnisch-culturele minderheden voorstelde en hoe ze omging met racisme in het algemeen. Hij deed dit door kwantitatieve inhoudsanalyse te combineren met discoursanalyse. Het grote voordeel van de kwalitatieve aanpak van de discoursanalyse is de mogelijkheid dieper in te gaan op bepaalde artikels en thematieken. Belangrijkste nadeel is dan weer dat discoursanalyse heel tijdsintensief is waardoor ook minder materiaal kan geanalyseerd worden dan bij een klassieke kwantitatieve inhoudsanalyse. Nadeel bij deze studie is dan ook dat het hier enkel om een maand berichtgeving gaat, waardoor vertekening heel goed mogelijk is. Zo domineerden in die maand oktober de berichten over de drugsaffaire met de Surinamers waardoor uiteraard ook meer artikels werden geteld waarin Surinamers aan bod kwamen, en ook meer artikelen die thuishoorden in de categorie 'misdad'. De resultaten van deze studie kunnen dus onmogelijk veralgemeend worden. Ter controle werd ook de maand augustus in 1982 onderzocht. Andere thema's stonden toen centraal maar Van Dijk concludeerde dat de resultaten in grote lijnen dezelfde waren. Om te kunnen veralgemenen echter blijven twee willekeurig gekozen maanden onvoldoende.

Van Dijk codeerde de berichten als positief, negatief of neutraal t.o.v. etnisch-culturele minderheden. Nadeel is dat dit altijd een subjectieve evaluatie blijft. Hij toont zich daar wel van bewust maar gaat ervan uit dat dit ook voor de lezers zo is, en dat het bijgevolg geen onoverkomelijk nadeel is om met dergelijke evaluaties te werken. Uit eigen ervaring met inhoudsanalyse en het werken met verschillende codeurs leerden we echter dat het zeker niet evident is om te werken met dergelijke categorieën. Wat voor één codeur of lezer neutraal is, is voor een andere positief of misschien zelfs negatief. Een verdienste van deze analyse is echter dat een combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve technieken werd gebruikt.

3.2.2. Leurdijk (1999): Televisiejournalistiek over de multiculturele samenleving

Het onderzoek van Leurdijk is geen klassieke inhoudsanalyse van nieuws. We vonden het toch relevant haar onderzoek te bespreken, aangezien een deel ervan een inhoudsanalyse was van de representatie van de multiculturele samenleving in informatieve televisieprogramma's. Haar onderzoek bestond uit twee delen, nl. een analyse van de inhoud van informatieve televisieprogramma's (documentaires, documentairerubrieken, talkshows, reality tv) en een analyse van de selectiecriteria die een rol spelen in de productie van deze programma's (aan de hand van diepte-interviews). Voor het eerste deel maakt Leurdijk gebruik van kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse, voor het tweede deel werd gebruik gemaakt van diepte-interviews met programmamakers.

We rapporteren hier enkel de inhoudsanalyse, aangezien deze het meest aansluit bij onze onderzoeksopzet. De steekproefperiode voor de inhoudsanalyse liep van september 1991 tot september 1994. In deze periode werden de items i.v.m. de multiculturele samenleving in de geselecteerde informatieve programma's geanalyseerd. Dat waren items waarin etnische minderheden en de verhoudingen tussen autochtonen en allochtonen centraal stonden. De items moesten zich in Nederland afspelen of iets te maken hebben met Nederlanders (Leurdijk, 1999: 46-47). De items werden geselecteerd op basis van de beschrijvingen in een database en op basis van programmaoverzichten van redacties en informatie uit de televisiepagina's van kranten. In de uiteindelijke selectie werden 385 items uit actualiteitenrubrieken, 117 items uit talkshows en 53 documentaires geanalyseerd.

In het onderzoek van Leurdijk werden duidelijke selectiecriteria opgesteld voor het selecteren van allochtonen. Er wordt dus duidelijk omschreven welke personen er beschouwd worden als allochtoon en welke als autochtoon.

Uit de thematische analyse bleek dat 35% van alle items het thema immigratie behandelde. Daarop volgden de thema's racisme en topics over multiculturele wijken. Cultuur, sport, onderwijs en religie waren onderwerpen die zo goed als nooit voor kwamen. Er werden weinig verschillen vastgesteld in topics tussen de verschillende programma-genres. Naast de thematische kwantitatieve inhoudsanalyse, maakte Leurdijk ook gebruik van een kwalitatieve analyse op een selectie van de items. Leurdijk stelde een aantal belangrijke verschillen vast tussen de invalshoek van documentaires, talkshows en actualiteitenrubrieken of duidingsprogramma's zoals ze in Vlaanderen worden genoemd en deze van het reguliere televisienieuws. Zo lieten informatieve programma's vaker de mening van allochtonen horen. Daarbij kregen ze de kans hun eigen visie te uiten. Toch plaatste Leurdijk hierbij een belangrijke kanttekening. Blijkt dat allochtonen niet over dezelfde onderwerpen aan bod komen als autochtonen en dat ze vooral als leek en bijna nooit als expert of deskundige gevraagd worden.

Leurdijk (1999: 194-195) concludeert dat de geanalyseerde programma's, tegen de verwachtingen in, een vrij divers beeld lieten zien van de multiculturele samenleving. In de programma's kwamen verschillende visies en interpretatiekaders aan bod. Deze diversiteit werd niet altijd getoond binnen één programma, maar tussen de verschillende programma's was er wel sprake van diversiteit. Deze resultaten laten een genuanceerder beeld zien dan deze van andere studies, waarin vaak geconstateerd wordt dat er weinig diversiteit is in het weergeven van de multiculturele samenleving (Leurdijk, 1999: 196). Uit de resultaten bleek tevens dat makers van documentaires en talkshows op een andere manier te werk gaan dan nieuwsjournalisten. Zo laten talkshows en duidingsprogramma's meer 'gewone mensen' aan het woord, terwijl het nieuws vaak dezelfde institutionele bronnen en deskundigen aan bod laat komen. Door 'gewone mensen' met hun ervaringen aan het woord te laten, wordt meer

diversiteit gebracht. Kortom bij talkshows, duidingprogramma's en documentaires is er een minder eenzijdige selectie van bronnen dan in de gewone nieuwsformats.

Commentaar

Positief is dat de studie duidingsprogramma's, talkshows, documentaires en reality-programma's analyseert. Doorgaans beperken de studies naar de berichtgeving over etnische minderheden in non-fictie zich tot nieuws. Bovendien toont Leurdijk aan dat deze formats een diverser beeld geven van de multiculturele samenleving dan het doordeweekse nieuws.

De gehanteerde methodologie van de studie is heel secuur. Het belangrijkste pluspunt is dat er heel duidelijke selectiecriteria werden opgesteld voor het selecteren van allochtonen, en dus voor welke items er werden geanalyseerd. In heel wat andere studies wordt niet expliciet beschreven welke groepen beschouwd worden als etnische minderheden.

Nadeel echter van haar selectiecriteria was dat personen met een Nederlandse naam en een lichte huidskleur die zichzelf als migrant definiëren niet werden geselecteerd wanneer deze etniciteit verder in het televisieprogramma niet meer aan bod kwam. Anderzijds was het ook mogelijk dat een persoon met een Nederlandse naam die zichzelf positioneerde als Nederlander, maar een donkere huidskleur had door de codeurs als allochtoon werd gecodeerd. De selectiecriteria waren dus niet altijd even consistent en sluitend.

Een ander nadeel wat betreft de selectie van items was dat enkel items werden geselecteerd waarin de verhouding allochtonen/autochtonen centraal stonden. Items waarin allochtonen aan bod kwamen over onderwerpen die niet gelinkt waren aan de multiculturele samenleving werden niet geselecteerd.

3.2.3. Sterk & van Dijck (2003): Monitor diversiteit 2002: een doorlichting van de Nederlandse publieke en commerciële televisie

De monitor diversiteit bracht in kaart welk beeld de Nederlandse televisie brengt van etniciteit en gender. De drie televisienetten van de publieke omroep en 6 commerciële zenders werden onderzocht. 200 uren televisiemateriaal werden geselecteerd; een totaal van 435 programma's van zeven weekdagen die werden gespreid over een periode van vier weken in maart 2002. Voor iedere zender werd een andere opnamedag geselecteerd. We bespreken hier enkel de resultaten voor de representatie van etniciteit in de non-fictieprogramma's. 318 van de 435 programma's werden gecodeerd als non-fictie. De categorie van non-fictie dient hier wel ruim geïnterpreteerd te worden. Spelprogramma's en allerhande talkshows werden bijvoorbeeld ook beschouwd als non-fictie.

70% van de personen die aan het woord kwamen in de non-fictie programma's waren Wit-Europees. Dit percentage steeg naar 82% bij de personen met een professionele functie binnen het programma (presentatoren, discussieiders, interviewers, verslaggevers, nieuwslezers, ...). 17% van de presentatoren waren dus etnisch anderen. En 14% van de personen in een externe programmafunctie (deelnemers, geïnterviewden, performers...) waren etnisch anderen. Wanneer deze externe programmafuncties werden opgesplitst bleek dat etnisch anderen vooral afwezig waren als pannellleden, spelkandidaten. De mensen die gecodeerd werden als 'zwart' kwamen vooral terug binnen de onderwerpen entertainment en sport. Het percentage etnisch anderen binnen de groep van deskundigen was 15%, 9% daarvan viel binnen de Mediterrane groep (Magreb, Zuid-Europa, Midden-Oosten, Israël). Bij deze percentages is het wel belangrijk te vermelden dat bijvoorbeeld bij nieuws en duiding ook buitenland werd gecodeerd. M.a.w. buitenlandse regeringsleiders enz. werden ook mee gecodeerd. Wanneer het thema de multiculturele samenleving en integratie aan bod kwamen, bleken vooral journalisten aan bod te komen en werden personen uit de allochtone gemeenschap weinig aan het woord gelaten.

Commentaar

De monitor is een goed instrument voor een algemene screening van programma's. Om echter specifiek nieuws te gaan onderzoeken is het codeboek iets te algemeen geformuleerd. Bovendien werd de categorie non-fictie in de monitor heel ruim opgevat. In de categorisering van verschillende etniciteiten werden Zuid-Europeanen ook als etnisch anderen beschouwd. In hoeverre Zuid-Europeanen echter in de publieke perceptie eveneens als etnisch anders of allochtoon worden beschouwd kan in vraag gesteld worden. Anderzijds werden Oost-Europeanen als wit-Europees gecodeerd. Gezien de recente evoluties in de migratiestromen (minder migranten uit Zuid-Europa, maar meer uit de vroegere Oostbloklanden) was het ons inziens opportuun om een andere categorisering van etniciteit te hanteren.

Ook buitenlandse personen, zoals bijvoorbeeld Kofi Annan, werden gecodeerd. Dit impliceert dat dit onderzoek verder gaat dan enkel een analyse van de voorstelling van allochtonen die in het land verblijven of wonen. Bij het interpreteren van de resultaten is het belangrijk daarmee rekening te houden.

3.3. België

Voor wat betreft het onderzoek naar de representatie van etnisch-culturele minderheden in de media, zien we een grote discrepantie tussen Vlaanderen en Wallonië. Waar er in Vlaanderen empirisch onderzoek hierover aanwezig is, vinden we er in Wallonië bijna geen. Er zijn wel wat werken over journalistieke deontologie, maar tot nu toe geen inhoudsanalyses. Deze discrepantie kan deels verklaard worden door het electorale succes van het extreem-rechtse Vlaams Blok, waardoor er aan Vlaamse kant meer interesse is voor de problematiek van racisme en de multiculturele samenleving en er bijgevolg ook meer onderzoek over gebeurt (zie hiervoor ook Saeys & Coppens, 2002). Wel werd in een aantal studies, die gecoördineerd werden door Vlaamse onderzoekers, ook de berichtgeving in het Franstalige nieuws geanalyseerd (zie Staes & Lerouge, 1994; Van Gorp, 2005).

3.3.1. Staes en Lerouge (1994): allochtonen en aanverwante thema's in de Belgische pers

Een eerste verkennend onderzoek in België werd uitgevoerd door Staes & Lerouge (1994) in opdracht van de werkgroep Media en Migranten van de toenmalige Algemene Vereniging voor Beroepsjournalisten in België (nu: VVJ) en het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding. Het onderzoek werd gecoördineerd door Staes i.s.m. de vakgroep Communicatiewetenschappen van de Universiteit Gent. Dit onderzoek was de eerste kwantitatieve inhoudsanalyse voor Vlaanderen en was de basis voor het opstellen van de aanbevelingen voor journalisten voor de berichtgeving over allochtonen (AVBB, 1994). Het codeboek van 1994 werd gebruikt als vertrekpunt voor het opstellen van ons eigen codeboek. De doelstelling van het onderzoek was om na te gaan hoe in de Vlaamse kranten bericht werd over *allochtonen en aanverwante thema's*. Met *aanverwante thema's* werden de thema's bedoeld die "*samenhangen met de aanwezigheid van allochtonen in de samenleving.*" (Staes, 1996: 91). Voorbeelden daarvan zijn artikels over integratie, naturalisatie, racisme, de multiculturele samenleving, In het onderzoek werd een onderscheid gemaakt tussen routine- en crisisberichtgeving. Met routineberichtgeving werd het doordeweekse nieuws bedoeld, met crisisberichtgeving het nieuws tijdens een crisisperiode waarbij allochtonen betrokken waren. De specifieke crisisgebeurtenis die in dit onderzoek werd geanalyseerd waren de gebeurtenissen in het Duitse Solingen in mei 1993. Toen werd het huis van een Turkse familie door extreem-rechtse jongeren in brand gestoken en kwamen vijf bewoners

om. Naast de kwantitatieve inhoudsanalyse werden een aantal artikels ook eerder kwalitatief geanalyseerd. Het onderzoek beperkte zich tot een analyse van krantenmateriaal. Televisie en radio werden niet geanalyseerd.

■ *Routineberichtgeving*

Voor de routineberichtgeving werd de week van 15 tot 23 mei 1993 geselecteerd voor analyse. Er werden 9 Vlaamse, 10 Franstalige kranten en dan nog 1 Duitstalige krant geanalyseerd. We leggen bij deze synthese vooral nadruk op de resultaten voor de Vlaamse kranten.

De Vlaamse kranten waren: Het Laatste Nieuws, De Nieuwe Gazet, De Standaard, Het Nieuwsblad, De Morgen, FET, Het Belang van Limburg, Gazet van Antwerpen en Het Volk. 187 en 213 artikels uit respectievelijk de Vlaamse en Franstalige kranten beantwoordden aan de selectiecriteria. Die selectiecriteria hadden te maken met het vermelden van bepaalde termen die verwezen naar etnisch-culturele minderheden, zoals het vermelden van woorden als migranten, asielzoekers, allochtonen, etnische minderheden, illegalen, Ook artikelen over thema's zoals racisme, discriminatie, anti-racisme, integratie, de multiculturele samenleving, ... werden geselecteerd. Ook wanneer in een artikel de nationaliteit, religie, etniciteit, huidskleur, cultuur van een actor werd vermeld, werd het artikel geselecteerd. Niet geselecteerd werden de berichten over ongevallen waarin etnisch-culturele minderheden betrokken waren of berichten over misdaad waarin zowel autochtonen als allochtonen betrokken waren en ze in de berichtgeving gelijk werden behandeld. Ook de sportberichtgeving werd geselecteerd, maar dan wel op basis van de hiervoor besproken criteria en enkel op maandag 17 en 24 mei. Enkel sportartikels waarin enige vorm van vooroordeel terug te vinden was werden geselecteerd. In totaal werden slechts 3 sportartikels geanalyseerd. Van de in 187 en 213 artikels werden er uiteindelijk 100 voor elk landsgedeelte geanalyseerd. M.a.w. er werden uiteindelijk 200 artikels geselecteerd.

Die 100 artikels werden proportioneel per krant geselecteerd (volgens het aantal artikels die in die bepaalde krant werden gevonden).

Het codeboek dat werd gebruikt voor analyse bestond uit twee delen: een eerste deel met variabelen die peilden naar de vormkenmerken van het artikel en een tweede deel dat betrekking had op de inhoudelijke kenmerken (voor een bespreking van het codeboek zie ook verder op pg. 90).

De resultaten voor de Vlaamse routineberichtgeving lieten zien dat iets meer dan een derde van de krantenartikels (38/100) over 'criminaliteit' gingen. Op de tweede plaats kwam het onderwerp 'politiek' (24/100) en daarna de categorie 'samenleving' (13/100). Met samenleving werden 'lokale' berichten bedoeld waarin ook werd verwezen naar nationaal nieuws. De resultaten voor de Franstalige pers waren gelijklopend: 34/100 berichten over 'criminaliteit', 23/100 berichten over 'politiek' en 17/100 berichten in de categorie 'samenleving'.

De helft van de Vlaamse artikels bevatte feitelijke informatie, in de andere helft was het een combinatie: zowel feitelijke informatie als opiniërend of duiding. Louter duidende of opiniërende artikels kwamen slechts sporadisch voor. Het ging dan meestal om artikelen over politiek. Ook in de Franstalige pers was dat het geval. In de artikels over 'criminaliteit' (de grootste categorie) werd louter feitelijke informatie gegeven. De termen die de Vlaamse pers het meest gebruikte om de allochtone actoren te benoemen, waren: 'migrant' (33), 'vreemdelingen' (12) en 'vluchtelingen' (10). In de Franstalige pers werd de term 'étranger' het meest gebruikt.

In meer dan de helft van de Vlaamse artikelen werd nationaliteit of etnische origine vermeld. Bleek dat het toen meestal om Marokkanen ging. In de Franstalige artikelen gebeurde dat een stuk minder: daar werd slechts bij 33 artikels verwezen naar nationaliteit, en daarbij ging het zelden over Marokkanen (slechts 2), noch over Turken (5). Bij de kwantitatieve analyse werd

van de codeurs ook verwacht dat ze de houding van de auteur als ‘positief’, ‘negatief’ of ‘neutraal’ codeerden. Bleek dat bij de actoren, etnisch-culturele minderheden dus, tamelijk vaak een negatieve houding werd gecodeerd. Toch werd zowel in de Vlaamse als Franstalige pers het meest een neutrale houding t.o.v. de onderzoekssubjecten vastgesteld.

Uit de opmerkingen van de codeurs bij de kwantitatieve analyse werden ook nog een aantal kwalitatieve bevindingen afgeleid. Daaruit bleek dat nationaliteit/ethniciteit en namen van personen regelmatig vermeld werden zonder toegevoegde waarde voor het bericht. Bleek ook dat ‘allochtonen’ vaak voorgesteld werden als één homogene groep. Er werd weinig of zelfs geen onderscheid gemaakt tussen verschillende groepen, culturen, ethniciteiten. Verder werd vastgesteld dat allochtonen vooral aan bod kwamen net om de reden dat ze ‘allochtoon’ waren. Uit die opmerkingen bleek ook dat er vaak nodeloos gedramatiseerd werd. Dit gebeurde onder andere door bepaalde fenomenen telkens samen te laten voorkomen waardoor de illusie van een link tussen de twee gecreëerd werd.

Kortom uit de resultaten van dit eerste verkennende onderzoek van de Vlaamse pers kwam een weinig hoopvol beeld.

■ Crisisberichtgeving

De berichtgeving over een aanval van extreem-rechtse jongeren op een Turks gezien in mei 1993 in Solingen (Duitsland) werd op een kwalitatieve manier geanalyseerd, en enkel in de Vlaamse pers.

Dezelfde kranten als in de routineberichtgeving werden geanalyseerd maar in een andere maand. Het ging om de berichtgeving van 1 juni tot en met 6 juni 1993. 92 artikels werden gevonden over het crisisgebeuren. Uit de resultaten bleek dat de pers vooral veel aandacht besteedde aan de gewelddadige protestacties en rellen volgend uit betogingen n.a.v. de moord. Deze gewelddadige acties werden vooral met de Turkse gemeenschap geassocieerd, en werden ook voorgesteld alsof ze onverklaarbaar en onbeheersbaar waren. Bovendien werd extreem-rechts gebanaliseerd door de individuele problemen en historie van de extreem-rechtse daders te benadrukken (Staes, 1996: 104-105).

Commentaar

Het onderzoek van Staes en Lerouge was een goed begin om een stand van zaken op te maken over de manier waarop etnische minderheden werden voorgesteld in de Belgische kranten. Het was immers de eerste keer dat dit in België op een systematische manier werd onderzocht.

Aangezien het hier om een eerste studie ging, vertoont het vanzelfsprekend ook zijn tekortkomingen. Zo werd bijvoorbeeld geen kunstmatige week samengesteld en werd er slechts één week krantennieuws geanalyseerd. Bovendien werden er van de respectievelijk 187 en 213 gevonden artikels voor de routineberichtgeving slechts 200 geanalyseerd. Ook het codeboek was te beperkt (een klein aantal variabelen) en vertoonde methodologische tekortkomingen. Zo waren sommige variabelen te subjectief zoals de variabelen ‘de teneur van het artikel’ en ‘de houding t.o.v. de onderzoekssubjecten’. Bovendien kon er slechts op één analyseniveau gemeten worden, nl. dat van het artikel, en niet op het niveau van de personen die in het nieuws kwamen.

Ondanks deze tekortkomingen was de studie een goede aanzet om de aanbevelingen voor de journalisten op te stellen, en om een eerste overzicht te geven van de representatie van etnische minderheden in de pers in België.

3.3.2. d'Haenens (1996): de multiculturele samenleving in het televisiejournaal

Naar het voorbeeld van het onderzoek van Staes & Lerouge (1994) werd door d'Haenens aan de hand van een kwantitatieve inhoudsanalyse onderzocht hoe de multiculturele samenleving werd voorgesteld in het televisienieuws. En net zoals in dat onderzoek werd naast de routineberichtgeving ook de berichtgeving over een crisisgebeuren onderzocht, nl. de rellen die in Vorst uitbraken n.a.v. identiteitscontroles in mei 1991. Voor de routineberichtgeving werd gebruik gemaakt van kwantitatieve inhoudsanalyse, voor de crisisberichtgeving werd hoofdzakelijk gebruik gemaakt van een kwalitatieve analyse.

De journaals van de toenmalige BRTN en VTM werden geanalyseerd. Voor de routineberichtgeving werd één week televisienieuws geselecteerd nl. van 6 t.e.m. 12 december 1993. Het codeboek dat werd gebruikt voor de analyse werd ontworpen om alle soorten programma's mee te analyseren en niet enkel nieuws. Er werd bij het opstellen van het codeboek dan ook geen rekening gehouden met de genrespecifieke eigenschappen van nieuws. Nieuwsitems werden geselecteerd op basis van hun 'multiculturele inhoud': er werd geselecteerd op enerzijds thema's en anderzijds op de personen in het nieuws aan de hand van hun huidskleur, geografische origine en band met de onderzoeksvragen. De analyse zelf gebeurde op beeldsequensen van het nieuws en niet op de nieuwsitems zelf.

Uit de resultaten bleek dat 2/3 van de items buitenlands nieuws betrof. De thema's die het meest voor kwamen in de sequensen waren politiek, misdaad/geweld, politiek protest tegen de overheid, etnische conflicten, culturele diversiteit, dood, economie en mensenrechten. Er werd een duidelijk verschil vastgesteld tussen het VTM- en het BRTN journaal voor wat betreft het aan bod laten komen van multiculturalisme: bij het BRTN-journaal gebeurde dat bij 1 op de 3 items, bij VTM slecht bij 1 op de 5 items. Bij VTM was er wel een grotere verscheidenheid aan etnische groepen dan bij de BRTN. Dit kan verklaard worden door de andere thema's die aan bod kwamen. De grootste etnische groep die aan bod kwam in zowel het VTM- als BRTN journaal waren zwarte actoren. In het onderzoek werd tevens een typologie van actoren geanalyseerd. Bleek dat in beide journaals de grootste groep van actoren als 'neutraal' werd beschreven en de meeste actoren bleken ook succesvol te zijn. De succesvolle actoren kwamen vooral aan bod in verband met politieke thema's.

Wat de crisisberichtgeving betreft werd vastgesteld dat meer autochtonen op het scherm kwamen dan allochtonen. Dat lag vooral aan het feit dat in het nieuws vooral aandacht werd besteed aan de ordehandhavers en puinruimers en de onderhandelingen na de rellen. Allochtonen werden weinig individueel in beeld gebracht, maar vooral in groep. Dit in tegenstelling tot de autochtonen. Nationaliteit werd slechts een aantal keer vermeld en dit werd door de onderzoekers als relevant beschouwd. De journaals probeerden onverantwoorde veralgemeningen te vermijden door experts aan het woord te laten. Wel was er sprake van hier en daar veralgemenend woordgebruik zoals 'de migrantenpopulatie'. Allochtonen werden in beide journaals niet gezien als oorzaak. Er werd heel wat achtergrondinformatie bij de problematiek gegeven. Er werd wel een verschil vastgesteld tussen het VTM en BRTN journaal: bij VTM is er soms wel sprake van onzorgvuldige berichtgeving door geen exacte cijfers te geven van het aantal gearresteerden en gebruik te maken van het woord 'stadsguerilla'. Bij het VTM journaal werd tevens een neiging tot racisme vastgesteld in één specifiek item. Bij de VRT werd Philip De Winter dan weer aan het woord gelaten over de problemen in Vorst. Het wij-zij perspectief werd in beide journaals terug gevonden.

Concluderend stelt d'Haenens (1996: 121) dat er in het Vlaamse televisienieuws een zeker verband is tussen migratie en misdaad, en dat allochtonen te vaak in groepsverband en passief aan bod komen.

Commentaar

Positief is dat dit onderzoek, net zoals het onderzoek van Staes & Lerouge (1994) voor de pers, een eerste beeld gaf van hoe multiculturalisme voorgesteld werd in de televisiejournals. De aanvullende analyse van de crisisberichtgeving liet ook zien dat in de journals ook moeite gedaan werd om een genuanceerd beeld van allochtonen te geven, en dat de situatie niet zo zwart-wit is als vaak gedacht wordt.

Nadeel van dit onderzoek is dat er geen apart codeboek werd uitgewerkt voor de analyse van nieuws. Er werd immers gewerkt met een codeerinstrument dat kon gebruikt worden voor de analyse van zowel fictie als non-fictie. Bijgevolg liet dit instrument geen gedetailleerde analyse van nieuws toe.

Opnieuw (zie ook Staes & Lerouge, 1994) werd in deze studie niet gewerkt met een kunstmatig samengestelde week. Ook de definitie van multiculturele thema's, die de basis waren voor het selecteren van de items, was niet duidelijk. Daarnaast werd de keuze gemaakt om beeldsequensen te analyseren in de plaats van volledige nieuwsitems. Ook dit kan tot vertekening leiden.

3.3.3. Saeys & Coppens (2002): MediaWatch 1998

We willen hier ook nog kort de resultaten van het MediaWatch project van 1998 vermelden omdat daarin specifiek de etniciteit van nieuwsactoren werd geteld. MediaWatch is een grootschalig, longitudinaal internationaal onderzoeksproject voor 'news monitoring' naar de representatie van vrouwen in de nieuwsmedia. Voor Vlaanderen neemt de vakgroep Communicatiewetenschappen van de Universiteit Gent de coördinatie op zich (zie De Clercq & Saeys, 2000). In het kader daarvan werd de etniciteit van nieuwsactoren voor twaalf nieuwsuitzendingen (VTM en TV1) in 1998 gecodeerd. In totaal werden 689 personen gecodeerd. De codeercategorieën waren 'blank', 'zwart', 'Turks of Marokkaans' en een categorie 'andere' (Saeys & Coppens, 2002). Er werd gelet op het vermelden van etnische origine of nationaliteit bij het coderen en op de uiterlijke kenmerken van een persoon.

In onderstaande tabel de resultaten van deze telling:

Etniciteit in percentages voor twaalf nieuwsuitzendingen in 1998

	Internationaal Nieuws	Nationaal Nieuws	Lokaal nieuws
Blank	79	95,1	96,7
Zwart	10,7	2,3	0,8
Turks of Marokkaans		1,5	1,7
Andere (Aziaten, ...)		1,2	

Bron: Saeys & Coppens, 2002

3.3.4. Blommaert en Verschueren (1998): Het probleem van het diversiteitsdebat

Voor hun boek 'Debating Diversity' maakten Blommaert en Verschueren (1998) gebruik van een discoursanalyse van verschillende media- en beleidsdocumenten waarin het migrantendebat werd besproken. Documenten uit extreem-rechtse hoek werden niet in de analyse opgenomen omdat de onderzoekers vooral een zicht wilden krijgen op het discours in mainstream bronnen. Op basis van hun analyse meenden Blommaert & Verschueren dat niet zozeer de diversiteit in de samenleving op zich problemen met zich meebrengt, maar wel het debat dat erover gevoerd wordt. In dat debat wordt volgens de onderzoekers 'etnische

diversiteit' binnen een samenleving geconstrueerd als een probleem: "(...) *the 'migrant debate' rests on the idea that the ideal society should be as uniform or homogeneous as possible.*" (Blommaert & Verschueren, 1998: 117). In de discoursanalyse lag de nadruk op een interpretatieve, linguïstische analyse waarbij niet alleen gezocht werd naar de manifeste betekenis van documenten maar ook naar de latente betekenisstructuren.

In hun studie analyseerden ze zoals gezegd verschillende bronnen -allerhande beleidsdocumenten, documenten van politieke partijen, nieuwsbronnen, diverse onderwijsprogramma's, wetenschappelijke rapporten- uit eind jaren tachtig, begin jaren negentig waarin het diversiteitsdebat, meer specifiek het debat over het migrantenbeleid in Vlaanderen, gevoerd werd. Wat nieuwsbronnen betreft, werden de kranten De Standaard, De Morgen, Het Nieuwsblad, De Gazet van Antwerpen, Het Volk en Het Laatste Nieuws geanalyseerd. Daarnaast werden ook nog de weekbladen Knack, Humo en Trends in de studie opgenomen. Voor de audiovisuele media werd enkel materiaal van de publieke radio en televisie (toen nog BRTN) opgenomen.

Uit hun resultaten bleek dat de term die het meest gebruikt werd om etnisch-culturele minderheden aan te duiden de term 'migrant' was. Daarmee werden inwijkelingen bedoeld die niet afkomstig waren uit de EU, en dan vooral Turken en Marokkanen. Naast de term 'migrant' werd ook vaak 'allochtoon' gebruikt. Blommaert & Verschueren (1998: 48) stellen dat het woord 'allochtoon' gebruikt werd als eufemisme voor 'migrant'. 'Allochtoon' werd in oppositie geplaatst van 'autochtoon'. Met 'allochtonen' werden doorgaans mensen bedoeld die van 'buitenlandse origine' zijn. In de praktijk echter werd met deze term opnieuw dezelfde groepen benoemd als met de term 'migrant'.

Belangrijkste conclusie van deze studie is dat het diversiteitsdebat gekenmerkt wordt door een doctrine van 'homogeneïsm': de overtuiging dat etnische diversiteit voor een samenleving problemen veroorzaakt en dat de ideale samenleving etnisch homogeen is. In dat 'homogeneïsm discours' wordt er ook vanuit gegaan dat wanneer 'migranten' zich aanpassen aan onze levensstijl, normen en waarden, de problemen zullen opgelost zijn (Blommaert & Verschueren, 1998: 192). Zelfs teksten die op het eerste gezicht een boodschap van tolerantie t.a.v. etnisch-culturele minderheden uitdroegen en dus een positief beeld probeerden te brengen, gingen volgens de onderzoekers impliciet van deze doctrine uit. Blommaert & Verschueren illustreren dit onder andere met het opmerkelijke voorbeeld van een brochure van de voorloper van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen, Het Koninklijk Commissariaat voor het Migranttenbeleid (KCM). De hoofddoelstelling van het KCM was het uittekenen van het migranttenbeleid en het bestrijden van racisme en xenofobie. De eerste zin in de bewuste brochure was: "*Niemand kan ontkennen dat de aanwezigheid van migranten in ons land problemen meebrengt.*" (Blommaert & Verschueren, 1998: 214). Zelfs dus in een typisch anti-racistische publicatie werd ervan uitgegaan dat etnische diversiteit een probleem is. Hun conclusie is bijgevolg dat de wijze waarom het diversiteitsdebat gevoerd wordt in België en dus ook in de nieuwsmedia fundamenteel problematisch is.

Commentaar

Ook al gaat het bij deze studie niet enkel om een analyse van mediabronnen Blommaert & Verschueren leverden een waardevolle bijdrage aan het onderzoeksveld. Het onderzoek naar de representatie van etnisch-culturele minderheden in Vlaanderen bleef tot dan immers beperkt tot de inhoudsanalyse van Staes & Lerouge (1994). Het onderzoek vond trouwens niet enkel weerklank in Vlaanderen maar werd ook internationaal goed ontvangen, vooral ook binnen het onderzoeksveld van de discoursanalyse. Cruciaal was dat Blommaert en Verschueren wezen op het problematische van het debat over integratie, migranten en diversiteit. Door hun analyse werd duidelijk dat niet alleen extreem-rechts xenofob was, maar dat evenzeer de mainstream media en het beleid niet vrij te pleiten waren van

vooroordelen en xenofobie. Wel dient gezegd te worden dat de analyse van Blommaert & Verschueren weinig opening laat voor enig optimisme. Hun visie op de werking van de media en de dominante politieke klasse of beleidsvoerders is eerder pessimistisch. Met behulp van discoursanalyse werd aangetoond dat de dominante elites in de samenleving het migrantendebat bepalen en dat zelfs in de teksten waarin tolerantie gepromoot werd meestal werd uitgegaan van de idee dat de multiculturele samenleving problematisch is. Blommaert & Verschueren (1998: 190) zeggen zelf dat hun analyse interpretatief is en dat hen als onderzoekers kan verweten worden niet neutraal en objectief te zijn. Ze zeggen dat ze een duidelijke positie innemen in het diversiteitsdebat. Daarbij benadrukken ze dat het als wetenschapper onmogelijk is objectief te zijn. Bij deze geven ze meteen zelf ook de belangrijkste kritiek die op hun werk kan gegeven worden, nl. de interpretatieve methodiek die gebruikt werd om de teksten te analyseren. Nergens in de studie is helemaal duidelijk hoe er nu precies werd te werk gegaan om de teksten te analyseren. Bovendien laat de analyse weinig ruimte voor een positieve lezing van de teksten. Aangezien het om een kwalitatieve methode ging waarbij de selectie van het materiaal weinig systematisch gebeurde, was de steekproef niet representatief. Deze studie is echter van groot belang geweest in het debat over diversiteit in Vlaanderen en heeft zowel gelijkaardig als ander onderzoek in dat specifieke onderzoeksveld gestimuleerd.

3.3.5. Devroe en Saeys (2002): allochtonen en aanverwante thema's in de pers bis

Dit onderzoek was gebaseerd op het onderzoek van Staes & Lerouge (1994) en kan eigenlijk beschouwd worden als een opvolgingsonderzoek. In deze studie werd echter enkel de Vlaamse pers geanalyseerd. Bedoeling was om na te gaan hoe allochtonen en aanverwante thema's werden voorgesteld in de Vlaamse kranten en of er sprake was van een evolutie sinds 1993. Het oorspronkelijke codeboek uit het onderzoek van 1993 werd aangepast voor het onderzoek van 2001 waardoor een volledige vergelijking van de onderzoeksresultaten niet mogelijk is. Ook in 2001 werd niet enkel de routineberichtgeving maar ook de berichtgeving over een crisis geanalyseerd. Dezelfde kranten als in 1993 werden geselecteerd, met uitzondering van De Nieuwe Gazet, die als een kopblad van Het Laatste Nieuws wordt beschouwd. In tegenstelling tot in 1993 werd geen natuurlijke week, maar wel een kunstmatige week geselecteerd (van 23 oktober t.e.m. 3 december 2001). De selectie van artikels gebeurde op dezelfde manier als in 1993 (zie supra). In totaal beantwoordden 748 artikels aan de selectiecriteria: 515 artikelen over sport en 233 over algemeen nieuws. De onderwerpen waarmee etnische minderheden het vaakst in verband werden gebracht (sport buiten beschouwing gelaten) waren: 'misdad en justitie' (35,1%) en 'politiek, overheid en beleid' (22,1%). In slechts 16% van de krantenberichten kwamen allochtonen zelf aan het woord. In ongeveer een derde van de artikelen werd de nationaliteit van de actoren vermeld. Het vermelden van geboorteland, ras, huidskleur, cultuur of religie gebeurde echter zelden. In vergelijking met 1993 hield een derde van de routineberichtgeving opnieuw verband met criminaliteit. Daarentegen werd in 2001 veel minder verwezen naar de origine (nationaliteit, geboorteland) van de actoren. Allochtonen die zelf het woord kregen, bleven net zoals in 1993 schaars.

Voor de analyse van de crisisberichtgeving werd een incident uit 1998 in Lokeren geselecteerd. Een groep Marokkaanse jongeren viel na een confrontatie café The Fox binnen. Het interieur van het café werd vernield en tijdens de schermutselingen vielen vijf gewonden. Naar aanleiding van dat incident werd een zero-tolerancebeleid in Lokeren ingevoerd. Uit de analyse van de berichtgeving van het incident bleek dat vooral veel aandacht werd besteed

aan het geweld dat gebruikt werd in het café, dat allochtonen zelden zelf aan het woord kwamen en dat er te veel werd veralgemeend.

Commentaar

Het onderzoeksinstrument gehanteerd in 1993 (Staes & Lerouge, 1994) werd in dit onderzoek op punt gesteld; er werden een aantal verbeteringen aangebracht. Toch bleven een aantal variabelen opnieuw te subjectief. Zo werd de houding van de journalist t.o.v. de multiculturele samenleving gemeten. Hoewel deze variabele uitgebreid werd geoperationaliseerd, bleef de beoordeling toch nog in zeker mate afhankelijk van de subjectieve mening van de codeurs. Een verbetering met 1993 was dat er deze keer gewerkt werd met een kunstmatige week en dat de analyse gebeurde op alle artikels die werden geselecteerd.

Positief aan dit onderzoek was ook dat een aantal evoluties in de berichtgeving sinds 1993 aan het licht werden gebracht. Belangrijkste vaststelling was dat de dominante onderwerpen in de berichtgeving over allochtonen, net zoals in 1993, nog steeds criminaliteit en politiek en beleid waren.

3.3.6. Lardon & Doens (2004): de monitor diversiteit in Vlaanderen

Naar analogie van de monitor diversiteit in Nederland (zie pg. 64) werd een gelijkaardig onderzoek in Vlaanderen uitgevoerd door de VRT Studiedienst. Het codeboek van de Nederlandse monitor werd aangepast naar de Vlaamse context en er werd een screening gedaan van de programma's op de VRT (TV1, Canvas, Ketnet), VTM, Kanaal 2 en VT4. Vijf weken (van 5 januari tot 8 februari 2004) werden geselecteerd en binnen deze periode werden de weken kunstmatig samengesteld. Elke dag werden de programma's opgenomen van 16 tot 24 uur.

We beschrijven hier enkel de resultaten van de non-fictieprogramma's. Net zoals bij de Nederlandse monitor werd ook in Vlaanderen een brede definitie gebruikt voor non-fictie. Reality-programma's, muziek- en spelprogramma's en humor vielen eveneens binnen deze categorie. Uit de resultaten bleek dat er sprake was van 10% (220) gekleurde sprekende personen in de non-fictie programma's op de Vlaamse televisie. 41% van deze mensen werden gecodeerd als Mediterraan (Magreb, Zuid-Europa, Midden-Oosten) en 30% als Zwart-Afrikaans. Er kwamen slechts 43 sprekende Oost-Europeanen aan bod, maar deze werden gecodeerd binnen de categorie wit-Europees.

50,5% van alle sprekende gekleurde mensen kwam aan bod in het genre informatie (nieuws, actua, reportages en documentaires). Gekleurde personen bleken binnen de non-fictie vooral aan bod te komen in de eerder serieuze of gewichtige onderwerpen: sociale kwesties (24,1%), kunst en cultuur (18,6%), criminaliteit (15,5%) en politiek (8,6%). Maar binnen de non-fictie kwamen 14,5% van de gekleurde personen echter ook aan bod in items over amusement. Voor het onderwerp religie en levensbeschouwing blijkt een zeker oververtegenwoordiging van gekleurde personen: 44,4% van alle personen die aan bod komen in deze items was gekleurd. Bij deze cijfers dient wel opgemerkt te worden dat het grootste aandeel van gekleurde personen gecodeerd werd in internationale items.

46,9% van alle gekleurde personen kwam aan bod als onderwerp van portret en 30,1% als interviewsubject. Er waren veel minder gekleurde personen in de rollen van spelkandidaat, discussiedeelnemer, presentator of panellid. In de rol van performer werden dan wel weer meer gekleurde personen geteld.

Commentaar

De opmerkingen die we maakten bij de Nederlandse monitor diversiteit (zie supra) gelden ook voor de Vlaamse monitor. De monitor is een handig werkinstrument, ook voor de omroepen zelf, om programma's op een aantal algemene indicatoren te screenen.

3.3.7. Van Gorp (2005): frames over asielzoekers in de Belgische kranten

Van Gorp gebruikte in zijn doctoraatsonderzoek frame-analyse om na te gaan hoe acht Belgische kranten (De Morgen, De Standaard, Het Laatste Nieuws, De Gazet van Antwerpen, La Libre Belgique, La Dernière Heure, La Nouvelle Gazette en Vers l'Avenir) schreven over asielzoekers. Met een frame-analyse worden bepaalde latente patronen in nieuwsberichten in kaart gebracht. Van Gorp (2005: 488) definieert een frame als een latente meta-communicatieve structuur die zichtbaar kan gemaakt worden door de combinatie van manifeste kenmerken of variabelen. De frame-analyse die Van Gorp gebruikte kan eigenlijk beschouwd worden als een combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve inhoudsanalyse. Er werd een codeerschema opgesteld voor de codeurs, maar daarbij wijst de onderzoeker er op dat de intercodeurbetrouwbaarheid gedeeltelijk moest wijken voor de validiteit van het onderzoeksinstrument (Van Gorp, 2005: 488). Van de codeurs werd immers ook interpretatiewerk verwacht. Het codeerinstrument bestond namelijk niet alleen uit variabelen die manifeste kenmerken in een artikel registreerden, maar ook uit eerder subjectieve variabelen die door de codeurs zelf geïnterpreteerd moesten worden.

Er werden uiteindelijk 1.489 artikels geanalyseerd gedurende twee verschillende periodes: van oktober 2000 tot augustus 2001 en van september 2002 tot augustus 2003. Daarbij werd in het bijzonder onderzocht in welke mate de volgende twee frames in het nieuws aan bod kwamen: de asielzoeker als slachtoffer en de asielzoeker als een bedreiging, een indringer. De geselecteerde nieuwsitems werden gecodeerd door 12 codeurs die in teams van 2 à 3 codeurs werkten. Cohen's Kappa werd gebruikt om de intercodeurbetrouwbaarheid te meten en variabelen met een te lage betrouwbaarheid werden uit het codeboek verwijderd. Van Gorp wijst er terecht op dat er bij het reconstrueren van frames in nieuws een onderscheid kan gemaakt worden tussen de mening van de journalist of krant en deze van de geïnterviewde of geciteerde die aan bod komt. Om dit op te vangen werd een bijkomende variabele ingevoegd, nl. of de journalist al dan niet akkoord ging met de uitspraken van de geïnterviewde. Van Gorp wijst er ook op dat door het weergeven van bepaalde uitspraken ook een bepaald frame geconstrueerd wordt. Door bijvoorbeeld de mening van het Vlaams Belang weer te geven, ook al ga je daar als journalist niet mee akkoord, wordt ook een bepaald frame weergegeven. Uit de resultaten bleek dat het frame van de asielzoeker als bedreiging het meest voor kwam: 1 op de 4 artikels refereerde enkel naar dat frame. 1 op de 5 artikels refereerden dan weer enkel naar het frame van de asielzoeker als slachtoffer, en in 50% van de artikels werden beide frames terug gevonden. Frappant is dat Van Gorp een duidelijk verschil vast stelde tussen de Vlaamse en Franstalige kranten. Franstalige kranten gebruikten veel meer het slachtofferframe dan de Vlaamse pers. Bovendien werden ook minder artikels over asielzoekers in de Franstalige kranten gevonden dan in de Vlaamse. Van Gorp verklaart deze verschillen door de sterke aanwezigheid van het Vlaams Blok in Vlaanderen.

Daarnaast stelde de onderzoeker ook vast dat het frame van de asielzoeker als bedreiging vaker voorkwam in de populaire kranten (Het Laatste Nieuws, De Gazet van Antwerpen, La Dernière Heure, La Nouvelle Gazette en Vers l'Avenir) dan in de kwaliteitskranten (De Morgen, De Standaard en La Libre Belgique). Er werd ook een verschil in het gebruik van beide frames vastgesteld tijdens de eindejaarsperiode. Rond Kerstmis was er een verhoogd gebruik van het frame 'de asielzoeker als slachtoffer'.

Commentaar

Dit is het eerste grootschalige onderzoek in België dat zich richt op de berichtgeving specifiek over asielzoekers. Om die reden alleen al is de studie interessant om een beeld te krijgen van de representatie van asielzoekers in de Belgische pers. Daarnaast heeft Van Gorp ook een mooie bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van de methodiek van frameanalyse.

Het is duidelijk dat Van Gorp heel veel aandacht heeft besteed aan methodologie en dat in dit onderzoek heel secuur te werk is gegaan. Er werd heel veel aandacht besteed aan het ontwikkelen van het onderzoeksinstrument, het testen ervan, het streven naar een hoge betrouwbaarheid tussen de verschillende codeurs, Hoewel dit bij elk inhoudsanalytisch onderzoek zou moeten gebeuren, is dat echter niet altijd het geval. Positief ook is dat een grote hoeveelheid materiaal werd geanalyseerd, en dat zowel Vlaamse als Franstalige kranten bij het onderzoek betrokken waren. Uit de resultaten bleek dat beide media opnemen in de selectie zeker interessant is aangezien er een verschil werd vastgesteld in de berichtgeving tussen de Vlaamse en Franstalige kranten. De frameanalyse die Van Gorp gebruikt kan eigenlijk beschouwd worden als een combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse. De onderzoeker toont zich ook heel duidelijk bewust van de tekortkomingen van dit soort van analyse. Hij wijst erop dat, hoewel een poging gedaan werd dit aan de hand van heel wat technieken op te vangen, de interpretatie van de onderzoeker en codeurs nog steeds een belangrijke rol spelen in het onderzoeksproces.

Ondanks deze tekortkomingen lijkt frameanalyse een bruikbare en adequate techniek om bepaalde specifieke nieuwsitems te onderzoeken.

Het onderzoek van Van Gorp bracht een aantal interessante vaststellingen met betrekking tot de berichtgeving over asielzoekers aan het licht. Vooral de verschillen tussen enerzijds de Franstalige en Vlaamse pers en anderzijds tussen de populaire en kwaliteitskranten waren frappant.

3.3.8. d'Haenens & Koeman (2005): European day of media monitoring: het Nederlandse en Vlaamse televisiejournaal

The European day of Media Monitoring (13 november 2003) werd in Nederland en Vlaanderen met een bijkomende week (17-22 november) uitgebreid. d'Haenens en Koeman (2005) rapporteren de resultaten van deze bijkomende analyse voor het televisienieuws in het jaarboek van het ENA. Hetzelfde codeboek en dezelfde inclusieve selectie van materiaal (analyse van alle nieuwsitems en niet enkel de items over etnische minderheden) werd gebruikt. Voor een meer gedetailleerde bespreking van de methodologie verwijzen we naar de bespreking van het onderzoeksrapport van The European Day of media monitoring (ter Wal, 2004, zie supra). Bij de bespreking hier besteden we vooral aandacht aan de rapportering van de resultaten van het Vlaamse nieuws (VRT- en VTM journaal).

Het was de bedoeling met deze analyse na te gaan welke onderwerpen en actoren aan bod kwamen in het nieuws en of etnische minderheden positief of negatief afgebeeld werden. Net zoals in het Europese onderzoek werd ook hier een onderscheid gemaakt tussen het algemene nieuws en het nieuws met een etnische dimensie. In de week van analyse was er zowel in Nederland als in Vlaanderen veel aandacht voor speciale nieuws events. In Nederland was dat de selectie van het Nederlandse elftal voor het EK, in Vlaanderen de rechtzaak over de moord op André Cools. Dit zorgde voor enige vertekening in de resultaten.

In de Vlaamse journaals had ongeveer 20% van het nieuws een etnische dimensie. In deze week werd in het nieuws vooral veel aandacht besteed aan het migrantenstemrecht, wat dit toch tamelijk hoge percentage kan verklaren.

Voor zowel het Nederlands als het Vlaamse nieuws geldt dat veel belang besteed werd aan criminaliteit in etnisch nieuws. Bij de VRT-journaals was dat zelfs bij 50% van de etnische nieuwsitems (bij VTM 27,3%). Ook werd in de Vlaamse journaals tamelijk veel aandacht besteed aan fundamentalisme/extremisme. Dit was wel vooral te wijten aan aanslagen in Istanbul die week, waarbij aandacht besteed werd aan de reacties van Vlaamse Turken.

Bleek dat minderheden ook vooral aan bod kwamen in het Vlaamse en Nederlandse televisienieuws in relatie met negatieve nieuwsonderwerpen zoals criminaliteit, fundamentalisme en geweld. Net zoals in het Europese onderzoek verschijnen minderheden in het televisienieuws vooral als gewone burgers (42%). Dit in tegenstelling tot actoren uit de meerderheidsgroep die vooral politici en experts/professionals zijn. Hoewel uit het Europese onderzoek bleek dat discriminatie een belangrijk thema was in etnisch nieuws, werd dit thema niet aangetroffen in de Vlaamse en Nederlandse televisiejournaals.

In Vlaanderen werd in het nieuws een eerder negatieve houding aangenomen tegenover de minderheidsactoren in de journaals: bij 21,4% van deze minderheden werd een negatieve houding geconstateerd. Bij slechts 8,5% actoren uit de dominante groep werd diezelfde houding vastgesteld. Minderheden krijgen ook vooral de kans te spreken in verband met etnisch nieuws, en minder in verband met het gewone nieuws. Toch blijkt dat etnische minderheden zowel in het Vlaamse als Nederlandse televisienieuws tamelijk vaak de kans krijgen te spreken.

Concluderend stellen de onderzoekers dat etnische minderheden, zowel in het Vlaamse als Nederlandse televisiejournaal, hoofdzakelijk met negatieve onderwerpen worden geassocieerd: criminaliteit, geweld en fundamentalisme. Ze zijn vooral aanwezig in nieuws met een etnische dimensie en minder in het gewone nieuws.

Commentaar

Zoals we al vermeldden bij de bespreking van de resultaten van de globale Europese studie is het unieke aan dit onderzoek de inclusieve selectie van nieuws: het totale binnenlandse nieuwsaanbod werd geselecteerd, waardoor het mogelijk wordt een vergelijking te maken tussen nieuws over minderheden en het andere nieuws. Dit onderzoek levert heel wat inzicht in de manier waarop in de Nederlandse en Vlaamse televisiejournaals wordt omgegaan met etnische minderheden. Minpunt is dat niet werd gewerkt met een kunstmatig samengestelde week. De onderzoekers wijzen zelf ook op deze tekortkoming en zeggen dat het selecteren van de natuurlijk week in november aanleiding gaf tot enige vertekening van de resultaten.

Voor een kritische bespreking van de methodologie verwijzen we terug naar de beschrijving van het Europese luik.

4. Conclusie

De interesse in onderzoek naar de representatie van etnische minderheden in nieuws werd aangewakkerd door crisissituaties waarbij etnische minderheden waren betrokken. Zo hebben de conclusies van de Kerner- en Scarmancommissies in respectievelijk de VS en Groot-Brittannië het onderzoek terzake aangemoedigd.

De laatste jaren komt er, vooral in Europa, steeds meer aandacht voor onderzoek naar de representatie van etnische minderheden in de media. The European Day of Media Monitoring (ter Wal, 2004) is een initiatief dat getuigt van deze belangstelling.

De resultaten van de hiervoor besproken studies geven echter weinig aanleiding tot optimisme. Hoewel er duidelijke verschillen zijn tussen de onderzoeksresultaten, al dan niet te wijten aan het gebruik van een andere onderzoeksmethode, zien we toch een aantal algemene tendensen. Deze tendensen vinden we terug in zowel de Verenigde Staten als in Europa. We vatten hier de resultaten samen.

Traditioneel racistische opvattingen komen zo goed als niet meer voor in nieuws, behalve dan wanneer de standpunten van extreem-rechtse actoren geciteerd worden. Wel blijkt dat er doorgaans wordt bericht over etnische minderheden vanuit een dominant blank perspectief, of vanuit een wij/zij tegenstelling. In sommige studies wordt in dat verband dan ook gesproken over 'enlightened racism' (zie Campbell, 1995, Entman & Rojecki, 2000). Hierbij wordt gewezen op de tweedeling of ambivalentie in het nieuws. Enerzijds wordt vastgesteld dat etnische minderheden vaak in een negatieve nieuwscontext (criminaliteit, immigratie, conflicten) aan bod komen, maar ze komen anderzijds ook regelmatig aan bod in onderwerpen zoals cultuur, kunst en sport. Deze ambivalente berichtgeving creëert een beeld van succesvolle versus onsuccesvolle allochtonen. De idee achter 'enlightened racism' is dat er in dit denkkader wordt vanuit gegaan dat onsuccesvolle allochtonen hun tegenslagen of miserie aan zichzelf hebben te danken.

Uit het overzicht blijkt tevens dat het perspectief van de etnische groep waarover gesproken wordt te weinig aan bod komt. Zo blijken etnische minderheden te weinig de kans krijgen om zelf aan het woord te komen. Als etnische minderheden aan het woord komen blijkt dat vooral in de rol van de gewone mens in de straat te zijn. Ze komen bijna niet aan bod als deskundige of expert. Ook in thema's die hun aanbelangen zoals integratie, de multiculturele samenleving, enz. wordt de mening van autochtonen vaker weergegeven dan deze van allochtonen. Het is echter van belang bij deze resultaten de bedenking te maken dat de meerderheid van de beleidsmakers, experts en deskundigen autochtonen zijn, zelfs in de zogenaamde typische 'allochtonenthema's'. Dit neemt niet weg dat de nieuwsmedia meer moeite zouden moeten doen om meer diversiteit in hun bronnen te brengen. Ook al is dat door tijdsdruk en de organisatie van het nieuwsproductieproces niet evident.

De belangrijkste thema's waarover bericht wordt i.v.m. etnische minderheden zijn probleem- en conflict gerelateerde onderwerpen zoals misdaad, migratieproblematiek, asielzoekers, integratieproblemen, problemen op de arbeidsmarkt, Opvallend en in iedere studie terugkerend is de meer dan proportionele aanwezigheid van etnische minderheden in misdaadnieuws. Ook in de studies die gebruik maakten van vergelijkende data (Entman & Rojecki, 2000; ter Wal, 2004) wordt duidelijk op deze oververtegenwoordiging gewezen.

Blijkt ook dat etnische minderheden te vaak als één homogene groep worden beschreven: asielzoekers, eerste generatie, tweede generatie en derde generatiemigranten, de verschillende nationaliteiten en etniciteiten worden onder dezelfde noemer besproken.

Wel blijkt dat in het nieuws racisme aangeklaagd wordt, en dat er aandacht is voor vijandigheid ten opzichte van etnische minderheden. Er is dus plaats in het nieuws voor anti-racisme berichtgeving. De resultaten van een aantal studies wijzen ook uit dat er over

bepaalde thema's wel sprake is van een genuanceerde berichtgeving (zie bijvoorbeeld d'Haenens, 1996; Law, 2002). Bij crisissituaties is het risico dan weer groter dat deze nuancering verloren gaat. Studies stellen doorgaans vast dat er sprake is van een polarisering in crisisberichtgeving door het dramatiseren van gebeurtenissen en het in hoofdzaak weergeven van de gebeurtenissen of situatie vanuit een dominant blank perspectief (zie bijvoorbeeld d'Haenens, 1996; Philo & Beattie, 1999; Saeys & Devroe, 2002; Staes & Lerouge, 1994). Wat asielzoekers betreft blijkt een tweedeling te bestaan in de berichtgeving: ofwel worden ze voorgesteld als slachtoffers ofwel als een bedreiging en als profiteurs (Kaye, 1998 & 2001; Van Gorp, 2005).

Studies spreken elkaar tegen of kranten al dan niet genuanceerder zijn in hun berichtgeving dat televisienieuws: de studies van Campbell (1995) Entman & Rojecki (2000) en Richardson (2004) stellen dat kranten genuanceerder zijn, terwijl Law (2002) dan weer het omgekeerde vaststelt. Deze verschillende conclusies kunnen mogelijk verkaard worden door de verschillen tussen de landen, onderzochte tijdsperiodes en gehanteerde methodes.

In onderstaande tabel geven we een schematisch overzicht van de voornaamste resultaten van het hiervoor besproken onderzoek:

Onderrepresentatie: etnische minderheden komen onvoldoende aan bod. Er is sprake van uitsluiting. Ze worden in de berichtgeving niet beschouwd als een inherent deel van de maatschappij.	Wilson, Gutiérrez & Chao, 2003; Martindale, 1989; Campbell, 1995; Entman & Rojecki, 2000
Ambivalentie in de berichtgeving over etnische minderheden: enerzijds komen etnische minderheden in het 'gewone nieuws' vooral aan bod in een negatieve context, anderzijds worden ze in bepaalde nieuwscategorieën zoals sport, entertainment en cultuur wel positief afgebeeld.	Roberts, 1975; Campbell, 1995; Entman & Rojecki, 2000; ter Wal, 2004; d'Haenens & Koeman, 2005
Wij/Zij tegenstelling in nieuws: er wordt bericht vanuit een dominant blank perspectief waarbij etnische minderheden als fundamenteel 'anders' worden voorgesteld.	Wilson et al., 2003; Van Dijk, 1983, 1991, 1993; Richardson, 2004; Blommaert & Verschueren, 1998
Etnische minderheden komen vooral in het nieuws aan bod in verband met misdaad.	Campbell, 1995; Entman & Rojecki, 2000; ter Wal, 2004; Hartmann et al., 1974; Troyna, 1981; Van Dijk, 1983, 1991, 1993; Law, 2002; Staes & Lerouge, 1994; d'Haenens, 1996; Devroe & Saeys, 2002; Lardon & Doens, 2004; d'Haenens & Koeman, 2005
Etnische minderheden komen vaak in het nieuws in verband met typische allochtonenthema's zoals migratie, integratie, de multiculturele samenleving	ter Wal, 2004; Hartmann et al., 1974; Law, 2002; Leurdijk, 1999; ter Wal, 2004; d'Haenens & Koeman, 2005
Er wordt te weinig achtergrondinformatie gegeven bij nieuws over etnische minderheden	Martindale, 1989; Campbell, 1995; van Dijk, 1991
Etnische minderheden krijgen veel minder het woord dan de dominante blanke groep, zelfs in nieuws over typische allochtonenthema's	Entman & Rojecki, 2000; ter Wal, 2004; van Dijk, 1983, 1991; Sterk & van Dijk, 2003; Devroe & Saeys, 2002
Etnische minderheden komen vooral in de rol van 'gewone mensen' in het nieuws en zelden als expert of deskundige	Entman & Rojecki, 2000; Leurdijk, 1999, ter Wal, 2004; van Dijk, 1983, 1991; d'Haenens & Koeman, 2005
Racisme en discriminatie zijn belangrijke thema's in het nieuws en worden aangeklaagd	Hartmann & Husband, 1974; Law, 2002; ter Wal, 2004; van Dijk, 1991
Etnische minderheden worden voorgesteld als één homogene groep.	Hartmann et al., 1974; Staes & Lerouge, 1994
Allochtone journalisten brengen geen verandering in de nieuwsinhoud	Entman & Rojecki, 2000
Asielzoekers worden ofwel voorgesteld als slachtoffer ofwel als een bedreiging.	Kaye, 1998, 2001; Van Gorp, 2005

Wat de methodologie betreft zagen we dat in de door ons besproken studies gebruik werd gemaakt van kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyses. Naar onze mening waren de kwalitatieve methodes zoals gehanteerd door Blommaert & Verschueren (1998), Philo & Beattie (1999), Richardson (2004) en Van Dijk (1983, 1991, 1993) vooral bruikbaar voor het analyseren van specifieke nieuwsgebeurtenissen.

Voor een frameanalyse (zie Van Gorp, 2005) kozen we dan weer niet omdat we een algemeen beeld wilden krijgen van de berichtgeving over etnische minderheden in het Vlaamse nieuws, zonder daarbij specifiek op zoek te gaan naar bepaalde frames. Ons doel was om op een zo objectief mogelijke manier de manifeste kenmerken in een nieuwstekst te tellen. Bovendien gebruikten we een brede definitie van etnische minderheden waardoor het ook moeilijker is een vast aantal frames te ontwerpen. Dit in tegenstelling tot het onderzoek van Van Gorp (2005) dat zich beperkte tot de specifieke groep van asielzoekers. Bovendien kozen wij ervoor de betrouwbaarheid van het onderzoek zo hoog mogelijk te houden en zo weinig mogelijk aan het interpretatievermogen van de codeurs over te laten. Bij een frameanalyse is dat, zoals Van Gorp (2005: 503) ook vaststelde, minder evident.

De hiervoor besproken kwantitatieve analyses naar de representatie van etnische minderheden in het nieuws vertoonden echter eveneens tekortkomingen, nl.:

- Het ontbreken van een voldoende uitgebreide en in tijd gespreide steekproef van nieuwsmateriaal.
- Te vaak werd gewerkt met natuurlijke weken of met beperkte periodes. Hierdoor kan een bepaalde nieuwsgebeurtenis de resultaten vertekenen.
- Het ontbreken van maten voor het meten van de intercodeurbetrouwbaarheid (de mate waarin de codeurs overeenstemmen).
- Te beperkte en korte codeboeken, soms ook niet toegepast op het genre nieuws.
- Het opnemen van kwalitatieve variabelen in een kwantitatief codeboek
- In de meeste studies ontbrak een goede omschrijving van welke groepen beschouwd werden als ‘blacks’, etnische minderheden, allochtonen, enz. Daardoor was niet altijd duidelijk welke berichten geselecteerd werden.
- Bij het selecteren van nieuwsberichten werd in een aantal studies beslist enkel het nieuws op bijvoorbeeld de voorpagina's van een krant te analyseren of om de beslissing voor selectie van een bericht enkel te baseren op de eerste alinea van een krantenartikel. Het lijkt ons meer aangewezen om het volledige nieuwsbericht in beschouwing te nemen.
- In verschillende studies werden louter berichten geanalyseerd waarin etnische minderheden of de multiculturele samenleving centraal stonden. Door enkel deze berichten te selecteren wordt echter vaak op zoek gegaan naar het evidente. Nieuwsberichten over een belastingsverhoging of de fileproblemen waarbij iemand van een etnische minderheidsgroep geïnterviewd wordt, vallen bij dergelijke selectie uit de boot.

We pretenderen niet dat we met onze analyse deze problemen allemaal opgelost hebben, maar we hebben wel getracht tegemoet te komen aan de belangrijkste tekortkomingen. Voor een uitgebreide bespreking van het onderzoek verwijzen we naar het volgende hoofdstuk.

DE METHODOLOGIE EN RESULTATEN VAN DE INHOUDSANALYSE

DE METHODOLOGIE EN RESULTATEN VAN DE INHOUDSANALYSE

1. Waarom een kwantitatieve benadering?

De kennis over hoe etnische minderheden voorgesteld worden in de media lijkt vaak vanzelfsprekend. Zo denkt men bijvoorbeeld te weten dat er veel geweld is op televisie, dat vrouwen ondervertegenwoordigd zijn, dat minderheden in het algemeen gestereotypeerd worden en negatief worden voorgesteld. Veel van deze beweringen zijn echter onvoldoende systematisch empirisch onderbouwd. Hoewel vaak gezegd wordt, ook door academici, dat we ondertussen weten hoe etnisch-culturele minderheden voorgesteld worden in het Vlaamse nieuws, is er eigenlijk tot nu toe in Vlaanderen weinig systematisch kwantitatief onderzoek voorhanden. Zo is er in nog geen enkel onderzoek gewerkt met kunstmatig samengestelde weken gespreid over een jaar. Bovendien zijn codeboeken vaak te beperkt van opzet. Om die redenen vonden we een systematische kwantitatieve inhoudsanalyse naar de representatie van etnisch-culturele minderheden in Vlaams nieuws van groot belang.

De kwantitatieve inhoudsanalyse van mediaboodschappen is één van de belangrijkste onderzoeksmethodieken in de Communicatiewetenschappen en werd in de jaren twintig geïntroduceerd door Laswell, oorspronkelijk met de bedoeling propagandaboodschappen te analyseren. Na de tweede wereldoorlog was het vooral Berelson die zorgde voor een snelle verspreiding van de onderzoeksmethodiek binnen de verschillende disciplines van de sociale wetenschappen (Krippendorff, 1980: 18). Berelson omschreef inhoudsanalyse als *“a research technique for the objective, systematic and quantitative description of the manifest content of communication.”* (Berelson geciteerd in Krippendorff, 1980: 21). In deze definitie is het duidelijk dat Berelson het enkel heeft over kwantitatieve inhoudsanalyse. Hij heeft het immers over een kwantitatieve en systematische beschrijving van de manifeste inhoud. Aanvankelijk lag de focus bij inhoudsanalyse vooral op kwantitatief onderzoek. Bij een kwantitatieve inhoudsanalyse registreren we de aanwezigheid van bepaalde kenmerken in een tekst; op basis waarvan dan uitspraken gedaan worden over een bepaalde tekst (de Boer et al., 1994: 124).

Neuendorf (2002: 10) geeft, volgens ons, de volledigste definitie van kwantitatieve inhoudsanalyse: *“Content analysis is a summarizing, quantitative analysis of messages that relies on the scientific method (including attention to objectivity-intersubjectivity, a priori design, reliability, validity, generalizability, replicability and hypothesis testing) and is not limited as to the types of variables that may be measured or the context in which the messages are created or presented.”*

De kenmerken van de kwantitatieve inhoudsanalyse zijn meteen ook de voordelen (Neuendorf, 2002: 10-13), nl.:

1. Komt tegemoet aan de **standaarden van de positieve wetenschappen**. Met dit kenmerk wordt duidelijk het onderscheid gemaakt met kwalitatieve inhoudsanalyse, dat helemaal niet deze ambitie heeft. Om tegemoet te komen aan deze wetenschappelijke standaard wordt gebruikt gemaakt van de volgende criteria:
2. **Objectiviteit**: een belangrijke doelstelling van de wetenschappen is objectief een fenomeen beschrijven en verklaren zonder dat er sprake is van de subjectiviteit van de onderzoeker. Hoewel ondertussen duidelijk is dat absolute objectiviteit niet bestaat, probeert de kwantitatieve inhoudsanalyse deze toch te benaderen. Beter is eigenlijk om te spreken van ‘intersubjectiviteit’: het gaat niet om de vraag ‘Is dit waar?’ maar

wel ‘Zijn we het erover eens dat dit waar is?’. Het gaat om consistentie in de waarnemingen.

3. **A priori design:** bij een kwantitatieve inhoudsanalyse moet er voor de observaties starten een onderzoeksontwerp zijn. Met andere woorden het codeboek met operationalisering en codeerinstructies moet reeds ontworpen zijn voordat de boodschappen worden geanalyseerd. Dit betekent echter niet dat er geen sprake kan zijn van verkennend onderzoek vooraleer het codeerinstrument wordt opgesteld.
4. **Betrouwbaarheid:** bij kwantitatieve inhoudsanalyse wordt dit vertaald in intercodeurbetrouwbaarheid: de mate van overeenstemming bij het coderen tussen de verschillende codeurs. Zie hiervoor ook verder bij punt 6.
5. **Validiteit:** hier gaat het over de vraag: ‘Meten we wat we willen meten?’. Dit wordt bereikt door uitgebreide operationalisering van de variabelen in het codeboek en het uittesten van het codeboek. Het codeerinstrument dient op die manier geconstrueerd te worden dat het op een adequate manier de onderzoeksvragen die gesteld worden, kan beantwoorden.
6. **Veralgemeenbaarheid:** hier gaat het om het streven naar het veralgemenen van de uitspraken over de steekproef naar de volledige populatie. Hierbij is het nemen van een correcte steekproef van belang. Zie hiervoor ook punt 3.
7. **Herhaalbaarheid:** er wordt naar gestreefd dat een andere onderzoeker in een andere context hetzelfde codeerinstrument kan gebruiken om dezelfde onderzoeksvragen te beantwoorden. Dit betekent dat de gehanteerde methode en technieken voldoende uitgebreid moeten beschreven worden, zodat de inhoudsanalyse zonder problemen kan herhaald worden.
8. **Het testen van hypotheses:** doorgaans worden op basis van de theorie een aantal hypotheses geformuleerd. In de inhoudsanalyse wordt dan getest of deze hypotheses al dan niet kunnen bevestigd worden.

Er moet echter ook rekening gehouden worden met de beperkingen van deze methodiek. McQuail (2000: 327) wijst terecht op de belangrijkste tekortkoming bij kwantitatieve inhoudsanalyse, nl. het opleggen van de interpretatie/lezing van de onderzoeker. Door het construeren van een categorieënsysteem (in de vorm van een codeboek), loopt de onderzoeker immers het risico zijn betekenisstelsel op te leggen. Elk categorieënsysteem is op één of andere manier selectief en leidt mogelijk tot vertekening. Teksten kunnen door dit systeem van categoriseren mogelijk op een andere manier geïnterpreteerd of gelezen worden dan een doorsnee lezer/gebruiker dat zou doen. Volgens McQuail kan dit echter wel deels opgelost worden door een zo hoog mogelijke intercodeurbetrouwbaarheid na te streven.

Bij een kwalitatieve inhoudsanalyse is het de bedoeling een betekenis van een tekst te reconstrueren, met andere woorden het is de bedoeling in zijn context de latente betekenissen in een tekst tot uiting te laten komen. Bij de manier waarop er te werk gegaan wordt, is de interpretatie van de onderzoeker in elk van de fasen van het onderzoek belangrijk. Doorgaans wordt er ook gebruik gemaakt van kleinere, theoretische steekproeven (den Boer et al., 1994; Macnamara, 2003: 6; Wester, 1995). Eén van de redenen waarom er met kleinere steekproeven wordt gewerkt is dat, in vergelijking met een kwantitatieve inhoudsanalyse, een kwalitatieve inhoudsanalyse van één tekst meer tijd vraagt.

Een belangrijk nadeel van de kwalitatieve inhoudsanalyse is dat de resultaten niet veralgemeenbaar zijn. Bovendien wordt de notie dat de verschillende ‘analyse-eenheden’ op een gelijke manier moeten behandeld worden, hier eigenlijk verworpen. Aangezien er in dit paradigma wordt vanuit gegaan dat veel verschillende lezingen van een tekst mogelijk zijn, lijkt het bij dergelijk onderzoek absurd en een onmogelijke opdracht om de objectieve

betekenis uit een tekst te reconstrueren. (McQuail, 2000: 328). Een voorbeeld van kwalitatieve inhoudsanalyse is de discoursanalyse waar Van Dijk (1983, 1991 & 1993), Blommaert & Verschueren (1998) en Richardson (2003) gebruik van maakten (zie ook hoofdstuk 2). Naast discoursanalyse, bestaan er echter ook nog andere vormen van kwalitatieve inhoudsanalyse zoals bijvoorbeeld de analyse van Hall (1996) in het essay 'New Ethnicities', waarin hij de representatie van *race* in film analyseert, of de studie van Philo & Beattie (1999) waarin een bepaald crisismoment over migratie wordt geanalyseerd.

De tegenstelling kwantitatief-kwalitatief heeft te maken met verschillende visies over tekstanalyse en media-onderzoek. Kwantitatieve inhoudsanalyse hangt samen met een meer dominant empirisch georiënteerd paradigma, aansluitend bij de positieve wetenschappen. Bij kwalitatieve inhoudsanalyse wordt op zoek gegaan wordt naar machtsverhoudingen in een tekst, wat meer aansluit bij het paradigma van de Cultural Studies. Bij kwalitatieve inhoudsanalyse wordt ervan uitgegaan dat de latente, verborgen betekenissen in een tekst belangrijker zijn dan de manifeste betekenissen (McQuail, 2000: 325). Het steunt op de denkkaders van de semiotiek en het structuralisme. Sommige onderzoekers staan zelfs weigerachtig tegenover het kwantificeren van kenmerken in een tekst: *"(...) there is even an antipathy to counting as a way of arriving at significance, since meaning derives from textual relationships, oppositions and context rather than from number and balance of references."* (McQuail, 2000: 327).

In de cyclus van wetenschappelijk onderzoek sluiten de kwantitatieve en kwalitatieve benaderingen elkaar echter niet uit. Ze kunnen zowel simultaan als opeenvolgend gebruikt worden. Wij willen beide methodes dan ook graag zien als complementair, hoewel we in onze studie enkel gebruik maken van de kwantitatieve inhoudsanalyse. De keuze voor het één of het ander heeft vooral te maken met de doel-en vraagstelling binnen het onderzoek.

In ons onderzoek vertrekken we van een kwantitatieve inhoudsanalyse van 'nieuwsteksten', nl. krantenberichten en televisiejournals. Het gaat hier om twee verschillende soorten nieuwsteksten, elk met hun eigen kenmerken. Bijgevolg vraagt dit ook voor beide teksten een andere aanpak, zowel wat de selectiecriteria van de steekproeftrekking als wat het uitwerken van het onderzoeksinstrument betreft.

Volgens McQuail (2000: 329) ligt de toekomst van inhoudsanalyse (zowel kwantitatief als kwalitatief) in *"relating 'content' as sent to the wider structures of meaning in a society."* Met andere woorden een inhoudsanalyse haalt zijn meerwaarde uit het linken van de inhoud van teksten aan bredere maatschappelijke structuren en betekenissen in een samenleving. Het volstaat dus niet enkel de inhoud van een tekst te beschrijven. De betekenissen van teksten moeten ook gelinkt worden aan bredere sociale processen, zoals bepaalde uitsluitingsmechanismen, de vorming van de publieke opinie, ideologie, ...

2. Selectiecriteria en omschrijving van de steekproef

2.1. Selectiecriteria

Een kwantitatieve inhoudsanalyse begint met een objectieve en systematische steekproef in functie van de probleemstelling. De bedoeling van dit onderzoek was een status questiones op te maken van de representatie van etnische minderheden in het Vlaamse nieuws in de periode 2002-2004.

We hebben ons voor de inhoudsanalyse beperkt tot de Vlaamse kranten en televisiejournals. Radionieuws werd niet bestudeerd omdat uit onderzoek blijkt dat kranten en televisienieuws de -voor het publiek- belangrijkste nieuwsmedia zijn. Zo wordt naar radionieuws minder aandachtig geluisterd, omdat radio vaak als ‘achtergrondmedium’ gebruikt wordt (Alasuutari, 1997; Pease & Dennis, 1995). Een ITC (Independent Television Commission) survey in Groot-Brittannië peilde bij het Britse publiek welke nieuwsmedia het belangrijkste waren: 34% citeerde televisienieuws als de belangrijkste nieuwsbron, 31% krantennieuws en slechts 16% radionieuws (McNair, 2003: 22). Behalve het feit dat radio minder vaak als centrale nieuwsbron wordt aangehaald, gaat het hier ook om een louter auditief medium, terwijl zowel voor de kranten als voor de televisie ook visuele kenmerken (foto's en ander beeldmateriaal) kunnen worden bestudeerd.

We analyseerden de *binnenlandse (nationale en regionale) nieuwsberichten over etnisch-culturele minderheden* in de Vlaamse televisiejournals met de hoogste kijkcijfers (het 19u journal van de publieke zender TV1 (nu ondertussen één), en van de commerciële omroep VTM en in alle Vlaamse nationale dagbladen (De Gazet van Antwerpen, Het Belang van Limburg, De Morgen, Het Laatste Nieuws, Het Nieuwsblad/Het Volk, De Standaard en De Financieel Economische Tijd). We hebben de keuze gemaakt om enkel binnenlands nieuws te selecteren omdat we vooral een beeld wilden krijgen over hoe de Vlaamse nieuwsmedia omgaan met etnische minderheden in België; welk beeld er wordt geschetst van de gemeenschappen en minderheidsgroepen hier.

Verder beperkten we ons tot de berichten waarin over etnische minderheden werd gesproken of waarin ze zelf aan het woord werden gelaten. Berichten waarin ze enkel in beeld kwamen, werden niet geselecteerd. Beeldmateriaal is immers een ander soort tekst dan geschreven tekst of woord. Dit vraagt dan ook een andere analyse en dus een ander codeerinstrument. Dat betekent echter niet dat we helemaal geen rekening hielden met het beeldmateriaal bij de artikelen en televisienieuwsitems die wel werden geselecteerd. Er waren een aantal variabelen opgenomen in het codeboek voor een beperkte analyse van de foto's en de beelden (zie hiervoor het codeboek in bijlage).

Buitenlands nieuws werd enkel geselecteerd wanneer het ging over de omgang met etnische minderheden, migranten, allochtonen in andere Westerse landen, én daarbij de link werd gelegd met België. Voorbeelden: het dragen van de hoofddoek in Frankrijk, conflictsituaties met een bepaalde etnische minderheidsgroep in Engeland, ... wanneer daarbij ook de link werd gelegd met de situatie in België; en België dus expliciet werd vermeld.

Daarentegen werd buitenlands nieuws zoals bijvoorbeeld de berichtgeving over de oorlog in Irak of het Palestijns-Israëlijs conflict niet geselecteerd. Methodologisch is het immers niet evident een codeboek te ontwikkelen waarin zowel buitenlands als binnenlands nieuws correct en met hetzelfde codeboek kan worden geanalyseerd. Bovendien zijn de groepen die in België als een etnische minderheid gezien worden dat in hun ‘land van herkomst’ niet, waardoor we geconfronteerd worden met een compleet andere context.

Sportnieuws, advertenties, overlijdensberichten, beursberichten, cartoons, zoekertjes, kruiswoordraadsels werden niet geselecteerd. Ook bijlagen zoals Vacature en Job@ werden niet geselecteerd. De literaire en culturele bijlagen van de kranten werden dan weer wel geselecteerd. De reden voor selectie van deze laatste bijlagen is dat deze deel uitmaken van de nieuwsberichtgeving van de krant. Dit in tegenstelling tot Vacature en Job@ die zelfs niet door de redacties van de kranten, waar ze in bijlage zitten, zijn samengesteld.

In vorig onderzoek gebeurde het regelmatig dat men alleen maar nieuws selecteerde waarin minderheden centrale actoren waren, of waarin bepaalde thema's die te maken hadden met minderheden centraal stonden (zie bijvoorbeeld het onderzoek van Staes, 1994; Entman & Rojecki, 2000). Dit wilden we vermijden.

Door niet enkel nieuws te selecteren waarin etnische minderheden centraal staan, krijgen we een correcter en vollediger beeld op het nieuws waarin etnische minderheden voorkomen. Bijgevolg kozen we er voor om alle nieuwsberichten waarin één (of meerdere) actor(en) van een etnische minderheidsgroep werden vermeld te selecteren.

Onze definitie van nieuwsberichten die geselecteerd werden bij de inhoudsanalyse is dan:

Alle binnenlandse nieuwsberichten in de Vlaamse dagbladen en de meest bekeken Vlaamse televisiejournals waarin één of meerdere allochtonen/etnisch(-culturele) minderheden vernoemd worden of aan het woord worden gelaten, én de buitenlandse nieuwsberichten waarin één of meerdere allochtonen/etnisch(-culturele) minderheden voorkomen, op voorwaarde dat er ook expliciet verwezen wordt naar de situatie in België.

2.2. Definitie Etnische minderheden/Allochtonen

Voor een duidelijke en correcte selectie van nieuwsmateriaal is het van cruciaal belang dat we ook goed omschrijven wat in het kader van dit onderzoek begrepen wordt onder allochtonen of etnische minderheden.

Een sluitende definitie vinden ligt niet voor de hand. Een tekortkoming bij heel wat onderzoek is dat het niet volledig duidelijk is welke bevolkingsgroepen beschouwd werden als 'etnische minderheden'.

Zo zagen we reeds in hoofdstuk 2 dat een definitie van 'etnische minderheden' in heel wat onderzoek ontbreekt of te vaag blijft. In het onderzoek van Campbell (1995) wordt bijvoorbeeld de term 'coloured people' gebruikt. Entman & Rojecki (2000) spreken over 'Blacks', maar ook bij hen is niet duidelijk welke groepen daar nu wel of niet bijhoren. In de studies van Hartmann, Husband & Clark (1974) en Troyna (1981) worden de nieuwsberichten geselecteerd die over 'coloured people' en 'race' gaan. In de studie van Law (2002) moesten nieuwsberichten: "*contain reference to race or ethnicity and be related to UK debates*" (Law, 2002: 45). Bij de analyses van van Dijk (1983, 1991) werden de termen race en etnisch-culturele minderheden gehanteerd, maar daarbij werd eveneens geen expliciete definitie gegeven. Ook in de rapportering van ter Wal (2004) over de European day of media monitoring van het EUMC in de vroegere 15 EU lidstaten werd niet duidelijk gemaakt welke groepen in de verschillende landen beschouwd werden als etnische minderheden. In het onderzoek van Staes (1994) werden dan weer de berichten over 'allochtonen en aanverwante thema's' geselecteerd. In haar onderzoek werden concretere selectiecriteria vastgelegd dan in de meeste andere studies. Maar opnieuw ontbrak hier een duidelijke definitie van wat we nu precies moeten verstaan onder 'allochtonen', 'etnische minderheden' of 'etnisch-culturele minderheden'. Artikels werden geselecteerd waarin bepaalde termen werden vermeld

(allochtoon, alsielzoeker, etnische minderheden, ...) en/of bepaalde thema's (racisme, discriminatie, integratie, verdraagzaamheid, multiculturele samenleving...).

Een stap vooruit in het definiëren van etnische minderheden was de doctoraatsstudie van Leurdijk (1999). Leurdijk was zich wel duidelijk bewust van dit probleem en wees op de moeilijkheid van het definiëren van de begrippen 'allochtoon' en 'etnische minderheid'. Zij stelde een aantal concrete selectiecriteria op voor de codeurs, (zie voor een bespreking pg. 63). Het nadeel echter van haar selectiecriteria was dat personen met een Nederlandse naam en een lichte huidskleur die zichzelf als migrant definiëren niet werden geselecteerd wanneer deze etniciteit verder in het televisieprogramma niet meer aan bod kwam. Anderzijds was het ook mogelijk dat een persoon met een Nederlandse naam die zichzelf positioneerde als Nederlander, maar een donkere huidskleur had door de codeurs als allochtoon werd gecodeerd.

Het is dus zeker niet evident om van een persoon vast te stellen of zij/hij allochtoon of autochtoon is. Zo bestaan er verschillende definities van allochtoon, etnische minderheid, etnisch-culturele minderheid... Bovendien komen de formele definities vaak niet overeen met de manier waarop deze begrippen in de praktijk en dus ook in het nieuws en de media gebruikt worden (Leurdijk, 1999: 235). Vaak zijn deze definities dan ook niet bruikbaar voor onderzoek.

Allochtoon betekent letterlijk '*van elders afkomstig*' (Van Dale Taalweb, 2006) . Vager dan dit kan bijna niet, en bijgevolg is deze definitie ook onbruikbaar voor wetenschappelijk onderzoek. We kunnen ons afvragen of een Nederlander, een Brit of een Australiër die in België woont ook geen allochtoon is. En er zijn zeker argumenten te vinden om deze vraag bevestigend te beantwoorden.

In het minderhedendecreet van 1998 wordt de term etnisch-culturele minderheden gebruikt en omschreven als: "*alle groepen voor wie het minderhedenbeleid bedoeld is: allochtonen, vluchtelingen, woonwagenbewoners en mensen zonder wettig verblijf. Deze verzamelterm omvat een grote verscheidenheid aan groepen en mensen en overlappen elkaar.*" (VMC, 2005).

Deze twee omschrijvingen kunnen echter niet gebruikt worden voor onderzoek.

Wij hebben met onze definitie geprobeerd zo dicht mogelijk aan te leunen bij de publieke perceptie van welke bevolkingsgroepen gezien worden als allochtonen of etnische minderheden. We vonden echter geen onderzoek dat duidelijk beschreef welke bevolkingsgroepen de Belgen of Vlamingen beschouwden als 'etnische minderheden' of 'allochtonen'. In studies die de attitudes en opinies van de Belgen ten opzichte van etnische minderheden analyseerden, werd niet expliciet duidelijk gemaakt over welke bevolkingsgroepen het ging. In deze analyses wordt meestal in algemene termen gesproken over 'migranten', 'immigranten', 'allochtonen' en 'etnische minderheden'. (zie bijvoorbeeld Billiet et al, 1990; Maddens et al., 2000; Meuleman & Billiet, 2005; Verhaest et al., 2006). We hebben de publieke perceptie uiteindelijk afgeleid uit de houding ten opzichte van allochtonen, nl. tegenover welke bevolkingsgroepen de Belgen en Vlamingen het negatiefst stonden. Dit waren ook de groepen die voor ons het relevantst leken en zeker moesten geselecteerd worden voor de inhoudsanalyse.

Zo bleek uit het onderzoek van Billiet, Carton & Huys (1990) dat de Vlamingen vooral onverdraagzaam waren ten opzichte van moslims en wanneer men aan moslims dacht waren dat vooral Turken en Marokkanen. Uit het opinie onderzoek van Claes et al. (2006: 9) bij de Vlaamse jeugd bleek dat jongeren vooral contacten met moslims willen vermijden. Naast moslims waren immigranten in het algemeen en zwarten niet geliefd. Meuleman & Billiet

(2005: 44) wijzen erop dat “*veel van de negatieve houdingen ten opzichte van migranten gericht zijn tegen de Turkse en Marokkaanse gemeenschappen in België.*” Uit deze onderzoeken kunnen we dus afleiden dat de modale Vlaming of Belg vooral een negatieve houding heeft ten opzichte van moslims, Turken, Marokkanen en zwarten. Attitude-onderzoek in andere landen geeft een iets ander beeld. Uit de resultaten van een survey uit Groot-Brittannië (Commission for Racial Equality, 1998) bijvoorbeeld blijkt dat de bevroegde Britten vooral negatief stonden ten opzichte van Aziaten en vooral dan de moslims binnen deze groep.

Uit deze verschillende studies kunnen we besluiten dat de groepen waar burgers het negatiefst tegenover staan, verschillen al naargelang de nationale context en dus de migratiestromen in dat specifieke land. Zowel de Belgen/Vlamingen als de Britten hebben de negatiefste houding ten opzichte van de bevolkingsgroepen die op basis van uiterlijke kenmerken te herkennen zijn en het talrijkst aanwezig zijn in hun land. De negatieve houding ten opzichte van moslims komt dan weer terug bij zowel de Vlamingen als de Britten. De houding van een bevolking tegenover allochtonen is ook niet statisch. Zo veroorzaakte de openstelling van de E.U. voor Oost-Europese landen behoorlijk wat commotie.

We hebben met dit alles rekening gehouden en onze definitie daarom breder opgevat dan enkel moslims, ‘zwarten’, Turken en Marokkanen, nl.: als allochtonen of etnische minderheden worden beschouwd:

“Burgers oorspronkelijk van *andere landen* afkomstig dan de vroegere (voor 2004) lidstaten van de Europese Unie, Zwitserland en Scandinavië en/of de kinderen van deze mensen die nu in België verblijven of wonen hetzij tijdelijk, definitief, illegaal of legaal. Ook kinderen van gemengde koppels worden als etnische minderheden beschouwd. Uitzonderingen hierop zijn burgers uit de VS, Canada, Australië en Nieuw-Zeeland¹⁰.”

Deze definitie blijft voor discussie vatbaar, maar het is een keuze die we gemaakt hebben voor het onderzoek. Hoewel deze definitie misschien nog onvolledig is, laat ze in ieder geval *theoretisch* geen ruimte voor verwarring. Het is heel duidelijk welke burgers er door ons beschouwd worden als allochtonen of etnische minderheden.

Het was in de praktijk echter niet altijd mogelijk om de selectie van nieuws volledig op deze definitie te baseren. De etnische origine, religie of nationaliteit van een persoon in het nieuws (verder ook wel ‘nieuwsactor’ genoemd) wordt immers niet altijd vermeld. De operationalisering van de definitie voor de codeurs gebeurde door het opstellen van vijf concrete selectiecriteria. Nieuwsberichten werden geselecteerd:

1. bij het vermelden van volgende termen: allochtonen, migranten, vreemdelingen, gastarbeiders, etnische minderheden, etnisch-culturele minderheden, asielzoekers, vluchtelingen, illegalen, moslims, kleurlingen, buitenlanders, ...
2. wanneer niet Westers klinkende namen van de actoren werden vermeld
3. wanneer de nationaliteiten en/of etnische origines zoals hierboven in de definitie beschreven zijn, werden vermeld

¹⁰ Bevolkingsgroepen die in deze landen beschouwd worden als etnische minderheden zoals Afro-Amerikanen, Latino's, Aziaten, Aboriginals, ... worden echter ook in ons onderzoek beschouwd als etnische minderheden en bijgevolg geselecteerd

4. op basis van de uiterlijke kenmerken (huidskleur, kledij) van deze actor(en)
5. wanneer de origine van de nieuwsactor op voorhand gekend was door de codeurs, ook al werd dat niet expliciet vermeld in het bericht en deze origine beantwoordde aan onze definitie (cfr. supra)

Bij twijfel werd het item niet geselecteerd. Leurdijs (1999: 236) wijst er terecht nog op dat een volledig consistente en betrouwbare categorisering niet mogelijk is, ook niet in ons onderzoek.

2.3. Steekproef

Aangezien het de bedoeling was de representatie in het 'doordeweekse' nieuws te analyseren en niet op specifieke crisismomenten (zie bvb. Eldridge, 1983), kozen we voor een representatieve steekproef over een langere periode. Aangezien het niet onze bedoeling was om een evolutie in de tijd te meten, analyseerden we een beperkte steekproef van kranten- en televisienieuws die representatief was voor één jaar. We werkten met kunstmatige weken, aangezien het nieuws per dag kan verschillen.

De steekproefperiode voor de kranten liep van oktober 2002 tot en oktober 2003, voor het televisienieuws werd de periode tussen augustus 2003 en augustus 2004 geselecteerd. Om praktische redenen was het niet mogelijk beide onderzoeken in dezelfde periode te laten plaats vinden. Het is dan ook niet de bedoeling kranten- en televisienieuws grondig met elkaar te vergelijken, maar wel algemene kenmerken van de nieuwsmedia in Vlaanderen in de periode 2002-2004 te registreren.

Gezien het aantal algemene betalende dagbladen in Vlaanderen beperkt is, was het mogelijk ze allemaal op te nemen in de steekproef. Tussen september 2003 en nu zijn er wel wat verschuivingen geweest op krantenmarkt. De belangrijkste daarvan is de naamsverandering en verkoop van de FET (Financieel-economische Tijd). In november 2003 veranderde de naam in 'De Tijd' en vervolgens werd de krant in mei 2005 overgenomen door de Persgroep/Rossel. De Tijd (vroeger dus FET) brengt vooral financieel-economisch nieuws. Ook bij andere kranten werden veranderingen doorgevoerd, zij het minder drastisch. Het ging immers vooral om een 'restyling' bij sommige kranten. Zo verschijnt bijvoorbeeld De Standaard sinds 8 maart 2004 op tabloid formaat.

De Morgen, De Standaard en De Tijd worden algemeen beschouwd als de kwaliteitskranten in Vlaanderen, terwijl de andere kranten gezien worden als de meer populaire dagbladen (Hauttekeete, 2005: 54). In 2003 (periode van de steekproef) haalden de populaire kranten samen een marktaandeel van 80% (zie tabel op pg. 88). Het Laatste Nieuws is de populairste krant in Vlaanderen en wordt soms zelfs vergeleken, zeer tegen de zin van Christian Van Thillo (gedelegeerd bestuurder van de Persgroep), met een Engelse tabloid. De Vlaamse krantenmarkt is zeer geconcentreerd en dat heeft zijn weerslag op de kranteninhoud. De VUM heeft dan wel vier krantentitels maar dit moet toch wel genuanceerd worden. Zo is De Gentenaar de Gentse regionale editie van het Nieuwsblad, en ook Het Volk is opgegaan in Het Nieuwsblad. Deze laatste twee kranten verschillen enkel nog qua lay-out van de frontpagina, het standpunt en nog enkele pagina's binnenin (Hauttekeete, 2005: 45). Verschillende kranten hebben regionale edities. We kozen bij de kranten met regionale edities voor edities uit Oost-Vlaanderen, behalve bij Het Belang van Limburg waarvan geen Oostvlaamse editie bestaat. Aangezien de Nieuwe Gazet de Antwerpse editie is van Het Laatste Nieuws (vergelijkbaar met De Gentenaar en Het Nieuwsblad) werd deze niet beschouwd als een apart dagblad en ook niet geselecteerd.

Hoewel bij Het Belang van Limburg en de Gazet van Antwerpen de nationale en internationale artikels grotendeels vergelijkbaar zijn (Hauttekeete, 2005: 46), hebben we ze toch beide opgenomen in de steekproef omdat bij deze kranten het accent ligt op het regionale nieuws.

Hoewel we er niet a priori kunnen van uitgaan dat een krant die meer verkoopt of een journaal dat hogere kijkcijfers haalt ook ideologisch meer invloed heeft, kunnen we echter ook niet compleet voorbijgaan aan de verkoop- en kijkcijfers (Ferguson, 1998: 128). In 2004 (laatste periode van onze steekproef televisie) haalde het 19u journaal op TV1 (nu één) (VRT) gemiddeld 777.696 kijkers per dag, voor VTM lag dat gemiddelde een stuk lager met 625.709 kijkers per dag¹¹. Er was dus geen enorm verschil qua kijkcijfers tussen de twee journaals.

In onderstaande tabel geven we de gemiddelde totale betaalde verkoop (abonnementen en losse verkoop) van de dagbladen per dag voor 2003 (het grootste deel van onze steekproefperiode viel in 2003). Aangezien de discrepantie tussen verkoop en oplage bij sommige kranten groot is, leek het ons beter rekening te houden met de cijfers van de betaalde verkoop i.p.v. de oplages. We berekenden de marktaandelen op basis van de cijfers van de totale betaalde verkoop.

Tabel: Betaalde verkoop en marktaandelen Vlaamse dagbladen voor 2003

Krant	Uitgever	Soort krant	Betaalde verkoop 2003	Marktaandeel in % ¹²
Het Nieuwsblad/De Gentenaar/Het Volk	VUM	Populair dagblad	293.695	30,3
Het Laatste Nieuws/De Nieuwe Gazet	De Persgroep	Populair dagblad	290.541	30
De Gazet van Antwerpen	Concentra	Populair dagblad	115.582	11,9
Het Belang van Limburg	Concentra	Populair dagblad	101.053	10,4
De Standaard	VUM	Kwaliteitskrant	77.726	8
De Morgen	De Persgroep	Kwaliteitskrant	51.257	5,3
De FET	Voor mei 2005: NV Tijd Nu: De Persgroep/Rossel	Kwaliteitskrant	39.496	4,1

Bron: Cim, 2005 (<http://www.cim.be>)

Uit onderzoek van Stempel (geciteerd in Krippendorff, 1980: 69) en Lacy et al. (2001) blijkt dat het selecteren van twee kunstmatig geconstrueerde weken krantennieuws voldoende is om representatief te zijn voor een jaar. Voor nieuwsuitzendingen volstaan volgens Lacy et al. (2001) twee dagen gestratificeerd per maand. Om dan representatief te zijn voor een jaar televisienieuws volstaan dus 24 dagen. Wij hebben er echter voor gekozen dit te verdubbelen (49 dagen) gezien we specifiek op zoek gingen naar nieuwsitems waarin etnisch-culturele minderheden voorkwamen en deze in televisienieuws eerder dun gezaaid zijn. Voor

¹¹ Kijkcijfers ontvangen via email van VTM en VRT.

¹² Eigen berekening op basis van de betaalde verkoop.

krantennieuws is dat daarentegen geen probleem en selecteerden we de aanbevolen twee kunstmatig geconstrueerde weken.

We hebben gewerkt met een selecte theoretische steekproef waarbij de aanvangsdatum ad random werd gekozen (den Boer et al, 1994: 114). Volgens Kops (geciteerd in Hüttner et al., 1995: 139) is een selectieve steekproeftrekking op grond van theoretische en empirische kennis over het materiaal vaak adequater. Deze selecte steekproef is het gevolg van het werken met kunstmatig geconstrueerde weken die gespreid worden over een volledig jaar. Concreet hebben we ad random een datum geselecteerd en vanaf die datum hebben we ervoor gezorgd dat elke dag van de week in de steekproef opgenomen was en dat deze data gespreid waren over een volledig jaar.

Voor de steekproef van televisienieuws betekende dit concreet dat we startten met selecteren op vrijdag 1 augustus 2003 en eindigden met donderdag 19 augustus 2004¹³. Er werd voor gezorgd dat iedere dag van de week in de steekproef werd opgenomen. In totaal werden er 49 dagen geselecteerd, wat betekent 98 nieuwsuitzendingen van VTM en VRT samen. In deze 98 journaals werden uiteindelijk 107 nieuwsitems geselecteerd waarin etnisch-culturele minderheden aan bod kwamen. Voor de kranten werden alle dagen van de week waarop een krant verschijnt in de steekproef opgenomen (12 dagen, aangezien er de zondag geen krant verscheen) en werd er gestart op maandag 7 oktober 2002 tot en met de weekendeditie van 20 september 2003¹⁴. De totale steekproef bestond dan uit 82 kranten waaruit 310 krantenberichten werden geselecteerd. Op zich is deze steekproef eerder beperkt maar aangezien uit zowel nationaal als internationaal onderzoek de tendenzen in de berichtgeving over etnische minderheden gekend zijn, was het vooral de bedoeling om aan de hand van onze steekproef na te gaan in hoeverre het door ons opgestelde codeboek daar nog nuances in kon aanbrengen, en in hoeverre de internationale onderzoeksresultaten corresponderen met de Vlaamse nieuwscontext.

¹³ vrijdag 1/8/03, zaterdag 9/8/03, zondag 17/8/03, maandag 25/8/03, dinsdag 2/9/03, woensdag 10/9/03, donderdag 18/9/03, vrijdag 26/9/03, zaterdag 4/10/03, zondag 12/10/03, maandag 20/10/03, dinsdag 28/10/03, woensdag 5/11/03, donderdag 13/11/03, vrijdag 21/11/03, zaterdag 29/11/03, zondag 7/12/03, maandag 15/12/03, dinsdag 23/12/03, woensdag 31/12/03, donderdag 8/1/2004, vrijdag 16/1/2004, zaterdag 24/1/2004, zondag 01/2/2004, maandag 9/2/2004, dinsdag 17/2/2004, woensdag 25/2/2004, donderdag 4/3/2004, vrijdag 12 maart 2004, zaterdag 20 maart 2004, zondag 28 maart 2004, maandag 5 april 2004, dinsdag 13 april 2004, woensdag 21 april 2004, donderdag 29 april 2004, vrijdag 7 mei 2004, zaterdag 15 mei 2004, zondag 23 mei 2004, maandag 31 mei 2004, dinsdag 8 juni 2004, woensdag 16 juni 2004, donderdag 24 juni 2004, vrijdag 2 juli 2004, zaterdag 10 juli 2004, zondag 18 juli 2004, maandag 26 juli 2004, dinsdag 3 augustus 2004, woensdag 11 augustus 2004, donderdag 19 augustus 2004

¹⁴ Maandag 7 oktober 2002, dinsdag 12 november 2002, woensdag 18 december 2002, donderdag 23 januari 2003, vrijdag 28 februari 2003, zaterdag/zondag 8 maart 2003, maandag 14 april 2003, dinsdag 20 mei 2003, woensdag 25 juni 2003, donderdag 3 juli 2003, vrijdag 8 augustus 2003, zaterdag/zondag 20 september 2003

3. Het codeboek

3.1. Het ontwikkelen van het waarnemingsinstrument

Het opstellen van het codeboek gebeurde in verschillende fases. Een werk van lange adem, maar noodzakelijk gezien een inhoudsanalyse vaak staat of valt met een goed codeboek en een duidelijke operationalisering van de verschillende variabelen in het codeboek.

We probeerden een codeboek te ontwikkelen dat, weliswaar mits enige aanpassingen, kan gebruikt worden in een internationale context (vooral dan binnen de EU) en voor longitudinaal onderzoek.

Immers, een belangrijke lacune in het internationaal onderzoek naar de representatie van etnische minderheden in nieuws, én een voorwaarde voor het opzetten van grootschalig onderzoek, is het ontbreken van een gestandaardiseerd onderzoeksinstrument dat internationale vergelijkingen en longitudinaal onderzoek mogelijk maakt.

Heel wat inhoudsanalyses naar representaties van etnische minderheden in nieuws zijn tot nu toe te selectief geweest in materiaalkeuze, en waren onvoldoende diepgaand (Law, 2002; ter Wal, 2002). De noodzaak aan een grootschalig internationaal onderzoek waarbij aandacht besteed wordt aan het ontwikkelen van een valide en betrouwbare onderzoeksmethode dringt zich dus op. Binnen Europa werd in 2003 een eerste aanzet gegeven met de European Day of Media Monitoring in het kader van het Online/More Colour in the Media project van het EUMC (Europees Waarnemingscentrum voor Racisme en Vreemdelingenhaat). Binnen het project werd één dag, nl. 13 november 2003, uitgekozen voor analyse. Op die dag werden in elk van de 15 oude EU lidstaten tien kranten en twee televisiejournals (één van een commercieel televisiestation en één van een publiek) geanalyseerd met hetzelfde codeboek (zie ter Wal, 2004). Maar ook binnen dit project blijven het codeboek (beperkt aantal variabelen) en de selectie van materiaal (1dag) vooralsnog beperkt.

Het vertrekpunt voor het construeren van het codeboek was een codeerinstrument ontwikkeld door de vakgroep Communicatiewetenschappen (Universiteit Gent) dat werd opgesteld en gebruikt voor de analyse van één week krantennieuws in mei 1993 (Staes & Lerouge, 1994, zie voor een meer gedetailleerde bespreking van het onderzoek pg. 65). Dit codeboek werd na een aantal aanpassingen opnieuw gebruikt voor een inhoudsanalyse van kranten in één kunstmatig samengestelde week in 2001 (zie hiervoor Devroe & Saeys, 2002 en zie ook pg. 71). Het bestond uit twee delen, nl. een deel waarbij een aantal vormkenmerken van het artikel werden gecodeerd, en een tweede deel voor de inhoudelijke kenmerken.

Vormkenmerken waren: pagina, datum, krantenrubriek, artikelsoort (redactioneel, opiniestuk, ...), nieuwsbron, auteur en aan-of afwezigheid van foto's/illustraties.

Inhoudelijke kenmerken waren: al dan niet een recente gebeurtenis, het onderwerp/thema van het bericht, de relevantie van het vermelden van etnische origine, onderscheid individu/collectief, een aantal kenmerken van de actoren zoals het vermelden van huidskleur, religie, cultuur, geslacht, beroep, de houding van de auteur ten opzichte van de actoren (positief, negatief of neutraal), of het al dan niet een informatief en/of opiniërend artikel was en tenslotte of het onderzoekssubject zelf aan het woord werd gelaten.

Dit codeboek was naar onze mening te ruw en de operationalisering onvoldoende concreet en onvolledig. Zo was bijvoorbeeld het onderscheid tussen vorm- en inhoudelijke kenmerken niet helder uitgewerkt¹⁵. Kortom, het instrument liet nog te veel ruimte voor interpretatie,

¹⁵ Zo zijn bijvoorbeeld 'soort artikel' en 'rubriek' eerder inhoudelijke dan vormkenmerken.

waardoor er bij het testen ervan onvoldoende overeenstemming was tussen verschillende codeurs. Na een aantal testen werden de eerder 'subjectieve' variabelen uit het oorspronkelijke codeerinstrument verwijderd en werd een hele reeks nieuwe variabelen opgenomen. Sommige variabelen voldeden immers niet aan de eis van 'interne validiteit'. Onder andere de variabelen 'de houding van de auteur t.o.v. etnisch-culturele minderheden' en 'relevantie van het vermelden van etnische origine' werden verwijderd. Deze variabelen waren eerder kwalitatief van aard en bijgevolg te subjectief voor een kwantitatieve inhoudsanalyse.

Uiteraard blijft het moeilijk om subjectieve interpretatie van codeurs volledig uit te sluiten, maar door verschillende gezamenlijke codeersessies of trainingen van de codeurs en uitgebreide operationalisering werd dit zoveel mogelijk vermeden.

We vermeldde reeds dat in het codeboek van 1993 ook werd gecodeerd in welke 'rubriek' in de krant het artikel was verschenen. Gezien deze variabele echter weinig informatie bijbracht om uitspraken te kunnen doen over de inhoud, werd ook deze verwijderd. Ook werd in het codeboek geen rekening gehouden met artikels waarin verschillende actoren aan bod kwamen, of waarin er over bepaalde actoren alleen maar werd gesproken en waarbij anderen dan weer werden geïnterviewd. Het codeboek liet slechts de mogelijkheid om een aantal variabelen over één onderzoekssubject/actor te coderen. Meestal wordt in artikels echter over meer dan één persoon gesproken.

Het uiteindelijk definitieve codeboek is zo goed als niet meer te vergelijken met het oorspronkelijke. De aanpassingen gebeurden op basis van het doornemen van andere codeboeken, ontwikkeld in het kader van studies naar de representatie van etnisch-culturele minderheden maar ook uit de genderstudies. Al even belangrijk voor het ontwikkelen van het codeboek was het uittesten van de variabelen met verschillende codeurs op nieuwsmateriaal. Op basis van dat laatste werden de meeste variabelen ontwikkeld. Codeboeken die werden gebruikt voor het ontwikkelen van ons eigen codeerinstrument zijn afkomstig van zowel academici (Entman & Rojecki, 2000) als van internationale media- en onderzoeksorganisaties (Spears, Seydegart & Gallagher, 2001; Sterk & Van Dijck, 2003).

Het definitieve codeboek bestaat uit drie delen voor de kranten en vier delen voor het televisiejournaal. Ieder deel vertegenwoordigt een analyse-eenheid. Een analyse-eenheid is de eenheid waarop de variabelen gemeten worden, waarop de data geanalyseerd worden en de resultaten berekend worden (Neuendorf, 2002: 13).

Krippendorff (1980: 60-62) onderscheidt drie soorten analyse-eenheden (zie ook Hüttner et al., 1995: 140). Ten eerste de *physical units*, eenheden die op fysieke, natuurlijke gronden kunnen afgebakend worden, zoals boeken, films, kranten. In onze studie is dan een natuurlijke eenheid een exemplaar van een krant of een uitzending van een televisiejournaal. Ten tweede zijn er de *syntactical units*, eenheden die als natuurlijk beschouwd worden op basis van de 'grammatica' of de kenmerken van het massamedium in kwestie. Bij films kunnen dat bijvoorbeeld de scènes zijn, bij geschreven documenten zijn dat woorden of zinnen. In ons geval zijn dat bij de kranten de artikelen en bij de televisiejournaals de nieuwsitems. En ten derde onderscheidt Krippendorff (1980: 61-62) de eenheden die relevant zijn voor de vraagstelling van het onderzoek. Hüttner et al. (1995: 141) noemen deze eenheden *attitude-objecten*. In teksten kunnen bepaalde personen, gebeurtenissen en objecten dienen om het materiaal te onderscheiden. Het zijn kunstmatige eenheden waarvan de onderzoeker wil weten hoe erover gesproken wordt. In onze studie zijn dat 'de perso(n)en waarover gesproken wordt' in het artikel of nieuwsitem en 'de perso(n)en die geïnterviewd worden of aan het woord worden gelaten' in het artikel of nieuwsitem.

3.2. Het codeboek en de operationalisering

Zoals gezegd was het onze bedoeling een uitgebreid codeboek te ontwikkelen dat, na weliswaar een aantal aanpassingen, kan gebruikt worden voor longitudinaal en internationaal onderzoek. Er zijn heel wat variabelen opgenomen in het codeboek en niet al deze variabelen zijn even belangrijk voor het beantwoorden van de specifieke onderzoeksvragen van ons onderzoek. Dit codeboek maakt het bijvoorbeeld ook mogelijk de aanwezigheid van etnische minderheden in het nieuws vanuit een genderperspectief te bekijken. Dit was voor ons onderzoek echter van minder belang. Met andere woorden, er kunnen verschillende onderzoeksvragen, die niet allemaal aan bod komen in ons eigen onderzoek, met dit codeboek beantwoord worden.

De meerwaarde van dit codeboek is driedig. Ten eerste is het een synthese van verschillende andere (inter)nationale codeboeken (Devroe & Saeys, 2002; Entman & Rojecki, 2000; Spears, Seydegart & Gallagher, 2001; Staes, 1994), waardoor we een uitgebreid codeerinstrument ter beschikking hebben. Ten tweede zijn de variabelen in het codeboek gedetailleerd geoperationaliseerd, wat het codeboek geschikt maakt om te hanteren voor vervolgonderzoek en om dus evoluties in de tijd te meten (herhaalbaarheid). Tenslotte kan het na vertaling en de aanpassingen voor een andere nationale context ook gebruikt worden voor internationaal onderzoek, in ieder geval binnen de EU.

Begin 2006 werd het 'codeboek kranten' reeds aangepast en gehanteerd door de v.z.w. Kerkwerk Multicultureel Samenleven om hun eigen publicaties (vooral tijdschriften en magazines) te analyseren (zie het onderzoeksrapport van Staes, 2006).

Eind 2006 werd het codeboek opnieuw gebruikt voor een herhaling van het onderzoek uit 1993. Dit laatste onderzoek gebeurde in opdracht van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding en werd uitgevoerd door de Universiteit Gent en de ULB. Zowel het codeboek kranten als het codeboek televisie werden, weliswaar na aanpassingen op vraag van het Centrum, gebruikt voor de analyse van het nieuws (kranten en televisie) in Wallonië en Vlaanderen¹⁶. De doelstellingen van het Centrum waren om op basis van de onderzoeksresultaten na te gaan hoe etnische minderheden werden voorgesteld in het Vlaamse en Waalse nieuws, en om op basis daarvan de aanbevelingen voor journalisten –opgesteld in 1994 op basis van het onderzoek uit 1993 (Staes, 1994)- voor het berichten over etnische minderheden al dan niet te actualiseren.

Het codeboek is zo opgebouwd dat per deel van het codeboek uitspraken kunnen gedaan worden over een andere analyse-eenheid. Bij deel 1 van het codeboek televisienieuws is de analyse-eenheid het journaal en kunnen we uitspraken doen op het niveau van de nieuwsuitzending, bij deel 2 is de analyse-eenheid het nieuws item en kunnen er uitspraken gedaan worden op twee niveaus nl. de nieuwsuitzending en het nieuwsitem. Bij deel 3 is de analyse-eenheid 'de personen waarover in het nieuwsitem gesproken worden' en kunnen uitspraken gedaan worden op drie niveaus: de perso(o)n(en) waar in het nieuwsitem over gesproken wordt (enkel allochtonen werden hier gecodeerd), het nieuwsitem en opnieuw de nieuwsuitzending. Bij deel 4 tenslotte is de analyse-eenheid 'personen die in het nieuwsitem geïnterviewd worden' en kunnen opnieuw uitspraken gedaan worden op drie niveaus: de perso(o)n(en) die in het nieuwsitem geïnterviewd worden (zowel allochtonen als autochtonen werden in dit deel gecodeerd), het nieuwsitem en het journaal. Ook voor de krant wordt op dezelfde

¹⁶ De steekproef bestond uit een kunstmatig samengestelde week van 4 september 2006 tot en met 5 november 2006. Daarnaast werd ook nog een volledige week de berichtgeving vlak voor en na de gemeenteraadsverkiezingen van 8 oktober 2006 geanalyseerd (5 oktober-11 oktober 2006)

manier gewerkt, maar hier hebben we wel maar drie analyse-eenheden of niveaus in het codeboek. Dit verschil heeft te maken met de andere kenmerken van het medium krant, in vergelijking met televisiejournals.

Bij deel 1 is de analyse-eenheid het artikel en kunnen we uitspraken doen op het niveau van het artikel en de krant. Bij deel 2 is de analyse-eenheid 'de personen waarover gesproken wordt' en kunnen we uitspraken doen op één niveau meer dan bij deel 1 nl. dat van de de perso(o)n(en) waarover gesproken wordt, en bij deel 3 tenslotte is de analyse-eenheid 'de personen die geïnterviewd worden' en kunnen we opnieuw uitspraken doen op drie niveaus, nl. de krant, het artikel en de perso(o)n(en) die in het artikel geïnterviewd worden.

De twee codeboeken (kranten en televisienieuws) komen grotendeels overeen. Uiteraard zijn er wel verschillen in een aantal variabelen gezien de aard van het medium dat vereist. Zo werd bijvoorbeeld voor het televisienieuws het belang van een nieuwsitem bepaald door te kijken of het item al dan niet een hoofditem was en door de duurtijd te meten. Voor een artikel werd het belang gemeten op basis van het feit of het artikel al dan niet op de voorpagina werd gepubliceerd en op basis van de grootte van het artikel. In een televisienieuwsitem werd ook de spreektijd van geïnterviewden gemeten, wat uiteraard onmogelijk is bij een krantenbericht.

Voor het coderen zelf werd gewerkt met codeerroosters waarop de codeurs de toegekende codes moesten invullen. Nadien werden de codes ingevoerd in SPSS databestanden.

We geven in bijlage een overzicht van de variabelen met operationalisering en codeerinstructies, en waar nodig (bij heel wat variabelen is dat evident) verantwoorden we waarom voor deze variabele werd geopteerd. De verantwoording staat telkens in een kader, zodat er visueel een duidelijk onderscheid is tussen de variabelen met operationalisering en de verantwoording.

4. Selecteren en coderen: het trainen van de waarnemers en de organisatie van het waarnemingsproces

Voor het selecteren van het materiaal en het coderen van zowel de kranten als het televisienieuws werd een beroep gedaan op studenten uit de eerste licentie Communicatiewetenschappen¹⁷. Een eerste stap van het waarnemingsproces, na het opstellen van het codeerinstrument, was het selecteren van het te coderen materiaal. De kranten werden in gezamenlijke bijeenkomsten door de codeurs en mijzelf volledig doorgenomen. Daarvoor werden de selectiecriteria gehanteerd zoals hierboven besproken (zie 2.1). Het selectieproces voor de nieuwsuitzendingen verliep op dezelfde manier. Bij twijfel over wel of niet selecteren, besliste ik zelf.

Wat het coderen betreft werden verschillende gezamenlijke trainingen georganiseerd zodat de codeurs zich het waarnemingsinstrument konden eigen maken. Eigenlijk dient een codeboek zo geoperationaliseerd te zijn dat er weinig ruimte overblijft voor subjectieve interpretatie.

¹⁷ Met dank aan Elke Cornil, Marijke Dhondt, Laurence Femont, Paul Piefort, Pieter Ugille Tine Van Nevel, Mike Vandekerckhove, Sofie Voorhoof, Stephanie Meesdom, Sarah Vermeiren, Tom Dejonghe, Leen Van Butsele, Marinka Eekman, Yves Jacques, Griet Verhaert, Kevin Wouters, Tine De Bevere, Wendy Thijs, Veerle Boodts, Sanne Van Hoef, Els Andries, Pieter-Jan Breynne, Laurie Caveye, Thomas De Meyer, Tom De Poorter, Evie Ghysdael, Dieter Grammens, Tim Hoebeke, Evi Linthout, Lieselot Remmerie, Lien Standaert, Mats Vanmolkots, Bart Verhulst

Maar een codeboek blijft een tekst en teksten zijn altijd meerduidelig. Daarom ook dat de codeurs moeten getraind worden om het codeboek op de juiste wijze te gebruiken en een gemeenschappelijk referentiekader te ontwikkelen (Hüttner et al., 1995: 144). Het uiteindelijke doel van deze trainingen is dat de codeurs het codeboek op dezelfde manier interpreteren als de onderzoeker. Na de trainingen en vóór het effectieve coderen werd de intercodeurbetrouwbaarheid gemeten (zie verder bij punt 5).

Voor de kranten werd gewerkt met zeven codeurs. Ieder artikel werd door twee codeurs afzonderlijk en onafhankelijk van elkaar geëvalueerd. Het krantenmateriaal werd verdeeld over acht codeurkoppels¹⁸, die telkens verantwoordelijk waren voor het coderen van een deel van de artikelen. Er werd echter niet overlegd binnen de koppels zelf. Bij de cases waar geen overeenstemming was tussen de twee codeurs, werd achteraf door mijzelf beslist welke code moest toegekend worden.

Voor het coderen van het televisienieuws hebben we het codeerproces op een andere manier aangepakt. Er werd eveneens beslist om te werken met codeurskoppels (26 codeurs) die moesten overeen stemmen over de toe te kennen code.

Hüttner et al. (1995: 146) bedoelen met de organisatie van het waarnemingsproces het beschikbaar maken van de documenten voor analyse, het opleggen van een tijdschema of codeertijden, het ontwikkelen van codeerformulieren en het plannen van betrouwbaarheidscontroles. Ook in onze studie werd het proces van coderen strikt georganiseerd. Er was een codeerrooster voorzien, en na het coderen werd in gezamenlijke sessies alles ingevoerd in een database in SPSS.

5. Intercodeurbetrouwbaarheid

Om de intercodeurbetrouwbaarheid te berekenen hanteerden we Cohen's Kappa en Percent Agreement (simpelweg het percentage overeenstemming tussen de codeurs). Samen met Scott's pi is Cohen's Kappa de maat die het vaakst gebruikt wordt (Popping, 1983 geciteerd in Hüttner et al., 1995: 149). Kappa is een maat van overeenstemming waarbij ook rekening gehouden wordt met de kans dat de overeenstemming op basis van toeval kan zijn ontstaan. Het percentage overeenstemming tussen de verschillende codeurs wordt dus gecorrigeerd met de kans dat die overeenstemming toevallig is ontstaan (Hüttner et al., 1995: 149). Percent Agreement meet de overeenstemming tussen de verschillende codeurs zonder rekening te houden met overeenstemming ontstaan op basis van toeval (Hüttner et al., 1995: 148; Macnamara, 2003: 12).

Zowel Cohen's Kappa als Percent Agreement werden berekend met behulp van het op Windows draaiende computerprogramma PRAM (Program for Reliability Assessment with Multiple Coders) en éénmaal werd Percent Agreement berekend met behulp van SPSS. PRAM werd recent ontwikkeld door Skymeg Software uit de Verenigde Staten in samenwerking met academici van de Cleveland State University. Basis voor de ontwikkeling van het programma was de bijbel van de inhoudsanalyse, nl. Neuendorf's The Content Analysis Guidebook, waarin het ook wordt vermeld en besproken (Neuendorf, 2002: 241). Hoewel het programma nog wel fouten bevat, werden de coëfficiënten die kunnen berekend worden, getest en geverifieerd door studenten van Neuendorf zelf (Macnamara, 2003: 12). Op verschillende websites over inhoudsanalyse en betrouwbaarheidsmaten wordt dit

¹⁸ Acht codeurkoppels omdat er niet gewerkt werd met vaste koppels. De codeurkoppels wisselden telkens. Bijvoorbeeld: codeur A en B moesten artikels 1 t.e.m. 50 coderen, en codeur A en codeur C moesten dan artikels 150 tot 200 coderen.

programma als betrouwbaar geëvalueerd (zie onder andere: <http://www.temple.edu/mmc/reliability>). De data dienen ingevoerd te worden in een excel database en ook de output wordt gegenereerd in een excel tabel. De betrouwbaarheidsmaat wordt berekend per wisselend codeurskoppel en per variabele. Daarnaast krijgt de gebruiker ook nog eens een gemiddeld cijfer voor alle variabelen en alle codeurs samen.

5.1. Betrouwbaarheid bij het codeboek televisienieuws

We berekenden niet voor iedere variabele de intercodeurbetrouwbaarheid aangezien dit niet altijd nodig was. Zo bestond het eerste deel van het codeboek televisienieuws uit variabelen waarin duurtijd gemeten werd en het aantal items geteld werd. Op zich kunnen daar weinig fouten in gemaakt worden. Het is pas vanaf het tweede deel van het codeboek, wanneer er sprake is van variabelen opgedeeld in verschillende categorieën, dat het noodzakelijk wordt om de overeenstemming tussen de codeurs te berekenen. Aangezien de variabelen van het derde deel (personen waarover werd gesproken in het nieuwsitem) en vierde deel (personen die werden geïnterviewd) van het codeboek grotendeels overeen komen, hebben we de betrouwbaarheidscoëfficiënten voor beide delen samen berekend.

In onderstaande tabel geven we een overzicht van de berekende Kappa coëfficiënten per variabele waarvoor dat nodig was. Een Kappa waarde lager dan 0,45 betekent dat de overeenstemming zwak is, een waarde tussen 0,45 en 0,75 duidt op een matige tot goede overeenstemming, en meer dan 0,75 is uitstekend (Fleiss, 1981: 218).

Gemiddeld was Kappa voor het tweede deel van het codeboek televisie 0,84 en de Percent Agreement 0,90. Voor het derde en vierde deel samen berekenden we een gemiddelde Kappa van 0,90 en een Percent Agreement 0,93. De intercodeurbetrouwbaarheid was dus uitstekend.

Variabelen deel 2 van het codeboek		
Variabele	Percent Agreement	Cohen's Kappa
Origine journalist	0,88	0,78
Onderwerp/thema	0,92	0,87
Allochtonenthema	0,74	0,68
Verschillen religie	0,95	0,92
Verschillen sociaal gedrag	0,95	0,92
Verschillen woon-en leefgewoontes	1	1
Verschillen kledij	1	1
Verschillen rolpatronen	1	1
Achtergrondinformatie	0,75	0,55
Minderheden in beeld	1	1
Welke minderheden	0,81	0,71
Minderheden als groep/individu	0,90	0,81
Variabelen deel 3 en 4 van het codeboek		
Variabele	Percent Agreement	Cohen's Kappa
Id. cultuurgebonden kenmerken	0,88	0,86
Id. obv lichamelijke kenmerken	1	1
Id. obv naam	0,94	0,92
Id. obv specifieke benoeming/woorden	0,97	0,96
Id. obv vermelden nationaliteit	1	1
Id. obv vermelden religie	0,90	0,88

Id. obv voorkennis codeur	1	1
Geslacht	0,86	0,79
Beroep	0,78	0,68
Subject als slachtoffer	0,99	0,98
Slachtoffer waarvan?	0,98	0,97
Subject als dader	1	1
Dader waarvan?	0,94	0,93
Origine van het subject?	0,86	0,84
Vermelding Belgische nationaliteit?	0,92	0,90
Krijgt het subject het woord? (enkel deel 3)	1	1

Voor bijna alle variabelen is de betrouwbaarheid ‘uitstekend’. Variabelen met een goede betrouwbaarheid zijn: ‘alloctonenthema’ (Kappa=0,68), ‘welke minderheden in beeld’ (Kappa=0,71) en ‘beroep’ (Kappa=0,68). Tenslotte is er nog één variabele met een matige betrouwbaarheid, nl. de variabele die meet of er al dan niet achtergrondinformatie wordt gegeven (Kappa=0,55).

5.2. Betrouwbaarheid bij het codeboek kranten

Bij de kranten werd bij het coderen van het eerste deel van het codeboek al het materiaal (310 artikelen) dubbel en onafhankelijk gecodeerd. Het materiaal werd opgedeeld en er werd gewerkt met koppels die onafhankelijk van elkaar codeerden. Dit resulteerde in acht codeurkoppels voor de 310 artikelen.

Aangezien we voor het eerste deel van het codeboek alle data van de twee codeurs beschikbaar hadden in een SPSS databestand, was het mogelijk om met behulp van SPSS Percent Agreement te berekenen. Dit betekent dat we voor het eerste deel van het codeboek voor alle variabelen van de 310 artikelen de overeenstemming tussen de twee codeurs kennen.

Voor het tweede en derde deel van het codeboek werd anders te werk gegaan. Hoewel het materiaal eveneens dubbel gecodeerd werd, werd hier -wegens praktische overwegingen- enkel de definitieve toegekende code in SPSS ingevoerd. We kozen ervoor om voor deze variabelen Cohen’s Kappa te berekenen op een deel van het materiaal. Per codeurkoppels werden twintig artikels geselecteerd waarop Cohen’s Kappa werd berekend. Daarna werden de verschillende waarden voor Cohen’s Kappa die we per koppel berekenden, samengevoegd tot één waarde per variabele. Ook hier werd Cohen’s Kappa opnieuw berekend met behulp van het computerprogramma PRAM. We vermelden enkel de variabelen waarvoor er geen honderd procent overeenstemming was.

Variabelen deel 1 van het codeboek	
Variabele	Percent Agreement
Origine journalist	0,95
Soort artikel	0,91
Personen in beeld?	0,93
Welke personen?	0,88
Onderwerp/thema	0,67
Allochtonenthema	0,66
Verschillen religie	0,95
Verschillen sociaal gedrag	0,96
Verschillen woon-en leefgewoontes	0,97
Verschillen kledij	0,99
Verschillen rolpatronen	0,97
Achtergrondinformatie	0,67
Minderheden als groep/individu	0,73
Over hoeveel allochtonen werd gesproken?	0,73
Variabelen deel 2 en 3 van het codeboek	
Variabele	Cohen's Kappa
Id obv lichamelijke kenmerken	0,88
Id. obv naam	0,81
Id. obv vermelden nationaliteit	0,83
Id. obv vermelden religie	0,88
Id. obv voorkennis codeur	0,78
Geslacht	0,82
Beroep	0,53
Subject als slachtoffer	0,83
Slachtoffer waarvan?	0,84
Dader waarvan?	0,87
Origine van het subject?	0,83
Vermelding Belgische nationaliteit?	0,88
Krijgt het subject het woord?	0,88

Voor het eerste deel van het codeboek vonden we een gemiddelde Percent Agreement van 0,85. Voor het tweede en derde deel van het codeboek vonden we een gemiddelde Cohen's Kappa van 0,82.

De variabele waarin het beroep moest gecodeerd worden blijkt het minst betrouwbaar ($\kappa=0,53$). De andere variabelen daarentegen scoorden uitstekend, met uitzondering van de variabele 'achtergrondinformatie' waar de codeurs in 67% van de artikelen overeenstemden.

6. De onderzoeksvragen en de 9 hypotheses van de inhoudsanalyse

Met de kwantitatieve inhoudsanalyse hadden we de bedoeling op basis van een nieuw ontwikkeld codeboek na te gaan hoe etnische minderheden aan bod komen in het hedendaagse Vlaamse kranten- en televisienieuws.

De centrale onderzoeksvragen zijn:

Hoe worden etnische minderheden gerepresenteerd in het Vlaamse nieuws?

- Welk beeld van etnische minderheden brengt het Vlaamse nieuws?
- Zijn er discrepanties tussen de verschillende nieuwsmedia?

Op basis van de bevindingen uit de ‘stand van zaken’ (hoofdstuk 2) formuleren we een aantal hypotheses waarover we op basis van ons onderzoek uitspraken kunnen doen:

H1: Allochtone journalisten veroorzaken geen verandering in de nieuwsinhoud.

H2: Etnische minderheden komen vooral in het nieuws aan bod in verband met misdaad.

H3: Etnische minderheden komen vaak in het nieuws in verband met typische allochtonenthema's zoals migratie, integratie, de multiculturele samenleving.

H4: Racisme en discriminatie zijn belangrijke thema's in het nieuws

H5: Er wordt te weinig achtergrondinformatie gegeven bij nieuws over etnische minderheden.

H6: Er is een Wij/Zij tegenstelling in het nieuws: er wordt bericht vanuit een dominant blank perspectief waarbij etnische minderheden als fundamenteel ‘anders’ worden voorgesteld.

H7: Etnische minderheden worden voorgesteld als één homogene groep.

H8: Etnische minderheden komen vooral in de rol van ‘gewone mensen’ in het nieuws en zelden als expert of deskundige.

H9: Allochtonen krijgen veel minder het woord dan autochtonen, zelfs in nieuws over typische allochtonenthema's.

7. Rapportering van de resultaten

Om uitspraken te doen over eventuele verschillen tussen kranten en tussen de twee televisiejournals maakten we bij variabelen van metrisch niveau gebruik van een T-test, bij variabelen van ordinaal niveau van de Mann Whitney test (bij het vergelijken van twee onafhankelijke groepen, in ons geval de televisiejournals) en de Kruskal-Wallis test (bij het vergelijken van meer dan twee onafhankelijke groepen, in ons geval de kranten) en bij variabelen van nominaal niveau (het overgrote deel van de variabelen uit de dataset) van kruistabellen met een chi kwadraat toets. Uit een significantietoets leidden we vervolgens af of de resultaten statistisch significant waren. Met andere woorden of we de nulhypothese dat de groepen gelijk waren mochten verwerpen.

7.1. Het aantal nieuwsberichten waarin etnische minderheden vermeld werden

We telden alle nieuwsitems waarin etnische minderheden vermeld werden. Het gaat hier dus ook om nieuwsberichten waarin een persoon van een etnische minderheidsgroep zijdelings vermeld werd. Voor de steekproef van twee weken kranten vonden we 310 krantenartikels, en in de steekproef van zeven weken televisiejournals vonden we 107 items die aan onze selectiecriteria beantwoordden. Van de 98 geselecteerde televisiejournals waren er uiteindelijk 29 journals (bijna een derde), waarvan 18 VTM en 11 VRT journals, waarin geen items over etnische minderheden werden uitgezonden. Of anders gezegd: er waren meer VRT journals (38) met nieuwsberichten over etnische minderheden dan VTM journals (31). Als we echter enkel kijken naar het aantal nieuwsitems die beide journals brachten, zien we geen enkel statistisch significant verschil. We kunnen hieruit afleiden dat op de VRT de items meer gespreid waren over de verschillende nieuwsuitzendingen.

Uit onze cijfers kunnen we afleiden dat er gemiddeld, zowel op VTM als op VRT, één binnenlands nieuwsitem per dag was waarin etnische minderheden vermeld werden. Het gemiddeld aantal nieuwsberichten per dag was 2,1 items voor de twee zenders samen, en 1,1 voor beide zenders afzonderlijk. In tabel 1 en figuur 1 geven we een overzicht van het televisienieuws.

Tabel 1: Aantal televisienieuwsitems waarin etnische minderheden voorkomen per zender

	Absoluut aantal	Procent	Gemiddeld/dag
VRT	54	50,5	1,1
VTM	53	49,5	1,1
Totaal	107	100,0	2,1

Voor de zeven kranten samen verschenen er gemiddeld over die twee weken ongeveer 26 artikelen per dag. Per krant is dat een gemiddelde van ongeveer 3,6 artikelen per dag. Laten we de FET buiten beschouwing aangezien deze krant slechts 3 artikels publiceerde over de volledige steekproefperiode, dan komen we aan een cijfer van 4,3 artikelen per krant per dag.

Tabel 2: Aantal artikels waarin etnische minderheden vermeld worden per krant

	Absoluut aantal	Procent	Gemiddeld/dag
Het Nieuwsblad/Het Volk (P)	67	21.6	5,6
De Gazet van Antwerpen (P)	56	18.1	4,7
Het Belang van Limburg (P)	50	16.1	4,2
Het Laatste Nieuws (P)	47	15.2	3,9
De Morgen (K)	46	14.8	3,8
De Standaard (K)	41	13.2	3,4
De FET (K)	3	1.0	0,3 (*)
Totaal	310	100.0	25,8

P= Populaire kranten, K= Kwaliteitskranten

(*) De FET verscheen niet op maandag

Uit tabel 2 kunnen we aflezen dat de top vier wordt ingenomen door vier populaire kranten, maar de verschillen tussen de kranten onderling zijn gering.

Uit een kruistabel (datum en krant) bleek dat de χ^2 toets statistisch significant was ($p \leq 0,05$) voor het aantal artikels dat per krant per dag verscheen. Daarop volgend voerden we een Paired-Samples T Test uit om het gemiddeld aantal artikels per dag tussen telkens twee kranten te vergelijken. Dit om na te gaan of de verschillen die we vonden tussen de kranten, ook al waren ze gering, ook statistisch significant waren. Aangezien er meer populaire kranten dan kwaliteitsdagbladen in de steekproef opgenomen waren, hebben we de vergelijking gemaakt tussen de qua verkoop twee belangrijkste populaire kranten, nl. Het Nieuwsblad en Het Laatste Nieuws en eveneens de twee belangrijkste kwaliteitskranten De Morgen en De Standaard. De voornoemde populaire kranten publiceerden gemiddeld 2 artikels over etnische minderheden per dag méér dan de kwaliteitskranten (9,5 tov 7,3). Dit verschil bleek echter op basis van de T-toets niet statistisch significant te zijn. Ook de verschillende kranten onderling werden paarsgewijs vergeleken en ook daar bleek op basis van diezelfde T-test geen statistisch significant verschil te zijn voor het aantal artikels. Het verschil tussen elke krant en de Financieel-Economische Tijd (FET) was echter wel statistisch significant. Aangezien in de steekproefperiode slechts drie artikels verschenen zijn in deze krant is dat uiteraard weinig verrassend. De reden voor dit geringe aantal artikels kan verklaard worden door het feit dat deze krant vooral financieel-economisch nieuws brengt. Ze verscheen ook niet op maandag omdat er tijdens het weekend geen belangrijke beursactiviteiten zijn (De Bens, 1997).

Er zijn geen statistisch significante verschillen tussen de populaire en de kwaliteitskranten (met uitzondering van de FET) of tussen de kranten onderling voor wat betreft het aantal artikels waarin etnische minderheden voorkomen, en evenmin tussen de journaals van de openbare omroep en de commerciële omroep.

Hoewel een nieuwsgebruiker selectief is in haar/zijn nieuwsselectie, kunnen we concluderen dat zij/hij regelmatig zal geconfronteerd worden met een bericht waarin etnische minderheden voorkomen. Uit deze cijfers is kunnen we echter niet afleiden of er sprake is van een onderrepresentatie van etnische minderheden in het nieuws, aangezien we geen globale cijfers hebben om mee te vergelijken.

7.2. Het belang van nieuws over etnische minderheden

7.2.1. De Kranten

Om te bepalen hoe belangrijk een artikel is in de krant hebben we ons op volgende kenmerken gebaseerd: voorkomen op de voorpagina of niet, grootte van het artikel en of er al dan niet een foto aanwezig was bij het artikel.

7.2.1.1. Het voorpaginanieuws

19 (6,1%) van de 310 geselecteerde artikelen bleken op de voorpagina van de krant te staan. Bijna de helft (8 artikels) van dit voorpaginanieuws over etnische minderheden had te maken met misdaad en justitie. Van deze voorpagina artikelen kwamen er 5 uit de Gazet van Antwerpen, 4 uit De Morgen, 4 uit Het Laatste Nieuws, 3 uit Het Nieuwsblad/Het Volk en 3 uit het Belang van Limburg.

Tabel 3: Onderwerp van de voorpagina artikelen

Onderwerp voorpagina artikelen	Absoluut aantal	Procent
human interest	2	10,5
politiek, overheid en beleid	3	15,8
misdaad en justitie	8	42,1
ongevallen en rampen	1	5,3
wetenschap, uitvindingen en techniek	1	5,3
andere: bij geen van bovenstaande categorie onder te brengen	4	21,1
Totaal	19	100,0

7.2.1.2. Hoe groot zijn de artikels?

Gezien het formaat van iedere krant verschillend is, hebben we om de grootte van het artikel te bepalen de verhouding van het artikel tot een krantenpagina bepaald (foto inclusief). Meer dan de helft van de artikelen (55,2%) was kleiner of gelijk aan 1/8ste van een volledige krantenpagina en werden bijgevolg niet voorgesteld als belangrijke artikels in de opmaak van de krant. Ongeveer een vierde (23,1%) was groter of gelijk aan 1/4de van een pagina en kan dan weer wel beschouwd worden als belangrijk.

Tabel 4: Grootte van het artikel

	Absoluut aantal	Procent
1 volledige pagina of meer	5	1,6
tussen 3/4 en 1 volledige pagina	11	3,5
tussen 1/2 en 3/4 van een pagina	14	4,5
tussen 1/4 en 1/2 van een pagina	42	13,5
tussen 1/8 en 1/4 van een pagina	67	21,6
kleiner dan 1/8 van een pagina	171	55,2
Totaal	310	100,0

Op basis van de Kruskal Wallis Test die de mediaan van de verschillende groepen vergelijkt, onderzochten we of er verschillen waren tussen de kranten.

Tabel 5: Grootte van het artikel: vergelijking van de mediaan volgens krant

Titel van de krant	N	Mean Rank
De Morgen	46	103,24
De Standaard	41	154,94
Het Nieuwsblad/Het Volk	67	152,84
Het Laatste Nieuws	47	165,07
Het Belang van Limburg	50	164,65
De Gazet van Antwerpen	56	182,10
FET	3	225,00
Totaal	310	

$X^2 = 28,67$, $p = 0,00$

Uit tabel 5 kunnen we afleiden dat de artikels waarin etnische minderheden voorkwamen meer aandacht kregen in de populaire kranten dan in de kwaliteitskranten. Immers hoe hoger de *mean rank*, hoe groter de artikels. De drie artikels in de FET waren duidelijk de grootste, en dit ondanks het feit dat er geen foto bij werd gepubliceerd (zie verder tabel 6). Wanneer we deze krant buiten beschouwing laten, constateren we dat de top drie wordt ingenomen door De Gazet van Antwerpen, Het Laatste Nieuws en Het Belang van Limburg.

7.2.1.3. Aanwezigheid van foto's

Bij iets minder dan de helft van de artikels (45,2%) waren een of meerdere foto's aanwezig. In totaal waren 204 foto's aanwezig. Op basis van deze variabele kunnen we concluderen dat toch bijna de helft van de artikels over etnische minderheden redelijk belangrijk was voor de kranten.

We vonden statistisch significante verschillen tussen de kranten voor het publiceren van foto's (zie tabel 6). Vooral De Standaard publiceerde weinig foto's bij de artikels (73,2% zonder foto), gevolgd door Het Belang van Limburg (66% zonder foto) en De Gazet van Antwerpen (57,1% zonder foto). De Morgen publiceert niet veel minder en soms zelfs meer foto's dan de populaire kranten bij de geselecteerde artikelen. Op basis hiervan kunnen we stellen dat vooral Het Nieuwsblad/Het Volk, Het Laatste Nieuws en De Morgen redelijk wat belang hechten aan nieuws over etnische minderheden. Toch moet dit genuanceerd worden aangezien we hiervoor zagen dat de artikels in De Morgen duidelijk kleiner waren dan deze in

de andere kranten en dit ondanks het feit dat De Morgen wel beduidend meer foto's bij de artikels publiceerde dan gemiddeld.

Tabel 6: Publicatie van één of meerdere foto's volgens krant

	Krant						
	De Morgen	De Standaard	Het Nieuwsblad/Het Volk	Het Laatste Nieuws	Het Belang van Limburg	De Gazet van Antwerpen	Totaal
geen foto	22 47,8%	30 73,2%	28 41,8%	22 46,8%	33 66,0%	32 57,1%	167 54,4%
foto's aanwezig	24 52,2%	11 26,8%	39 58,2%	25 53,2%	17 34,0%	24 42,9%	140 45,6%
Totaal	46	41	67	47	50	56	307*

$\chi^2 = 14,89$, $p = 0,01$

* De drie artikels uit de FET waren zonder foto. Ze zijn niet opgenomen in de kruistabel zodat we de significantie konden berekenen.

7.2.1.4. Conclusie

Algemene conclusie voor alle kranten is dat nieuws waarin etnische minderheden voorkomen zeker niet onbelangrijk was: 19 artikelen verschenen op de cover van een krant. Het ging hierbij hoofdzakelijk om misdaad-en justitienieuws was. De omvang van de artikels was misschien niet uitzonderlijk groot, maar bij bijna de helft van de artikels werden foto's gepubliceerd. Er zijn verschillen tussen de kranten onderling, nl. voor elk van de drie kenmerken die wijzen op het belang van een nieuwsbericht (voorpaginanieuws, grootte van het artikel, publicatie van foto's) scoorde Het Laatste Nieuws tamelijk hoog. Die krant is telkens terug te vinden in de top drie. Ook de Gazet van Antwerpen (voorpagina en grootte) en De Morgen (voorpagina en publicatie van een foto) worden twee keer vermeld in de top drie. Anders gezegd nieuwsberichten waarin etnische minderheden vermeld werden, hadden een prominentere plaats in Het Laatste Nieuws, De Gazet van Antwerpen en De Morgen dan in de andere kranten.

Duidelijk is dat De Standaard het minst belang hecht aan dergelijke artikels: geen enkel artikel verscheen op de voorpagina, de artikels waren niet bijzonder groot en er werd niet vaak een foto bij gepubliceerd (26,8%). Over het algemeen publiceert De Standaard echter minder foto's dan de andere kranten (zie daarvoor Hauttekeete, 2005: 271). Bij het interpreteren van de resultaten moet hier dan ook rekening mee worden gehouden.

7.2.2. Televisienieuws

Het belang van een item in het televisiejournaal bepaalden we aan de hand van de duurtijd van een item en door na te gaan of het nieuwsbericht al dan niet een hoofdpunt was in het journaal. Een totale nieuwsuitzending (inclusief sportnieuws) duurde gemiddeld 38,6 minuten (2315,38 sec.) en ongeveer de helft van de tijd daarvan werd besteed aan binnenlands nieuws, de rest van de tijd ging naar buitenland en sport. Gemiddeld was de duur van het binnenlandse nieuws per uitzending 19 minuten (1150,65 sec) en gemiddelde kwamen 10,29 items aan bod

in die duurtijd. De gemiddelde duurtijd van een item binnenlands nieuws was 114,4 seconden of 1 minuut en 54sec. Een item waarin etnische minderheden voorkwamen was langer, nl. 130,11 seconden of 2 minuten en tien seconden. Uit een Paired Samples T test bleek echter dat dit verschil niet significant was ($p=0,19$). Er is dus *geen significant verschil tussen de duurtijd van een binnenlands nieuwsitem en een item waarin etnische minderheden voorkwamen*.

Met behulp van een T-test onderzochten we of er verschillen waren tussen VTM en VRT voor wat betreft de duurtijd van een nieuwsbericht waarin etnische minderheden voorkwamen. Een item duurde op het VTM nieuws (2min. 4sec.) gemiddeld 14 seconden langer dan op VRT (2min. 18sec.), maar dit verschil was eveneens niet statistisch significant.

Gemiddeld waren er 4,6 hoofdpunten in een nieuwsuitzending: 4,9 op VRT en 4,3 op VTM. Van de 107 items waarin etnische minderheden voorkomen, was een derde een hoofdpunt in het nieuws. Er was geen statistisch significant verschil tussen het VRT- en VTM-journaal voor wat betreft het aantal hoofdpunten.

Tabel 7: Items met etnische minderheden als hoofdpunt in het nieuws volgens zender

		VRT	VTM	Totaal
hoofdpunt	ja	20	16	36
		37,0%	30,2%	33,6%
	neen	34	37	71
		63,0%	69,8%	66,4%
Totaal		54	53	107
		100,0%	100,0%	100,0%

$\kappa^2=0,56$, $p=0,45$

Conclusie is dat er qua duurtijd niet meer aandacht besteed werd in de televisiejournals aan items met etnische minderheden dan aan andere items. Wel was een derde van deze items hoofdnieuws. Een aanzienlijk deel van het nieuws over etnische minderheden werd in de televisiejournals dus wel beschouwd als belangrijk nieuws.

Uiteraard gaat het bij nieuws in kranten en op televisie over verschillende mediaformats met andere kenmerken waardoor het niet altijd evident is de twee te vergelijken. Ongeveer een derde van de items in het televisienieuws werd gepresenteerd als een hoofdpunt en bijgevolg als belangrijk nieuws. In de kranten hadden meer dan de helft van de artikels dan wel een klein formaat, maar bij bijna de helft werd wel een foto gepubliceerd. Kortom, voor de kranten en dat geldt nog meer voor het televisienieuws, is nieuws waarin etnische minderheden voorkomen zeker niet onbelangrijk.

7.3. Journalisten van allochtone origine

In het onderzoek werd nagegaan of de nieuwsberichten door allochtone journalisten werden geproduceerd. Het was de bedoeling om na te gaan of allochtone journalisten eventueel gespecialiseerd waren in bepaalde thema's in verband met etnische minderheden, en daar op een andere manier over berichten dan autochtone journalisten. Zoals we zagen in hoofdstuk 1 worden allochtone journalisten die de kans krijgen tot *zelfrepresentatie* geconfronteerd met *the burden of representation*: kiezen ze ervoor om de groep waartoe ze behoren of waaraan ze toegekend worden op een correcte manier te representeren of proberen ze vooral tegemoet te komen aan de verwachtingen van het mediabedrijf waarvoor ze werken? In ons onderzoek zijn we vooral gaan kijken of berichten over etnische minderheden ook geproduceerd werden door allochtone journalisten en of deze berichten op een of andere manier verschilden van de berichten van autochtone journalisten.

Voor we dieper ingaan op de resultaten, willen we eerst nog een aantal cijfers meegeven over het aantal allochtone journalisten die voor de Vlaamse media werken.

Het is geen sinecure om het aantal journalisten van allochtone origine in Vlaanderen te tellen, want etnische origine wordt voorlopig in geen enkele media-organisatie geregistreerd. Op basis van twee databases uit 2002 met de gegevens van de leden van de VVJ (Vlaamse Vereniging voor Journalisten) en de niet-leden maakten we zelf een telling. Het ging hier wel om ruwe databestanden waar zowel actief gepensioneerden als journalisten die in Vlaanderen werkten voor buitenlandse media in opgenomen waren. In totaal ging het om een databestand van 2374 journalisten (leden en niet-leden van de VVJ). Daarvan werkten 2337 journalisten voor Vlaamse media. Voor het identificeren van allochtone journalisten gebruikten we dezelfde selectiecriteria en definitie (zie supra 2.2., pg. 84) als deze voor de inhoudsanalyse. Een andere voorwaarde om geselecteerd te worden, was dat de journalisten voor een Vlaams medium moesten werken. Sommige Turkse journalisten werkten immers voor het Kurdische Med-Tv. Bij twijfel bij één van de parameters werd deze persoon niet geselecteerd.

De telling gebeurde bijgevolg op basis van de nationaliteit en de familienaam en leerde ons dat slechts 0,9% (20 journalisten) met zekerheid kon gecategoriseerd worden als wat wij begrepen onder 'etnische minderheden' die voor een Vlaams nieuwsmiddeel werkten. Vlaanderen scoort met dit percentage lager dan veel andere Europese landen. In Nederland, Duitsland, Frankrijk en Finland liggen de percentages tussen de 2 en 3%. Enkel het Verenigd Koninkrijk doet beter met 6% (Ouaj, 1999). Vooral de BBC speelt daarin een belangrijke rol: 10% van hun personeelsbestand bestond in 2003 uit etnische minderheden en van de senior managers heeft 4,38% een 'ethnic minority background'. De doelstelling voor 2007 is dat 12,5% van het personeel en 7% van het senior management uit etnische minderheden bestaat (BBC, 2004). De landen zijn onderling echter niet perfect vergelijkbaar aangezien de tellingen met andere methodes gebeurden en op basis van verschillende selectiecriteria.

Gezien er in Vlaanderen dus weinig journalisten van allochtone origine werken, veronderstelden we dat dit ook duidelijk zou blijken uit de resultaten van de inhoudsanalyse. 7,4% van alle nieuwsberichten op het televisienieuws waarin etnische minderheden voorkwamen (8 nieuwsberichten) werden gemaakt door tenminste één allochtone journalist. De bekendste allochtone journalisten bij de VTM en VRT journaals zijn respectievelijk Farouk Ozgünes en Veli Yüksel.

Voor de kranten was dit nog veel minder, slechts 4 van de 310 artikelen werd geschreven door een allochtone journalist. Bij de overgrote meerderheid van de artikelen (66,5%) was het echter niet duidelijk of het om een autochtone of allochtone journalist ging. Door deze lage

aantallen was het bijgevolg niet mogelijk om na te gaan of allochtone journalisten op een andere manier berichten dan autochtone journalisten.

Het aantal allochtone journalisten in Vlaanderen is gering: minder dan 1% van de journalisten heeft allochtone roots. Het is dan ook niet verwonderlijk dat nieuwsberichten waarin etnische minderheden voorkomen doorgaans door Vlaamse journalisten geproduceerd worden. We kunnen uit deze lage cijfers dan ook onmogelijk besluiten of allochtone journalisten gespecialiseerd zijn in andere nieuwsonderwerpen of op een andere manier te werk gaan bij nieuws waarbij etnische minderheden betrokken zijn. De hypothese (H1) waarin gesteld wordt dat allochtone journalisten een andere nieuwsinhoud brengen, kan op basis van ons onderzoek bevestigd noch ontkracht worden.

7.4. De onderwerpen van nieuwsberichten over etnische minderheden: het grote misdaadverhaal

In dit punt willen we onder andere nagaan of we de hypothese (H2) dat etnische minderheden vooral aan bod komen in verband met misdaadnieuws kan bevestigd worden.

7.4.1. Kranten- en televisienieuws: een algemeen overzicht

Tabel 8: Onderwerpen van het nieuws over etnische minderheden

Onderwerp	Kranten		Televisienieuws	
	Aantal artikels	Procent	Aantal items	Procent
Conflict en Defensie	1	0,3	-	-
Entertainment, kunst, cultuur en media	17	5,5	-	-
Human interest	17	5,5	1	0,9
Economie, Financiën en Sociale Zaken	4	1,3	1	0,9
Opvoeding, Onderwijs en Vorming	4	1,3	2	1,9
Politiek, overheid en beleid	94	30,3	31	29,0
Misdaad en justitie	118	38,1	57	53,3
Rampen en ongevallen	19	6,1	5	4,7
Gezondheidszorg en welzijn	3	1,0	2	1,9
Wetenschap, uitvindingen en techniek	5	1,6	2	1,9
Natuur, milieu en mobiliteit	-	-	2	1,9
Religie	3	1,0	4	3,7
Andere	25	8,1	4	3,7
Totaal	310	100,0	107	100,0

Uit deze resultaten kunnen we inderdaad de hypothese bevestigen dat etnische minderheden vooral aan bod komen in misdaadnieuws. De helft van de televisienieuwsitems en meer dan een derde van het krantennieuws waarin etnische minderheden voorkomen gaat over criminaliteit en de gerechtelijke gevolgen daarvan.

‘Misdad en Justitie’ werd als volgt geoperationaliseerd in het codeboek: “Berichtgeving inzake criminaliteit (vbn. drugsdelicten, moord, diefstal, bomalarm...) en de gerechtelijke gevolgen daarvan. Dus ook processen en rechtszaken, zowel strafrechtelijk als civiel (de zgn. gerechtsverslaggeving) vallen onder deze noemer. Controles op uitvoering van de wet, zoals alcoholcontroles vallen hier ook onder. Ook wanneer het nieuwsitem betrekking had op een onveiligheidsgevoel codeerden we dit onder misdaad en justitie, evenals verkeers- en andere kleine overtredingen.”

Daarnaast werd vooral bericht over etnische minderheden i.v.m. onderwerpen die te maken hadden met ‘Politiek, overheid en beleid’. Bijna een derde van zowel het televisie- en krantennieuws werd gecodeerd binnen deze categorie. De operationalisering van deze categorie was: “Wanneer de nadruk ligt op (beslissingen van) overheden of politieke organisaties, het democratische bestel, staatkundig beleid en/of de bijhorende actoren. Nieuwe wetgeving en wetsvoorstellen. Mensenrechten, integratie, opvang van vluchtelingen, gelijke kansen, asielproblematiek, emancipatie vielen hier ook onder.”

Om na te gaan of het hier nu om een onder- of overrepresentatie gaat van deze twee nieuwsonderwerpen in de berichtgeving waarin etnische minderheden vermeld worden, is het noodzakelijk dat we rekening houden met de aandacht die in het nieuws zondermeer gaat naar misdaadberichtgeving en berichtgeving over politiek, overheid en beleid. In hoofdstuk 2 zagen we reeds dat uit verschillende analyses van het Vlaamse nieuws bleek dat de aandacht, naast sport, inderdaad vooral gaat naar politiek en misdaad. In die zin is het dan ook niet verwonderlijk dat dit ook de belangrijkste onderwerpen zijn voor nieuwsberichten waarin etnische minderheden voorkomen.

Zoals vermeld (zie supra pg. 18) analyseerde Coppens (2004) een deel van de nieuwsuitzendingen die ook voor ons eigen onderzoek werd gebruikt, nl. de 19u journaals van TV1 en VTM van 1/8/2003 tot en met 8/1/2004¹⁹ (56 nieuwsuitzendingen). In zijn analyse werden echter, in tegenstelling tot de onze, ook buitenlandse nieuwsberichten opgenomen. Om onze resultaten beter te kunnen vergelijken met die van Coppens, laten we de onderwerpcategorieën sportnieuws (14,7%) en gewapende conflicten (7,5%) buiten beschouwing omdat ten eerste in onze analyse sportberichtgeving niet werd geanalyseerd en ten tweede omdat we ervan uitgaan dat gewapende conflicten zich doorgaans in het buitenland afspelen. Wanneer we geen rekening houden met deze twee onderwerpen, krijgen we volgende cijfers: het populairste onderwerp in de 56 onderzochte nieuwsuitzendingen was inderdaad ‘gerecht en criminaliteit’ (19,3% van de items werd in deze categorie gecodeerd). De belangrijkste onderwerpen die daarop volgden, waren: ‘vrije tijd, ontspanning, faits divers’ (17,4%), ‘politiek’ (14,5%), ‘verkeer’ (7,6%) en tenslotte ‘gezondheidszorg & welzijn’ (7,5%).

Vergelijken we met deze cijfers, dan kunnen we concluderen dat het aandeel van nieuwsberichten over etnische minderheden in misdaad en politiek groter is dan het aandeel dat deze twee onderwerpen in de totaliteit van het nieuws innemen. In die zin is er dus sprake van een *overrepresentatie*. De resultaten van de krantenberichtgeving vergelijken we met de resultaten van Hautekeette (steekproef uit 2001) (2005). Zij werkte echter met een andere methode, nl. het opmeten van de oppervlakte in de krant, waardoor vergelijken moeilijker

¹⁹ Het gaat om week 1 en week 3 uit de steekproef.

wordt; ook al omdat het gaat om andere operationaliseringen van deze nieuws categorieën. Misdaadnieuws (6,4%) en politiek nieuws (7%) scoorden bij haar bijgevolg stukken lager dan in onze steekproef. Toch durven we voorzichtig te besluiten dat er ook in de krantenberichtgeving over etnische minderheden sprake is van een overrepresentatie van deze twee nieuws categorieën. Deze resultaten bevestigen de bevindingen uit (inter)nationaal onderzoek (Campbell, 1995; Entman & Rojecki, 2000; ter Wal, 2004; Hartmann et al., 1974; Troyna, 1981; Van Dijk, 1983, 1991, 1993; Law, 2002; Staes & Lerouge, 1994; d'Haenens, 1996; Devroe & Saeys, 2002; Lardon & Doens, 2004; d'Haenens & Koeman, 2005). In het Vlaamse nieuws komen etnische minderheden, net zoals in andere landen, hoofdzakelijk aan bod in verband met misdaad.

Naast de onderwerpen 'misdaad en justitie' en 'politiek, overheid en beleid' waarbij vaak over etnische minderheden bericht wordt, zijn er geen onderwerpen die bijzonder in het oog springen (zie tabel 8). Het gaat telkens om kleine aantallen. Bij de kranten zijn de populairste onderwerpen dan 'human interest' (5,5%) 'entertainment, kunst, cultuur en media' (5,5%) en 'rampen en ongevallen' (5,2%). Ook bij televisienieuws bleek het onderwerp 'rampen en ongevallen' relatief populair (4,7%), gevolgd door het onderwerp religie (3,7%). Bij de televisiejournals was er echter weinig aandacht voor etnische minderheden in verband met kunst, cultuur, entertainment of human interest. Dit heeft ook te maken met het feit dat er minder nieuwsberichten zijn in het televisienieuws. Veel kranten hebben speciale katernen waarin aandacht besteed wordt aan kunst, cultuur, media en entertainment. Bij het televisienieuws is dat veel beperkter.

7.4.2. Zijn er verschillen tussen de nieuwsmedia?

We gingen na of er verschillen waren tussen populaire en commerciële nieuwsmedia en kwaliteits- en publieke nieuwsmedia voor het berichten over etnische minderheden. Uit een aantal onderzoeksresultaten (van Dijk, 1983, 1991) bleek bijvoorbeeld dat populaire kranten meer en negatiever berichten over etnische minderheden dan kwaliteitskranten.

We vonden geen statistisch significant verschil tussen het VTM en VRT journaal voor de onderwerpen die aan bod kwamen. Aangezien we slechts twee categorieën hadden die groot genoeg waren voor de chi-kwadraat significantietest ('misdaad en justitie' en 'politiek, overheid en beleid'), werden de andere onderwerpen samen gehercodeerd in SPSS tot één categorie, nl. 'Varia'. Uit tabel 9 kunnen we afleiden dat er geen enkel statistisch significant verschil was tussen de VTM en VRT journaals voor wat betreft de onderwerpen waarmee etnische minderheden in het nieuws komen.

Tabel 9: Onderwerp van het item volgens televisiejournaal

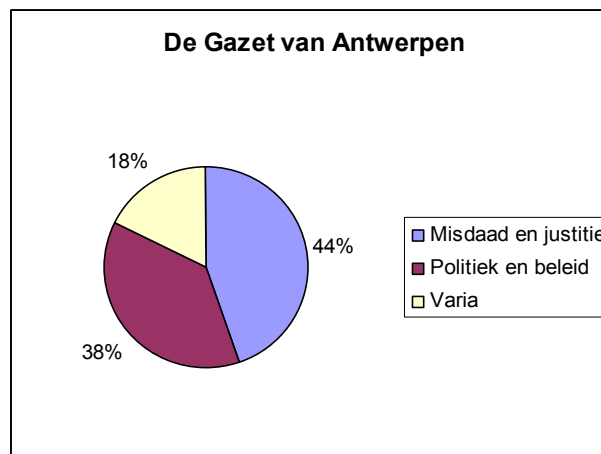
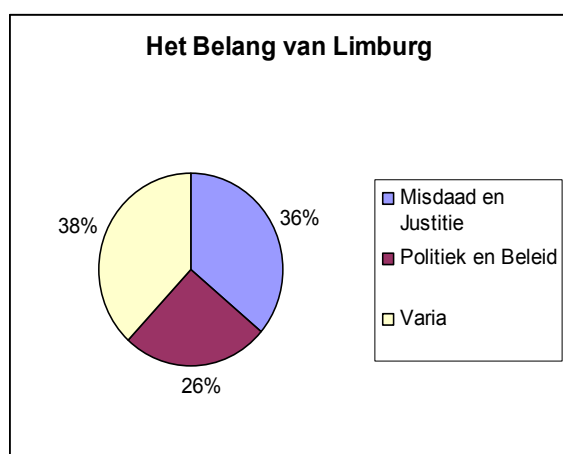
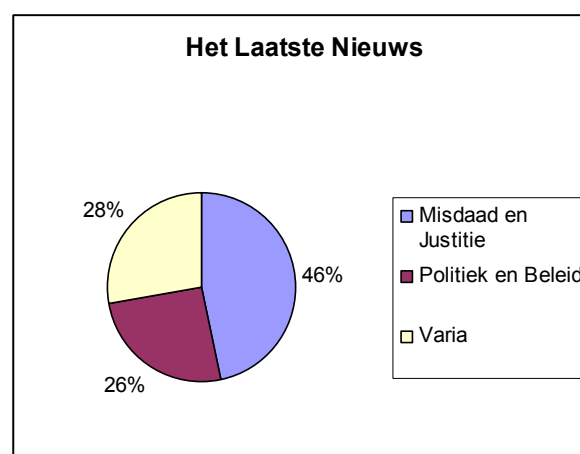
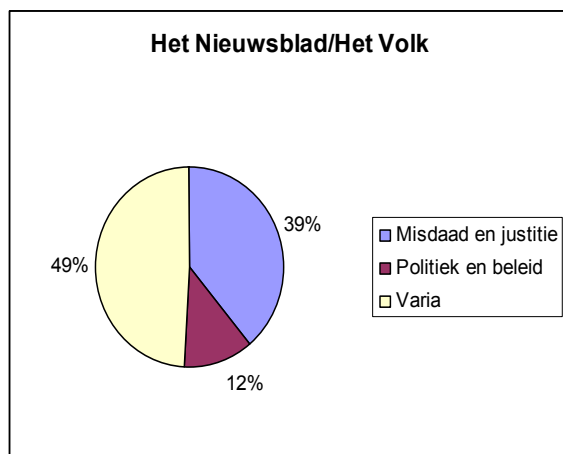
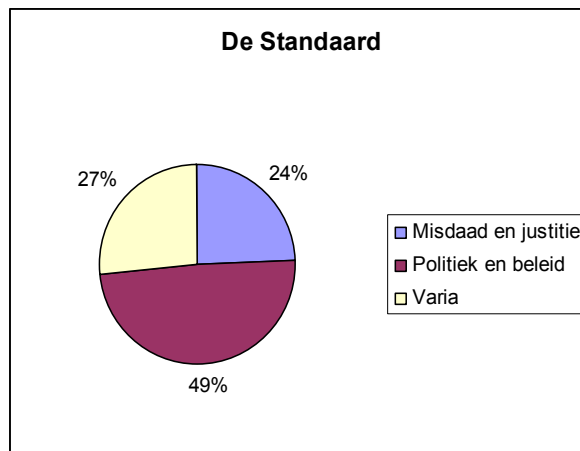
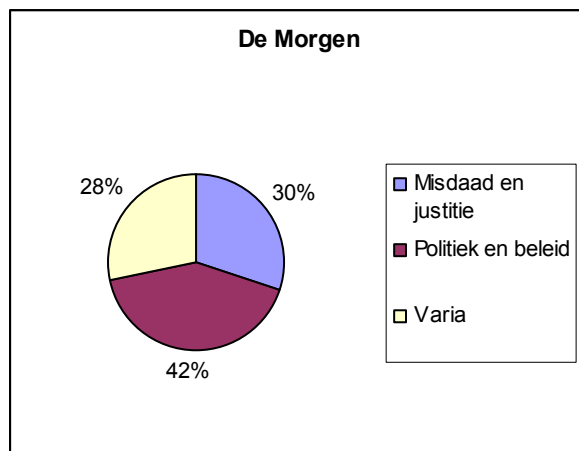
		VRT	VTM	Totaal
Onderwerp nieuws	Varia	8	11	19
		14,8%	20,8%	17,8%
	Politiek, overheid en beleid	18	13	31
		33,3%	24,5%	29,0%
	Misdaad en justitie	28	29	57
		51,9%	54,7%	53,3%
Totaal		54	53	107
		100,0%	100,0%	100,0%

$\chi^2=1,29$, $p=0,53$

Nochtans bleek uit de analyse van Coppens (2004) dat er algemeen in het nieuws voor de onderwerpen ‘misdaad’ en ‘politiek’ wel verschillen waren tussen het VTM en VRT journaal: in 12,3% van de nieuwsitems op het TV1 journaal ging het over ‘gerecht en criminaliteit’, voor het VTM journaal was dat maar liefst 18,4%. Wat politiek betreft scoorde TV1 (13,8%) merkelijk hoger dan VTM (8,3%). Bij de berichtgeving over etnische minderheden verdwijnen deze verschillen echter. Dat heeft uiteraard ook te maken met het feit dat beide journaals vaak over dezelfde nieuwsfeiten berichtten, en aangezien de items over etnische minderheden niet zo talrijk zijn in het televisienieuws, worden de verschillen kleiner.

We analyseerden of er statisch significante verschillen waren tussen de kranten in de onderwerpen die aan bod kwamen. We deden dit enkel voor de grootste onderwerpen, nl. ‘politiek, overheid en beleid’ en ‘misdaad en justitie’. De overige onderwerpcategorieën bestonden uit te weinig items om te kunnen testen en werden bijgevolg opnieuw in SPSS in de categorie ‘Varia’ samengevoegd. De FET werd uit de analyse geweerd omdat het slechts om drie artikels ging: één over ‘politiek, overheid en beleid’ en twee over ‘misdaad en justitie’ en we door dat lage aantal de chikwadraattoets niet konden uitvoeren.

Uiteindelijk vonden we, in tegenstelling tot bij het televisienieuws, voor de kranten wel statistisch significante verschillen. Deze zijn duidelijk af te lezen uit bijgevoegde grafieken en tabel 10.

Tabel 10: Onderwerp van het nieuwsbericht volgens krant

	De Morgen	De Standaard	Het Nieuwsblad /Het Volk	Het Laatste Nieuws	Het Belang van Limburg	De Gazet van Antwerpen	Totaal
Varia	13 28,3%	10 24,4%	33 49,3%	13 27,7%	19 38,0%	10 17,9%	98 31,9%
Politiek, overheid en beleid	19 41,3%	20 48,8%	8 11,9%	12 25,5%	13 26,0%	21 37,5%	93 30,3%
Misdaad en justitie	14 30,4%	11 26,8%	26 38,8%	22 46,8%	18 36,0%	25 44,6%	116 37,8%
Totaal	46 100,0%	41 100,0%	67 100,0%	48 100,0%	50 100,0%	56 100,0%	307 100,0%

 $\chi^2=30,81$, $p=0,00$

Vooraf De Standaard (48,8%), De Morgen (41,3%) en De Gazet van Antwerpen (37,5%) publiceerden veel artikels i.v.m. etnische minderheden die te maken hadden met politiek, overheid en beleid. De Gazet van Antwerpen wordt nochtans doorgaans niet beschouwd als een krant die sterk is op het vlak van nieuws over politiek, overheid en beleid. Het Nieuwsblad/Het Volk (11,9%) scoort in deze categorie het laagst.

Voor misdaadnieuws worden de verwachtingen ingelost: de populaire kranten publiceren duidelijk meer misdaadberichten over etnische minderheden dan de kwaliteitskranten. Het Laatste Nieuws, De Gazet van Antwerpen en Het Belang van Limburg scoren op dat vlak het hoogst, De Standaard en De Morgen het laagst. In tabel 11 hieronder is duidelijk het verschil te zien tussen de kwaliteitskranten (De Morgen, De Standaard en De FET) en de populaire kranten (De Gazet van Antwerpen, Het Belang van Limburg, Het Nieuwsblad/Het Volk en Het Laatste Nieuws).

Tabel 11: Onderwerp van het nieuws: onderscheid tussen kwaliteitskranten en populaire kranten

		kwaliteitskranten	populaire kranten	Totaal
Onderwerp nieuws	Varia	23	75	98
		25,6%	34,1%	31,6%
	Politiek, overheid en beleid	40	54	94
		44,4%	24,5%	30,3%
	Misdaad en justitie	27	91	118
		30,0%	41,4%	38,1%
Totaal		90	220	310
		100,0%	100,0%	100,0%

$X^2=11,98$ $p=0,00$

Bijna de helft van de nieuwsberichten over etnische minderheden in de kwaliteitskranten gaat over politiek, overheid en beleid. Wat misdaadnieuws betreft zien we een bijna omgekeerde verhouding: meer aandacht in de populaire kranten voor misdaadnieuws dan in de kwaliteitskranten. Het verschil is daar wel minder groot dan voor nieuws over ‘politiek, overheid en beleid’. Deze tendens is consistent met de onderzoeksresultaten over nieuwsinhoud in de kranten. Ook Hauttekeete (2005) stelde in haar studie vast dat Het Laatste Nieuws (11,3%) en Het Volk (6,6%) qua oppervlakte meer aandacht hadden voor misdaadnieuws dan De Morgen (4%) en De Standaard (3,5%). En voor het onderwerp ‘politiek en diplomatiek nieuws’ (enigszins vergelijkbaar met onze categorie ‘politiek, overheid en beleid’) waren de verschillen nog groter: 12,5% in De Morgen, 10,6% in De Standaard, 2,7% in Het Laatste Nieuws en 2% in Het Volk.

7.4.3. De actoren in de misdaadberichtgeving

De hypothese dat vaak over etnische minderheden wordt bericht i.v.m. misdaad werd, zoals we hiervoor gezien hebben, bevestigd. Dit resultaat is echter weinig verrassend aangezien dit reeds werd vastgesteld in ander onderzoek (Campbell, 1995; Entman & Rojecki, 2000; ter Wal, 2004; Hartmann et al., 1974; Troyna, 1981; Van Dijk, 1983, 1991, 1993; Law, 2002; Staes & Lerouge, 1994; d’Haenens, 1996; Devroe & Saeys, 2002; Lardon & Doens, 2004; d’Haenens & Koeman, 2005).

Wij wilden echter ook gaan kijken of dit mogelijk te nuanceren was door na te gaan of etnische minderheden nu als dader of als slachtoffer aan bod komen in dat nieuws. Van de personen die aan bod kwamen in de nieuwsberichten werden immers verschillende kenmerken gecodeerd. Zo werd nagegaan welke etnische origine of nationaliteit ze hadden, of ze het woord kregen, hun geslacht, maar ook of ze slachtoffer of dader waren in het nieuwsbericht.

We gaan eerst kijken naar de actoren waarover werd gesproken in de nieuwsberichten en dus een passieve rol toebedeeld kregen, daarna kijken we naar de actoren die het woord kregen,

die dus geïnterviewd werden. Bij de ‘**passieve actoren**’ werden enkel etnische minderheden gecodeerd. Het was immers onze bedoeling om na te gaan hoe etnische minderheden werden gerepresenteerd in de berichtgeving; hoe er precies *over hen werd gesproken*. Bij de geïnterviewden vonden we het echter ook belangrijk autochtonen bij de analyse te betrekken om na te gaan in welke mate zij een actieve rol toebedeeld kregen in nieuws waarin etnische minderheden betrokken waren. Dit maakte het ook mogelijk om te vergelijken of er bij de ‘actieve actoren’ een onderscheid was tussen het aantal allochtonen en autochtonen.

7.4.3.1. De passieve actoren in de misdaadberichtgeving

In tabel 12 zien we dat de etnische minderheden in de misdaadberichtgeving in de kranten voornamelijk daders waren. In de journaals is de verdeling fifty-fifty ongeveer.

Tabel 12: Allochtone slachtoffers en daders in de misdaadberichtgeving

	Kranten		Journaals ²⁰	
	Absoluut aantal	Procent	Absoluut aantal	Procent
Slachtoffer	37	23,4	26	48,9
dader	101	63,9	28	51,9
Noch dader, noch slachtoffer	20	12,7	-	-
Totaal	158	100%	54	100%

In de 118 krantenartikels over misdaad werd er over 158 allochtone individuen gesproken. Dat betekent echter niet dat er in elk artikel over allochtone individuen werd gesproken. In sommige artikels werd over een groep allochtonen gesproken en van deze groepen konden we uiteraard geen individuele kenmerken coderen. Uiteindelijk werd in 82 (67,8%) van de 121 misdaadartikels over individuen gesproken. Van de 158 individuen waarvan we wel individuele kenmerken codeerden was 64% (101) dader en een minderheid, nl. 23% (37) slachtoffer. De overige etnische minderheden, nl. 13% (20) waren noch dader, noch slachtoffer. Het is overduidelijk dat etnische minderheden in de kranten vooral als dader aan bod kwamen. De televisiejournaals geven echter een ander beeld.

In de 54 nieuwsitems over misdaad in de twee journaals werd over 53 allochtone individuen gesproken. Van deze 53 individuen zijn er ongeveer evenveel slachtoffer als dader. In tabel 13 een overzicht van de delicten.

²⁰ Hoewel er in het televisienieuws slechts 53 personen werden gecodeerd, is het absolute aantal van de tabel 54 omdat bij de verslaggeving over de rechtszaak tegen de Kortrijkse juwelier Wouter Tyberghien de Poolse inbreker die werd neergeschoten door Tyberghien werd gecodeerd als slachtoffer én als dader.

Tabel 13: Dader volgens delict

	Kranten		Journaals	
	Absoluut aantal	Procent	Absoluut aantal	Procent
dader van seksueel geweld of misbruik	1	1,0	-	-
dader van fysiek geweld	23	22,8	3	10,7
dader van psychisch geweld	2	2,0	-	-
dader van materieel geweld	36	35,6	18	64,3
andere	39	38,6	7	25
Totaal	101	100,0	28	100

Met fysiek geweld werd alle geweld bedoeld dat anders was dan seksueel misbruik zoals het toebrengen van slagen en verwondingen, maar ook moord. Met psychisch geweld werden allerhande psychische kwellingen bedoeld zoals bijvoorbeeld stalking. Met materieel geweld werd vooral diefstal bedoeld en het beschadigen of vernietigen van het bezit van een andere persoon. Ook een inbraak of een hold-up werd onder materieel geweld gecodeerd. Het is uiteraard ook mogelijk dat verschillende misdrijven tegelijkertijd plaats vonden zoals bvb. een inbraak met geweld. De codeurs kregen de opdracht om te coderen waar in het artikel de nadruk op lag, of wat de ernst van de misdaad was.

We kunnen concluderen dat wanneer er over etnische minderheden gesproken wordt in de misdaadberichtgeving in kranten deze groep vooral aan bod komt als dader van een bepaald delict. Bij de misdaadberichtgeving in de televisiejournaals krijgen we een ander beeld. Daar komt de helft van de etnische minderheden aan bod als dader en de andere helft als slachtoffer.

De daders

Een regelmatige klacht aan het adres van journalisten is dat ze bij misdaadberichtgeving de etnische origine van de dader vermelden zonder dat dit relevant is of enige toegevoegde waarde heeft voor het bericht zelf (zie Devroe & Saeys, 2002; Staes & Lerouge, 1994).

We analyseerden hoe vaak de etnische origine van de daders werd vermeld en over welke etniciteiten het precies ging. De resultaten zijn te vinden in tabel 14.

Tabel 14: Etnische origine van de dader

	Kranten		Journaals	
	Absoluut aantal	Procent	Absoluut aantal	Procent
Zwart-Afrika	14	20,9	6	24
Marokko	7	10,4	2	8
Turkije	8	11,9	—	—
Azië	4	6,0	—	—
Maghreb landen (niet Marokko)	8	11,9	3	12
Midden-Oosten (Palestina, Iran...)	6	9,0	—	—
Vroegere Oostbloklanden en Balkan	13	19,4	10	40
Zuid- en Midden-Amerika	1	1,5	—	—
Baltische staten en Rusland	6	9,0	4	16
Totaal aantal personen waarvan origine werd vermeld	67	100	25	100
Etnische origine niet vermeld	34	33,7	3	10,7
Totaal	101		28	

In de kranten werd bij ongeveer een derde van de daders (33,7%) de etnische origine of nationaliteit *niet* vermeld. Dit impliceert uiteraard dat bij de overgrote meerderheid (66%) van de daders deze wel werd vermeld. In de televisiejournaals werd de etnische herkomst zelfs bij 89,3% van de daders vermeld. In de analyse van Entman & Rojecki (2000) van de misdaadberichtgeving in de VS werd eveneens vastgesteld dat in de journaals etnische origine van daders vaker vermeld werd dan in de kranten.

Vreemd genoeg bleken kwaliteitskranten etnische origine van de daders meer te vermelden (83,3%) dan de populaire kranten (61,9%). We moeten wel opletten om deze resultaten te veralgemenen want we vonden hiervoor slechts een marginale statistische significantie ($X^2=3,02$, $p=0,08$). We vonden voor deze variabele geen statistisch significant verschil tussen het VTM- en VRT-journaal.

De verdeling van de etnische origine van de daders bleek, hoewel het om andere steekproefperiodes ging, vrij gelijklopend te zijn voor de kranten en de televisiejournaals. De daders waren vooral Zwart-Afrikanen en personen uit de vroegere Oostbloklanden en de Balkan. Wanneer we de categorie 'Marokko' en andere Maghreblanden (vooral Algerije en Tunesië) samenvoegden dan bleek deze groep ook veel voor te komen als daders. Deze categorie is dan goed voor 22,8% en 20% van de daders in respectievelijk de kranten en de televisiejournaals. Het belangrijkste verschil tussen de kranten en televisiejournaals op het vlak van etniciteit van de daders was dat in de televisiejournaals in verhouding meer daders uit het vroegere Oostblok en de Balkan (40%) aan bod kwamen dan in de kranten (19,4%). Bij de televisiejournaals werden wel maar een klein aantal daders gecodeerd.

Daders waarvan de etnische origine vermeld werd, waren vooral Zwart-Afrikanen, personen uit de Balkan en vroegere Oostbloklanden en Maghrebijnen. Deze resultaten zijn enigszins in tegenstelling tot wat doorgaans gedacht wordt. Het zijn dus niet hoofdzakelijk Turken en Marokkanen die als daders in het nieuws komen. Een voor de hand liggende verklaring waarom dit wel nog zo leeft bij het publiek is niet zo evident. Dit kan te maken hebben met een zekere evolutie in het nieuws die nog onvoldoende door het publiek wordt opgemerkt. Anderzijds kan het ook te maken hebben met de buitenlandberichtgeving waarin regelmatig wordt bericht over moslimsgroepen in het algemeen.

De slachtoffers

Consistent met de resultaten voor de daders, werd bij 35% (13) van de slachtoffers de origine niet vermeld. Van de 24 slachtoffers in de kranten waarvan de herkomst wel werd vermeld, waren er 8 (33,3%) van Turkse origine, 6 (25%) van de Baltische staten en Rusland, 4 (16,7%) van Marokkaanse origine, 4 (16,7%) Aziaten en 2 (8,3%) Zwart-Afrikanen.

Net zoals bij de daders werd de etnische origine van de slachtoffers in de televisiejournals meer vermeld dan in de kranten: slechts bij twee slachtoffers werd deze niet meegegeven.

7.4.3.2. De actieve actoren in de misdaadberichtgeving

De geïnterviewden in de kranten

75 personen werden geïnterviewd, waarvan de grote meerderheid autochtonen (54 of 72%). Slechts 16 (21,3%) allochtonen werden geïnterviewd en nog eens 5 (1,3%) personen waarvan onduidelijk was of het nu om een allochtoon ging of niet.

Van de 54 autochtonen waren slechts 5 slachtoffers en 2 daders. Dat betekent dat 47 autochtonen (40 mannen, 7 vrouwen) niet actief betrokken waren bij de misdaad als slachtoffer of dader. Het waren doorgaans mensen die door hun beroepsfunctie naar hun mening over de misdaad werden gevraagd. In onderstaande tabel een overzicht van het beroep van deze nieuwsactoren.

Tabel 15: Beroep van de autochtone nieuwsactoren²¹ in de misdaadberichtgeving van de kranten

	Absoluut aantal	Procent
journalist	2	4,3
politicus/beleidsverantwoordelijke	13	27,7
jurist	10	21,3
politie/rijkswacht/brandweer	6	12,8
hulpverlener	3	6,4
deskundige, expert, leider	3	6,4
kinderen	1	2,1
andere	3	6,4
beroep niet vermeld	6	12,8
Totaal	47	100,0

Het ging meestal om een beleidsverantwoordelijke, een jurist of iemand van de ordediensten of brandweer. Wanneer het beroep niet werd vermeld, nemen we aan dat het meestal om getuigen zal gaan.

Van de 16 allochtone geïnterviewden was één persoon dader van een misdaad, 9 slachtoffers en 6 mensen die namens hun beroepsfunctie aan het woord kwamen, waarvan 3 beleidsverantwoordelijken, 2 mensen van de ordediensten en één persoon werd in de categorie ‘andere’ gecodeerd.

De geïnterviewden in het televisienieuws

In de journaals werden in de misdaadberichtgeving 71 mensen geïnterviewd, waarvan 57 autochtonen en 14 allochtonen.

Van de 57 autochtonen die werden geïnterviewd waren er 6 slachtoffers en 2 daders. En net als voor de kranten werd het overgrote deel van de personen (49) geïnterviewd omdat ze omwille van hun beroep (ordediensten, juristen en beleidsverantwoordelijken) in aanraking kwamen met de misdaad in kwestie (zie tabel 16).

²¹ Uitgezonderd de autochtonen die slachtoffer of dader waren

Tabel 16: Beroep van de autochtone nieuwsactoren²² in de misdaadberichtgeving van de televisiejournals

	Absoluut aantal	Procent
politicus/beleidsverantwoordelijke	12	24,5
jurist	11	22,4
politie/rijkswacht/brandweer	15	30,6
hulpverlener	3	6,1
onderwijspersoneel	1	2
andere	1	2
Beroep niet vermeld	5	10,2
Totaal	49	100,0

Onder de 14 allochtone geïnterviewden waren 7 slachtoffers en geen daders. De 7 anderen kwamen aan bod als deskundige of getuigen. Onder hen 2 politici, 1 hulpverlener, 1 student, 1 expert en 2 personen waarvan het beroep niet werd vermeld.

We vonden een bevestiging van H2: etnische minderheden komen vooral in het nieuws in verband met misdaad. In vergelijking met de globale cijfers over het aandeel misdaadberichtgeving in het nieuws, is er sprake van een overrepresentatie. Er is sprake van een zekere tweedeling tussen autochtonen en allochtonen in het misdaadnieuws. De Amerikaanse onderzoeker Campbell (1995) noemt dit ook wel de mythe van 'difference': allochtonen blijken vaak als dader aan bod te komen, terwijl de autochtonen die geïnterviewd worden in de misdaadberichtgeving deskundigen -beleidsverantwoordelijken, juristen of leden van de ordediensten (brandweer of politie)- of getuigen zijn. Uiteraard hoeft dit niet te verwonderen aangezien er meer autochtone dan allochtone deskundigen zijn. Toch kan dit onbewust een beeld creëren van de slechte allochtoon versus de goede autochtoon. We willen hier wel benadrukken dat het voor journalisten verre van evident is hieraan te ontsnappen.

In de aanbevelingen voor journalisten die werden opgesteld in 1994 (AVBB, 1994) werd geadviseerd voorzichtig om te springen met het vermelden van etnische origine. We stelden echter vast dat etnische origine bij de meerderheid van de daders vermeld werd (bij 66% en 90% van de daders in respectievelijk de kranten en de journals). Bij dergelijke hoge cijfers, is het zeer de vraag of deze vermelding telkens relevant was.

²² Uitzonderd de autochtonen die slachtoffer of dader waren

7.4.4. De typische allochtonenthema's in het nieuws

Uit (inter)nationaal onderzoek blijkt dat etnische minderheden vaak aan bod komen over typische 'allochtonenthema's', nl. onderwerpen die vaak in verband worden gebracht met etnische minderheden zoals integratie, gelijke kansen, racisme, religie, asielproblematiek, ... (zie d'Haenens & Koeman, 2005; Hartmann et al., 1974; Law, 2002; Leurdijk, 1999; ter Wal, 2004). In een aantal onderzoeken werd bovendien vastgesteld dat racisme en discriminatie belangrijke thema's zijn in het nieuws (Hartmann & Husband, 1974; Law, 2002; ter Wal, 2004; van Dijk, 1991). We onderzoeken of hypothesen 3 en 4 kunnen bevestigd worden.

Om na te gaan of dit in onze steekproef het geval was, codeerden we naast het centrale onderwerp van een nieuwsbericht ook nog eens of het bericht ook ging over een specifiek 'allochtonenthema' of een problematiek i.v.m. etnische minderheden. We stelden een lijst op van deze specifieke thema's:

Lijst van allochtonenthema's

- 1 Gelijke kansen, veranderend rollenpatroon etnische minderheden, integratie in de samenleving, inburgering, voorstelling van allochtonen in de media, rechten van etnische minderheden in onze maatschappij, migrantenstemrecht, allochtonen en criminaliteit
- 2 Kinderzorg, kinderopvang, kinderopvoeding, jeugdcentra,....
- 3 Vorming, opleiding, scholing van etnische minderheden
- 4 Seksualiteit en relaties: interracial relaties, uithuwelijken, geboortebeperving/controle,
- 5 Welzijnszorg, sociale zekerheid, huisvesting, ocmw, financiële situatie van allochtonen....
- 6 Geweld, criminaliteit, aanranding dat uitgeoefend wordt *op* allochtonen *door* autochtonen én een *racistische oorsprong heeft*: moord, huiselijk geweld, diefstal, verkrachting, mishandeling in allerlei vorm
- 7 Geweld, criminaliteit, aanranding dat uitgeoefend wordt *door* allochtonen *op* autochtonen én een *racistische oorsprong heeft*: moord, huiselijk geweld, diefstal, verkrachting, mishandeling in allerlei vorm
- 8 Geweld, criminaliteit, aanranding dat uitgeoefend wordt *tussen* allochtonen (op allochtonen, door allochtonen): moord, huiselijk geweld, diefstal, verkrachting, mishandeling in allerlei vorm
- 9 Religie: ramadan, offerfeest, hoofddoek, rituelen,....
- 10 Gezondheid van allochtonen: ziektes, doktersbezoek, ziekenhuisbezoek,...
- 11 Etnische minderheden en werk, lonen, arbeidsomstandigheden, werkloosheid, doorstroommogelijkheden, zwart werk,
- 12 Asielproblematiek, deportatie, regularisatie, vluchtelingen, asielcentra,
- 13 Racisme: etnische minderheden die geconfronteerd worden met racisme. Racisme is elke vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur op basis van ras, etniciteit, huidskleur, dat tot doel heeft of als gevolg heeft of kan hebben dat de erkenning, het genot of de uitoefening op voet van gelijkheid van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden op politiek, economisch, cultureel of sociaal terrein of op anderen terreinen van het maatschappelijk leven wordt tenietgedaan, aangetast of beperkt.
- 14 Andere:

Voor elk nieuwsbericht werd gecontroleerd of het qua thematiek thuis hoorde bij één van deze onderwerpen:

Tabel 17: Allochtoongerelateerde onderwerpen in het nieuws

	Kranten		Journaals	
	Absoluut aantal	Procent	Absoluut aantal	Procent
gelijke kansen, integratie	61	39,4	10	16,7
kinderzorg, opvoeding	2	1,3	1	1,7
vorming,...	1	,6	2	3,3
seksualiteit en relaties	1	,6	1	1,7
welzijnszorg, sociale zaken	1	,6	1	1,7
Racistisch geweld door autochtonen op allochtonen	1	,6	2	3,3
Geweld tussen allochtonen onderling	4	2,6	4	6,7
Racistisch geweld door allochtonen op autochtonen	—	—	2	3,3
religie,...	2	1,3	4	6,7
etnische minderheden en arbeid	3	1,9	6	10
asielproblematiek	46	29,7	19	31,7
racisme,...	15	9,7	3	5
andere	18	11,6	5	8,3
Totaal	155	100,0	60	100,0

Zowel in de kranten als in de journaals was zowat de helft van de nieuwsberichten een allochtonenthema. Dat was het geval voor precies de helft (155 van de 310 artikels) van de nieuwsberichten in de kranten. Voor de journaals lag dat cijfer iets hoger: nl. 56,1% (60 van de 107 nieuwsitems) was een ‘allochtonenitem’. We kunnen H3 bevestigen: etnische minderheden komen vaak in het nieuws i.v.m. typische allochtonenthema’s.

Binnen deze thema’s vonden we vooral nieuwsberichten over ‘gelijke kansen, integratie, inburgering, ...’ en over de ‘asielproblematiek’. De verhouding verschilde wel voor de kranten en de journaals: bijna 40% van de krantenartikels ging over ‘gelijke kansen en integratie’, terwijl dat voor de journaals slechts 17% van de nieuwsitems was. Wat de asielproblematiek betreft waren ongeveer 30% van de nieuwsberichten over allochtonenthema’s in zowel de journaals als de kranten binnen deze categorie te situeren. In de journaals bleek ook redelijk wat aandacht te zijn voor etnische minderheden en arbeid (9,8%) en in de kranten voor racisme (9,7%). We vonden geen statistisch significante verschillen tussen de kranten onderling of tussen de journaals onderling voor het al dan niet aan bod laten komen van ‘allochtonenthema’s’ of het ‘soort allochtonenthema’s’ die aan bod kwamen.

In onze steekproef vonden we al bij al weinig nieuwsitems die specifiek over de problematiek van racisme berichtten: 5,8% en 2,8% van respectievelijk de krantenartikels en de berichten in

de journaals. Dit in tegenstelling tot een aantal andere buitenlandse onderzoeken (Hartmann & Husband, 1974; Law, 2002; ter Wal, 2004; van Dijk, 1991). Hypothese 4²³ kan voor het Vlaamse nieuws niet bevestigd worden. De kranten scoorden hierbij wel hoger dan de journaals.

7.4.5. Conclusie

In het Vlaamse nieuws wordt er vooral bericht over etnische minderheden in verband met misdaad. De hypothese (H2) dat deze groep vooral aan bod komt wanneer het gaat over misdaad kan dus bevestigd worden. Daarnaast komen etnische minderheden vooral aan bod in nieuws over politiek en beleid. Het gaat hier vooral om nieuws over beleidsmaatregelen rond integratie, gelijke kansen, culturele diversiteit enzovoort.

De helft van de onderwerpen in het nieuws werden als subthema gecodeerd als typische ‘allochtonethema’s’ waarbij vooral aandacht ging naar nieuwsberichten over gelijke kansen, integratie en inburgering en nieuwsberichten over de asielproblematiek (H3). Hypothese 3 wordt dus eveneens bevestigd. In tegenstelling tot nieuws uit andere landen, kwam nieuws over racisme en discriminatie bijna niet voor. H4 kan niet bevestigd worden.

Etnische minderheden zijn overgerepresenteerd in nieuws over ‘misdad en justitie’ en ‘politiek en beleid’, aangezien het aandeel dat misdaadnieuws en nieuws over ‘politiek en beleid’ innemen in zowel de kranten (zie Hauttekeete, 2005) als de journaals (zie Coppens, 2004) lager is dan de percentages die wij vonden voor deze nieuwscategorieën.

Er was geen statistisch significant verschil tussen het VTM en VRT journaal in de nieuwsonderwerpen waarin etnische minderheden aan bod komen. Bij de kranten zien we echter wel duidelijke verschillen tussen de populaire kranten en de kwaliteitskranten. Etnische minderheden komen in de populaire kranten het meest aan bod in misdaadberichtgeving, terwijl dat in de kwaliteitskranten meer is in de berichtgeving over politiek en beleid. Deze resultaten zijn consistent met de algemene tendens dat de Vlaamse populaire kranten meer aandacht hebben voor misdaad en de kwaliteitskranten meer voor politiek en beleid (Hauttekeete, 2005).

In de misdaadberichtgeving bleken etnische minderheden vaak voor te komen als dader van een bepaald delict (64% en 53% van de etnische minderheden in respectievelijk de kranten en de journaals). Idealiter moeten we de cijfers voor de misdaadberichtgeving over allochtonen vergelijken met de reële misdaadcijfers bij etnische minderheden: scoren etnische minderheden hoger in misdaadstatistieken dan autochtonen? Er is echter een groot gebrek aan betrouwbare cijfers op dat vlak. De studie van Marion Van San en Leerkes (Van San & Leerkes, 2001) naar criminaliteit bij allochtone jongeren is één van de enige kwantitatieve onderzoeken in Vlaanderen maar werd door criminologen methodologisch bekritiseerd omdat enkel gebruik werd gemaakt van rijkswachtgegevens als meetinstrument voor delinquentie (Bursens, 2004). Het blijft tot nu een probleem om betrouwbaar cijfermateriaal over delinquentie bij etnische minderheden te verzamelen.

In de nieuwsberichten waarbij allochtone daders waren betrokken, werd doorgaans duiding gevraagd aan een autochtoon: beleidsverantwoordelijken, juristen of de ordediensten. Dit gebeurt uiteraard omdat er nu eenmaal meer autochtone dan allochtone deskundigen zijn. Voor zowel allochtonen als autochtonen geldt dat daders doorgaans niet worden geïnterviewd.

²³ H4: Racisme en discriminatie zijn belangrijke thema's in het nieuws en worden aangeklaagd.

In de praktijk is dit misschien niet evident om op te lossen maar het houdt wel *'the myth of difference'*, zoals Campbell (1995) het noemt in stand. Op die manier wordt immers onbewust een onderscheid gemaakt tussen de autochtone deskundigen en de allochtone daders: een opdeling in een goede 'wij-groep' en een slechte 'zij-groep'.

Etnische origine werd bij daders in de meeste gevallen vermeld: in de kranten bij ongeveer 65% van de daders en in de journaals zo goed als altijd (bij 90% van de daders). Daarbij bleek het vooral om Zwart-Afrikanen, mensen uit de Balkan en vroegere Oostbloklanden en Maghrebijnen te gaan. Turken en Marokkanen, de grootste etnische minderheidsgroepen in België, bleken in verhouding meer als slachtoffer dan als dader in de misdaadberichtgeving voor te komen. In de 'Aanbevelingen voor journalisten inzake de berichtgeving over allochtonen' (AVBB, 1994) werd het advies gegeven enkel nationaliteit, geboorteland, etnische afkomst, cultuur,... te vermelden wanneer dit relevant is voor het bericht in kwestie. Het blijft echter een heel subjectief gegeven wanneer deze informatie al dan niet relevant is. Het verdient dan ook aanbeveling een nieuwe richtlijn hierover op te stellen. Ons inziens is het vermelden van de etnische origine of nationaliteit in misdaadberichtgeving doorgaans net zo (ir)relevant als het vermelden van het inkomen, het geslacht of de seksuele voorkeur van die persoon. Met andere woorden het kan relevant zijn als het een rol speelt bij het delict zelf en uiteraard ook in het kader van opsporingsberichten. Met dit laatste moet echter ook met de nodige voorzichtigheid worden omgesprongen. Zo werd bij de moord op de 17-jarige Joe van Holsbeeck in april 2006²⁴ naar Marokkaanse daders gezocht terwijl het om Poolse jongeren ging. Bij Joe van Holsbeeck had het gerecht zelf aan de pers doorgegeven dat het Marokkaanse daders waren. Daaropvolgend onstond een debat in de nieuwsmedia over onhandelbare Marokkaanse jongeren en het onvoldoende geïntegreerd zijn van de allochtone gemeenschap in Vlaanderen in het algemeen. Dit voorbeeld toont aan dat ten eerste etnische origine niet altijd zo gemakkelijk te bepalen is en dat er ten tweede soms onvoorzichtig mee wordt omgesprongen.

7.5. Achtergrondinformatie bij het nieuws

Een aantal internationale onderzoeken toonden aan dat er te weinig achtergrondinformatie wordt gegeven bij nieuws over etnische minderheden (H5) (Campbell, 1995; Martindale, 1989; van Dijk, 1991). Voor de Vlaamse berichtgeving werd eveneens nagegaan of er al dan niet achtergrondinformatie werd gegeven.

Achtergrondinformatie werd in ons codeboek geoperationaliseerd als:

Er wordt naast de feiten ook informatie gegeven omtrent de context waarin het gebeuren plaatsvond. Context: een gebeurtenis die langer dan 1 dag voor het nieuwsfeit plaatsvond (bv. historische schets, de oorzaak of aanleiding van het feit, een gelijkaardig geval,...), en/of de persoonlijke geschiedenis van de actoren (bv. familiesituaties, werk, psychische toestand, ...) en/of uitleg door een deskundige (bv. een psycholoog geeft uitleg over pestgedrag op of door allochtonen, ...)

²⁴ Joe Van Holsbeeck werd op 14 april in het Brussels Centraal station neergestoken bij het stelen van zijn mp3-speler. Hij overleed ter plaatse aan zijn verwondingen. Er waren videobeelden van de twee daders. Op basis van deze videobeelden werd het bericht verspreid- door parket en de nieuwsmedia- dat het om twee Marokkanen ging. Achteraf bleek het om twee Poolse jongeren te gaan.

In meer dan de helft van de nieuwsberichten over etnische minderheden werd achtergrondinformatie gegeven. In de kranten gebeurde dat al vaker dan in het televisienieuws.

In de journaals werd bij iets meer dan de helft van de nieuwsitems (57 items of 53,3%) achtergrondinformatie gegeven, bij 44 items (41,1%) gebeurde dat niet en bij 6 items ging het om een nieuwsfeit waarbij geen achtergrondinformatie kon gegeven worden. Er was geen statistisch significant verschil tussen het VTM- en VRT-journaal in het al dan niet geven van duiding bij het nieuws ($X^2=1,25$, $p=0,26$).

Bij 197 (63,5%) krantenartikels werd achtergrondinformatie gegeven. Bij iets meer dan een derde van de artikels (113 of 36,5%) gebeurde dat niet. Er werd dus iets meer geduid bij het nieuws in de krant dan in de journaals. Na de chi-kwadraattoets bleek echter dat dit verschil niet statistisch significant is ($X^2=1,63$, $p=0,20$).

We vonden tussen de kranten onderling wel statistisch significante verschillen in het geven van achtergrondinformatie. Tabel 18 geeft hiervan een overzicht.

Tabel 18: Achtergrondinformatie volgens krant

	Titel van de krant							Totaal
	De FET	De Morgen	De Standaard	Het Nieuwsblad Het Volk	Het Laatste Nieuws	Het Belang v. Limburg	De Gazet v. Antwerpen	
ja	2	38	32	35	29	27	34	197
	66,7%	82,6%	78,0%	52,2%	61,7%	54,0%	60,7%	63,5%
neen	1	8	9	32	18	23	22	113
	33,3%	17,4%	22,0%	47,8%	38,3%	46,0%	39,3%	36,5%
totaal	3	46	41	67	47	50	56	310
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$X^2=16,8$, $p=0,01$

We zien een kloof tussen de kwaliteitskranten (De Morgen, De Standaard en De FET) en de populaire kranten (Het Nieuwsblad, Het Laatste Nieuws, Het Belang van Limburg en De Gazet van Antwerpen): de kwaliteitskranten geven duidelijk meer achtergrondinformatie bij hun berichten over etnische minderheden dan de populaire kranten.

H5 kunnen we echter op basis van onze resultaten moeilijk bevestigen: in meer dan de helft van de berichten wordt achtergrondinformatie gegeven. Om hierover gefundeerde uitspraken te kunnen doen, zouden we moeten nagaan hoe vaak er in nieuwsberichten over autochtonen achtergrondinformatie wordt gegeven. Daarover hebben we nu echter geen gegevens.

7.6. Wij versus Zij

Uit verschillende onderzoeken (Blommaert & Verschueren, 1998; Richardson, 2004; Van Dijk, 1983, 1991, 1993; Wilson et al., 2003) maar dan vooral discoursanalyses, bleek dat in nieuws vaak over etnische minderheden wordt gesproken in termen van een wij/zij

tegenstelling. De wij-groep, deze van de autochtonen, die de norm is waarmee de zij-groep, deze van de etnische minderheden, vergeleken wordt. En op basis van die vergelijking wordt impliciet of expliciet een oordeel geveld. Een oordeel dat meestal in het nadeel is van de andere groep. Hoewel dit frame vooral gedetecteerd werd aan de hand van kwalitatief onderzoek, ondernamen we een poging om dit in onze kwantitatieve analyse te operationaliseren en te meten. Dit deden we door na te gaan of de gebruiken, normen en waarden van etnische minderheden vergeleken werden met deze van autochtonen. Met andere woorden we onderzochten of we in het nieuws manifeste uitingen zagen van de wij/zij tegenstelling (Hypothese 6). Meer concreet werd nagegaan voor verschillende aspecten of er expliciet werd gewezen op verschillen tussen bepaalde gebruiken, gewoontes van autochtonen en deze van allochtonen. Deze verschillen werden gezocht op verschillende vlakken, die elk een aparte variabele waren in het codeboek. In onderstaand kader een overzicht van deze variabelen.

- Wordt gewezen op verschillen tussen autochtonen en allochtonen op het vlak van religie? (katholieke godsdienst tov islam, boedhisme,... Religieuze gewoonten zoals bijvoorbeeld 5-maal per dag bidden, besnijdenis, offers, rituele slachting, dragen hoofddoek worden besproken **én vergeleken** met de religieuze gebruiken van de Westerse godsdiensten)
- Wordt gewezen op verschillen tussen autochtonen en allochtonen op het vlak van sociaal gedrag, omgang met elkaar? (manier van begroeten, werk-ethiek, het in groep staan op pleinen, straathoecken ...én vergelijking met sociaal gedrag onder Vlaamse bevolking)
- Wordt gewezen op verschillen tussen autochtonen en allochtonen op het vlak van woon- en leefgewoontes? (verschillende generaties samenwonend in één huis, vuilnis sorteren of niet sorteren, huisinrichting... én vergeleken met woon-en leefgewoontes Vlaamse bevolking)
- Wordt in het artikel gewezen op verschillen tussen autochtonen en allochtonen op het vlak van kledij ? (sluier, burka, hoofddoek, tulband,...én vergeleken met kledij Vlaamse bevolking)
- Wordt gewezen op verschillen tussen autochtonen en allochtonen op het vlak van rolpatronen ? (gelijke kansen en emancipatie, rechten van de vrouw (vb. uithuwelijken), rechten van het kind, houding tov homoseksualiteit én vergeleken met de houding van de Vlaamse bevolking)

Zowel in de kranten, als in de journaals werd zo goed als niet expliciet gewezen op bovengenoemde verschillen. We vonden dus geen bevestiging voor H6. In onderstaande tabel een overzicht van de berichten waarin wél werd gewezen op verschillen.

Tabel 19: Nieuwsberichten met een expliciet wij/zij frame

Verschillen op het vlak van:	Kranten		Journaals	
	Absoluut aantal	Procent	Absoluut aantal	Procent
Religie	13	4,2	0	0
Sociaal gedrag	7	2,3	1	0,9
Woon- en leefgewoontes	3	1	0	0
Kledij	4	1,3	1	0,9
Rolpatronen	7	2,3	0	0
Totaal	34	11	2	1,8

Door bepaalde aspecten op een specifieke manier te beschrijven, en/of op een bepaalde manier te belichten kan een wij/zij frame gecreëerd worden. Dit gebeurde in het Vlaamse nieuws niet expliciet. Toch zien we soms impliciet een wij-zij tegenstelling opduiken. De resultaten van de misdaadberichtgeving toonden bijvoorbeeld dat –zij het onbewust– een tweedeling werd gecreëerd door het interviewen van autochtone experts bij misdaden met allochtone daders.

7.7. De actoren in het nieuws

Voor we stil staan bij de personen/actoren in het nieuws, herhalen we nog eens kort de voornaamst resultaten van de globale analyse:

- nieuwsberichten waarin etnische minderheden vermeld worden, komen regelmatig aan bod in het Vlaamse nieuws;
- etnische minderheden komen vooral aan bod in misdaadberichtgeving;
- in de misdaadberichtgeving komen etnische minderheden vooral aan bod als dader;
- de etnische origine van de meeste daders wordt vermeld;
- in ongeveer de helft van de nieuwsberichten over etnische minderheden wordt bericht in verband met typische allochtonenthema's; met name vooral over gelijke kansen en de asielproblematiek;
- in meer dan de helft van de nieuwsberichten waarin etnische minderheden vermeld worden, wordt achtergrondinformatie meegegeven;
- er wordt niet expliciet op verschillen tussen autochtonen en allochtonen gewezen.

In wat volgt, analyseren we de actoren die aan bod kwamen in de nieuwsberichten. We hebben dit reeds gedaan voor de daders en slachtoffers in de misdaadberichtgeving. Nu bekijken we de kenmerken van de actoren in alle nieuwsberichten. Daarvoor baseren we ons op twee aparte delen van het codeboek, nl. 'de personen waarover gesproken werd in het nieuwsbericht' en 'de personen die geïnterviewd werden in het nieuwsbericht'. Voor de 'personen waarover gesproken werd' die dus het onderwerp waren van nieuws, werden enkel etnische minderheden gecodeerd. Bij de geïnterviewde personen werden echter zowel autochtonen als allochtonen gecodeerd. Het was de bedoeling om hiermee te weten te komen of etnische minderheden, wanneer ze het onderwerp zijn van nieuws, ook het woord krijgen en hoe vaak autochtonen geïnterviewd werden in nieuwsberichten waarin etnische minderheden centraal staan. Het is uiteraard zo dat niet bij alle nieuwsberichten die we geselecteerd hebben etnische minderheden het centrale onderwerp van nieuws waren (met name de allochtonenthema's). We maken bijgevolg een onderscheid tussen de nieuwsberichten over allochtonenthema's en de andere berichten.

Van de nieuwsactoren hebben we verschillende kenmerken gecodeerd: hoe ze -indien allochtoon- als zodanig werden geïdentificeerd, maar ook het geslacht, het beroep, de etnische origine, of ze het woord kregen, of hun religie werd vermeld, of hun eventuele Belgische nationaliteit vermeld werd en of ze als dader of slachtoffer voorkwamen in het nieuws.

In onderstaande tabel geven we een overzicht van het totaal aantal actoren voor de twee delen van het codeboek: 'actoren waarover werd gesproken' en 'actoren die werden geïnterviewd'. Enkel de vier belangrijkste personen uit het nieuwsbericht werden gecodeerd. Het belang van een persoon werd voor een krantenartikel bepaald aan de hand van het aantal lijnen dat er over die bepaalde nieuwsactor werd geschreven en voor de geïnterviewden op basis van het aantal lijnen dat ze geciteerd werden. Voor de televisiejournals werd dat bepaald op basis van het aantal seconden dat er over een nieuwsactor werd gesproken of op basis van het aantal seconden spreektijd van een nieuwsactor.

Tabel 20: Het aantal gecodeerde nieuwsactoren

	Kranten	Journaals
Actoren waarover enkel werd gesproken in het nieuwsbericht en niet werden geïnterviewd of geciteerd (enkel allochtonen)	306	66
Actoren die werden geïnterviewd of geciteerd (allochtonen en autochtonen)	108 (39,3%) allochtonen 151 (55%) autochtonen 16 (5,8%) waarvan onduidelijk of het allochtonen of autochtonen waren TOTAAL= 275	43 allochtonen (26,2%) 124 (73,8%) autochtonen TOTAAL=167
TOTAAL	581	233

In de 310 krantenartikels werden 581 personen gecodeerd, in de 107 televisienieuwsitems 233 personen.

Bij de geïnterviewden, valt meteen op dat de allochtonen in de minderheid zijn: 39,3% van de geïnterviewden in de kranten waren allochtonen en in de journaals was dat slechts 26,2%.

Voor we dieper ingaan op een beschrijving van de verschillende aspecten en kenmerken van deze actoren, bespreken we eerst de mate waarin etnische minderheden als een groep of als een individu werden voorgesteld. Daarnaast kijken we hoe ze werden afgebeeld in de kranten en op televisie.

7.7.1. Etnische minderheden in de berichtgeving: als individu of als groep

Uit de resultaten van vorig onderzoek (Hartmann et al., 1974; Staes & Lerouge, 1994; Ter Wal, 2002) bleek dat etnische minderheden vaak werden voorgesteld als één homogene groep; dat er met andere woorden geen onderscheid werd gemaakt tussen verschillende etniciteiten, verschillende generaties, verschillende wettelijke statuten van nieuwkomers, Kortom dat migranten, asielzoekers, buitenlanders, enz. als één homogene groep werden beschouwd. In onze analyse zijn we op zoek gegaan in hoeverre etnische minderheden als één homogene groep werden voorgesteld of in hoeverre er werd geïndividualiseerd (H7).

De operationalisering was: “Wanneer in het nieuwsbericht termen werden gebruikt zoals allochtonen, etnische minderheden, migranten, asielzoekers beschouwden we dit als het voorstellen van nieuwsactoren in groep. Wanneer echter de etnische origine of nationaliteit of de naam van de nieuwsactoren werd vermeld, zagen we dit als het individueel presenteren van de nieuwsactoren”.

Er worden immers een aantal persoonlijke kenmerken meegegeven. Deze operationalisering is gebaseerd op de operationalisering uit het onderzoek van Entman & Rojecki (2000).

We voorzagen voor de codeurs ook een categorie waarin beide mogelijkheden (groep en individu) konden aangeduid worden. Nieuwsberichten waarin algemene termen werden gebruikt om de groep te benoemen maar waarin ook actoren als individu werden benaderd, werden dan bij deze laatste categorie gecodeerd.

Tabel 21: Etnische minderheden als groep of individu

	Kranten		Journaals	
	Aantal artikels	Procent	Aantal items	Procent
Groep	75	24,2	54	50,5
Eén of meerdere individuen	178	57,4	45	42,1
Groep en individu	57	18,4	8	7,5
Totaal	310	100.0	107	100.0

$X^2=27,34$, $p=0,00$

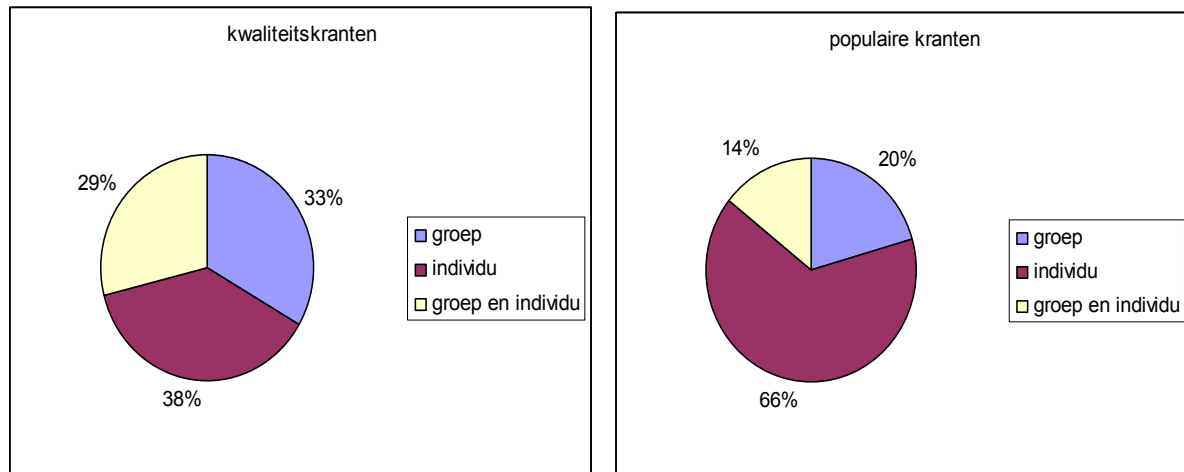
In de journaals werd duidelijk meer over etnische minderheden gesproken als groep dan bij de kranten: terwijl in de kranten etnische minderheden slechts in een vierde van de artikels als groep werd benaderd was dat zo in de helft van de televisie-items. Er kunnen verschillende verklaringen zijn voor dit verschil. In de kranten wordt bijvoorbeeld meer bericht over kleinere nieuwsfeiten dan in het televisienieuws zoals bijvoorbeeld over kleinere delicten, auto-ongelukken en andere kleinere incidenten waarin doorgaans individuen aan bod komen. Een andere mogelijke verklaring zou dan weer kunnen zijn dat kranten meer ruimte hebben om te nuanceren en achtergrondinformatie te geven en bijgevolg ook meer ruimte hebben om te individualiseren.

Om de eerste verklaring te staven onderzochten we of er een verband was tussen de onderwerpen en het al dan niet benaderd worden als groep of als individu. We gingen ervan uit dat in misdaadberichtgeving etnische minderheden vooral als individu zullen benaderd worden en in nieuws over politiek en beleid vooral als groep, aangezien het in dergelijk nieuws immers vaak over structurele maatregelen gaat die van toepassing zijn op een groep van mensen.

Uit de analyse bleek dat in de misdaadberichtgeving in het televisienieuws etnische minderheden vaker als groep benaderd (53,7% van alle misdaadberichten) worden dan in de kranten (slechts bij 18,3% van alle misdaadberichten). En de kranten benaderen ook in artikels rond politiek en beleid etnische minderheden meer als individu (bij 34% van alle artikels over politiek en beleid) dan in het televisienieuws (25,8%).

We kunnen dus wel stellen dat het vooral te maken heeft met de aard van het medium. Kranten brengen meer persoonlijke verhalen dan het televisienieuws.

We vonden geen statistisch significant verschil tussen het VTM- en VRT-journaal voor het benaderen van etnische minderheden als individu of groep. Voor de kranten vonden we echter wel een significant verschil ($X^2=20,56$, $p=0,00$). In de artikels van de populaire kranten bleken etnische minderheden veel meer benaderd te worden als individu dan in de kwaliteitskranten (zie de grafieken hieronder). Na controle op de onderwerpen bleek dat deze discrepantie grotendeels te verklaren is -in tegenstelling tot de verklaring voor het verschil tussen kranten en televisiejournaals- door het hogere aantal misdaadberichten in de populaire kranten. In dergelijke artikels wordt meestal gesproken over individuele daders en slachtoffers. De kwaliteitskranten berichten meer over beleidsmaatregelen en in deze berichtgeving wordt toch nog meer gesproken over etnische minderheden, allochtonen en migranten als groep.

In de kranten worden etnische minderheden minder vaak voorgesteld als één homogene groep dan het televisienieuws. Een mogelijke verklaring is dat kranten meer ruimte hebben voor nuance, voor interviews ook en bijgevolg meer ruimte om het nieuws te individualiseren. In de populaire kranten worden etnische minderheden meer voorgesteld als individu dan in de kwaliteitskranten, maar dat kon vooral verklaard worden door de nieuwsinhoud. Populaire kranten besteden immers meer aandacht aan misdaadberichtgeving waarin meestal over individuen gesproken wordt. Kwaliteitskranten hebben daarentegen meer aandacht voor politiek en beleidsnieuws waarin meer geabstraheerd wordt en gepraat wordt over structurele maatregelen die van toepassing zijn op bepaalde groepen in een samenleving. We vonden geen bevestiging voor H7: etnische minderheden werden in het nieuws niet hoofdzakelijk voorgesteld als één homogene groep.

7.7.2. Etnische minderheden al dan niet stereotiep in beeld: vrouwen met hoofddoek en mannen met lange gewaden?

Uit receptie-onderzoek bij etnische minderheden in Vlaanderen blijkt dat er klachten zijn over de manier waarop etnische minderheden in beeld worden gebracht. Dit zou te vaak op een stereotiepe manier gebeuren: vrouwen met een hoofddoek, foto's uit typische 'migrantenbuurten', mannen met lange gewaden en/of snor/baard en mensen afgebeeld bij het uitvoeren van een bepaalde religieuze handeling of activiteit die doorgaans geassocieerd wordt met een niet-westerse cultuur (Devroe, 2006). Daarom werden de foto's bij de artikels en het beeldmateriaal bij de nieuwsberichten geanalyseerd. Eerst werd nagegaan of er etnische minderheden in beeld kwamen, waarna op basis van de kledij en bepaalde handelingen die deze actoren uitvoerden, werd bepaald of het al dan niet om een stereotiepe afbeelding ging. Om dit te bepalen werden voor de codeurs vijf opties voorzien die ze konden aanduiden:

- 1 Er komen etnische minderheden in beeld die door kledij (niet-westerse kledij zoals sluier, hoofddoek, tulband, burka, arafatsjaal...) of handeling (biddend op matje tot Allah, rituele schaapslachtingen,...) duidelijk te herkennen zijn als niet-Westers.
- 2 Er komen etnische minderheden in beeld, maar deze vaststelling is enkel gebaseerd op gelaatstrekken, huidskleur, het vernoemen van de naam, expliciete vermelding dat het om een allochtoon gaat, of op basis van voorkennis.
- 3 Het is niet zichtbaar/ niet duidelijk of het gaat om etnische minderheden of autochtonen. Bij alle twijfelgevallen werd deze categorie aangeduid!
- 4 Er komen autochtonen, westerlingen in beeld
- 5 Op de foto staat een groep mensen die in de verschillende voorgaande categorieën kunnen gecodeerd worden.

Bij de 310 artikels werden 204 foto's gevonden, waarvan op 133 foto's personen werden afgebeeld. Op 98 foto's waren etnische minderheden te zien. De meeste foto's werden gepubliceerd bij nieuws over 'politiek, overheid en beleid' (27,6%), 'misdaad en justitie' (14,3%), 'entertainment, kunst en cultuur' (14,3%) en 'human interest' (13,3%). Dat er het meest foto's met etnische minderheden zijn bij nieuws over 'politiek, overheid en beleid' en 'misdaad en justitie' is niet zo verwonderlijk aangezien dit de belangrijkste nieuwsonderwerpen waren. Ook 'entertainment, kunst en cultuur' en 'human interest' waren in vergelijking met het andere nieuws relatief belangrijke nieuwsonderwerpen. Bij nieuws over het thema 'gelijke kansen, integratie, inburgering' werden op een derde van de foto's (33,3%, 9 van de 27 foto's bij het thema 'gelijke kansen') autochtonen afgebeeld en geen allochtonen. Op het eerste zicht lijkt dit vreemd, maar aangezien in nieuws over gelijke kansen ook vaak politici, ministers, deskundigen aan bod komen en dat deze doorgaans autochtoon zijn, is dat dan ook niet zo verwonderlijk.

Bij de televisiejournals vonden we bij 65 (61%) van de 107 nieuwsitems beeldmateriaal waarop allochtonen te zien waren.

Wanneer er etnische minderheden werden afgebeeld, bepaalden we op basis van de operationalisering van deze al dan niet stereotiep werden afgebeeld. De resultaten te zien in tabel 22.

Tabel 22: Etnische minderheden in de kranten: stereotiep in beeld gebracht?

	Kranten		Journaals	
	Aantal	Procent	Aantal	Procent
Etnische minderheden duidelijk niet-Westers door kledij/handeling	2	2,0	-	-
Etnische minderheden op basis van kledij of handeling niet te onderscheiden van autochtonen	56	57,1	39	60
Onduidelijk of het om een allochtoon of autochtoon gaat (bij twijfel)	13	13,3	-	-
Een groep van mensen die in de verschillende voorgaande categorieën thuis horen	27	27,6	26	40
Totaal	98	100,0	65	100,0
Duidelijk zichtbaar een autochtoon	35		-	-
geen foto aanwezig of geen personen op foto	177		42	-
Totaal	310		107	

De klacht van etnische minderheden dat ze vaak stereotiep in beeld worden gebracht, is niet meteen terecht. Etnische minderheden worden immers bijna nooit louter en alleen afgebeeld in traditionele of typische niet-westerse kledij of in een context die als niet-westers kan beschouwd worden. Uiteraard spreken we hier enkel over het beeldmateriaal.

In de kranten waren 26,1% van de afgebeelde personen autochtonen. Laten we deze categorie buiten beschouwing dan was 57% en 60% van de etnische minderheden respectievelijk in de kranten en in de journaals op basis van kledij of handeling niet te onderscheiden van autochtonen. Deze mensen werden herkend als allochtoon omdat hun naam vermeld werd, of omdat er expliciet vermeld werd dat het om iemand 'allochtoon' ging of op basis van hun huidskleur of specifieke gelaatstreken. Wel waren er op 27,6% van de foto's mensen te zien die op verschillende manieren konden geïdentificeerd worden. Voor de journaals was dat bij 40% van het beeldmateriaal.

Aangezien het slechts om twee krantenartikels ging waarin etnische minderheden louter op een stereotiepe manier werden afgebeeld, zijn we gaan kijken welke nieuwsberichten dat precies waren.

In de kranten ging het om een opiniestuk en een redactioneel artikel, beide in De Morgen. Het eerste artikel was een opiniestuk van Sp.A. senator Fatma Pehlivan in De Morgen van 8 maart 2003 over de emancipatie van allochtone vrouwen. Het opiniestuk werd geschreven naar aanleiding van de Internationale Vrouwendag. Bij het opiniestuk is een foto te zien van biddende moslimvrouwen met een hoofddoek. Gezien het opiniestuk specifiek gaat over de emancipatie van allochtone vrouwen is de bijhorende foto niet al te best gekozen, integendeel. Op de foto zijn de moslimvrouwen immers heel traditioneel afgebeeld, niet meteen een toonbeeld van emancipatie.

Het tweede artikel (een redactioneel artikel) komt opnieuw uit De Morgen (20/05/2003) en gaat over de directie van het Koninklijk Atheneum in Laken dat de hoofddoek wil verbieden. Bij het artikel staat een foto van een jonge allochtone vrouw met hoofddoek. Hier is er wel een duidelijke link tussen de foto en het nieuwsbericht.

Etnische minderheden worden doorgaans niet zo vaak op stereotiepe manier afgebeeld op foto's en in ander beeldmateriaal. Etnische minderheden komen uiteraard nog wel in beeld in cultuurspecifieke kledij maar dat is dan doorgaans samen met autochtonen of allochtonen met westerse kledij. Er is voldoende diversiteit in de afbeeldingen van etnische minderheden in het nieuws.

7.7.3. De etnische minderheden in het nieuws: de passieve actoren

Eerst en vooral staan we stil bij de 'passieve actoren'. Dit waren de personen in het nieuws waarover werd gesproken en die niet zelf werden geïnterviewd. Enkel etnische minderheden werden gecodeerd. Voor de kranten gaat het om 306 actoren, voor de televisiejournals zijn dat er 66.

7.7.3.1. Identificatie van etnische minderheden

Hoe werden de nieuwsactoren als 'allochtoon' geïdentificeerd? Het codeboek voorzag verschillende mogelijkheden voor deze identificatie en was zo opgebouwd dat meerdere mogelijkheden konden worden aangekruist:

- Op basis van de bijgevoegde foto: ofwel via cultuurgebonden kenmerken zoals kledij of een bepaalde handeling, ofwel via uiterlijk lichamelijke kenmerken zoals huidskleur of gelaatstrekken.
- Op basis van het gebruik van een niet-westerse naam.
- Op basis van het gebruik van een bepaalde term(en) zoals 'allochtoon', 'migrant', 'etnische minderheden', 'asielzoeker', ...
- Op basis van het vermelden van nationaliteit of etnische origine
- Op basis van het vermelden van de religie van deze actor zoals moslim, hindoe, boeddhist, ...
- Op basis van louter de voorkennis van de codeur

Tabel 23: Identificatie van etnische minderheden in de kranten en de journals

Identificatie	Kranten		Journals	
	Absoluut aantal	Procent	Absoluut aantal	Procent
Niet-westerse naam	210	68,6	20	30,3
Nationaliteit/etnische origine	149	48,7	53	80,3
Termen zoals allochtoon, migrant, ...	52	17	9	13,6
Beeldmateriaal: lichamelijke kenmerken zoals huidskleur, gelaatstrekken	43	14,1	2	3
Religie	12	3,9	3	4,5
Beeldmateriaal: niet-westerse kledij/handeling	5	1,6	11	16,7
Voorkennis codeur	6	2	1	1,5

Etnische minderheden werden als zodanig geïdentificeerd vooral op basis van hun naam en het vermelden van nationaliteit of etnische origine. De andere identificatiemogelijkheden werden veel minder aangeduid: zo werd termen als allochtoon, migrant, etnische minderheden niet vaak gebruikt (slechts bij 17% van de etnische minderheden in de kranten en bij 13,6% in de journaals). Opmerkelijk is dat de religie van de actoren bijna nooit werd vermeld: slechts bij 12 en 3 allochtonen in respectievelijk de kranten en televisiejournaals.

7.7.3.2. Mannen of vrouwen?

Hoe zat het met de verdeling man/vrouw bij de etnische minderheden waarover in het nieuws gesproken werd?

We zien hier geen verschil tussen de kranten en de journaals: ongeveer 70% van de etnische minderheden waren mannen.

Tabel 24: Man-vrouw verdeling in de kranten en journaals

Geslacht	Kranten		Journaals	
	Absoluut aantal	Procent	Absoluut aantal	Procent
man	219	71,6	46	69,7
vrouw	71	23,2	15	22,7
onbekend	16	5,2	5	7,6
Totaal	306	100,0	66	100,0

De verdeling man/vrouw in onze steekproef is ongeveer dezelfde als de globale verdeling van mannen/vrouwen in het Vlaamse nieuws. Uit de resultaten van het Global Media Monitoring Project 2005 (GMMP) bleek immers dat ‘de personen in het nieuws’ bestonden uit 21,5% vrouwen en 78,5% mannen. Voor de 19u journaals van VRT en VTM waren de cijfers gelijklopend, nl. 23,6% vrouwen en 76,4% mannen (De Clercq, 2006).

Bij de populatie van etnische minderheden bleken er net iets minder mannen aan bod te komen dan in het doorsnee nieuws, maar het gaat om een heel klein verschil.

7.7.3.3. Etnische origine?

In de operationalisering van deze variabele hebben we zowel nationaliteit als etniciteit in de lijst opgenomen. Dit was vooral een pragmatische keuze omdat het immers voor een aantal groepen belangrijk is dat we het onderscheid kunnen maken naar nationaliteit, zoals bijvoorbeeld voor Turken en Marokkanen, de grootste niet Europese minderheidsgroepen in België. Voor Zuid-Amerikanen is het dan weer veel minder belangrijk dat we kunnen opsplitsen naar specifieke nationaliteiten aangezien het om een heel kleine groep gaat.

Staes & Lerouge (1994: 99) stelden in hun onderzoek vast dat in meer dan de helft van de artikelen verwezen werd naar de etnische origine. In het vervolgonderzoek van Devroe & Saeys (2002: 67) werd in 31% van de krantenberichten de nationaliteit vermeld, en in 7,4% het geboorteland.

In ons onderzoek telden we per actor die aan bod kwam in een nieuwsbericht of er naar etnische origine werd verwezen. Om die reden zijn onze resultaten niet perfect vergelijkbaar met deze uit de vorig vernoemde onderzoeken aangezien daar niet per actor werd geteld.

In tabel 25 zien we dat bij ongeveer de helft van de etnische minderheden (48,7%) in de kranten naar nationaliteit of etnische herkomst werd verwezen, voor de journaals lag dat cijfer een heel stuk hoger. Daar werd bij 80,3% van de actoren waarover werd gesproken de

etnische herkomst vermeld. Zoals we al zagen bij de misdaadberichtgeving verschillen kranten en televisie duidelijk in het vermelden van etnische origine.

Tabel 25: Etnische origine en nationaliteit van de passieve actoren in de kranten en de journaals

	Kranten		Journaals	
	Aantal	Procent	Aantal	Procent
Sub-Sahara Afrika	22	14,8	8	15,1
Marokko	19	12,8	3	5,7
Turkije	23	15,4	5	9,4
Azië	11	7,4	-	-
Magreb	9	6,0	5	9,4
Midden-Oosten (palestina, iran...)	17	11,4	1	1,9
Vroegere oostbloklanden en Balkan	25	16,8	21	39,6
Baltische staten en Rusland	20	13,4	7	13,2
Zuid/Midden-Amerika	3	2,0	-	-
Andere origine			3	5,7
Totaal	149	100,0	53	100,0
origine niet vermeld	157		13	
Totaal aantal actoren	306		66	

Voor de kranten zien we een meer gelijke verdeling tussen de verschillende etniciteiten, terwijl er in de journaals een duidelijke oververtegenwoordiging was van personen afkomstig uit het vroegere Oostblok en de Balkan. In de kranten daarentegen komen deze nationaliteiten/etniciteiten slechts iets meer voor dan Turken, Marokkanen, Zwart-Afrikanen en personen afkomstig van Rusland of de Baltische staten en het Midden-Oosten.

Een verklaring voor deze discrepantie tussen de kranten en de journaals zochten we eerst in de toetreding van heel wat Oostbloklanden tot de Europese Unie in 2004. De steekproef voor het televisienieuws²⁵ viel immers net voor en net na die toetreding. Na analyse van de thema's waarin deze minderheden voorkwamen, konden we deze redenering echter niet hard maken. In het televisienieuws kwamen minderheden uit het vroegere Oostblok immers enkel aan bod in berichten over 'misdad en justitie' (76,2% van alle nieuwsactoren uit het Oostblok) en 'ongevallen en rampen' (23,8% van alle nieuwsactoren uit het Oostblok). Mogelijk kan het verschil tussen de kranten en de televisiejournaals wel te maken hebben met de grotere aanwezigheid van kleine nieuwsfeiten in krantenberichtgeving, waardoor er bij kranten een grotere spreiding is over de verschillende nationaliteiten/etniciteiten.

We kunnen concluderen dat de etnische minderheden die aan bod komen in het nieuws vooral minderheden zijn uit het vroegere Oostblok en de Balkan, Zwart-Afrikanen, Turken en Maghrebijnen (inclusief Marokkanen). Doorgaans wordt gedacht dat de groepen allochtonen die het meest in het nieuws aan bod komen Turken en Marokkanen zijn. Uit de krantenanalyse van 1993 (Staes & Lerouge, 1994) bleek dat toen vooral Marokkanen aan bod

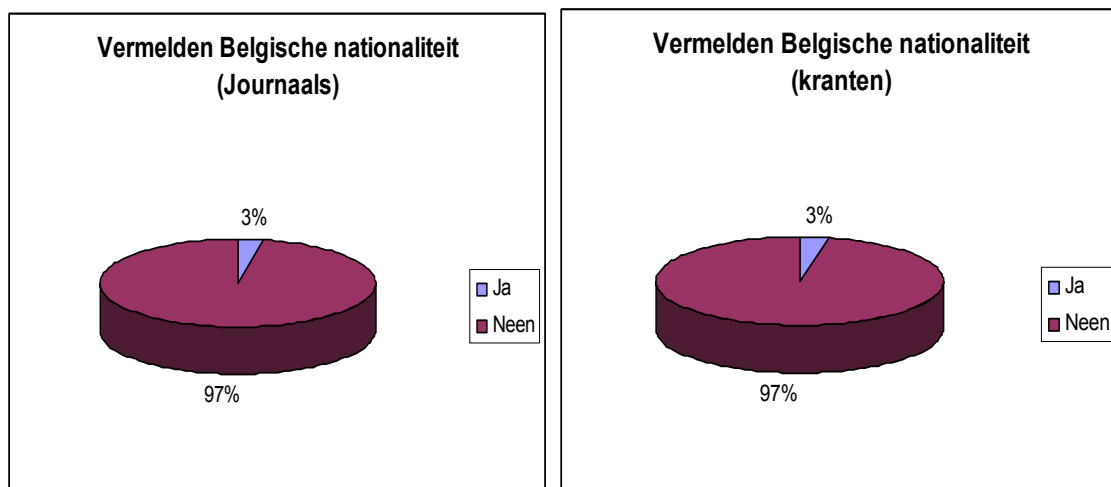
²⁵ De steekproef voor het televisienieuws viel tussen augustus 2003 en augustus 2004. De steekproef voor de kranten liep van oktober 2002 tot en met september 2003.

kwamen. Hoewel deze groep nog steeds regelmatig aanwezig is in het krantenieuws-in het televisienieuws echter een stuk minder-zien we hier toch een evolutie.

Dat personen uit het vroegere Oostblok meer aanwezig zijn in het nieuws, heeft uiteraard ook te maken met een evolutie in de migratie: in 1997 immigreerden 5 474 personen van de vroegere Oostbloklanden naar België, in 2004 waren dat er 11 458, meer dan een verdubbeling (APS, 2006).

Deze evolutie is echter minder te merken in de perceptie van het publiek en bij de Turkse en Marokkaanse groepen zelf (zie Devroe, 2006). Het verschil tussen de perceptie van het publiek en de inhoud van de nieuwsinhoud zelf kan mogelijk verklaard worden door de andere bevolkingsgroepen die aan bod komen in de buitenlandberichtgeving. Bovendien zijn Turken en Marokkanen de grootste en in tijd langst aanwezige etnische minderheidsgroepen in België. Wanneer over allochtonen gesproken wordt, wordt dan ook nog vaak aan deze groepen gedacht (zie ook Billiet et al, 1990). Bovendien werd bij een aanzienlijk aantal etnische minderheden (meer dan de helft in de kranten en ongeveer 20% in het televisienieuws) de origine niet vermeld. Het is mogelijk dat het hier dan wel over Turken en Marokkanen ging, maar dat niet expliciet werd gezegd. Het publiek trekt ook op basis van uiterlijk, naam en andere parameters -al dan niet correcte- conclusies betreffende etnische origine.

Naast het vermelden van de etnische origine van de actoren zijn we ook gaan kijken of een eventuele Belgische nationaliteit ook vermeld werd. Zo wordt soms gesproken over 'Marokkaanse Belg', 'Belg van Turkse origine' of kan gewoon vermeld worden dat iemand de Belgische nationaliteit heeft. De resultaten worden grafisch weergegeven.

We kunnen hierover heel kort zijn: de Belgische nationaliteit werd zo goed als nooit vermeld. In de televisiejournaals gebeurde dat bij twee van de nieuwsactoren, en bij de kranten bij 10 actoren. We gingen na in welke nieuwsberichten de Belgische nationaliteit van etnische minderheden vermeld werd.

Voor de televisiejournaals ging het om één item in het VTM journaal van 4/10/03, nl. de verslaggeving over een rechtzaak waarin Tarek Maroufi werd veroordeeld voor het recruterende van moslimterroristen. Maroufi werd beschreven als een 'Belg van Tunesische afkomst'. Hoewel het hier dus ging om een misdadiger werd duidelijk de Belgische link wel gelegd, en bovenal werd er eerst verwezen naar de Belgische nationaliteit en dan pas naar de Tunesische origine.

De tweede actor waarvan de Belgische nationaliteit werd vermeld was het slachtoffer van een busongeluk. De bus was op weg van België naar Marokko. De passagiers bestonden hoofdzakelijk uit Belgen van Marokkaanse origine. Dit item vonden we in het VTM-journaal van 24/6/04.

Voor de kranten geven we eveneens een overzicht van de artikels waarin bij 11 actoren de Belgische nationaliteit werd vermeld:

1. “Filip Dewinter is kwaad dat Aboe Jahjah Belg kan blijven.” (Gazet van Antwerpen, 7/10/2002): Vlaams Blok vindt dat Aboe Jahjah zijn Belgische nationaliteit moet verliezen
2. “Abou Jahjah mag Belg blijven.” : Zelfde onderwerp als vorig artikel (Het Laatste Nieuws, 7/10/02)
3. “Abou Jahjah mag Belg blijven.” : Zelfde onderwerp als vorig artikel (Gazet van Antwerpen, 18/02/02)
4. “Affaire Papa Wemba: twee kopstukken aangehouden.” (167): Via zijn muziekgroep smokkelde Wemba Congolezen naar Europa. Het artikel bericht over de aanhouding van twee kopstukken van de bende mensensmokkelaars van Wemba. Er werd verwezen naar de Belgische nationaliteit van Papa Wemba. (Het Laatste Nieuws, 8/3/03)
5. “Blok vindt nu zelf het cordon sanitaire uit”: Berichtgeving over het verkiezingscongres van het Vlaams Blok waarin Frank Vanhecke pleitte voor het afnemen van de Belgische nationaliteit van Abou Jahjah. (Het Belang van Limburg, 14/04/03)
6. “Vrouw (28) krijgt pv voor racistische taal tegen agent.” (201): Een vrouw kreeg een boete omdat ze een politie-agent van Turkse origine beledigde met racistische uitspraken. In het artikel werd gesproken over een ‘Belgische politieman van Turkse origine’. (Het Belang van Limburg, 20/5/03)
7. “Nieuwe Belgen lanceren moslimcola”: De kop van het artikel spreekt voor zich. Vier ondernemers die enkel bij naam worden genoemd introduceren Salam-Cola op de Belgische markt. Er wordt nergens in het bericht verwezen naar hun etnische origine. Aangezien het hier om vier actoren gaat, komen we met de actoren hiervoor samen op een totaal van tien actoren. (Het Laatste Nieuws, 20/9/03)

Er is weinig coherentie te zien in het al dan niet vermelden van de Belgische nationaliteit. In sommige berichten gebeurde het wel, in andere dan weer niet. Een weldoordacht idee zat er niet achter. Soms gebeurde het bij slachtoffers, soms bij daders.

Dat het vermeld werd bij tien actoren in de krantenberichtgeving, kunnen we enigszins nuanceren, eigenlijk gebeurde het bij minder. Bij vier van die tien actoren bleek het immers telkens om Abou Jahjah te gaan en het al dan niet afnemen van zijn Belgische nationaliteit. De Belgische nationaliteit van Abou Jahjah was een nieuwsfeit op zichzelf. Nieuwsberichten daarover kunnen we niet vergelijken met berichten waarin de nationaliteit geen centraal onderwerp was.

7.7.3.4. Beroep

Hypothese 8 stelt dat etnische minderheden vooral in de rol van ‘gewone mensen’ in het nieuws komen en zelden als expert of deskundige. Uit onze resultaten blijkt inderdaad dat het beroep van allochtone personen in het nieuws niet zo vaak werd vermeld. In de kranten werd bij iets meer dan de helft van de allochtone nieuwsactoren (56,5%) het beroep *niet* vermeld. In de televisiejournals werd het beroep bij nog veel meer actoren niet vermeld (80%). Slechts

bij 133 (van de 306) personen in de kranten en 13 (van de 66) in de journaals werd deze wel vermeld. Op zich is het niet zo verwonderlijk dat het beroep zo weinig werd meegegeven in het televisienieuws, aangezien een aanzienlijk deel van de actoren (28 van de 66 in de journaals en 101 van de 306 in de kranten) misdadigers waren waarbij zelden het beroep werd vermeld. Er was geen statistisch significant verschil tussen het VTM- en VRT journaal noch tussen de populaire kranten en de kwaliteitskranten in het al dan niet vermelden van het beroep of tussen de beroepsfuncties van de allochtone actoren waarover werd gesproken in het nieuws.

Positief echter is dat wanneer het beroep van allochtonen werd vermeld, het dan ook meestal ging om allochtonen in hogere functies, nl. politici en beleidsverantwoordelijken. Ook de categorie ‘andere beroepen’²⁶ scoorde tamelijk hoog. Een overzicht in tabel 26.

Tabel 26: Beroep van de passieve actoren in de kranten en de journaals

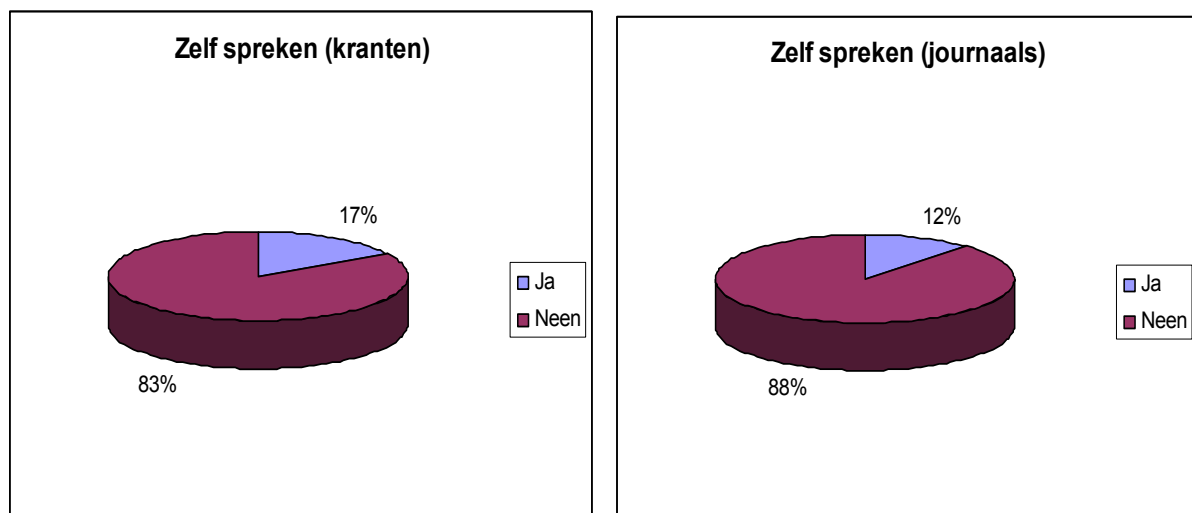
	Kranten		Journaals	
	Aantal	Procent	Aantal	Procent
	1			
Journalist	2	1,5	-	-
Jurist	2	1,5	-	-
Politie/rijkswacht/brandweer	1	0,8	-	-
Hulpverlener	1	0,8	-	-
Onderwijspersoneel	1	0,8	-	-
Politicus/beleidsverantwoordelijke	43	32,3	5	38,5
Scholier/student	16	12	1	7,7
Deskundige/expert/hoofd organisatie	10	7,5	-	-
Kunstenaar, artiest, muzikant	7	5,3	2	15,4
Kinderen	13	9,8	-	-
Werkloos	7	5,3	-	-
Andere	30	22,6	5	38,5
Totaal	133	100,0	13	100,0
Beroep niet vermeld	173		53	
Totaal aantal actoren	306		66	

²⁶ In deze categorie werden alle beroepen opgenomen die niet in de lijst voorkwamen

Hypothese 8 kan deels bevestigd worden, nl. allochtonen komen inderdaad vooral als gewone mensen in het nieuws. Anderzijds komen allochtone politici wel regelmatig aan bod. Het tweede deel van de hypothese dat etnische minderheden zelden als expert of deskundige aan bod komen, moeten we bijgevolg nuanceren. Dit is consistent met de onderzoeksresultaten van Entman (1990) en Campbell (1995), nl. succesvolle minderheden zoals journalisten en politici komen in het nieuws aan bod. Daartegenover staat dat etnische minderheden ook vaak negatief in het nieuws aan bod komen, nl. in verband met misdaad. Er is met andere woorden sprake van ambivalentie in de berichtgeving.

7.7.3.5. *Het woord aan de personen waarover gesproken werd*

Voor we dieper ingaan op de kenmerken van de mensen die geïnterviewd werden in de nieuwsberichten, staan we eerst nog stil bij de vraag hoeveel etnische minderheden waarover gesproken werd in de nieuwsberichten de kans kregen om zelf te spreken. Dat bleek een minderheid te zijn, zoals te zien is op onderstaande grafieken. Voor de kranten waren dat 62 van de 368 personen, en voor de journaals 9 van de 75 personen. De gemiddelde spreektijd van de etnische minderheden die aan het woord kwamen in de journaals was 33,22 seconden.

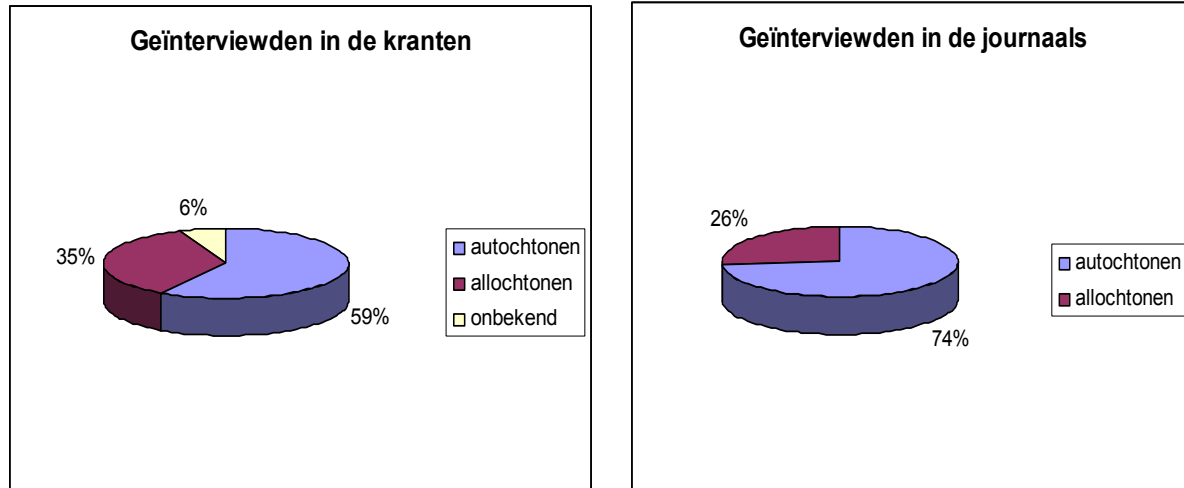
7.7.4. *De etnische minderheden in het nieuws: de actieve actoren*

Met de actieve actoren in het nieuws bedoelen we de personen die geïnterviewd of geciteerd werden in het nieuws. Het gaat hier om zowel allochtone als autochtone personen. We willen immers nagaan wie van deze twee groepen het meest het woord krijgt in nieuws waarbij etnische minderheden betrokken zijn. Uiteraard moeten we hierbij wel nagaan of het om een specifiek allochtonenthema ging. Is dat niet het geval en worden etnische minderheden zijdelings betrokken bij het nieuwsbericht (bijvoorbeeld een reportage over de eerste schooldag waarbij allochtone ouders geïnterviewd worden naast ook autochtone ouders) dan is het ook niet zo vreemd dat ook autochtonen geïnterviewd worden.

Voor de rapportering van de resultaten volgen we min of meer dezelfde structuur als deze gebruikt voor rapportering van de resultaten voor de passieve actoren (zie 8.6.3).

7.7.4.1. *Geïnterviewden: de cijfers*

In de kranten werden 257 personen geïnterviewd waarvan 90 etnische minderheden, 151 autochtonen en tenslotte nog 16 personen waarvan het niet duidelijk was of ze allochtoon of autochtoon waren. In het televisienieuws werden 167 personen geïnterviewd, waarvan 124 autochtonen en 43 allochtonen.

We vonden geen statistisch significante verschillen voor het interviewen van allochtonen en autochtonen tussen de kranten onderling ($X^2=6,7$, $p=0,24$), noch tussen het VTM- en VRT journaal ($X^2=0,92$, $p=0,34$).

De gemiddelde spreektijd van de geïnterviewden in de journaals was 25,23 seconden. Een T-test toonde aan dat er geen statistisch significant verschil was tussen de spreektijd van de actoren in het VTM-journaal en deze in het VRT-journaal.

7.7.4.2. *Geïnterviewden: de identificatie*

Hoe werden de geïnterviewden van allochtone origine als 'allochtoon' geïdentificeerd? Het codeboek voorzag dezelfde identificatiemogelijkheden als bij de 'personen waarover werd gesproken'. We herhalen deze lijst hier nog eens:

- Op basis van de bijgevoegde foto: ofwel via cultuurgebonden kenmerken zoals kledij of een bepaalde handeling, ofwel via uiterlijk lichamelijke kenmerken zoals huidskleur of gelaatstrekken.
- Op basis van het gebruik van een niet-westerse naam.
- Op basis van het gebruik van een bepaalde term(en) zoals 'allochtoon', 'migrant', 'etnische minderheden', 'asielzoeker', ...
- Op basis van het vermelden van nationaliteit of etnische origine
- Op basis van het vermelden van de religie van deze actor zoals moslim, hindoe, boeddhist, ...
- Op basis van louter de voorkennis van de codeur

In de kranten waren er 257 geïnterviewde/geciteerde actoren en daarvan waren er 90 mensen van allochtone origine, voor de journaals waren dat er 95 waarvan 43 allochtonen. Hoe werden de allochtonen nu als 'allochtoon' geïdentificeerd? In tabel 27 een overzicht.

Tabel 27: De geïnterviewden: identificatie als allochtoon in de kranten en journaals

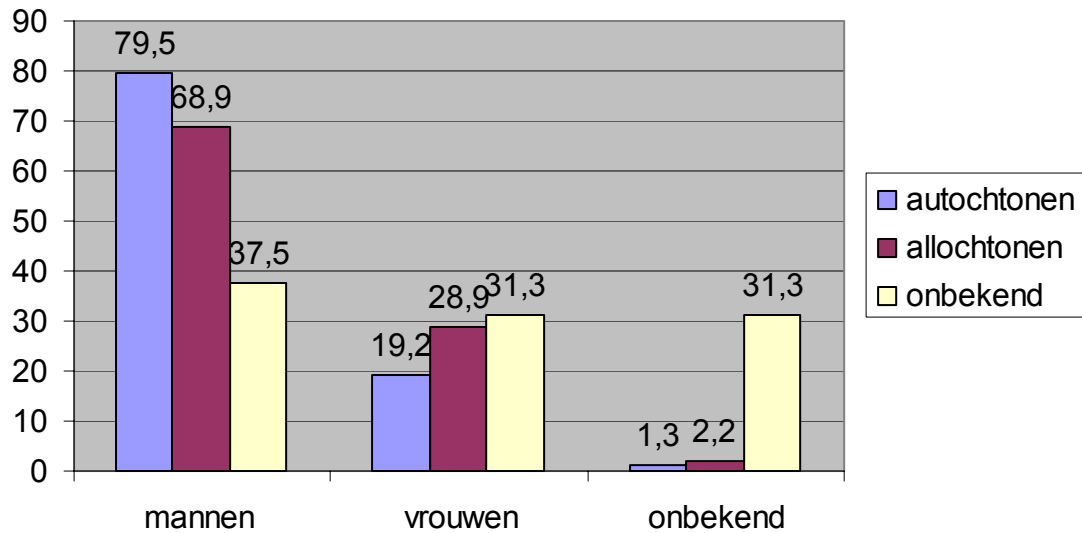
Identificatie	Kranten		Journaals	
	Absoluut aantal	Procent	Absoluut aantal	Procent
Niet-westerse naam	83	92,2	25	58,1
Nationaliteit/etnische origine	39	43,3	12	27,9
Termen zoals allochtoon, migrant, ...	19	21,1	6	14
Beeldmateriaal: lichamelijke kenmerken zoals huidskleur, gelaatstrekken	38	42,2	37	86
Religie	6	6,7	10	23,3
Beeldmateriaal: niet-westerse kledij/handeling	3	3,3	10	23,3
Voorkennis codeur	—	—	-	-

Net zoals voor de identificatie bij de personen waarover werd gesproken, werden etnische minderheden vooral geïdentificeerd op basis van hun naam en het vermelden van hun nationaliteit of etnische origine. Wel werden de geïnterviewden vaker geïdentificeerd op basis van beeldmateriaal dan de allochtonen die niet werden geïnterviewd. Iemand die werd geïnterviewd kwam meestal in beeld en werd dus ook op basis van dat beeld geïdentificeerd. Vooral in de journaals kan het uiteraard bijna niet anders dan dat een geïnterviewde in beeld komt.

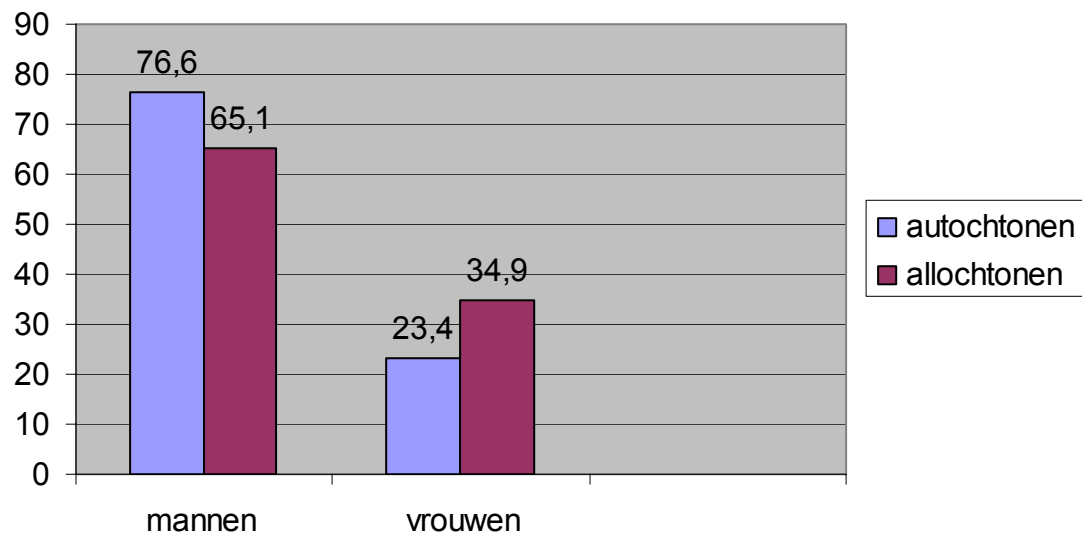
7.7.4.3. Mannen of vrouwen?

Net zoals bij de personen waarover werd gesproken in het nieuws is er ook een duidelijk mannelijk overwicht bij de personen die werden geïnterviewd. Zowel bij de autochtonen als bij de allochtonen werden doorgaans mannen geïnterviewd. Nemen we de autochtone en allochtone geïnterviewden in de kranten samen dan komen we op 73,2% mannen, 23,3% vrouwen en 3,5% waarvan het geslacht niet duidelijk was. Voor de journaals is dat dan 73,7% mannen en 26,3% vrouwen. Deze resultaten zijn opnieuw gelijk aan de globale man-vrouw verdeling in het nieuws (zie GMMP onderzoek in De Clercq, 2006).

Geïnterviewde mannen en vrouwen in de kranten

Geïnterviewde mannen en vrouwen in de journaals

7.7.4.4. Etnische origine?

In de journaals en in de kranten werd bij iets meer dan de helft van de geïnterviewde allochtonen de etnische origine *niet* vermeld (51,2% en 55,5% van de etnische minderheden in respectievelijk de journaals en de kranten). In tabel 28 geven we een overzicht van de etnische origine van de geïnterviewden waarbij dit wel gebeurde.

Tabel 28: Etnische origine van de geïnterviewde allochtonen in de kranten en de journaal

	Kranten		Journaals	
	Aantal	Procent	Aantal	Procent
Sub-Sahara Afrika	7	17,5	3	14,3
Marokko	15	37,5	11	52,4
Turkije	8	20	-	-
Azië	4	10	-	-
Magreb	1	2,5	1	4,8
Midden-Oosten (Palestina, Iran, ...)	2	5	4	19,0
Vroegere Oost-Bloklanden en Balkan	2	5	-	-
Baltische staten en Rusland	1	2,5	1	4,8
andere		-	1	4,8
Totaal	40	100	21	100,0
origine wordt niet vermeld	50	55,5	22	51,2
Totaal	90		43	

We zien hier een andere verdeling van etniciteiten/nationaliteiten dan bij de personen waarover gesproken werd in het nieuws. Het gaat om kleine aantallen, aangezien slechts bij weinig geïnterviewde allochtonen de etnische origine werd vermeld, maar we zien toch een duidelijk overwicht van Marokkanen, zowel bij de kranten als bij de journaals. Omdat er toch een tamelijk groot verschil was met de passieve actoren, waar heel wat minder Marokkanen voorkwamen, zijn we gaan kijken in verband met welke onderwerpen deze Marokkanen nu precies werden geïnterviewd, en in welke rollen/functies ze voorkwamen. Het was echter onmogelijk om aan deze analyse consistente conclusies te verbinden.

7.7.4.5. Beroep

Wat betreft het vermelden van het beroep is er een duidelijke discrepantie tussen de kranten en de journaals. In de journaals werd veel minder vaak het beroep van allochtonen vermeld dan in de kranten. Ook bij de passieve actoren kwamen we tot deze conclusie.

In de journaals was er een duidelijk onderscheid tussen allochtonen en autochtonen voor het al dan niet vermelden van het beroep. Bij 26 (60,5%) van de 43 allochtonen werd het beroep niet vermeld, daarentegen werd slechts bij 20 (16,1%) van de 124 autochtone geïnterviewden het beroep niet vermeld ($X^2=31,45$, $p=0,00$). Bij de geïnterviewde allochtonen in de journaals waren ook nog 2 kinderen die uiteraard geen beroep hebben.

De kranten geven echter een ander beeld. Bij de autochtonen werd bij 82,8% van de geïnterviewden het beroep vermeld en bij de allochtonen was dat 74,4%. Hoewel bij iets meer autochtonen het beroep vermeld werd, was dat verschil niet statistisch significant ($X^2=2,42$, $p=0,12$). In tabel 29 een overzicht.

Tabel 29: Beroepsfuncties van autochtonen en allochtonen in de kranten en de journaal

	kranten		journaals	
	autochtoon	allochtoon	autochtoon	allochtoon
journalist	5	1	0	1
	4,0%	1,5%	,0%	5,9%
politicus/beleidsverantwoordelijke	46	23	39	6
	36,8%	34,3%	37,5%	35,3%
jurist	14	2	14	1
	11,2%	3,0%	13,5%	5,9%
politie/rijkswacht/brandweer	12	3	17	0
	9,6%	4,5%	16,3%	,0%
wetenschapper	5	3	1	0
	4,0%	4,5%	1,0%	,0%
hulpverlener	5	2	3	2
	4,0%	3,0%	2,9%	11,8%
onderwijspersoneel	4	0	2	0
	3,2%	,0%	1,9%	,0%
scholier/student	3	2	1	1
	2,4%	3,0%	1,0%	5,9%
kunstenaar, artiest	1	7	-	-
	,8%	10,4%	-	-
deskundige, expert, hoofd organisatie	19	6	11	1
	15,2%	9,0%	10,6%	5,9%
werkloos	0	5	0	1
	,0%	7,5%	,0%	5,9%
andere	10	13	14	2
	8,0%	19,4%	13,5%	11,8%
kinderen	1	0	2	2
	,8%	,0%	1,9%	11,8%
Totaal aantal actoren waarvan beroep vermeld	125	67	104	17
		100,0%		100,0%
Beroep niet vermeld	26 (17,2%)	23 (25,6%)	20 (16,1%)	26 (60,5%)
Totaal aantal actoren	151	90	124	43

Het beroep van allochtone geïnterviewden werd minder vaak vermeld dan dat van de autochtonen. Hierbij is het vooral vreemd, en een verklaring hebben we niet, dat er een duidelijk onderscheid is tussen de kranten en het televisienieuws. In de kranten werd het beroep van allochtonen veel vaker vermeld dan in de journaals (74,4% in vergelijking met 39,5%).

Iets meer dan een derde van alle geïnterviewden waarvan het beroep werd vermeld, zowel in de kranten als in de journaals, waren politici. Voor die beroepscategorie was er, in verhouding, geen verschil tussen autochtonen en allochtonen.

Deze resultaten komen overeen met de resultaten voor de allochtone personen waarover werd gesproken. In de beroepscategorie 'deskundigen/experts/hoofd van organisatie' werden dan wel weer meer autochtonen geïnterviewd dan allochtonen. Ook de mensen van de

ordendiensten (politie/rijkswacht/brandweer) en de juristen die werden geïnterviewd, waren hoofdzakelijk autochtonen.

Hypothese 8 kan op basis van deze resultaten opnieuw deels bevestigd worden, nl. allochtonen kwamen vooral als gewone mensen in het nieuws (hun beroep werd vaak niet vermeld).

7.7.4.6. *Wie spreekt over allochtonenthema's? Autochtonen of allochtonen?*

Zoals gezegd is het vooral belangrijk te gaan kijken of etnische minderheden de kans krijgen het woord te voeren en dus hun kant van het verhaal te laten horen bij de typische allochtonenthema's. Bij deze thema's is het vooral belangrijk dat we nagaan of er vooral *over hen of door hen* werd gesproken. We onderzoeken of hypothese 9 *'Etnische minderheden krijgen veel minder het woord dan autochtonen, zelfs in het nieuws over typische allochtonenthema's'* kan bevestigd worden.

7.7.4.6.1. *Wie spreekt in de kranten?*

We geven eerst de resultaten voor de kranten, waarin 142 actoren (90 autochtonen, 52 allochtonen) werden geïnterviewd i.v.m. een allochtonenthema (zie tabel 28).

Gezien de meeste nieuwsactoren werden geïnterviewd over de allochtonenthema's 'gelijke kansen', 'asielproblematiek' en 'racisme', hebben we de andere onderwerpen samengevoegd tot één categorie zodat we een geldige chi-kwadraattoets konden uitvoeren. In tabel 30 is af te lezen dat bij typische allochtonenthema's eigenlijk vooral autochtonen de kans kregen hun visie te geven. Slechts een derde van de geïnterviewde actoren waren etnische minderheden.

Tabel 30: Autochtonen en allochtonen geïnterviewd over allochtonenthema's in de kranten

	gelijke kansen	asielproblematiek	racisme	andere	Totaal
Autochtonen	31	27	16	16	90
	49,2%	90,0%	76,2%	57,1%	63,4%
Allochtonen	32	3	5	12	52
	50,8%	10,0%	23,8%	42,9%	36,6%
Totaal	63	30	21	28	142
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$X^2=16,57$, $p=0,00$

Bij nieuws over gelijke kansen was de verdeling fifty-fifty: bijna evenveel autochtonen als allochtonen werden geïnterviewd.

Bij artikels over de asielproblematiek werden slechts drie 'etnische minderheden' (van de 30 geïnterviewden over dit thema) geïnterviewd. In het eerste artikel gaat het om de moeder van een Kazachs gezin dat wordt uitgewezen. In het tweede artikel gaat het om een islamraadgever die het woord kreeg in verband met twee Palestijnse asielzoekers die vast zaten in de transitzone op Zaventem. Hoewel in dit laatste geval wel een allochtoon het woord kreeg, ging het niet om de betrokken asielzoekers zelf. Dit kan echter ook te maken hebben met het feit dat het voor de journalisten onmogelijk was de Palestijnen te interviewen aangezien deze in de transitzone vast zaten. In het derde artikel gaat het dan wel weer om een betrokken asielzoekster, nl. een vrouw gevlucht uit Afghanistan.

Voor alle artikels samen kunnen we echter concluderen dat asielzoekers bijna nooit geciteerd of geïnterviewd werden in de kranten. Gezien deze centrale betrokkenen het woord niet kregen, werd hun visie op de problematiek voor een groot stuk genegeerd.

Bij het thema racisme werden eveneens hoofdzakelijk autochtonen geïnterviewd. Gezien het kleine aantal artikels waarin racisme aan bod kwam, gaat het hier wel maar om een klein aantal actoren.

Bij 78 (86,7%) van de 90 geïnterviewde autochtonen werd het beroep vermeld, bij 12 dus (13,3%) niet. Onder de 52 allochtonen die werden geïnterviewd, werd het beroep bij 39 (75%) van hen vermeld en bij 13 (25%) niet. Een verschil van 10% waarvoor we echter slechts een marginale statistische significantie vonden ($X^2=3,09$, $p=0,08$).

Bij de autochtonen waarvan het beroep werd vermeld ging het vooral om politici/beleidsverantwoordelijken (36 personen, 46%), deskundigen/experts (14 personen, 17,9%) en juristen (9 personen, 10%) te gaan. Daarnaast waren er nog mensen van de ordediensten (7,7%), wetenschappers (2,6%), hulpverleners (5,1%), onderwijspersoneel (3,3%) en een journalist (1,3%) die werden geïnterviewd.

Bij de etnische minderheden ging het eveneens vooral om politici/beleidsverantwoordelijken (16 personen, 41%), de beroepscategorie ‘andere’²⁷ (6 personen, 15,4%), deskundigen/experts (4 personen, 10,3%). De rest bestond uit 3 kunstenaars/artiesten, 3 werklozen, 2 juristen, 2 personen van de ordediensten, 1 wetenschapper, 1 hulpverlener en 1 journalist.

7.7.4.6.2. Wie spreekt in de journaals?

De resultaten voor de journaals worden weergegeven in tabel 29. In verband met alloctonenthema's werden in de journaals 95 actoren (67 autochtonen, 28 allochtonen) geïnterviewd.

Ook voor de journaals hebben we opnieuw een aantal alloctonenthema's samengevoegd. Dezelfde tendens als voor de kranten is zichtbaar.

Tabel 31: Autochtonen en allochtonen geïnterviewd over alloctonenthema's in de journaals

	gelijke kansen	asielproblematiek	racisme	andere	Totaal
Autochtonen	9	27	8	23	67
	69,2%	84,4%	100,0%	54,8%	70,5%
Allochtonen	4	5	0	19	28
	30,8%	15,6%	,0%	45,2%	29,5%
Totaal	13	32	8	42	95
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$X^2=11,33$, $p=0,01$

²⁷ De categorie ‘Andere’ bestaat uit een verzameling van beroepsfuncties die niet in lijst van het codeboek zijn opgenomen.

Voor alle allochtonenthema's samen geldt dat er slechts 30% etnische minderheden werden geïnterviewd. Er werden hier dus nog iets meer autochtonen aan het woord gelaten dan in de kranten. Opnieuw zien we hier dat ook in verband met de asielproblematiek de betrokkenen zelf zo goed als nooit het woord kregen. Bij het thema gelijke kansen werden in de journaals nog meer autochtonen aan het woord gelaten dan in de kranten.

Het beroep werd bij het overgrote deel van de autochtonen (88,1%) vermeld, terwijl we bij de allochtonen die werden geïnterviewd net het omgekeerde vast stellen. Slechts bij 32,1% (9 personen) van de allochtonen gebeurde dit wel.

Bij de autochtonen ging het voornamelijk om politici/beleidsverantwoordelijken (45,8%), de beroepscategorie 'andere'²⁸ (15,3%), juristen (15,3%) deskundigen (10,2%), ordediensten (6,8%), hulpverleners (5,1%), en tenslotte nog 1 lesgever. De 9 geïnterviewde allochtonen waarvan het beroep werd vermeld waren: 2 hulpverleners, 2 personen die in de beroepscategorie 'andere' werden gecodeerd, 1 journalist, 1 politicus, 1 jurist, 1 deskundige/expert en tenslotte 1 werkloze.

In ongeveer de helft van de nieuwsberichten werden etnische minderheden individueel benaderd, en niet voorgesteld als een homogene groep. In de televisiejournaals werden ze echter wel meer benaderd als een groep dan in de kranten. Dat etnische minderheden in de kranten meer werden voorgesteld als individu kan te maken hebben met de grotere beschikbaarheid aan ruimte en plaats op krantenredacties om individuen over een bepaald nieuwsonderwerp te interviewen.

Merkwaardig is dat de religie van de actoren in het nieuws zo goed als nooit werden vermeld. Er waren dus weinig verwijzingen naar moslims, hindoe's of andere religies. Dit is in tegenstelling tot de resultaten van het Europese monitoring onderzoek (ter Wal, 2004) waarin veel verwijzingen werden gevonden naar religieus fundamentalisme in de binnenlandse berichtgeving.

Bij ongeveer de helft van de allochtonen die aan bod kwamen in de nieuwsberichten in de kranten en in de journaals werd de nationaliteit of etnische origine vermeld. Bij de allochtonen waarover werd gesproken in het televisienieuws was dat meer, nl. 80%. Wanneer we de orgines van deze mensen bekijken, zien we een verschil tussen de passieve en actieve actoren. Bij de passieve actoren kwamen vooral etnische minderheden uit het vroegere Oostblok en de Balkan, Zwart-Afrikanen, Turken en Maghrebijnen aan bod. In het televisienieuws waren de personen uit het vroegere Oostblok en de Balkan duidelijk oververtegenwoordigd. Dat deze laatste groep veel aandacht krijgt, is hoogstwaarschijnlijk te verklaren door de evolutie in de migratie. De migratie uit deze landen is de laatste jaren sterk gestegen. Bij de actieve actoren zijn de grootste groepen echter Marokkanen en Turken. Maar opnieuw is er een verschil tussen de kranten en de journaals: in de journaals werden geen Turken geïnterviewd.

De verschillen tussen de journaals en de kranten kunnen deels verklaard worden door de andere tijdsperiodes die werden geanalyseerd. Niettemin blijven de verschillen groot.

Bijna nooit werd er een verwijzing gemaakt naar de mogelijk Belgische nationaliteit van de betrokkenen. Dit betekent dat formuleringen zoals 'Marokkaanse Belg', 'Belg van Albanese origine' enz. zo goed als nooit werden gehanteerd.

Zowel voor de journaals als de kranten bevestigen de onderzoeksresultaten hypothese (H9) dat er vooral over etnische minderheden wordt gesproken in plaats van door hen. Vooral bij nieuwsberichtgeving over de asielproblematiek werd de visie van de betrokkenen zelf bijna

²⁸ De categorie 'Andere' bestaat uit een verzameling van beroepsfuncties die niet in de lijst in het codeboek zijn opgenomen.

nooit gegeven. 90% van de geïnterviewden in nieuwsberichten over de asielproblematiek waren autochtonen. Het komt erop neer dat een autochtone dominante meerderheid wordt geciteerd of geïnterviewd over thema's die etnische minderheden aanbelangen. We kunnen echter op basis van deze onderzoeksresultaten geen uitsluitel geven of dat nu komt omdat etnische minderheden de kans daartoe niet krijgen, of ze met andere woorden door journalisten niet naar hun visie gevraagd worden, of omdat ze zelf weigeren geïnterviewd te worden.

Wel is het duidelijk dat een poging gedaan moet worden om de visie van allochtonen meer weer te geven, vooral wanneer het gaat over thema's waar zij rechtstreeks mee te maken hebben, zoals gelijke kansen, racisme, asielproblematiek. Maar het is zeker even belangrijk om allochtonen eveneens aan het woord te laten over thema's die niet rechtstreeks met 'het allochtoon zijn' te maken hebben, zoals bij voxpopuli, of allerhande reportages (bvb. eerste schooldag, de solden, ...).

Ook hypothese 7 kan gedeeltelijk bevestigd worden: allochtonen komen hoofdzakelijk als gewone mensen in het nieuws en niet als deskundigen. Het beroep van autochtone geïnterviewden werd vaker vermeld dan dat van allochtonen. Dat heeft allicht te maken met het feit dat de allochtonen die het woord kregen niet altijd beroepsmatig iets te maken hadden met het nieuwsonderwerp. Er zijn immers in Vlaanderen heel wat autochtonen die een expertise hebben opgebouwd of beroepsmatig betrokken zijn bij onderwerpen zoals gelijke kansen, asielproblematiek, racisme, Anderzijds kwamen allochtone politici wel regelmatig aan bod in het nieuws.

De man-vrouw verdeling onder de allochtonen die in het nieuws kwamen is ongeveer gelijk aan de gewone man-vrouw verdeling in het nieuws (De Clercq, 2006). Op dat vlak waren er weinig verrassingen.

ALGEMEEN BESLUIT

ALGEMEEN BESLUIT

1. De hoeveelheid en het belang van de berichten over etnische minderheden in het Vlaamse nieuws

Nieuwsgebruikers van de belangrijkste nieuwsmedia in Vlaanderen worden regelmatig geconfronteerd met een nieuwsbericht waarin een persoon van allochtone origine voorkomt.

We vonden per krant een gemiddelde van 3,6 artikelen per dag, en 1 televisienieuwsitem per zender per dag. Laten we voor de kranten de FET buiten beschouwing -aangezien deze krant maar drie artikelen over de volledige steekproefperiode publiceerde- dan komen we zelfs aan een gemiddelde van 4,3 artikelen per dag. Behalve voor de FET vonden we geen statistisch significante verschillen tussen de kranten onderling voor wat betreft het aantal artikels die gepubliceerd werden. Ook tussen de twee journaals vonden we geen significante verschillen.

Het belang van een nieuwsbericht werd gemeten met behulp van drie variabelen: de grootte en de plaats (al dan niet op de voorpagina) van het artikel en de publicatie van één of meerdere foto's bij het artikel. Op basis van deze drie variabelen kunnen we concluderen dat nieuws over etnische minderheden noch voor de kranten, noch voor het televisienieuws onbelangrijk is. Uiteraard zal het belang van een bericht afhangen van het nieuwsproductieproces, de inhoud en de maatschappelijke relevantie die eraan wordt toegekend.

In sommige nieuwsmedia werd er ook meer belang aan gehecht dan in andere. Zo werd duidelijk dat nieuws over etnische minderheden in Het Laatste Nieuws, De Gazet van Antwerpen en De Morgen een prominentere plaats hadden dan in de andere kranten.

Tussen de twee journaals vonden we dan weer geen verschillen. Een item met etnische minderheden duurde gemiddeld niet langer of korter dan een ander nieuwsitem. Wel was ongeveer een derde van de geanalyseerde nieuwsitems op zowel het VTM- als VRT-journaal een hoofdpunt in het nieuws, wat erop wijst dat deze items als belangrijk werden beschouwd en ook zo werden voorgesteld aan de kijker.

2. De etnische minderheden in het nieuws

Bij ongeveer de helft van de allochtonen die aan bod kwamen in de kranten en in de journaals werd de nationaliteit of etnische origine vermeld. Bij de allochtonen waarover werd gesproken in het televisienieuws was dat nog meer, nl. 80%. Wanneer we de orgines van deze mensen bekijken, zien we een verschil tussen de passieve (personen waarover werd gesproken) en actieve actoren (personen die werden geïnterviewd).

Bij de *passieve actoren* kwamen vooral etnische minderheden uit het vroegere Oostblok en de Balkan, Zwart-Afrikanen, Turken en Maghrebijnen aan bod. In het televisienieuws ging de aandacht hoofdzakelijk naar personen uit het vroegere Oostblok en de Balkan. Dat deze laatste twee groepen veel aandacht kregen, is hoogstwaarschijnlijk te verklaren door de evolutie in de migratie. De migratie uit deze landen is de laatste jaren immers sterk gestegen (zie daarvoor ook de cijfers van het APS, 2006).

Onder de *actieve actoren* waren de grootste groepen echter Marokkanen en Turken. Maar opnieuw was er een verschil tussen de kranten en de journaals: in de journaals werden bijvoorbeeld geen Turken geïnterviewd. Dat Turken en Marokkanen wel regelmatig geïnterviewd werden, maar minder vaak passief en als dader van een bepaald delict aan bod

komen in het nieuws, kan mogelijk verklaard worden door hun langere aanwezigheid in België waardoor ze ook aanwezig zijn-zij het nog altijd in beperkte mate- op de verschillende niveaus in de samenleving en tegenwoordig, in vergelijking met bepaalde groepen van nieuwkomers, ook minder vaak in de misdaadstatistieken terecht komen.

De verschillen in de nationaliteiten tussen de journaals en de kranten kunnen deels verklaard worden door de verschillende steekproeven. Toch blijft het opvallend dat de etnische minderheden die aan bod komen in de kranten meer gespreid zijn over verschillende nationaliteiten/ethniciteiten.

Bijna nooit, noch in de kranten noch in de journaals, werd er een verwijzing gemaakt naar de mogelijk Belgische nationaliteit van de betrokkenen. Dit kan erop wijzen dat de etnische minderheden die in het nieuws kwamen geen Belg waren. Maar aangezien het om een toch wel voldoende grote steekproef gaat, lijkt het realistischer dat journalisten nalaten te vermelden of iemand al dan niet de Belgische nationaliteit heeft. Er wordt duidelijk veel vaker verwezen en meer nadruk gelegd op de etnische origine van een persoon dan op het beschikken over de Belgische nationaliteit.

De etnische minderheden op de foto's en beelden bij de nieuwsberichten werden afzonderlijk geanalyseerd om na te gaan of er sprake was van een 'stereotiepe afbeelding' (vrouwen met hoofddoek, burka, mannen met lange kledij, ...). Uit de resultaten bleek dat etnische minderheden bijna nooit louter stereotiep werden afgebeeld. Er is dus voldoende diversiteit in het 'portretteren' of 'afbeelden' van etnische minderheden.

De man-vrouw verdeling onder etnische minderheden in het nieuws was ongeveer gelijk aan de globale man-vrouw verdeling in het Vlaamse nieuws (De Clercq, 2006): een verhouding van ongeveer 70%-30%.

3. H1: Allochtone journalisten veroorzaken geen verandering in de nieuwsinhoud

Deze hypothese kunnen we op basis van ons onderzoek ontkennen, noch bevestigen.

Op basis van onze telling was in 2002 net geen één procent van de Vlaamse beroepsjournalisten die voor de Vlaamse media werkten van allochtone origine. De nieuwsberichten waarin etnische minderheden voorkomen, worden bijgevolg doorgaans door autochtone journalisten geproduceerd. In de steekproeven werden slechts 4 krantenartikels en 8 nieuwsitems in de journaals geschreven of gemaakt door journalisten van allochtone origine. Door dit geringe aantal berichten kunnen dan ook geen uitspraken gedaan worden in een bepaalde richting.

Deze cijfers maken echter wel duidelijk dat er moet gestreefd worden naar een etnisch diverser journalistenbestand, ook al is niet duidelijk of meer allochtone journalisten daadwerkelijk een verschil kunnen maken voor de inhoud van het nieuws. Analooch daarmee wordt ook nog altijd de discussie gevoerd of vrouwelijke journalisten al dan niet een verschil kunnen maken voor de inhoud van nieuws. Zo wordt door sommige auteurs de professionele socialisatie als een belangrijker invloed beschouwd op de nieuwsinhoud dan de persoonlijke kenmerken van een journalist (zie bijvoorbeeld Van Zoonen, 1989 en 1996 geciteerd in Demoor & Saeys, 2000). Deze discussie kunnen we dus eveneens voeren voor wat betreft de allochtone journalisten. Zo kwam Deuze met zijn journalistenonderzoek in Nederland (Deuze, 2002) tot de constatacie dat allochtone journalisten meer dan hun collega's met een Nederlandse achtergrond werken aan onderwerpen in relatie tot hun 'kleur'. Het zou ook niet meer dan logisch zijn dat journalisten met een allochtone achtergrond een andere visie hebben

op situaties en problematieken waarbij etnische minderheden betrokken zijn dan de doorsnee Vlaamse journalisten die voor de meerderheid uit autochtone mannen bestaan (Paulussen & De Clercq, 2005).

4. H2: Etnische minderheden komen vooral aan bod in verband met misdaad

Deze hypothese kan bevestigd worden. Etnische minderheden komen in het Vlaamse nieuws vooral aan bod in verband met misdaad (38,1% van de berichten in de kranten, 53,3% van de items in de journaals). Deze categorie van nieuws wordt onmiddellijk gevolgd door onderwerpen in verband met politiek, overheid en beleid (30,3% en 29% van de nieuwsberichten in respectievelijk de kranten en de televisiejournaals). Er werden geen statistisch significante verschillen gevonden tussen het VTM- en VRT-journaal voor de onderwerpen waarmee etnische minderheden geassocieerd werden. Er waren wel verschillen tussen de populaire en kwaliteitskranten. De populaire kranten (Het Nieuwsblad/Het Volk, Het Laatste Nieuws, Het Belang van Limburg en De Gazet van Antwerpen) hadden duidelijk meer aandacht voor misdaadnieuws dan de kwaliteitskranten. Deze tendens is echter consistent met de resultaten van onderzoek naar de inhoud van nieuws (zie bijvoorbeeld Hautekeete, 2005). Wel bleken de populaire kranten meer aandacht te hebben voor etnische minderheden in verband met politiek, overheid en beleid dan in het algemene nieuws.

In het misdaadnieuws in de kranten komen etnische minderheden vaker voor als dader (63,9% en 51,9% respectievelijk in de kranten en de journaals) dan als slachtoffer. In het televisienieuws was echter wel de helft (48,9%) van de allochtone actoren ook slachtoffer. In de kranten was dat slechts 23,4%.

De daders waarvan de etnische origine werd vermeld, waren vooral afkomstig uit de vroegere Oostbloklanden en de Balkan, uit Zwart-Afrika en uit de Magreblanden. In tegenstelling tot wat vaak gedacht wordt, zijn het dus niet voornamelijk personen van Turkse en Marokkaanse origine die als daders in het nieuws komen. In de aanbevelingen voor journalisten die werden opgesteld in 1994 (AVBB, 1994) werd geadviseerd voorzichtig om te springen met het vermelden van etnische origine. We stelden echter vast dat etnische origine bij de meerderheid van de daders vermeld werd (bij 66% en 90% van de daders in respectievelijk de kranten en de journaals). Bij dergelijke hoge cijfers, is het zeer de vraag of deze vermelding telkens relevant was.

Er is sprake van een tweedeling tussen autochtonen en allochtonen in het misdaadnieuws. Campbell (1995) noemt dit de mythe van ‘difference’: allochtonen blijken vaak als dader aan bod te komen, terwijl de autochtonen die geïnterviewd worden in de misdaadberichtgeving deskundigen -beleidsverantwoordelijken, juristen of leden van de ordediensten (brandweer of politie)- of getuigen zijn. Uiteraard hoeft dit niet te verwonderen aangezien er meer autochtone dan allochtone deskundigen zijn. Toch kan dit onbewust een beeld creëren van de “slechte” allochtoon versus de “goede” autochtoon. Het is voor journalisten echter geen sinecure hieraan te ontsnappen: er zijn nu eenmaal meer autochtone dan allochtone experts en deskundigen in Vlaanderen.

5. H3: Etnische minderheden komen vaak in het nieuws i.v.m. typische allochtonenthema's zoals migratie, integratie, de multiculturele samenleving, gelijke kansen, ...

Deze hypothese kan bevestigd worden: ongeveer de helft van de nieuwsberichten in de kranten en de journaals waren thema's die vaak met migranten, allochtonen en de multiculturele samenleving geassocieerd worden. Vooral aan nieuwsberichten over gelijke kansen, integratie, inburgering en de asielproblematiek werd veel aandacht besteed. In de kranten (39,4%) werd echter wel meer aandacht besteed aan nieuwsonderwerpen over gelijke kansen en integratie dan in de journaals (16,7%). Nieuws over de asielproblematiek was wel gelijk verdeeld in de kranten en de journaals: ongeveer 30% van de berichten over allochtoon gerelateerde onderwerpen had iets te maken met de asielproblematiek.

6. H4: Racisme en discriminatie zijn belangrijke thema's in het nieuws

De hypothese dat racisme en discriminatie belangrijke thema's zijn in het nieuws wordt voor het Vlaamse nieuws niet bevestigd.

Net zoals de analyse van d'Haenens en Koeman (2005) stellen we eveneens vast dat er in het Vlaamse nieuws weinig aandacht is voor racisme en discriminatie (5,8% en 2,8% in respectievelijk de kranten ende journaals). Dit komt niet overeen met wat doorgaans werd vastgesteld in internationaal onderzoek. In Vlaanderen wordt er dus minder aandacht besteed aan deze onderwerpen.

7. H5: Er wordt te weinig achtergrondinformatie gegeven in berichten over etnische minderheden

Of er al dan niet te weinig achtergrondinformatie werd gegeven kunnen we op basis van deze resultaten niet achterhalen. Om dat te weten te komen, dient het nieuws waarin enkel autochtonen voorkomen vergeleken te worden met het nieuws waarin allochtonen voorkomen. We weten wel hoe vaak er achtergrondinformatie werd gegeven bij de berichten, maar we kunnen geen uitspraken doen of dit te weinig was.

In de journaals werd bij iets meer dan de helft van de berichten achtergrondinformatie gegeven, in de kranten was dat bij 63,5% van de berichten het geval.

We vonden wel een verschil tussen de populaire en de kwaliteitskranten: er waren meer berichten met achtergrondinformatie in de kwaliteitskranten (De Morgen, De Standaard, De FET) dan in de populaire kranten (Het Nieuwsblad/Het Volk, Het Laatste Nieuws, Het Belang van Limburg en De Gazet van Antwerpen).

8. H6: Er is een wij/zij tegenstelling in het nieuws: er wordt bericht vanuit een dominant blank perspectief waarbij etnische minderheden als fundamenteel 'anders' worden voorgesteld.

Hier kunnen we kort zijn. Deze hypothese werd niet bevestigd. In het Vlaamse nieuws werd er zeker niet expliciet op wij/zij verschillen gewezen.

9. H7: Etnische minderheden worden voorgesteld als één homogene groep.

Deze hypothese kan op basis van de onderzoeksresultaten niet bevestigd worden. In iets meer dan de helft van de berichten in de kranten en in bijna de helft van de berichten in de televisiejournals werd geïndividualiseerd. In de kranten werden etnische minderheden wel meer als individu voorgesteld dan in de televisiejournals. Waarschijnlijk heeft dat te maken met het feit dat kranten meer ruimte hebben voor interviews en het schetsen van een context dan de journals. We zagen reeds dat in de kranten ook meer achtergrondinformatie werd geboden dan in de journals.

10. H8: Etnische minderheden komen vooral in de rol van 'gewone mensen' in het nieuws en zelden als expert of deskundige.

Deze hypothese kan bevestigd worden. Allochtonen komen vooral als gewone mensen in het nieuws. Het beroep van de etnische minderheden die in het nieuws kwamen werd meer niet dan wel vermeld. Aangezien echter een aanzienlijk deel van de allochtonen die in het nieuws kwamen daders van een bepaald delict waren, is het niet zo vreemd dat het beroep niet werd vermeld.

Bij de nieuwsactoren die werden geïnterviewd was er een duidelijk onderscheid tussen de autochtonen en allochtonen in de journals. De journals bleken het beroep van autochtonen veel vaker te vermelden dan dat van allochtonen (84% in vergelijking met 39,5%). Voor de kranten vonden we echter geen statistisch significant verschil tussen de geïnterviewde autochtonen en allochtonen. Bij beide groepen werd het beroep meestal vermeld.

Een positief punt is echter dat 'allochtone politici', ook al worden velen van hen niet graag zo genoemd, wel regelmatig aan bod kwamen in het nieuws. Er werden ongeveer evenveel autochtone als allochtone politici geïnterviewd, zowel in de journals als in de kranten. En ongeveer een derde van de allochtonen waarover werd gesproken (de passieve actoren) én waarvan het beroep werd vermeld waren politici.

11. H9: Allochtonen krijgen veel minder het woord dan autochtonen, zelfs in nieuws over typische allochtonenthema's.

Deze hypothese wordt duidelijk bevestigd. We kunnen stellen dat er vaker over etnische minderheden werd gesproken dan door hen. Wanneer we alle berichten die werden geanalyseerd bekijken, zagen we reeds een duidelijke oververtegenwoordiging van autochtonen die werden geïnterviewd. Op zich hoeft dat niet vreemd te zijn aangezien een minderheidsgroep kwantitatief altijd minder aan bod zal komen dan de meerderheid.

Het is echter frappant dat ook in de typische allochtonenthema's zoals integratie, de multiculturele samenleving, gelijke kansen, de asielproblematiek opnieuw vooral autochtonen geïnterviewd worden. Vooral in berichten over de asielproblematiek werden heel weinig allochtone betrokkenen geïnterviewd. Een verklaring hiervoor vinden is niet zo evident. Een reden kan zijn dat er meer autochtonen deskundig zijn op het vlak van integratie, gelijke kansen enz. waardoor zij ook vaker zullen geïnterviewd worden. Toch blijft het absurd dat allochtonen veel minder geïnterviewd worden dan autochtonen in verband met thema's die hen specifiek aanbelangen.

12. De verschillen tussen de nieuwsmedia

Op geen enkel vlak werden statistisch significante verschillen vastgesteld tussen het VTM- en het VRT-journaal.

We vonden wel verschillen tussen de berichtgeving in de kranten en in het televisienieuws. Net zoals Campbell (1995) en Entman & Rojecki (2000) in de Verenigde Staten en Richardson (2004) in Groot-Brittannië, constateerden we voor Vlaanderen dat de kranten genuanceerder berichten over etnische minderheden dan de journaals: in de kranten werd vaker achtergrondinformatie gegeven, etnische minderheden werden vaker individueel benaderd en bijgevolg minder vaak als één homogene groep voorgesteld. In de kranten was er ook meer diversiteit in de verschillende nationaliteiten/ethniciteiten die aan bod kwamen. We constateerden eveneens dat de etnische origine van de daders van delicten vaker werd meegegeven in de journaals dan in de kranten. Het nut en de relevantie van het vermelden van de etnische origine van daders kan zeker in vraag gesteld worden. In de kranten werd vaker het beroep van etnische minderheden vermeld. Zo was er in de kranten geen onderscheid voor het vermelden van het beroep tussen de autochtone en allochtone geïnterviewden. In de journaals was er wel een duidelijk verschil tussen de autochtone en allochtone geïnterviewden: bij slechts 16,1% van de autochtonen werd het beroep niet meegegeven, terwijl dat bij de allochtonen opliep tot 60,5%. In de kranten (39,4%) werd ook meer aandacht besteed aan nieuwsonderwerpen over gelijke kansen en integratie dan in de journaals (16,7%)

In het journaal was er wel meer diversiteit in de rollen van etnische minderheden in de misdaadberichtgeving. In de misdaadberichtgeving in de kranten waren allochtonen vooral daders, terwijl in het televisienieuws de helft van de allochtone actoren ook slachtoffer was. In de kranten was slechts 23,4% van de allochtonen slachtoffer van een misdaad.

Voor deze discrepanties zijn er niet meteen voor de hand liggende verklaringen. We moeten echter wel voorzichtig zijn met te grove veralgemeningen aangezien het voor de kranten en het televisienieuws om twee verschillende steekproeven gaat. Toch zijn de verschillen soms te frappant of te groot om ze enkel te wijten aan het verschil in steekproeven. Bovendien sloten

de steekproeven op elkaar aan en was er zelfs een kleine overlap (augustus, september en oktober 2003).

Het is echer niet verwonderlijk of verrassend dat kranten meer informatie kunnen meegeven. In kranten is er nu eenmaal meer plaats en ruimte voor het weergeven van details, informatie en nuanceringen dan in het televisiejournaal. Toch zijn er verschillen tussen de twee soorten nieuwsmedia die niet kunnen verklaard worden door de kenmerken van het medium zelf zoals bijvoorbeeld het vermelden van de etnische origine van daders of het vermelden van het beroep van nieuwsactoren.

We vonden tussen de kranten onderling een aantal discrepanties, vooral dan tussen de meer populaire kranten (Het Nieuwsblad/Het Volk, Het Laatste Nieuws, Het Belang van Limburg en De Gazet van Antwerpen) en de kranten die traditioneel beschouwd worden als kwaliteitskranten (De Morgen, De Standaard en de FET). Deze kunnen echter grotendeels verklaard worden door verschillen in de redactionele lijn van de eerder populaire pers en de kwaliteitskranten. We bespreken hier kort de belangrijkste verschillen.

Er werden geen verschillen vastgesteld tussen de kranten voor wat betreft het aantal nieuwsberichten over etnische minderheden die gepubliceerd werden. De enige uitzondering op die regel was de FET waarin voor de volledige steekproefperiode slechts drie artikels over etnische minderheden werden gevonden. Aangezien deze krant gespecialiseerd was in economisch nieuws is dat ook niet verwonderlijk. We vonden wel verschillen voor het belang van een nieuwsbericht in een krant. Zo bleken de nieuwsberichten over etnische minderheden meer aandacht te krijgen in Het Laatste Nieuws, de Gazet van Antwerpen en de Morgen. Deze vaststelling was onder andere gebaseerd op het publiceren van foto's bij de artikels. We moeten echter voorzichtig omspringen met deze conclusies want sommige kranten publiceren nu eenmaal minder foto's, zoals bijvoorbeeld de Standaard.

Voor de onderwerpen die aan bod kwamen in de berichtgeving over etnische minderheden werden eveneens verschillen tussen de kranten vastgesteld. De kwaliteitskranten maar ook de Gazet van Antwerpen bleken meer te berichten over etnische minderheden i.v.m. politiek, overheid en beleid dan de populaire kranten. Voor misdaadnieuws werden de verwachtingen opnieuw ingelost: de populaire kranten brachten duidelijk meer misdaadnieuws over etnische minderheden dan de kwaliteitskranten. Deze beide vaststellingen zijn consistent met de resultaten van onderzoek naar de inhoud van de berichtgeving in de kranten: kwaliteitskranten besteden nu eenmaal meer aandacht aan nieuws over politiek en beleid en populaire kranten hebben dan weer meer aandacht voor misdaad (Hauttekeete, 2005).

Er was opnieuw een verschil tussen de populaire en kwaliteitskranten voor wat betreft het voorstellen van etnische minderheden als individu of als homogene groep. In de populaire pers werden allochtonen meer als individu voorgesteld. Dit verschil kan echter verklaard worden door het groter aantal misdaadberichten in de populaire kranten. In misdaadberichten komen immers vooral individuen (daders, slachtoffers) aan bod, terwijl er in nieuws over politiek en beleid, waarover de kwaliteitskranten meer berichten, meer over groepen wordt gesproken. Een ander punt van verschil was het geven van achtergrondinformatie: kwaliteitskranten scoorden daarbij hoger dan de populaire kranten.

Eén punt van verschil tussen de kwaliteitskranten en de populaire dagbladen kon echter niet verklaard worden door de algemene verschillen tussen en kenmerken van de kranten, nl. het vermelden van de etnische origine van de daders. De kwaliteitskranten bleken vaker de etnische origine (83%) van de dader te vermelden dan de populaire kranten (62%). We vonden hiervoor geen verklaring.

13. Slotbeschouwingen en discussie

Welk beeld brengt het Vlaamse nieuws van etnische minderheden? En is dat beeld hoofdzakelijk positief of eerder negatief? Hoe moeten we de cijfers van dit onderzoek interpreteren en welke conclusies kunnen we daaraan verbinden? Uiteraard kunnen we op basis van dit onderzoek enkel uitspraken doen over de binnenlandse routine berichtgeving.

Het is te simplistisch om de Vlaamse journalisten te verwijten dat ze enkel maar negatief berichten over etnische minderheden.

Het is niet zo dat etnische minderheden altijd en alleen maar in een negatieve context in het nieuws komen. Uit de resultaten bleek bijvoorbeeld dat allochtone politici regelmatig aan bod kwamen, dat er regelmatig achtergrondinformatie bij de berichten wordt gegeven, dat etnische minderheden op beeldmateriaal niet stereotiep worden afgebeeld, dat er geen sprake is van een expliciete wij/zij stelling in het nieuws.

Naast deze positieve opmerkingen zijn er echter ook een aantal negatieve. Met andere woorden er zijn een aantal pijnpunten waar aan kan gewerkt worden.

Zo komen etnische minderheden meer dan autochtonen als ‘gewone mensen’ in het nieuws. Ze komen weinig als deskundige of expert aan bod. Idealiter zou er moeten gestreefd worden om meer experts van allochtone origine in het nieuws aan bod te laten komen. Dat het voor journalisten niet altijd evident is om op zoek te gaan naar andere deskundigen dan de autochtone experts die nu doorgaans gevraagd worden, kan wel zijn. Maar met wat meer moeite kan er wel meer diversiteit gebracht worden in de nieuwsbronnen die doorgaans gebruikt worden. Deze regel geldt trouwens ook voor het Vlaamse journalistenbestand. Het percentage allochtone journalisten in Vlaanderen is bedroevend laag, zeker in vergelijking met landen zoals Groot-Brittannië en Nederland (Ouaj, 1999). Uiteraard heeft dat ook te maken met de stoeve doorstroming van allochtonen naar het hoger onderwijs en bijgevolg ook naar een job in de journalistiek. Recent zijn er wel initiatieven in het leven geroepen om een vlottere doorstroming te stimuleren, zoals bijvoorbeeld de stages voor allochtonen op de VRT.

Het grootste probleem met de berichtgeving is echter de misdaadberichtgeving. Etnische minderheden komen heel vaak in verband met misdaad in het nieuws.

Dit is een internationale, negatieve tendens die duidelijk ook in het Vlaamse nieuws aanwezig is. Zelf deden we geen vergelijkend onderzoek tussen de misdaadberichtgeving over autochtonen en allochtonen, maar uit Europees onderzoek (ter Wal, 2004) waarin dat wel gebeurde bleek een oververtegenwoordiging van etnische minderheden in de misdaadberichtgeving. We vergeleken onze cijfers voor etnische minderheden echter wel met het aandeel van het misdaadnieuws in het totale nieuwsaanbod. Op basis van die vergelijking stelden we vast dat etnische minderheden meer met misdaad in verband worden gebracht dan dat er misdaadberichten aanwezig zijn in het nieuws. Bovendien wordt de etnische origine van de daders vaak vermeld en zijn de deskundigen die geïnterviewd worden in verband met de misdaad (mensen van de ordediensten, juristen, ...) doorgaans autochtonen. Dit kan het beeld creëren van de ‘goede’ autochtoon versus de ‘slechte’ allochtoon. Op zich is dat misschien niet gemakkelijk op te lossen aangezien de deskundigen binnen de politie en het gerechtelijke milieu meestal autochtonen zijn. Het is echter wel mogelijk om dit deels op te lossen door het vermelden van de etnische origine van de daders te beperken. Is het absoluut noodzakelijk dat de nieuwsgebruiker de etnische origine van de dader van een misdaad kent? Uiteraard kan het vermelden van de etnische origine van een dader in bepaalde misdaden relevant zijn, maar doorgaans is het dat echter niet.

Een andere vaststelling was dat er in verband met allochtonenthema's meer autochtonen dan allochtonen werden geïnterviewd. Een mogelijke verklaring was dat er waarschijnlijk meer

autochtonen beroepshalve deskundig zijn in verband met deze specifieke thema's dan allochtonen. Toch was het frappant dat in verband met de asielproblematiek de betrokkenen zelf slechts heel zelden werden geïnterviewd. In verband met specifieke allochtonenthema's zou dus meer moeite moeten gedaan worden de groepen die betrokken zijn te betrekken en ook te bevragen.

Een merkwaardige vaststelling was ook dat racisme en discriminatie in het Vlaamse nieuws geen belangrijke thema's waren, terwijl dat in andere landen wel het geval blijkt te zijn. Een verklaring hiervoor vonden we niet.

Het beeld dat het nieuws brengt over etnische minderheden is niet correct. Maar dat geldt uiteraard voor het beeld dat het nieuws brengt van verschillende groepen in de samenleving. Het nieuws heeft voor veel mediagebruikers echter een aura van vertrouwen. En hoewel het brengen van een volledig en correct beeld in realiteit niet haalbaar is, moeten journalisten daar wel naar streven. En dit geldt zeker -misschien zelfs nog meer dan bij andere groepen- voor nieuws waarbij etnische minderheden zijn betrokken. De Vlaming of Belg blijkt immers niet de meest verdraagzame Europeaan te zijn.

In toekomstig onderzoek is het aangewezen om de berichtgeving over etnische minderheden te vergelijken met deze over autochtonen. Een andere mogelijke en interessante onderzoekspiste is het afzonderlijk analyseren van de misdaadberichtgeving om na te gaan of er op een andere manier bericht wordt over autochtonen dan over allochtonen.

Er is echter nog heel wat onontgonnen terrein wat het onderzoek over media en etnische minderheden betreft. Het publieksonderzoek in Vlaanderen rond deze thematiek staat nog in zijn kinderschoenen. Uit onderzoek bij etnische minderheden zelf blijkt bijvoorbeeld dat hun perceptie over hoe etnische minderheden in het nieuws gerepresenteerd worden niet altijd klopt (Devroe, 2006). Het zou interessant zijn om te onderzoeken hoe het komt dat dit vertekend beeld ontstaat. Dit kan bijvoorbeeld te maken hebben met de representatie van die etnische minderheidsgroepen in de buitenlandberichtgeving.

Een aantal studies werden reeds ondernomen en kunnen hopelijk een aanzet zijn voor verder onderzoek in die richting (zie Clycq, 2003; d'Haenens et al., 2004; Devroe, 2006).

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAFIE

- Alasuutari, P. (1997). Why does the radio go unnoticed? *The Nordicom Review*. (1): 161-171.
- Algemene Vereniging van Beroepsjournalisten in België (1994). *Aanbevelingen voor de berichtgeving over allochtonen*. Brussel: Werkgroep Media en Migranten.
- Allan, S. (2004). *News Culture*. Berkshire: Open University Press.
- APS, Kenniscentrum Statistiek (nd). *Bevolkingskubussen*. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Geraadpleegd op 6 oktober 2006 op: http://aps.vlaanderen.be/statistiek/cijfers/stat_cijfers_demografie_nieuw_cubus.htm
- Barth, F. (1969). *Ethnic groups and boundaries: the social organization of cultural difference*. Boston: Little, Brown
- Barth, F. (1994). Enduring and emerging issues in the analysis of ethnicity. In Vermeulen, H. & Govers, C. (Eds.), *The anthropology of ethnicity. Beyond 'Ethnic Groups and Boundaries'* (pp.11-32). Amsterdam: Het Spinhuis.
- BBC (2004, 1 januari). *BBC hits staff ethnicity targets and sets new challenges*. Geraadpleegd op 1 augustus 2006 op het World Wide Web: http://www.bbc.co.uk/print/pressoffice/pressreleases/category/bbcissues_index.shtml
- Berelson, B. & Salter, P.J. (1946). Majority and Minority Americans: An Analysis of Magazine Fiction. *The Public Opinion Quarterly*, 10(2): 168-190.
- Blommaert, J. & Verschueren, J. (1998). *Debating Diversity. Analysing the discourse of tolerance*. London: Routledge.
- Billiet, J., Carton, A. & Huys, R. (1990). *Onbekend of onbemind? Een sociologisch onderzoek naar de houding van de Belgen tegenover migranten*. Leuven: Sociologisch Onderzoeksinstituut K.U. Leuven.
- Bourgeois, G. (2004). *Beleidsnota 2004-2006*. Media. Brussel: Vlaamse Regering (<http://www.vlaanderen.be/beleidsnotas>)
- Burssens, D. (2004). Jeugd en delinquentie. Over daders, slachtoffers, preventie en aanpak. In Burssens, D. et al. (Eds.), *Jeugdonderzoek belicht. Voorlopig syntheserapport van wetenschappelijk onderzoek naar Vlaamse kinderen en jongeren (2002-2004)* (pp.105-118). Onuitgegeven onderzoeksrapport, K.U.Leuven, VUB en Ugent.
- Burton, G. (2005). *Media and Society. Critical Perspectives*. Berkshire: Open University Press.
- Campbell, C.P. (1995). *Race, Myth and the News*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage.
- Claes, E., Dejaeghere, Y., Fiers, S., Hooghe, M. & Quintelier, E. (2006). *Jeugdonderzoek 2006. Een eerste portret van de opvattingen van de zestienjarige respondenten*. Leuven: Centre for Citizenship and Democracy.

Clycq, N., Timmerman, C. & Michielsens, M. (2003). *Allochtonen en nieuwsgaring. Komen de Vlaamse nieuwsprogramma's tegemoet aan de behoeften van jongeren van Turkse en Marokkaanse origine?* Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Commission for Racial Equality (1998). *Stereotyping and Racism. Findings from two attitude surveys*. London: CRE.

Coppens, T. et al (2004). *Nieuwsanalyse*. Onuitgegeven onderzoeksrapport. Universiteit Gent: Vakgroep Communicatiewetenschappen.

Cottle, S. (2000). Media research and ethnic minorities: mapping the field. In: Cottle, S. (Ed.), *Ethnic minorities and the Media*. Buckingham: Open University Press.

De Aguirre, P., Riebbels, G., Saeys, F. & Staes, L. (1996). Anders gekeken? Een exploratief onderzoek naar het mediagedrag van Turkse en Marokkaanse jongeren en volwassenen. In: d' Haenens, L. & Saeys, F. (eds.), *Media en multiculturalisme in Vlaanderen* (pp. 40-57). Gent: Academia Press.

De Bens, E. (1997). *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*. Tielt: Lannoo

De Bens, E. & Paulussen, S. (2005). Hoe anders is de VRT? De performantie van de Vlaamse publieke omroep. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 33(4), 365-386

de Bruin, J. (2005). *Multicultureel drama? Populair Nederlands televisiedrama, jeugd en etniciteit*. Amsterdam: Otto Cramwinckel.

De Clercq, M. en Saeys, F. (2000). *Vrouwen in het nieuws. Analyse van de m/v aanwezigheid en beeldvorming in de Vlaamse media*. Gent: Vakgroep Communicatiewetenschappen.

De Clercq, M. & Paulussen, S. (2003). De journalist van de 21ste eeuw: een portret van de Vlaamse beroepsjournalisten en hun werk. *Mediagids Boek en Pers*, 13: 57-75.

De Clercq, M. (2006). *GMMP 2005, cijfers België. Trends 1980/1995-2005*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, Universiteit Gent: Vakgroep Communicatiewetenschappen

Demoor, M. & Saeys, F. (2000). *Gezocht: M/V in het nieuws. De invloed van gender als productievevariabele op de vrouw-en manbeelden in de media*. Diepenbeek-Brussel: LUC, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.

den Boer, D.J., Bouwman, H., Frissen, V. & Houben, M. (1994). *Methodologie en statistiek voor communicatie-onderzoek*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

De Sutter, W. & Saeys, F. (1996). Bezit en gebruik van audio-visuele media bij allochtone populaties. Een onderzoek uitgevoerd bij Gentse scholieren. In d' Haenens, L. & Saeys, F. (Eds.). *Media en Multiculturalisme in Vlaanderen* (pp. 59-88). Gent: Academia Press.

De Swert, K. (2005). Appendix. Het televisienieuws in cijfers. In Hooghe, M., De Swert, K. & Walgrave, S. (Eds.), *Nieuws op televisie. Televisiejournals als venster op de wereld* (pp. 227-233). Leuven/Voorburg: Acco.

- Devroe, I. & Saeys, F. (2002). Allochtonen en aanverwante thema's in de Vlaamse pers. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 30(2), 56-76.
- Devroe, I., Driesen, D. & Saeys, F. (2005). *Beschikbaarheid en gebruik van traditionele en nieuwe media bij allochtone jongeren in Vlaanderen*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid UA-LUC.
- Devroe, I. (2006). 'Minority Report'. *Ethnic Minorities' Diasporic News Consumption and News Reading*. Networking Communication Research. The 56th annual ICA Conference, Dresden, June 19-23 2006.
- Deuze, M. (2002a). Allochtone journalisten in Nederland. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 30 (2): 95-105.
- Deuze, M. (2002b). *Journalists in the Netherlands. An analysis of the people, the issues and the (inter)national environment*. Amsterdam: Aksant.
- d'Haenens, L. (1996). De multiculturele samenleving in het televisiejournaal. In d' Haenens, L. & Saeys, F. (Eds). *Media en Multiculturalisme in Vlaanderen* (pp. 107-122). Gent: Academia Press.
- d'Haenens, L. & Soens, A. (1996). Multiculturalisme in het programma-aanbod van de openbare omroep. In d' Haenens, L. & Saeys, F. (Eds). *Media en Multiculturalisme in Vlaanderen* (pp. 123-140). Gent: Academia Press.
- d'Haenens, L., van Summeren, C., Saeys, F. & Koeman, J. (2004). *Integratie of identiteit? Mediamenu's van Turkse en Marokkaanse jongeren*. Amsterdam: Boom.
- d'Haenens, L. & Koeman, J. (2005). De blinde vlek in het nieuws: multiculturaliteit in de Nederlandse en Vlaamse televisieberichtgeving. In Hooghe, M., De Swert, K. & Walgrave, S. (Eds.), *Nieuws op televisie. Televisiejournals als venster op de wereld*. Jaarboek van het elektronisch nieuwsarchief 1. Leuven/Voorburg: Acco
- Downing, J. & Husband, C. (2005). *Representing 'Race'. Racisms, ethnicities and media*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Elchardus, M. & Smits, W. (2005). *Het persoonlijk en maatschappelijk onbehagen van jongvolwassenen*. Brussel: Onderzoeksgroep TOR, Vakgroep Sociologie, VUB.
- Eldridge, J. (1983). War and peace news on British television. *Current Research on Peace and Violence 1*. Paris: Unesco.
- Entman, R.M. (1990). Modern Racism and the Images of Blacks in Local Television News. *Critical Studies in Mass Communication*, 7: 332-345.
- Entman, R.M. & Rojecki, A. (2000). *The black image in the white mind*. Chicago: Chicago University Press.
- Ettema, J.S. (1990). Press rites and race relations: a study of mass-mediated ritual. *Critical studies in mass communication*, 7 (4): 309-331.

- European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC) (2005). *Majorities' Attitudes Towards Minorities: Key Findings from the Eurobarometer and the European Social Survey. Summary*. Vienna: EUMC.
- Felling, A., Peters, J. & Scheepers, P. (1986). *Theoretische modellen ter verklaring van ethnocentrisme*. Nijmegen: Instituut voor toegepaste sociale wetenschappen.
- Ferguson, R. (1998). *Representing Race. Ideology, Identity and the Media*. London: Arnold.
- Fiske, J. (1994). Radical shopping in LA: Race, Media and the sphere of consumption. *Media, Culture and Society*, 16 (3): 469-486.
- Fleiss, J.L. (1981). *Statistical methods for rates and proportions*. New York: Wiley.
- Frachon, C. & Vargaftig, M. (eds.) (1995). *European Television. Immigrants and Ethnic Minorities*. Londen: John Libbey & Company Ltd.
- Gauntlett, D. (1998). Ten things wrong with the "effects model". In Dickinson, R., Harindranath, R. & Linné, O. (Eds.), *Approaches to Audiences. A Reader*. London: Arnold.
- Galtung & Ruge (1965). The structure of foreign news. *Journal of Peace Research*, 2 (1): 64-91.
- Gandy, O.H. Jr., Kopp, K., Hands, T., Frazer, K. & Phillips, D. (1997). Race and Risk: Factors Affecting the Framing of Stories About Inequality, Discrimination, and Just Plain Bad Luck. *The Public Opinion Quarterly*, 61 (1): 158-182.
- Gans, H.J. (1979). *Deciding what's news: a study of CBS evening news, NBC nightly news, Newsweek and Time*. New York: Pantheon Books.
- Georgiou, M. (2006). *Diaspora, identity and the media: diasporic transnationalism and mediated spacialities*. Cresskill: Hampton press.
- Giddens, A. (1997). *Sociology (3th ed.)*. Cambridge: Polity Press.
- Gillespie, M. (1995). *Television, Ethnicity and cultural change*. London: Routledge.
- Greenberg, B.S. & Brand, J.E. (1994). Minorities and the Mass Media: 1970s to 1990s. In Bryant, J. & Zillmann, D. (Eds.), *Media Effects. Advances in Theory and Research*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Gunter, B. (1997). *Measuring bias on television*. Luton: John Libbey
- Hall, S. (1995). The whites of their eyes. Racist ideologies and the media. In Dines, G. & Humez, J.(eds.), *Gender, Race and Class in Media*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Hall, S. (1996). New Ethnicities. In Morley, D. & Chen, K. (Eds.), *Stuart Hall. Critical Dialogues in Cultural Studies* (pp. 441-449). London, New York: Routledge.

- Hall, S. (1997). The spectacle of the 'other'. In: Hall, S. (Ed.), *Representation: cultural representations and signifying practices* (pp. 223-290). London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Hartmann, P. & Husband, C. (1974). *Racism and the mass media. A study of the role of the Mass Media in the formation of white beliefs and attitudes in Britain*. London: Davis-Poynter.
- Hauttekeete, L. (2005). *De tabloidisering van kranten: mythe of feit? De ontwikkeling van een meetinstrument en een onderzoek naar de tabloidisering van Vlaamse kranten*. Onuitgegeven Doctoraatsproefschrift. Gent: Vakgroep Communicatiewetenschappen.
- Hooghe, M., De Swert, K. & Walgrave, S. (2005). Het leven zoals het is? Televisienieuws en onze kijk op de werkelijkheid. In Hooghe, M., De Swert, K. & Walgrave, S. (Eds.), *Nieuws op televisie. Televisiejournals als venster op de wereld* (pp. 7-23). Leuven/Voorburg: Acco.
- Hüttner, H., Renckstorf, K. & Wester, F. (1995). *Onderzoekstypen in de Communicatiewetenschap*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Jhally, S. & Lewis, J. (1992). *Enlightened Racism. The Cosby Show, Audiences and the Myth of the American Dream*. Boulder-San Francisco-Oxford: Westview Press.
- Johnson-Cartee, K.S. (2005). *News narratives and news framing. Constructing Political Reality*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers
- Kaye, R. (2001). 'Blaming the victim': an analysis of press representation of refugees and asylum-seekers in the United Kingdom in the 1990's. In: King, R. & Wood, N. (Eds.), *Media and Migration. Constructions of mobility and difference* (pp. 53-70). London: Routledge.
- Kleinnijenhuis, J. (1990). *Op zoek naar nieuws. Onderzoek naar journalistieke informatieverwerking en politiek*. Amsterdam: VU Uitgeverij.
- Krippendorff, K. (1980). *Content Analysis. An Introduction to Its Methodology*. Beverly Hills, London: Sage.
- Lacy, S., Riffe, D., Stoddard, S., Martin, H. & Chang, K. (2001). Sample size for newspaper content analysis in multi year studies. *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 78(4): 836-845.
- Lardon, S. & Doens, E. (2004). *Kleur bekennen. Monitor Diversiteit 2004. De zichtbaarheid van mensen van andere origine op de Vlaamse televisie*. Brussel: VRT Studiedienst.
- Larson Greco, S. (2006). *Media and Minorities. The politics of race in news and entertainment*. Oxford: Rowman & Littlefield.
- Law, I. (2002). *Race in the news*. Hampshire: Palgrave.
- Lester, P. & Ross, S. (Eds.) (2003). *Images that injure: pictorial stereotypes in the media*. Westport (Conn.): Praeger.

- Leurdijk, A. (1999). *Televisiejournalistiek over de multiculturele samenleving*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Lippmann, W. (1946). *Public Opinion*. New York: Penguin books.
- Macnamara, J.R. (2003). *Media Content Analysis. Its Uses, Benefits & Best Practice Methodology*. Geraadpleegd op 4 januari 2006 op: <http://www.carmaapac.com/downloads/Media%20Content%20Analysis%20Research%20Paper.pdf>.
- Malik, S. (2002). *Representing Black Britain. A history of Black and Asian images on television*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Martindale, C. (1989). Coverage of Black Americans in Five Newspapers Since 1950. *Journalism Quarterly*, 62: 321-328.
- Meuleman, B. & Billiet, J. (2005). Etnocentrisme in Vlaanderen: opmars of afname. In Lemaître, J. & Pickery, J. (Eds), *Vlaanderen gepeild 2005* (pp. 37-60). Brussel: APS, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.
- McNair, B. (2003). *News and Journalism in the UK*. London, New York: Routledge.
- McQuail, D. (2000). *McQuail's Mass Communication Theory (4th edition)*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- McQuail, D. (2005). *McQuail's Mass Communication Theory (5th edition)*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Mullan, B. (1997). *Consuming television*. Oxford: Blackwell
- Neuendorf, K.A. (2002). *The Content Analysis Guidebook*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage
- Ouaj, J. (1999). *More colour in the Media. Employment and access of ethnic minorities to the television industry in Germany, the UK, France, the Netherlands and Finland*. Düsseldorf-Paris: The European Institute for the Media.
- Paulussen S. & De Clercq, M. (2005). Eigen berichtgeving. Bevindingen en beperkingen van sociologische enquêtes bij journalisten. In H. Verstraeten en F. Saeys (Eds.), *De Media in Maatschappelijk Perspectief* (pp 59-83), Gent: Academia Press.
- Pease, E.C. & Dennis, E. (1995). *Radio: the forgotten medium*. New Jersey: New Brunswick.
- Peeren, Y. & Biltreyst, D. (2002). *Nieuws over de wereld. Rapport 4. Rhacna – Rudimentary Historical and Comparative Newspaper Analysis*. Onuitgegeven Onderzoeksrapport. Universiteit Gent: Vakgroep Communicatiewetenschappen.
- Philo, G. & Beattie, L. (1999). Race, migration and media. In: Philo, G. (Ed.) (1999). *Message Received* (pp. 171-196). London: Addison Wesley Longman.

- Pickering, M. (2001). *Stereotyping. The Politics of Representation*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave.
- Poole, E. (2002). *Reporting Islam. Media Representations of British Muslims*. London, New York: I.B. Tauris.
- Richardson, J.E. (2004). *(Mis)representing Islam. The racism and rhetoric of British broadsheet newspapers*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company
- Roberts, C. (1975). The Presentation of Blacks in Television Network Newscasts. *Journalism Quarterly*, (52): 50-55.
- Roshco, B. (1975). *Newsmaking*. Chicago: University of Chicago Press.
- Roosens, E. (1989). *Creating ethnicity. The process of ethnogenesis*. Newbury Park/London/New Delhi: Sage.
- Roosens, E. (1994). The primordial nature of origins in migrant ethnicity. In Vermeulen, H. & Govers, C. (Eds.), *The anthropology of ethnicity. Beyond 'Ethnic Groups and Boundaries'* (pp.81-104). Amsterdam: Het Spinhuis.
- Saeyns, F. & Coppens, T. (2002). Belgium. In ter Wal, J. (Eds.), *Racism and cultural diversity in the mass media. An overview of research and examples of good practice in the EU Member States, 1995-2000*. Vienna: EUMC
- Saeyns, F. & Devroe, I. (2005). Media 'à la carte'? Mediaconsumptie van Turkse en Marokkaanse jongeren in Vlaanderen. In Saeyns, F. & Verstraeten, H. (Eds), *De media in maatschappelijk perspectief* (pp. 239-261). Gent: Academia Press.
- Schlesinger, P. (1988 rev. edn). *Putting 'Reality' Together*. London: Sage.
- Servaes, J. & Schakenbos, E. (1989). De rol van de media bij beeldvorming over etnische minderheden. In *Cultuur en Migratie 2: Migranten in de media* (pp. 7-29). Brussel: Cultuur en Migratie.
- Shaheen, J.C. (2003). *Reel Bad Arabs. How Hollywood Vilifies a People*. Gloucestershire: Arris.
- Shohat, E. & Stam, R. (1994). *Unthinking Eurocentrism. Multiculturalism and the media*. London/New York: Routledge.
- Shuey, A.M. , King, N. & Griffith, B. (1953). Stereotyping of Negroes and Whites: An Analysis of Magazine Pictures. *The Public Opinion Quarterly*, 17 (2): 281-287
- Smelik, A., Buikema, R. & Meijer, M. (1999). *Effectief beeldvormen: theorie, analyse en praktijk van beeldvormingsprocessen*. Assen: Van Gorcum.
- Spears, G., Seydegart, K. & Gallagher, M. (2001). *Who makes the news? Global media monitoring project 2000*. London: World Association for Christian Communication.

Staes, L. & Lerouge, M. (1994). *Onderzoek naar de berichtgeving over allochtonen en aanverwante thema's in de pers*. Brussel: Koning Boudewijnstichting en Centrum voor gelijkheid van kansen en racismebestrijding.

Staes, L. (1996). Berichtgeving over allochtonen en aanverwante thema's in de Vlaamse pers. In d'Haenens, L. & Saeys, F. (eds.), *Media en multiculturalisme in Vlaanderen* (pp. 90-106). Gent: Academia Press.

Staes, L. (2006). *Beeldvorming over etnisch culturele minderheden*. Brussel: Kerkwerk Multicultureel Samenleven.

Sterk, G. (2000). *Media en allochtonen. Journalistiek in de multiculturele samenleving*. Den Haag: SDU.

Sterk, G. & Van Dijk, B. (2003). *Monitor Diversiteit 2002*. Hilversum: Publieke Omroep.

ter Wal, J. (Ed.) (2002). *Racism and cultural diversity in the mass media. An overview of research and examples of good practice in the EU Member States, 1995-2000*. Vienna: EUMC.

ter Wal, J. (2004). *European day of media monitoring. Quantitative analysis of daily press and TV contents in the 15 EU Member states*. Vienna: EUMC.

Thalhammer, E.; Zucha, V.; Enzenhofer, E., Salfinger, B.; Orgris, G. (2001). *Attitudes towards minority groups in the European Union. A special analysis of the Eurobarometer 2000 survey on behalf of the European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia*. Vienna: SORA.

Troyna, B. (1981). *Public awareness and the media: a study of reporting on race*. London: Commission for racial equality

Tsagarousianou, R. (2001a). Ethnic minority media audiences, community and identity: the case of London's South Asian and Greek-Cypriot Communities. In: Ross, K. & Playdon, P. (Eds), *Black Marks: Minority Ethnic audiences and media* (pp. 17-32). Aldershot: Ashgate

Tsagarousianou, R. (2001b). 'A space where one feels at home': media consumption practices among London's South Asian and Greek Cypriot communities. In King, R. & Wood, N. (Eds), *Media and Migration. Constructions of mobility and difference* (pp. 158-172). London, New York: Routledge.

Tuchman, G. (1978). *Making news : a study in the construction of reality*. New York: Free press

U.S. Census Bureau (2006). *The 2007 Statistical Abstract*. Geraadpleegd op 31 december 2006 op <http://www.census.gov/compendia/statab/population/>

Vandenbrande, K. & Bauwens, J. (2004). De nieuwsconsument, voor de buis en achter de krant: hoe het Vlaamse publiek televisie en krant als nieuwsmedia ziet. In Carpentier, N., Pauwels, C. & Van Oost, O. (Eds.), *Het on(be)grijpbare publiek. Een*

communicatiewetenschappelijke verkenning van het publiek (pp. 125-144). Brussel: Vubpress.

Van Dijk, T.A. (1983). *Minderheden in de Media. Een analyse van de berichtgeving over etnische minderheden in de dagbladpers*. Amsterdam: SUA

Van Dijk, T.A. (1991). *Racism and the Press*. London/New York: Routledge.

Van Dijk, T.A. (1993). *Elite Discourse and Racism*. Newbury Park, Ca: Sage.

Van Dijk, T.A. (2000). New(s) racism: a discourse analytical approach. In: Cottle, S. (Ed.), *Ethnic minorities and the media* (pp. 33-50). Buckingham: Open University Press.

Van Ginneken, J. (1997). *Understanding Global News. A Critical Introduction*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage

Van Gorp, B. (2004). *Frames in de nieuwsmedia. Een onderzoek naar het theoretische en methodologische potentieel van het concept framing met studies van de asielberichtgeving en haar effecten*. Ongepubliceerd doctoraatsproefschrift. Antwerpen: UA.

Van Gorp, B. (2005). Where is the Frame? Victims and Intruders in the Belgian Press Coverage of the Asylum Issue. *European Journal of Communication* 20 (4): 484-507.

Van Knippenberg, A. (1979). Perceptie en evaluatie van verschillen tussen groepen. In Kok, G., Knippenberg, A. van, & Wilke, H. (red.). *Vooroordeel en discriminatie*. Alphen a/d Rijn: Samsom.

Van San, M. & Leerkes, A. (2001). *Criminaliteit en criminalisering. Allochtone jongeren in België*. Amsterdam: University Press.

Vanweddigen, M. (Ed.) (2003). *VRIND 2003. Vlaamse regionale indicatoren*. Geraadpleegd op 31 augustus 2006 op http://aps.vlaanderen.be/statistiek/publicaties/stat_Publicaties_vrind2003.htm

Vergeer, M. (2000). *Een gekleurde blik op de wereld. Een studie naar de relatie tussen blootstelling aan media en opvattingen over etnische minderheden*. Amsterdam: Thela thesis

Verhaest, W., Verté, D., De Metsenaere, M., Elias, W., Kristoffersen, I. & Stuy, J. (2006). *Bevindingen Levensvragenonderzoek Participantenonderzoek. Onderzoek in opdracht van de Unie Vrijzinnige Verenigingen*. Brussel: VUB-vakgroep Agogische Wetenschappen.

Verstraeten, H. (1998). Media, publieke sfeer en interculturele communicatie: enkele onderzoeksperspectieven. In Schelfhout, E. & Verstraeten, H. (Eds.), *De rol van de media in de multiculturele samenleving* (pp. 13-31). Brussel: Vubpress.

Verstraeten, H. (2003). Media, burgerschap en nieuws. In Biltereyst, D. & Peeren, Y. (Eds.), *Nieuws, democratie en burgerschap. Onderzoek over hedendaagse nieuwsmedia*. Gent: Academia Press.

Vlaams Minderhedencentrum (VMC) (2005). *Lexicon*. Gedownload op 20 oktober 2006: <http://www.vmc.be/lexicon.aspx>

Vlaams Parlement (2005-2006), Parlementair Stuk. *Beleidsbrief Marino Keulen 'Inburgering'*, nr. 528/01.

VRT (20 juli, 2006). *Beheersovereenkomst tussen de VRT en de Vlaamse Gemeenschap 2007-2011*. Geraadpleegd op 12 december 2006 op http://www.vrt.be/extra/beheersovereenkomst_2007-2011.pdf

Walgrave, S. & De Swert, K. (2004). The Making of the (Issues of the) Vlaams Blok. *Political Communication*, 21 (4): 479-500.

Wester, F. (1995). Inhoudsanalyse als kwalitatief-interpreterende werkwijze. In Hüttner, H., Renckstorf, K. & Wester, F. (Eds.), *Onderzoekstypen in de communicatiewetenschap*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.

Wilke, H. (1979). Vooroordeel: begripsvorming, de toekenning ervan en benaderingen. In Kok, G., A. van Knippenberg & Wilke, H. (red.). *Vooroordeel en discriminatie*. Alphen a/d Rijn: Samsom.

Wilson, C., Gutiérrez, F. & Chao, L. (2003). *Racism, Sexism and the media. The rise of class communication in Multicultural America (3th Ed.)*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage.

Yang, P.Q. (2000). *Ethnic Studies. Issues and Approaches*. New York: State University of New York.

Young-Bruehl, E. (1996). *The Anatomy of Prejudices*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

BIJLAGEN

Bijlagen: De codeboeken

Het codeboek televisienieuws

Analyseniveau 1: de nieuwsuitzending

001: Nummer nieuwsuitzending

Het nummer dat wordt toegekend aan de nieuwsuitzendingen.

002: Codeurnr. Iedere codeur heeft zijn eigen nummer.

003: Televisiezender: 1 VRT
2 VTM

004: Datum: In cijfers: vb. 28 november 2002 wordt 28/11/02.

005: Aantal binnenlandse nieuwsitems? **We tellen enkel het aantal binnenlandse nieuwsitems. We coderen het weer niet, en ook de aankondiging over wat er aan bod komt in Ter Zake wordt niet geteld.** Een nieuw item begint wanneer er een nieuw thema aan bod komt. Wanneer bijvoorbeeld een overzicht gegeven wordt van verschillende verkeersongevallen, dan beschouwen we dit als één item, omdat het thema niet verandert. De categorie blijft immers 'ongevallen en rampen'. Maar het is ook mogelijk dat twee verschillende items toch binnen één onderwerpcategorie thuis horen, maar dat het over een totaal andere plaats gaat, met andere geïnterviewden, journalisten enz. Gebruik je gezond verstand, is hier de regel.

Het vermelden van de hoofdpunten wordt niet meegeteld als item, maar we tellen de hoofdpunten zelf uiteraard als ze later in het nieuws aan bod komen.

Deze variabele mat de verhouding van items waarin allochtonen voor kwamen in de totaliteit van het binnenlandse nieuws. Dit met de bedoeling het belang van dergelijke items in het binnenlandse nieuwsaanbod te meten.

006: Aantal hoofdpunten:

Om te weten wat de verhouding is tussen de hoofdpunten waarin allochtonen voor kwamen en het totale aantal hoofdpunten.

007: Duur van de totale nieuwsuitzending, uitgedrukt in seconden. Begin te tellen van het moment dat de begintune eindigt en er gestart wordt met het overlopen van de hoofdpunten, eindig na de sport, wanneer de afkondiging start.

Dit is minder interessant voor onze onderzoeksvragen, maar met deze variabele kan gemeten worden hoe lang een nieuwsuitzending gemiddeld duurt.

008: Duur van het binnenlandse nieuws. Zie definitie bij var. 005. Soms komen nog items aan bod na de sportberichtgeving, die ook bij het binnenlands nieuws thuis horen. Deze chronometreer je dus ook.

Buitenlandse Zaken. Een gijzeling die bij een bankoverval gebeurt, plaatsen we bij misdaad/justitie.

2 Entertainment, kunst en cultuur en media.

Nieuws over televisie, radio en andere media. Ook film, theater, musicals, literatuur, architectuur, schilderkunst, beeldhouwkunst, musea en muziek horen bij dit onderdeel.

3 human interest

Dit zijn nieuwsitems zonder directe nieuwswaarde of toegevoegde waarde. Deze nieuwsitems zijn ook meestal wat luchtiger, denk maar aan: lifestyle, mode, royalty, recordpogingen, mening van de man in de straat, faits divers (nieuws over beroemdheden, overlijden,...). Activiteiten zoals De Gordel, een wandeltocht horen ook in deze categorie thuis. Opgelet: wanneer een kunstenaar of artiest overlijdt dan plaatsen we dat bij de categorie kunst en cultuur (categorie 2).

4 economische activiteit, financiën & sociale zaken

Hier gaat het vooral over algemene economische onderwerpen, zowel publiek als privaat. Ook werkloosheidscijfers, beursgang en grote fusies horen hier bij. De gevolgen van economische veranderingen worden er ook aan toegevoegd. Het gaat hier om nieuws van zowel werkgevers- als werknemerszijde, met onderwerpen als vakbonden, CAO's, faillissementen, betogingen, stakingen, afdankingen, betogingen voor hoger loon, positieve actie of discriminatie op de werkvloer.

5 opvoeding, onderwijs en vorming

Specifieke situaties in scholen of het beleid dat de scholen zelf voeren, wordt hier gecodeerd. Ook allerlei vormingsactiviteiten en bijvoorbeeld nieuws over jeugdbewegingen hoort bij deze categorie. Opgepast regeringsbeleid omtrent onderwijs hoort bij categorie 6 'politiek, overheid en beleid'.

6 politiek, overheid en beleid

Wanneer de nadruk ligt op (beslissingen van) overheden of politieke partijen, het democratische bestel, staatkundig beleid en/of de bijhorende actoren, plaatsen we het nieuwsitem hier. Nieuwe wetgeving en wetsvoorstellen. Mensenrechten, integratie, opvang van vluchtelingen, gelijke kansen, asielproblematiek, emancipatie, vallen hier ook onder. Regeringsbeleid omtrent onderwijs, media, werkloosheid, cultuur, sociale zekerheid,...hoort hier thuis! Ook verkiezingen, speeches, wetgeving, wetsvoorstellen,... Nieuwsberichten over bijvoorbeeld het Centrum voor gelijkheid van kansen en racismebestrijding, horen ook hier thuis.

7 misdaad, justitie en controle

Berichtgeving inzake criminaliteit (vbn. drugsdelicten, moord, diefstal, bomalarm...) en de gerechtelijke gevolgen daarvan. Dus ook processen en rechtszaken, zowel strafrechtelijk als civiel (de zgn. gerechtverslaggeving) vallen onder deze noemer. Controles op uitvoering van de wet, zoals alcoholcontroles plaatsen we eveneens hier bij.

Ook wanneer het nieuwsitem betrekking heeft op een onveiligheidsgevoel plaatsen we dit onder misdaad en justitie. Verkeersovertredingen en andere kleine overtredingen horen hier ook thuis. Aanslagen met politiek of religieus karakter (bv. van Al Qaeda) plaatsen we daarentegen onder conflicten en defensie.

8 ongevallen en rampen

Bevat alle soorten rampen (natuurgeweld, gevolgen hittegolf, watersnood, vervuiling, instorting van een brug,...) en alle soorten ongevallen (bv. Weekendongevallen, brand).

9 gezondheidszorg en welzijn.

Alles wat te maken heeft met geneeskunde, alternatieve geneeskunde, farmacie, paramedische beroepen (bv. logopedie, kinesithérapie maar ook maatschappelijk werk). Voorlichtingscampagnes i.v.m. ziekte en gezondheid, ontdekkingen in de medische sector... Alles ivm OCMW, bijzondere jeugdzorg, huisvesting, sociale zekerheid enz. hoort hier ook thuis. Wetsvoorstellen en beleid hieromtrent horen dan weer thuis bij categorie 6 'politiek, overheid en beleid'.

10 wetenschap, uitvindingen en techniek

Hier plaatsen we de berichtgeving over fundamenteel wetenschappelijk en beleidsgericht onderzoek, nieuwe technieken, ook ruimtevaart. Indien het over een uitvinding in de medische sector gaat, wordt het bij categorie 9 'gezondheidszorg en welzijn' geplaatst. Als het onderwerp van onderzoek zoals bvb. allochtonen en criminaliteit in één van de andere categorieën thuis hoort (in dit geval categorie 7), dan geef je hieraan prioriteit. Pas als het in geen enkele van de andere categorieën kan geplaatst worden, codeer je het onder 10.

11 natuur, milieu en mobiliteit

Alles wat te maken heeft met milieu en natuur, ggo's en energie. Ook ruimtelijke ordening wordt hierbij geplaatst. Mobiliteit is alles wat met verkeer te maken heeft, ook verkeersveiligheid (dodehoekspiegel, airbag). Verkeersovertredingen en controle daarop hoort dan weer thuis bij 7.

12 religie

Alles over rituelen, gewoontes, verplichtingen die men navolgt voor zijn geloof. Terrorisme of geweld met een religieuze basis, hoort bij categorie 1. Ook algemene nieuwsitems over één of meerdere religies horen hier thuis (bv. religieuze feestdagen, ramadan, ...)

13 andere: thema's die in geen enkele van bovenstaande categorieën onder te brengen zijn, worden hier gecodeerd.

007: Allochtonen komen aan bod over volgende specifiek gerelateerde allochtonenthema's. Dit zijn reeksen van opsommingen van thema's. Plaats het nieuwsitem bij het juiste thema.

Uit vorig onderzoek in Vlaanderen (Staes, 1994) bleek dat etnische minderheden vaak aan bod kwamen in verband met onderwerpen en thema's die gelinkt worden aan het 'allochtoon zijn'. Dit is bovendien ook een klacht die door etnische minderheden zelf wordt uitgesproken (zie hiervoor ook het hoofdstuk waarin het publieksonderzoek wordt gerapporteerd). Met deze variabele werd nagegaan in verband met welke allochtonenthema's er over etnische minderheden werd gesproken. Deze variabele kan beschouwd worden als een aanvulling met bijkomende informatie over het onderwerp van het nieuws. Op basis van (inter)nationale onderzoeksresultaten gecombineerd met eigen aanvullingen stelden we een lijst op van wat wij 'allochtonenthema's' noemden.

1 Gelijke kansen, veranderend rollenpatroon etnische minderheden, integratie in de samenleving, inburgering, voorstelling van allochtonen in de media, rechten van etnische minderheden in onze maatschappij, migrantenstemrecht.

- 2 Kinderzorg, kinderopvang, kinderopvoeding, jeugdcentra,... bij allochtonen
- 3 Vorming, opleiding, scholing van allochtonen
- 4 Seksualiteit en relaties, interracial relaties, uithuwelijken, geboortenbeperking/controle,
- 5 Welzijnszorg, sociale zekerheid, huisvesting, ocmw, financiële situatie allochtonen....
- 6 Geweld, criminaliteit, aanranding dat uitgeoefend wordt OP allochtonen DOOR autochtonen én een racistische oorsprong heeft: moord, huiselijk geweld, diefstal, verkrachting, mishandeling in allerlei vorm
- 7 Geweld, criminaliteit, aanranding dat uitgeoefend wordt DOOR allochtonen op autochtonen én een racistische oorsprong heeft: moord, huiselijk geweld, diefstal, verkrachting, mishandeling in allerlei vorm
- 8 Geweld, criminaliteit, aanranding dat uitgeoefend wordt TUSSEN allochtonen (op allochtonen, door allochtonen): moord, huiselijk geweld, diefstal, verkrachting, mishandeling in allerlei vorm
- 9 Religie: ramadan, offerfeest, hoofddoek, rituelen,....
- 10 Gezondheid van allochtonen: ziektes, doktersbezoek, ziekenhuisbezoek,....
- 11 Etnische minderheden en werk, lonen, arbeidsomstandigheden, werkloosheid, doorstroommogelijkheden, zwart werk,
- 12 Asielproblematiek, deportatie, regularisatie, vluchtelingen, asielcentra,
- 13 Racisme: etnische minderheden die geconfronteerd worden met racisme. Racisme is elke vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur op basis van ras, etniciteit, huidskleur, dat tot doel heeft of als gevolg heeft of kan hebben dat de erkenning, het genot of de uitoefening op voet van gelijkheid van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden op politiek, economisch, cultureel of sociaal terrein of op anderen terreinen van het maatschappelijk leven wordt tenietgedaan, aangetast of beperkt.
- 14 Andere:
- 88 Geen allochtoon gerelateerd thema.

Bij onderstaande variabelen gaan we op zoek of er gewezen wordt op verschillen tussen de allochtone en autochtone bevolking op verschillende vlakken. Met wijzen op verschillen, bedoelen we enerzijds wanneer er expliciet gewezen wordt op verschillen tussen autochtonen en allochtonen, maar ook als het thema behandeld wordt als een probleem in onze Westerse samenleving. Bijvoorbeeld als er gesproken wordt over het al dan niet dragen van de hoofddoek in scholen.

Met deze variabelen werd gemeten of er sprake was van een expliciet wij-zij discours in het nieuws, zoals vastgesteld werd in een aantal studies (zie de onderzoeksresultaten van Blommaert & Verschueren, 1998; Campbell, 1995; Richardson, 2004; van Dijk, 1983, 1991, 1993). De wij/zij tegenstelling werd geoperationaliseerd in een aantal variabelen die verschillen maten op een aantal concrete gebieden zoals religieuze gewoontes, gedrag, ...

008: Wordt in het nieuwsitem gewezen op verschillen tussen autochtonen en allochtonen op het vlak van religie? (katholieke godsdienst tov islam, boedhisme,... religieuze gewoonten zoals 5-maal per dag bidden, besnijdenis, offers, rituele slachting, dragen hoofddoek worden besproken **én vergeleken** met de religieuze gebruiken van de Westerse godsdiensten (christendom, katholicisme, protestantisme, anglicanisme).

1 ja

2 nee

009: Wordt in het nieuwsitem expliciet gewezen op verschillen tussen autochtonen en allochtonen op het vlak van sociaal gedrag, omgang met elkaar?

(manier van begroeten, werk-ethiek, het in groep staan op pleinen, straathoecken ...én vergelijking met sociaal gedrag onder Vlaamse bevolking)

- 1 ja
- 2 nee

010: Wordt in het nieuwsitem expliciet gewezen op verschillen tussen autochtonen en allochtonen op het vlak van woon- en leefgewoontes?

(verschillende generaties samenwonend in één huis, vuilnis sorteren of niet sorteren, huisinrichting... én vergeleken met woon-en leefgewoontes Vlaamse bevolking)

- 1 ja
- 2 nee

011: Wordt in het nieuwsitem expliciet gewezen op verschillen tussen autochtonen en allochtonen op het vlak van kledij ? (sluier, burka, hoofddoek, tulband,...én vergeleken met kledij Vlaamse bevolking)

- 1 ja
- 2 nee

012: Wordt in het nieuwsitem expliciet gewezen op verschillen tussen autochtonen en allochtonen op het vlak van rolpatronen ?

(gelijke kansen en emancipatie, rechten van de vrouw (vb.uithuwelijken), rechten van het kind, houding tov homoseksualiteit én vergeleken met de houding van de Vlaamse bevolking)

- 1 ja
- 2 nee

013: Wordt er achtergrondinformatie/ verklaringen gegeven voor de beschreven gebeurtenis, incident of feit? Achtergrondinformatie= naast de feiten wordt ook informatie gegeven omtrent de context waarin het gebeuren plaatsvond. Context: een gebeurtenis die langer dan 1 dag voor het nieuwsfeit beschreven in het nieuwsitem plaatsvond (bv. Historische schets, de oorzaak of aanleiding van het feit in het nieuwsitem, een gelijkaardig geval,...), en/of de persoonlijke geschiedenis van de actoren (bv. familiesituaties, werk, psychische toestand, ...) en/of er wordt uitleg gegeven door een deskundige (bv. een psycholoog heeft uitleg over pestgedrag op of door allochtonen, ...)

Deze variabele werd opgenomen omdat uit ander onderzoek bleek dat te weinig achtergrondinformatie werd gegeven bij nieuws over etnische minderheden (Entman & Rojecki, 2000; Staes, 1994)

- 1 ja
- 2 nee

88 niet van toepassing: het item gaat niet over een specifieke gebeurtenis of feit waarbij achtergrondinformatie kan gegeven worden

014: Komen allochtone personen (één of meerdere) in beeld?

1 Ja: er komen één/meerdere personen in beeld.

2 Neen: er komen geen allochtone personen in beeld.

3 Het is niet zichtbaar/ niet duidelijk of het gaat om een allochtoon of een autochtoon. Bij alle twijfelgevallen wordt deze categorie aangeduid!

015 Indien ja, welke allochtone personen komen in beeld?

Met deze variabele werd gemeten hoe (stereotiep, niet-stereotiep) etnische minderheden doorgaans afgebeeld werden. De respondenten die betrokken waren bij het receptie-onderzoek klaagden immers over het feit dat etnische minderheden te stereotiep (bijvoorbeeld met hoofddoek of andere typische klederdracht) werden afgebeeld.

Voorbeeld: Een persoon met Aziatische gelaatstreken in westerse kledij zal worden gecodeerd in categorie 2. Als de naam genoemd wordt, of er wordt gezegd dat het om een allochtoon gaat, maar de persoon wordt wel getoond met typisch cultureel kenmerkende kledij of bij het uitvoeren van een handeling of activiteit gelinkt aan een niet-Westerse cultuur, dan wordt automatisch categorie 1 aangeduid. Wanneer dus één kenmerk aanwezig is van categorie 1, dan wordt automatisch categorie 1 gecodeerd!

1 Er komen allochtonen in beeld die door kledij (niet-westerse kledij zoals sluier, hoofddoek, tulband, burka, arafatsjaal...) of handeling (biddend op matje tot Allah, rituele schaapslachtingen,...) duidelijk te herkennen zijn als niet-Westers.

2 Er komen allochtonen in beeld, maar deze vaststelling is niet gebaseerd op kledij of handeling, wel door bijvoorbeeld op basis van gelaatstreken, huidskleur of het vernoemen van de naam, expliciete vermelding dat het om een allochtoon gaat, of we hebben voorkennis.

3 De allochtonen die in beeld komen zijn een combinatie van categorie 1 en 2.

4 Het is duidelijk zichtbaar dat het gaat om een autochtoon

5 Het is niet zichtbaar/ niet duidelijk op de foto of het gaat om een allochtoon of een autochtoon. Bij alle twijfelgevallen wordt deze categorie aangeduid!

88 Niet van toepassing. Er komen geen personen in beeld of er is geen beeldverslag of interview.

016: Hoeveel **allochtone** personen worden geïnterviewd in het nieuwsitem? Ook studiogasten worden hierbij gecodeerd. Studiogasten zijn alle gasten die in het journaal/de studio aanwezig zijn, ook van de eigen redactie. Wanneer er bij een pas binnengekomen bericht iemand komt bijzitten om iets te verduidelijken, wordt deze persoon als studiogast beschouwd. Het juiste aantal invullen. Je kan hier ook 0 invullen!

017: Hoeveel **autochtone** personen worden geïnterviewd in het nieuwsitem? Ook studiogasten worden hierbij gecodeerd. Studiogasten zijn alle gasten die in het journaal aanwezig zijn, ook van de eigen redactie. Wanneer er bij een pas binnengekomen bericht iemand komt bijzitten om iets te verduidelijken, wordt deze persoon als studiogast beschouwd. Het juiste aantal invullen. Je kan hier ook 0 invullen!

Uit vorige onderzoeksresultaten (Entman & Rojecki, 2000; Staes & Lerouge, 1994) bleek dat autochtonen vaak geïnterviewd werden over nieuws waarin etnische minderheden centraal staan. Eén van de vaststellingen hierover is dat er vaak 'over' etnische minderheden wordt gepraat en dat ze te weinig de kans krijgen om zelf het woord te voeren. Om die reden werd deze variabele opgenomen.

018: Wordt er in het nieuwsitem over allochtonen/etnische minderheden gesproken als groep (termen als allochtonen, migranten, Marokkaanse gemeenschap, asielzoekers,) of wordt er over één of meerdere individuen gesproken? Als bijvoorbeeld de naam genoemd wordt, dan beschouwen we dat als spreken over een persoon als individu! Dit is echter geen voorwaarde

om als individu beschouwd te worden. Als men spreekt over een 40-jarige man van Marokkaanse origine zonder de naam te noemen, dan codeer je dit ook als individu.

Deze variabele werd opgenomen naar het voorbeeld van vorig onderzoek (Entman & Rojecki, 2000; Devroe & Saeys, 2002 en Staes, 1994) waaruit bleek dat etnische minderheden te vaak als één homogene groep werden voorgesteld. Het vermelden van de naam van een persoon werd ook in het onderzoek van Entman & Rojecki beschouwd als het erkennen van een persoon als een individu.

1 Groep

2 Eén of meerdere individuen

3 Zowel groep als individuen

88: niet van toepassing. vb. Interview met iemand van allochtone origine, zonder dat er over hem/haar gesproken wordt of over allochtonen in het algemeen gesproken wordt.

019: Over hoeveel allochtone personen wordt er gesproken in het item? Aantal invullen.

Wanneer een persoon van allochtone origine geïnterviewd wordt als expert, hulpverlener enz. over een bepaalde gebeurtenis, maar er wordt niet óver hem gesproken, dan vul je hier nul in. **Als er zowel over individuen gesproken wordt, als over een groep, dan negeer je de groep, maar tel je het aantal individuen waarover gesproken wordt.**

88 niet van toepassing. Men spreekt over de allochtonen, een bepaalde bevolkingsgroep bijvoorbeeld de Marokkanen in het algemeen. Je kan er geen aantal op plakken

Analyseniveau 3: de allochtone individuen waarover word gesproken (passieve actoren)

Bij de personen waarover werd gesproken, werden enkel etnische minderheden gecodeerd omdat het immers onze bedoeling was na te gaan hoe zij voorgesteld werden in het nieuws: welk beeld geschetst werd van etnische minderheden. Autochtonen werden hier niet gecodeerd omdat het niet onze bedoeling was te weten hoe autochtonen werden voorgesteld.

We coderen geen groepen, enkel individuen die van allochtone origine zijn! Ook de allochtonen die zijdelings worden vermeld worden gecodeerd. Bijvoorbeeld als er kort gesproken wordt over de ouders of kinderen van het centrale allochtone nieuwssubject.

Codeer eerst persoon 1, daarna persoon 2. We coderen maximum vier personen per artikel! Je codeert eerst de belangrijkste persoon uit het nieuwsitem; dat is de persoon waarover het langst (tijd meten) gesproken wordt.

001: Nummer Journaal:

002: Nummer Nieuwsitem:

003: Nummer per persoon. Dus persoon 1 krijgt code 1, Persoon 2, code 2. De belangrijkste persoon in het nieuwsitem is persoon 1, de tweede belangrijkste persoon 2, enz. Het belang van een persoon, bepaal je aan de hand van de tijd dat er over een persoon gesproken wordt.

004: **Identificatie.** Op basis waarvan werd deze persoon als allochtoon geïdentificeerd? Meerdere mogelijkheden kunnen hier aangeduid worden.

Met deze variabele werd nagegaan hoe iemand geïdentificeerd werd als ‘allochtoon’. Op deze manier kan ook worden nagegaan hoe vaak nationaliteit, religie enzovoort werd vermeld.

- 4.1 Op basis van cultuur gebonden kenmerken zoals kledij, hoofddoek, bepaalde religieuze handeling
1 ja
2 neen
- 4.2 Op basis van uiterlijk lichamelijke kenmerken zoals huidskleur of gelaatstrekken.
1 ja
2 neen
- 4.3 Naam: gebruik van niet-westerse naam
1 ja
2 neen
- 4.4 Expliciete vermelding dat het gaat om iemand van allochtone herkomst zoals het gebruik van woorden als migranten, vreemdeling, allochtonen, illegalen,
1 ja
2 neen
- 4.5 Nationaliteit, etniciteit wordt vermeld
1 ja
2 neen
- 4.6 Vermelding van religie zoals moslim, hindoe, ...
1 ja
2 neen
- 4.7 Geen enkele van de vorige, maar de codeur heeft voorkennis over deze persoon waardoor hij/zij weet dat het hier om een allochtoon gaat
1 ja
2 neen

005: **geslacht:**

Hoewel deze variabele minder belangrijk is in het kader van onze onderzoeksvragen, werd ze toch opgenomen om de verhouding mannen/vrouwen bij etnische minderheden in het nieuws na te gaan.

- 1 man
2 vrouw
3 onbekend

006: Welk **beroep**? Als je het beroep kent, en het is niet vermeld, moet je het ook **niet** aanduiden. Let op: sommige personen hebben twee beroepen. Codeer het beroep waarmee de persoon in het artikel komt. Bijvoorbeeld: Chokri Mahassine geeft een speech op het SP.a-congres. Hier wordt hij gecodeerd als politicus, en niet als organisator van Pukkelpop (waarvoor hij in de categorie ‘andere’ zou gecodeerd worden).

Met deze variabele registreren we het beroep. Uit vorig onderzoek (Entman & Rojecki, 2000; Law, 2002; Staes, 1994; van Dijk, 1991) bleek dat te weinig allochtone deskundigen aan bod kwamen en dat de rollen van etnische minderheden in het nieuws beperkt waren; dat ze vooral aan bod kwamen als misdadigers, slachtoffers en veel minder als deskundige. Om die reden werd deze variabele dan ook in het codeboek opgenomen.

- 1 journalist: iemand die zich beroepsmatig bezig houdt met het verzamelen en vervolgens verspreiden van info via de publieke media.
- 2 politicus/beleidsverantwoordelijke: persoon die opereert binnen de overheid of een politieke organisatie, het democratische bestel, staatkundig beleid en/of de bijhorende actoren. Verkozenen, aangesteld, zichzelf aangesteld. Inclusief staatshoofden, leden van partijbestuur, woordvoerders,
- 3 jurist: iemand die het diploma licentiaat in de rechten heeft behaald, advocaat, rechter is, werkt als jurist binnen een bepaalde instelling of organisatie.
- 4 politie/rijkswacht/brandweer: controle en toezicht en handhaving van de openbare orde en veiligheid.
- 5 wetenschapper: iemand die wetenschappelijk onderzoek doet en dat rapporteert
- 6 hulpverlener: maatschappelijk werkers, sociaal-cultureel werkers, verpleegkundigen, paramedische beroepen, geneeskunde, psycholoog...
- 7 onderwijspersoneel: Centrale Leerlingen Begeleiding, directie van scholen, het onderwijzend personeel.
- 8 deskundige, expert of iemand die aan het hoofd staat van een bepaalde organisatie: specialist die spreekt in naam van een persoon of organisatie of iemand die gespecialiseerd/expert is in een bepaald onderwerp. Ook leider van een bepaalde organisatie, gemeenschap of groep: persoon die aan het hoofd staat van een instelling, organisatie of bevolkingssgroep. Verkozen, of zelf aangesteld (vb. Abou Jahjah, Osama Bin Laden)
- 9 scholier/student: jongeren die in het secundair onderwijs zitten, tussen 12 en 18 jaar, en adolescenten en volwassen boven de 18 jaar die aan de universiteit of hogeschool studeren.
- 10 kunstenaar, artiest, muzikant, beeldhouwer, schilder, kunstcriticus, muzikant, acteur,
- 11 gepensioneerd
- 12 werkloos
- 13 andere: het beroep valt niet in één van voorgaande categorieën.
- 14 het gaat hier om kinderen jonger dan 12, baby's of kleuters. Kinderen die nog geen beroep kunnen uitoefenen.
- 88 niet van toepassing, het beroep wordt niet vermeld, je weet het niet.

007: **Slachtoffer:** Beschrijft het verhaal de persoon als slachtoffer? Slachtoffer: al dan niet nog levend persoon die (direct of indirect) psychisch, fysiek of materieel lijdt of geleden heeft onder geweld, ramp, oorlog of schending van universele mensenrechten, en als dit als zodanig genoemd of getoond wordt.

Deze variabele werd opgenomen omdat uit verschillende onderzoeken bleek dat etnische minderheden regelmatig als slachtoffer aan bod kwamen (Entman & Rojecki, 2000; Law, 2002)

- 1 ja
- 2 nee

008: Indien ja op variabele 007, is het slachtoffer dan (als de actor slachtoffer is van meerdere misdaden, dan codeer je het zwaarste misdrijf! Bvb. Moord is erger dan diefstal)

Deze variabele werd opgesplitst in verschillende categorieën naar het voorbeeld van het GMMP codeboek (Spears et al., 2001). Deze variabele is van eerder ondergeschikt belang voor het beantwoorden van onze onderzoeksvragen.

- 1 Slachtoffer van een ongeluk (bv. verkeersslachtoffer, ongeval op het werk, ...) of een natuurramp (slachtoffer waterschade, windhoos, ...).
- 2 Slachtoffer van seksueel geweld of misbruik.
- 3 Slachtoffer van fysiek geweld (ander dan seksueel geweld, ook ontvoering valt onder fysiek geweld)
- 4 Slachtoffer van psychisch geweld bv. Stalking, alle soorten psychische kwellingen zoals bv. familieleden van een persoon worden ontvoerd
- 5 Slachtoffer van materieel geweld. Wanneer het materieel bezit van een persoon vernietigd, beschadigd of gestolen wordt. bv. Auto kort en klein slaan, huis bekladden, auto/fiets gestolen, inbraak, fraude, diefstal....
- 6 Oorlogsslachtoffer
- 7 Slachtoffer van racisme. Racisme is elke vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur op basis van ras, etniciteit, huidskleur, dat tot doel heeft of als gevolg heeft of kan hebben dat de erkenning, het genot of de uitoefening op voet van gelijkheid van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden op politiek, economisch, cultureel of sociaal terrein of op anderen terreinen van het maatschappelijk leven wordt tenietgedaan, aangetast of beperkt.
- 8 Andere: valt niet in één van bovengenoemde categorieën.
- 88 niet van toepassing – er is geen slachtoffer

009: **Dader.** Beschrijft het verhaal de persoon als dader? Dader: al dan niet nog levend persoon die (direct of indirect) psychisch, fysiek of materieel geweld uitoefent, of uitgeoefend heeft, of daarvan beschuldigd wordt (!) en als dit als zodanig genoemd of getoond wordt, al dan niet gegrond. Opgelet: je mag je niet laten leiden door wat je al weet over een bepaalde zaak! Bijvoorbeeld: Als Abu Jahjah spreekt in de naam van een politieke beweging dan wordt hij niet vermeld als beschuldigde of veroordeelde. Indien het gaat over zijn betrokkenheid bij fraude of een andere misdaad dan codeer je hem wel als dader. Maar een woordvoerder van een bedrijf of organisatie die beschuldigd of veroordeeld is wordt niet gezien als dader als hij toelichting geeft bij de feiten, als als hij toelichting geeft bij de feiten, en als hij/zij zelf niets met het misdadig feit te maken heeft.

Uit vorige studies bleek dat etnische minderheden vaak als dader in het nieuws aan bod komen (Campbell, 1995; Devroe & Saeys, 2002; Entman & Rojecki, 2000; Law, 2002; Staes, 1994)

- 1 ja
- 2 nee

010: Indien ja op variabele 009, is de dader dan (als de actor dader is van meerdere misdaden, dan codeer je het zwaarste misdrijf! Bvb. Moord is erger dan diefstal)

Deze variabele werd opgesplitst in verschillende categorieën naar het voorbeeld van het GMMP codeboek (Spears et al., 2001). Deze variabele is van eerder ondergeschikt belang voor het beantwoorden van onze onderzoeksvragen.

- 1 Dader van seksueel geweld of misbruik.
- 2 Dader van fysiek geweld (ander dan seksueel geweld, ook ontvoering valt onder fysiek geweld)
- 3 Dader van psychisch geweld bv. Stalking, alle soorten psychische kwellingen zoals bv. familieleden van een persoon worden ontvoerd
- 4 Dader van materieel geweld. Wanneer een persoon het materieel bezit van een ander persoon vernietigd, beschadigd of gestolen heeft. bv. Auto kort en klein slaan, huis bekladden, auto/fiets gestolen, inbraak....
- 5 Oorlogsmisdadiger: iemand die de mensenrechten geschonden heeft of misdaden begaan heeft in een oorlogssituatie.
- 6 Dader van racisme. Racisme is elke vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur op basis van ras, etniciteit, huidskleur, dat tot doel heeft of als gevolg heeft of kan hebben dat de erkenning, het genot of de uitoefening op voet van gelijkheid van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden op politiek, economisch, cultureel of sociaal terrein of op anderen terreinen van het maatschappelijk leven wordt tenietgedaan, aangetast of beperkt.
- 7 Andere: valt niet in één van bovengenoemde categorieën.
- 88 niet van toepassing – er is geen dader

011: Wordt er verwezen naar de **origine** van de persoon? Origine= oorspronkelijke of huidige nationaliteit, etniciteit, ras door het vermelden van geboorteland, nationaliteit, regio (Magrebiens, Zwart-Afrikanen, mensen uit de Balkan, Oost-bloklanden, Zuid-Amerikanen), culturele achtergrond (zigeuners, Arabieren, Berbers), ras of etniciteit (=groep van mensen die gekenmerkt wordt door bepaalde vaste, erfelijke, uiterlijke eigenschappen zoals Zwarten, Aziaten, Blanken). Welke?

Om na te gaan of er al dan een onderscheid is in representatie volgens etnische origine, werd deze variabele opgenomen. Zo bleek bijvoorbeeld uit het onderzoek van Staes (1994) dat vooral Marokkanen aan bod kwamen in de Vlaamse kranten. De lijst die is opgesteld bestaat uit zowel nationaliteiten als etnische origines als bepaalde geografische gebieden.

- 1 Zwart – Afrikaan (sub-sahara Afrika)
- 2 Marokkaan
- 3 Turk
- 4 Aziatisch: Chinees, Japanner, Indiër, Pakistan
- 5 Magreb (Tunesië, Egypte, Algerije,...)
- 6 Midden-Oosten 1: Palestina, Iran, Irak, Afghanistan ...
- 7 Midden-Oosten 2: Israël
- 8 Vroegere Oost-Blok landen en Balkan: Hongarije, Polen, Roemenië, Tsjechië, Slovakije, Slovenië, Kroatië, Servië & Montenegro, Macedonië, Albanië, Bosnië, ...
- 9 Baltische Staten (Estland, Letland, Litouwen,...) en Rusland
- 10 Zuid/Midden-Amerika: Brazilië, Paraguay, Uruguay, Chili, Equador, Argentinië, Bolivia, Venezuela, Honduras, Nicaragua, Mexico, Panama, Puerto Rico, Peru, Cuba ...
- 11 Andere
- 12 Onduidelijk, hoort in verschillende categorieën thuis bv. Noordafrikanen
- 88 origine wordt niet vermeld

012: **Belgische nationaliteit vermeld?** Bij de persoon waarover gesproken wordt, wordt gezegd dat hij/zij de Belgische nationaliteit heeft. Bvb. Als er gesproken wordt over de Belg

Mohammed Mourhit, van Marokkaanse origine dan duid je hier ja aan. Als er gesproken wordt over ‘de Gentenaar’, dus een verwijzing naar de stad/woonplaats, beschouwen we dit **niet** als een verwijzing naar de Belgische nationaliteit.

Omdat we ervan uit gaan dat heel wat allochtonen in België de Belgische nationaliteit hebben, werd met deze variabele gemeten of en hoe vaak dat werd vermeld.

- 1 ja
- 2 nee

013: **Vermelding religie:** vb. moslims, Hindoes, katholieken

Aangezien religie, én vooral de Islam en moslims vaak negatieve associaties oproepen (zie bijvoorbeeld Billiet et al, 1990; Maddens et al., 2000; Meuleman & Billiet, 2005; Verhaest et al., 2006) vonden we het belangrijk na te gaan hoe vaak de religie van de actoren werd vermeld. Het is dan ook mogelijk na te gaan in welke context deze vermelding precies gebeurt.

- 1 ja
- 2 nee

014: Krijgt de persoon over wie gesproken wordt, ook zelf het woord?

Met deze variabele werd gemeten of een ‘passieve actor’ geciteerd of geïnterviewd werd.

- 1 ja
- 2 neen

015: Indien die persoon ook het woord krijgt, wat is de spreektijd (uitgedrukt in seconden)?

Met deze variabele werd gemeten hoe lang een persoon precies aan het woord was, op basis waarvan eveneens kan afgeleid worden, hoe belangrijk deze persoon was in het item.

Analyseniveau 4: de individuen die werden geïnterviewd (actieve actoren)

Dit deel van het codeboek (actieve actoren) lijkt heel sterk op het vorige deel (passieve actoren). Op een paar uitzonderingen na, zijn heel wat variabelen dezelfde. Aangezien we in het vorige deel bij de meeste variabelen al duiding hebben gegeven, doen we dat hier nog enkel bij de variabelen die verschillend zijn.

In tegenstelling tot bij de passieve actoren (analyseniveau 3) werd bij de personen die werden geïnterviewd naast allochtonen, ook autochtonen gecodeerd. Uit vorig onderzoek blijkt immers dat autochtonen vaak over allochtonen spreken en dat allochtonen niet vaak zelf het woord krijgen. Om die reden was het dan ook van belang na te gaan hoe vaak autochtonen, in vergelijking met allochtonen, het woord kregen.

Met personen die geïnterviewd worden, bedoelen we personen die bevraagd worden door een journalist. We coderen geen journalisten die duiding geven bij een bepaald nieuwsitem! Fragmenten uit het verleden bv. uit de zevende dag, worden niet meegerekend. Wél wanneer het gaat om een studio of ander interview dat in een ander journaal van die dag werd opgenomen, bv. interview van middagjournaal wordt nog eens getoond in het avondjournaal.

Let op: ook autochtonen worden hier gecodeerd!

Als de persoon die geïnterviewd wordt, dezelfde is als de persoon waarover gesproken wordt, en dus al gecodeerd is in deel 3, dan wordt deze persoon hier uiteraard niet meer gecodeerd.

We coderen enkel individuen, geen groepen en zowel autochtonen als allochtonen! Codeer eerst persoon 1, daarna persoon 2. We coderen maximum vier personen per item! De volgorde van de personen bepaal je aan de hand van de spreektijd. De persoon met het meeste spreektijd is persoon 1.

001: Identificatienummer journaal:

002: Nummer nieuwsitem:

003: Nummer persoon: nummer het aantal personen die geïnterviewd worden in chronologische volgorde:

004: Spreektijd in seconden. Begin te tellen vanaf het moment de geïnterviewd begint te spreken, dus na de eerste vraag. Daarna mag je blijven doortellen als de interviewer vragen stelt. Je eindigt na het laatste antwoord van de geïnterviewde.

Deze variabele dient om op basis van de spreektijd, het belang van een persoon in het nieuwsitem te bepalen.

005: geslacht:

- 1 man
- 2 vrouw
- 3 onbekend

006 : Welke **origine** heeft deze persoon?

- 1 Autochtoon: Vlaming, Belg die hier geboren is en geboren uit Belgische of Vlaamse ouders. Dit kan je onder ander afleiden uit de naam. Gebruik je gezond verstand!
- 2 Allochtoon: zie definitie allochtoon bij begin codeboek.
- 3 Onbekend

Deze variabele werd opgenomen omdat nu ook autochtonen gecodeerd worden, waardoor het noodzakelijk is om het onderscheid te kennen.

007: Identificatie. Op basis waarvan werd deze persoon als allochtoon geïdentificeerd?

7.1 Op basis van cultuur gebonden kenmerken zoals kledij, hoofddoek, bepaalde religieuze handeling

- 1 ja
- 2 neen
- 88 niet van toepassing-het gaat om een autochtoon

7.2 Op basis van uiterlijk lichamelijke kenmerken zoals huidskleur of gelaatstreken.

1 ja

2 neen

88 niet van toepassing-het gaat om een autochtoon

7.3 Naam: gebruik van niet-westerse naam

1 ja

2 neen

88 niet van toepassing-het gaat om een autochtoon

7.4 Expliciete vermelding dat het gaat om iemand van allochtone herkomst zoals het gebruik van woorden als migranten, vreemdeling, allochtonen, illegalen,

1 ja

2 neen

88 niet van toepassing-het gaat om een autochtoon

7.5 Nationaliteit, etniciteit wordt vermeld

1 ja

2 neen

88 niet van toepassing-het gaat om een autochtoon

7.6 Vermelding van religie zoals moslim, hindoe, ...

1 ja

2 neen

88 niet van toepassing-het gaat om een autochtoon

7.7 Geen enkele van de vorige, maar de codeur heeft voorkennis over deze persoon waardoor hij/zij weet dat het hier om een allochtoon gaat

1 ja

2 neen

88 niet van toepassing-het gaat om een autochtoon

008: Wordt er verwezen naar de **herkomst** van de persoon? **Hier enkel coderen bij allochtonen, als het gaat om een autochtoon duid je hier 88 aan!** Origine= oorspronkelijke of huidige nationaliteit, etniciteit, ras door het vermelden van geboorteland, nationaliteit, regio (Magrebiens, Zwart-Afrikanen, mensen uit de Balkan, Oost-bloklanden, Zuid-Amerikanen), culturele achtergrond (zigeuners, Arabieren, Berbers), ras of etniciteit (=groep van mensen die gekenmerkt wordt door bepaalde vaste, erfelijke, uiterlijke eigenschappen zoals Zwarten, Aziaten, Blanken). Welke?

1 Zwart – Afrikaan (sub-sahara Afrika)

2 Marokkaan

3 Turk

4 Aziatisch: Chinees, Japanner, Indiër, Pakistan

5 Magreb (Tunesië, Egypte, Algerije,...)

6 Midden-Oosten 1: Palestina, Iran, Irak, Afghanistan ...

7 Midden-Oosten 2: Israël

8 Vroegere Oost-Blok landen en Balkan: Hongarije, Polen, Roemenië, Tsjechië, Slovaakse, Slovenië, Kroatië, Servië & Montenegro, Macedonië, Albanië, Bosnië, ...

9 Baltische Staten (Estland, Letland, Litouwen,...) en Rusland

10 Zuid/Midden-Amerika: Brazilië, Paraguay, Uruguay, Chili, Equador, Argentinië, Bolivia, Venezuela, Honduras, Nicaragua, Mexico, Panama, Puerto Rico, Peru, Cuba ...

...

11 Andere

12 Onduidelijk, hoort in verschillende categorieën thuis bv. Noordafrikanen

13 origine wordt niet vermeld

88 niet van toepassing, het gaat hier om een autochtoon

009: Welk beroep? Als je het beroep kent, maar het is niet vermeld, moet je het **niet** aanduiden. Let op: sommige personen hebben twee beroepen. Codeer het beroep waarmee de persoon in het nieuwsitem komt. Bijvoorbeeld: Chokri geeft een speech op het SP.a-congres. Hier wordt hij gecodeerd als politicus, en niet als organisator van Pukkelpop.

1 journalist: iemand die zich beroepsmatig bezig houdt met het verzamelen en vervolgens verspreiden van info via de publieke media.

2 politicus/beleidsverantwoordelijke: persoon die opereert binnen de overheid of een politieke organisatie, het democratische bestel, staatkundig beleid en/of de bijhorende actoren. Verkozenen, aangesteld, zichzelf aangesteld. Inclusief staatshoofden, leden van partijbestuur, woordvoerders,

3 jurist: iemand die het diploma licentiaat in de rechten heeft behaald, advocaat, rechter is, werkt als jurist binnen een bepaalde instelling of organisatie.

4 politie/rijkswacht/brandweer: controle en toezicht van openbare orde en veiligheid.

5 wetenschapper: iemand die onderzoek voert en daar verslag van maakt.

6 hulpverlener: maatschappelijk werkers, verpleegkundigen, paramedische beroepen, geneeskunde,...

7 onderwijspersoneel: Centrale Leerlingen Begeleiding, directie van scholen, het onderwijzend personeel.

8 deskundige, expert: specialist die spreekt in naam van een persoon of organisatie of iemand die gespecialiseerd is/expert is in een bepaald onderwerp

9 scholier/student: jongeren die in het secundair onderwijs zitten, tussen 12 en 18 jaar, en adolescenten en volwassenen boven de 18 jaar die aan de universiteit of hogeschool studeren.

10 kunstenaar, artiest, muzikant: iemand die bezig is met kunst: beeldhouwer, schilder, kunstericus Iemand die mensen entertaint: muzikanten, acteurs,

11 gepensioneerd

12 werkloos

13 andere: het beroep valt niet in één van voorgaande categorieën.

14 het gaat hier om kinderen jonger dan 12, baby's of kleuters. Kinderen die nog geen beroep kunnen uitoefenen.

88 niet van toepassing, het beroep wordt niet vermeld, je weet het niet.

010: **Slachtoffer**: Beschrijft het verhaal de persoon als slachtoffer? Slachtoffer: al dan niet nog levend persoon die (direct of indirect) psychisch, fysiek of materieel lijdt of geleden heeft onder geweld, ramp, oorlog of schending van universele mensenrechten, en als dit als zodanig genoemd of getoond wordt.

1 ja

2 nee

011 Indien ja op variabele 010, is het slachtoffer dan (als de actor slachtoffer is van meerdere misdaden, dan codeer je het zwaarste misdrijf! Bvb. Moord is erger dan diefstal)

1 Slachtoffer van een ongeluk (bv. verkeersslachtoffer, ongeval op het werk, ...) of een natuurramp (slachtoffer waterschade, windhoos, ...).

2 Slachtoffer van seksueel geweld of misbruik.

3 Slachtoffer van fysiek geweld (ander dan seksueel geweld, ook ontvoering valt onder fysiek geweld)

4 Slachtoffer van psychisch geweld bv. Stalking, alle soorten psychische kwellingen zoals bv. familieleden van een persoon worden ontvoerd

5 Slachtoffer van materieel geweld. Wanneer het materieel bezit van een persoon vernietigd, beschadigd of gestolen wordt. bv. Auto kort en klein slaan, huis bekladden, auto/fiets gestolen, inbraak, fraude, diefstal....

6 Oorlogsslachtoffer

7 Slachtoffer van racisme. Racisme is elke vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur op basis van ras, etniciteit, huidskleur, dat tot doel heeft of als gevolg heeft of kan hebben dat de erkenning, het genot of de uitoefening op voet van gelijkheid van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden op politiek, economisch, cultureel of sociaal terrein of op anderen terreinen van het maatschappelijk leven wordt tenietgedaan, aangetast of beperkt.

8 Andere: valt niet in één van bovengenoemde categorieën.

88 niet van toepassing – er is geen slachtoffer

012: **Dader.** Beschrijft het verhaal de persoon als dader? Dader: al dan niet nog levend persoon die (direct of indirect) psychisch, fysiek of materieel geweld uitoefent, of uitgeoefend heeft, of daarvan beschuldigd wordt (!) en als dit als zodanig genoemd of getoond wordt, al dan niet gegrond. Opgelet: je mag je niet laten leiden door wat je al weet over een bepaalde zaak! Bijvoorbeeld: Als Abu Jahjah spreekt in de naam van een politieke beweging dan wordt hij niet vermeld als beschuldigde of veroordeelde. Indien het gaat over zijn betrokkenheid bij fraude of een andere misdaad dan codeer je hem wel als dader.

Maar een woordvoerder van een bedrijf of organisatie die beschuldigd of veroordeeld is wordt niet gezien als dader als hij toelichting geeft bij de feiten, en als hij/zij zelf niets met het misdadig feit te maken heeft.

1 ja

2 nee

013: Indien ja op variabele 012, is de dader dan (als de actor dader is van meerdere misdaden, dan codeer je het zwaarste misdrijf! Bvb. Moord is erger dan diefstal)

1 Dader van seksueel geweld of misbruik.

2 Dader van fysiek geweld (ander dan seksueel geweld, ook ontvoering valt onder fysiek geweld)

3 Dader van psychisch geweld bv. Stalking, alle soorten psychische kwellingen zoals bv. familieleden van een persoon worden ontvoerd

4 Dader van materieel geweld. Wanneer een persoon het materieel bezit van een ander persoon vernietigd, beschadigd of gestolen heeft. bv. Auto kort en klein slaan, huis bekladden, auto/fiets gestolen, inbraak, fraude, diefstal....

5 Oorlogsmisdadiger: iemand die de mensenrechten geschonden heeft of misdaden begaan heeft in een oorlogssituatie.

6 Dader van racisme. Racisme is elke vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur op basis van ras, etniciteit, huidskleur, dat tot doel heeft of als gevolg heeft of kan hebben dat de erkenning, het genot of de uitoefening op voet van gelijkheid van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden op politiek, economisch, cultureel of sociaal terrein of op anderen terreinen van het maatschappelijk leven wordt tenietgedaan, aangetast of beperkt.

7 Andere: valt niet in één van bovengenoemde categorieën.

88 niet van toepassing – er is geen dader

014: **Nationaliteit.** Bij de allochtoon die het woord krijgt, wordt gezegd dat hij/zij de Belgische nationaliteit heeft. Bvb. Als er staat de Belg Mohammed Mourhit, van Marokkaanse origine dan duid je hier ja aan. Als er gesproken wordt over ‘de Gentenaar’, dus een verwijzing naar de stad/woonplaats, beschouwen we dit **niet** als een verwijzing naar de Belgische nationaliteit.

1 ja

2 nee

88 het gaat hier om een autochtoon

015: **Vermelding religie?** vb. moslims, Hindoes, katholieken

1 ja

2 nee

Het codeboek kranten

In tegenstelling tot bij het codeboek televisienieuws, hebben we bij de kranten slechts drie analyseniveau's, nl. artikel, personen waarover gesproken wordt en personen die geïnterviewd worden. We hebben hier geen niveau 'kranten' omdat we geen algemene parameters betreffende de kranten meten. Dit is niet nuttig voor ons onderzoek.

We geven hier enkel nog duiding bij de variabelen die niet waren opgenomen in het codeboek televisienieuws. Voor de variabelen die dezelfde zijn, verwijzen we voor de verantwoording naar de bespreking hierboven bij 3.2.1.

Analyseniveau 1: het artikel

001: Artikelnr.

Het nummer aan het artikel gegeven, en de chronologische volgorde.

002: Codeurnr. Iedere codeur heeft zijn eigen nummer.

003: Krant:

- 1 De Morgen
- 2 De Standaard
- 3 Het Nieuwsblad/ Het Volk
- 4 Het Laatste Nieuws
- 5 Het Belang van Limburg
- 6 De Gazet van Antwerpen
- 7 FET

004: Datum: In cijfers: vb. 28 november 2002 wordt 28/11/02. Weekendedities krijgen als codering de datum van de zaterdag (= de dag waarop het artikel daadwerkelijk verschenen is). Ook bij feestdagen (als de krant voor 2 dagen verschijnt) moet men dus de eerste dag, de dag voor de feestdag, nemen.

005: Voorpagina :

- 1 ja: het artikel staat op de voorpagina, de eerste bladzijde van de krant
- 2 neen: het artikel staat op een andere pagina dan de voorpagina

Om na te gaan of het al dan niet om een belangrijk nieuwsbericht gaat.

006 : Grootte artikel: We houden hierbij ook rekening met de foto die bij het artikel geplaatst wordt.

- 1 één volledige krantenpagina of meer
- 2 tussen $\frac{3}{4}$ van een krantenpagina en één volledige pagina
- 3 tussen $\frac{1}{2}$ en $\frac{3}{4}$ van een krantenpagina
- 4 tussen $\frac{1}{4}$ en $\frac{1}{2}$ van een krantenpagina
- 5 tussen $\frac{1}{8}$ en $\frac{1}{4}$ van een krantenpagina
- 6 kleiner dan $\frac{1}{8}$ van een krantenpagina

Hoe groter een artikel is, hoe meer het in het oog springt. Deze variabele meet het belang van het artikel o.b.v. de grootte.

007: Origine journalist verantwoordelijk voor het artikel?

- 1 autochtoon
- 2 allochtoon
- 3 beide: twee journalisten: 1 iemand is autochtoon, en een andere allochtoon
- 4 onduidelijk, weet niet

008 Soort artikel:

- 1 redactioneel artikel: artikel gemaakt door een lid van de redactie.
- 2 editoriaal: opiniestuk (vaak op de 2^e bladzijde); gefabriceerd door een lid van de redactie.
- 3 een artikel dat overgenomen en vertaald is uit een buitenlandse krant
- 4 lezersbrief: artikel ingezonden door een lezer van de krant, gepubliceerd in een aparte rubriek.
- 5 ingezonden opiniestuk: opiniestuk waarin een lezer zijn mening vertolkt over een actueel thema en dit opstuurt naar de krant.
- 6 interviews: artikel in de vorm van een opeenvolging van afgebakende vragen en antwoorden of waarin wordt geciteerd of geparafraseerd.
- 7 foto + uitleg: vaak op de voorpagina, (grote) foto met daaronder één à twee zinnen uitleg.
- 8 andere (bv. een reportage,...)

Bedoeling was een zicht te krijgen op het soort artikels.

009 Foto's:

- 1 Ja: er is/zijn een/meerdere foto's, illustraties, cartoons aanwezig bij het artikel. Vul hier in hoeveel:
- 88 Neen. Er is geen foto, cartoon of andere illustratie aanwezig bij het artikel.

Het plaatsen van een foto bij een artikel, is een indicator voor het belang van het artikel in de krant.

010 Personen op de foto?

- 1 Ja: er staan één/meerdere personen afgebeeld op de foto.
- 2 Neen: er worden geen personen afgebeeld
- 88 Niet van toepassing. Er staat geen foto bij het artikel.

Deze variabele werd ingevoegd om na te gaan hoe vaak er bij artikels personen werden afgebeeld. Deze variabele moet eerder gezien worden als overgang naar variabele 11.

011 Indien ja, welke personen staan op de foto? Het artikel zelf en de titel laat je buiten beschouwing bij het beoordelen van de foto. Voorbeeld: Een persoon met Aziatische gelaatstreken in westerse kledij zal worden gecodeerd in categorie 2. Als de naam genoemd wordt, of er wordt gezegd dat het om een allochtoon gaat, maar de persoon wordt wel getoond met typisch cultureel kenmerkende kledij of bij het uitvoeren van een handeling of activiteit gelinkt aan een niet-Westerse cultuur, dan wordt automatisch categorie 1 aangeduid. Wanneer dus één kenmerk aanwezig is van categorie 1, dan wordt automatisch categorie 1 gecodeerd!

1 Er staan allochtonen op de foto die door kledij (niet-westerse kledij zoals sluier, hoofddoek, tulband, burka, arafatsjaal...) of handeling (biddend op matje tot Allah, rituele schaapslachtingen,...) duidelijk te herkennen zijn als niet-Westers.

2 Er staan allochtonen op de foto, maar deze vaststelling is niet gebaseerd op kledij of handeling, wel door bijvoorbeeld gelaatstrekken, huidskleur, het vernoemen van de naam, expliciete vermelding dat het om een allochtoon gaat, of we hebben voorkennis.

3 Het is niet zichtbaar/ niet duidelijk op de foto of het gaat om een allochtoon of een autochtoon. Bij alle twijfelgevallen wordt deze categorie aangeduid!

4 Het is duidelijk zichtbaar dat het gaat om een autochtoon

5 Op de foto staat een groep mensen die in de verschillende voorgaande categorieën voorkomen. Bijvoorbeeld: er staan autochtonen op de foto samen met allochtonen uit categorie 1, of er staan zowel allochtonen uit cat. 1 als 2 op de foto.

88 Er is geen foto aanwezig, of er staan geen personen op de foto.

012 Onderwerp hoofdthema. Het centrale onderwerp in het artikel.

1 conflict en defensie

Hierbij plaatsen we alle gewapende conflicten, aanslagen, en alles wat met leger en militaire aangelegenheden te maken heeft. Voorbeeld: terroristische aanslag op Ministerie Buitenlandse Zaken. Een gijzeling die bij een bankoverval gebeurt, plaatsen we bij misdaad/justitie.

2 Entertainment, kunst en cultuur en media.

Nieuws over televisie, radio en andere media. Ook film, theater, musicals, literatuur, architectuur, schilderkunst, beeldhouwkunst, musea en muziek horen bij dit onderdeel.

3 human interest

Dit zijn artikels zonder directe nieuws waarde of toegevoegde waarde. Deze artikels zijn ook meestal wat luchtiger, denk maar aan: lifestyle, mode, royalty, recordpogingen, mening van de man in de straat, faits divers (nieuws over beroemdheden, overlijden,...). Activiteiten zoals De Gordel, een wandeltocht, de dodentocht horen ook in deze categorie thuis. Opgelet: wanneer een kunstenaar overlijdt dan plaatsten we dat wel bij de categorie kunst en cultuur (categorie 2)

4 economische activiteit, financiën & sociale zaken

Hier gaat het vooral over algemene economische onderwerpen, zowel publiek als privaat. Ook werkloosheidscijfers, beursgang en grote fusies horen hierbij. De gevolgen van economische veranderingen worden er ook aan toegevoegd. Het gaat hier om nieuws van zowel werkgevers- als werknemerszijde, met onderwerpen als vakbonden, CAO's, faillissementen, betogingen, stakingen, afdankingen, betogingen voor hoger loon, positieve actie of discriminatie op de werkvloer...

5 opvoeding, onderwijs en vorming

Specifieke situaties in scholen of het beleid dat de scholen zelf voeren, wordt hier gecodeerd. Ook allerlei vormingsactiviteiten en bijvoorbeeld nieuws over jeugdbewegingen hoort bij deze categorie. Opgepast regeringsbeleid omtrent onderwijs hoort bij categorie 6 'politiek, overheid en beleid'.

6 politiek, overheid en beleid

Wanneer de nadruk ligt op (beslissingen van) overheden of politieke partijen, het democratische bestel, staatkundig beleid en/of de bijhorende actoren, plaatsen we het nieuwsitem hier. Nieuwe wetgeving en wetsvoorstellen. Mensenrechten, integratie, opvang van vluchtelingen, gelijke kansen, asielproblematiek, emancipatie, vallen hier ook onder.

Regeringsbeleid omtrent onderwijs, media, werkloosheid, cultuur, sociale zekerheid,...hoort hier thuis! Ook verkiezingen, speeches, wetgeving, wetsvoorstellen,... Artikels over bijvoorbeeld het Centrum voor gelijkheid van kansen en racismebestrijding, horen ook hier thuis.

7 misdaad, justitie en controle

Berichtgeving inzake criminaliteit (vbn. drugsdelicten, moord, diefstal, bomalarm...) en de gerechtelijke gevolgen daarvan. Dus ook processen en rechtszaken, zowel strafrechtelijk als civiel (de zgn. gerechtsverslaggeving) vallen onder deze noemer. Controles op uitvoering van de wet, zoals alcoholcontroles plaatsen we eveneens hier bij.

Ook wanneer het nieuwsitem betrekking heeft op een onveiligheidsgevoel plaatsen we dit onder misdaad en justitie. Verkeersovertredingen en andere kleine overtredingen horen hier ook thuis. Aanslagen met politiek of religieus karakter (bv. van Al Qaeda) plaatsen we daarentegen onder conflicten en defensie.

8 ongevallen en rampen

Bevat alle soorten rampen (natuurgeweld, gevolgen hittegolf, watersnood, vervuiling, instorting van een brug,...) en alle soorten ongevallen (bv. Weekendongevallen, brand).

9 gezondheidszorg en welzijn.

Alles wat te maken heeft met geneeskunde, alternatieve geneeskunde, farmacie, paramedische beroepen (bv. logopedist(e), kinesist(e)), maar ook maatschappelijk werk. Voorlichtingscampagnes i.v.m. ziekte en gezondheid, ontdekkingen in de medische sector... Alles ivm OCMW, bijzondere jeugdzorg, huisvesting, sociale zekerheid enz. hoort hier ook thuis. Wetsvoorstellen en beleid hieromtrent horen thuis bij categorie 6 'politiek, overheid en beleid'.

10 wetenschap, uitvindingen en techniek

Hier hebben we de berichtgeving over fundamenteel wetenschappelijk en beleidsgericht onderzoek, nieuwe technieken, ook ruimtevaart. Indien het over een uitvinding in de medische sector gaat, wordt het bij categorie 9 'gezondheidszorg en welzijn' geplaatst. Als het onderwerp van onderzoek zoals bvb. allochtonen en criminaliteit in één van de andere categorieën thuis hoort (in dit geval categorie 7), dan geef je hieraan prioriteit. Pas als het in geen enkele van de andere categorieën kan geplaatst worden, codeer je het onder 10.

11 natuur, milieu en mobiliteit

Alles wat te maken heeft met milieu en natuur, ggo's en energie. Ook ruimtelijke ordening wordt hierbij geplaatst. Mobiliteit is alles wat met verkeer te maken heeft, ook verkeersveiligheid (dodehoekspiegel, airbag). Verkeersovertredingen en de controle daarop hoort dan weer thuis bij 7.

12 religie

Alles over rituelen, gewoontes, verplichtingen die men navolgt voor zijn geloof. Terrorisme of geweld met een religieuze basis, hoort bij categorie 1. Ook algemene artikels over één of meerdere religies horen hier thuis (bv. religieuze feestdagen, ramadan, ...)

13 andere: thema's die in geen enkele van bovenstaande categorieën onder te brengen zijn, worden hier gecodeerd.

013: Allochtonen komen aan bod over volgende specifiek gerelateerde allochtonenthema's. Dit zijn reeksen van opsommingen van thema's. Plaats het artikel bij het juiste thema.

1 Gelijke kansen, veranderend rollenpatroon etnische minderheden, integratie in de samenleving, inburgering, voorstelling van allochtonen in de media, rechten van etnische minderheden in onze maatschappij, migrantenstemrecht.

2 Kinderzorg, kinderopvang, kinderopvoeding, jeugdcentra,...bij allochtonen.

3 Vorming, opleiding, scholing van allochtonen

4 Seksualiteit en relaties, interracial relaties, uithuwelijken, geboortenbeperking/controle,

5 Welzijnszorg, sociale zekerheid, huisvesting, ocmw, financiële situatie allochtonen....

6 Geweld, criminaliteit, aanranding dat uitgeoefend wordt OP allochtonen DOOR autochtonen én een racistische oorsprong heeft: moord, huiselijk geweld, diefstal, verkrachting, mishandeling in allerhande vorm

7 Geweld, criminaliteit, aanranding dat uitgeoefend wordt DOOR allochtonen op autochtonen én een racistische oorsprong heeft: moord, huiselijk geweld, diefstal, verkrachting, mishandeling in allerhande vorm

8 Geweld, criminaliteit, aanranding dat uitgeoefend wordt TUSSEN allochtonen (op allochtonen, door allochtonen): moord, huiselijk geweld, diefstal, verkrachting, mishandeling in allerhande vorm

9 Religie: ramadan, offerfeest, hoofddoek, rituelen,....

10 Gezondheid van allochtonen: ziektes, doktersbezoek, ziekenhuisbezoek,....

11 Etnische minderheden en werk, lonen, arbeidsomstandigheden, werkloosheid, doorstroommogelijkheden, zwart werk,

12 Asielproblematiek, deportatie, regularisatie, vluchtelingen, asielcentra,

13 Racisme: etnische minderheden die geconfronteerd worden met racisme. Racisme is elke vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur op basis van ras, etniciteit, huidskleur, dat tot doel heeft of als gevolg heeft of kan hebben dat de erkenning, het genot of de uitoefening op voet van gelijkheid van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden op politiek, economisch, cultureel of sociaal terrein of op anderen terreinen van het maatschappelijk leven wordt tenietgedaan, aangetast of beperkt.

14 Andere:

88 geen allochtoon gerelateerd thema.

Bij onderstaande variabelen gaan we op zoek of er gewezen wordt op verschillen tussen de allochtone en autochtone bevolking op verschillende vlakken. Met wijzen op verschillen, bedoelen we enerzijds wanneer er expliciet gewezen wordt op verschillen tussen autochtonen en allochtonen, maar ook als het thema behandeld wordt als een probleem in onze Westerse samenleving. Bijvoorbeeld als er gesproken wordt over het al dan niet dragen van de hoofddoek in scholen.

014: Wordt in het artikel gewezen op verschillen tussen autochtonen en allochtonen op het vlak van religie? (katholieke godsdienst tov islam, boedhisme,... religieuze gewoonten zoals 5-maal per dag bidden, besnijdenis, offers, rituele slachting, dragen hoofddoek worden besproken **én vergeleken** met de religieuze gebruiken van de Westerse godsdiensten (christendom, katholicisme, protestantisme, anglicanisme).

1 ja

2 nee

015: Wordt in het artikel gewezen op verschillen tussen autochtonen en allochtonen op het vlak van sociaal gedrag, omgang met elkaar?

(manier van begroeten, werk-ethiek, het in groep staan op pleinen, straathoecken ...én vergelijking met sociaal gedrag onder Vlaamse bevolking)

- 1 ja
- 2 nee

016: Wordt in het artikel gewezen op verschillen tussen autochtonen en allochtonen op het vlak van woon- en leefgewoontes?

(verschillende generaties samenwonend in één huis, vuilnis sorteren of niet sorteren, huisinrichting... én vergeleken met woon-en leefgewoontes Vlaamse bevolking)

- 1 ja
- 2 nee

017: Wordt in het artikel gewezen op verschillen tussen autochtonen en allochtonen op het vlak van kledij ? (sluier, burka, hoofddoek, tulband,...én vergeleken met kledij Vlaamse bevolking)

- 1 ja
- 2 nee

018: Wordt in het artikel gewezen op verschillen tussen autochtonen en allochtonen op het vlak van rolpatronen ?

(gelijke kansen en emancipatie, rechten van de vrouw (vb. uithuwelijken), rechten van het kind, houding tov homoseksualiteit én vergeleken met de houding van de Vlaamse bevolking)

- 1 ja
- 2 nee

019: Wordt er achtergrondinformatie/ verklaringen gegeven voor de gebeurtenis, incident of feit? Achtergrondinformatie= naast de feiten wordt ook informatie gegeven omtrent de context waarin het gebeuren plaatsvond. Context: een gebeurtenis die langer dan 1 dag voor het nieuwsfeit beschreven in het artikel plaatsvond (bv. historische schets, de oorzaak of aanleiding van het feit in het artikel, een gelijkaardig geval,...), en/of de persoonlijke geschiedenis van de actoren (bv. familiesituaties, werk, psychische toestand, ...) en/of uitleg door een deskundige (bv. een psycholoog geeft uitleg over pestgedrag op of door allochtonen, ...)

- 1 ja
- 2 nee

88 niet van toepassing: het artikel gaat niet over een specifieke gebeurtenis of feit waarbij achtergrondinformatie kan gegeven worden

020: Wordt er in het artikel over allochtonen/etnische minderheden gesproken als groep (termen als allochtonen, migranten, Marokkaanse gemeenschap, asielzoekers,) of wordt er over één of meerdere individuen gesproken? Als bijvoorbeeld de naam genoemd wordt, dan beschouwen we dat als spreken over een persoon als individu! Dit is echter geen voorwaarde om als individu beschouwd te worden. Als men spreekt over een 40-jarige man van Marokkaanse origine zonder de naam te noemen, dan codeer je dit ook als individu.

- 1 Groep
- 2 Eén of meerdere individuen
- 3 Zowel groep als individuen

88 niet van toepassing-er wordt niet over allochtonen gesproken vb. Interview met iemand van allochtone origine, zonder dat er over hem/haar gesproken wordt of over allochtonen in het algemeen gesproken wordt.

021: Over hoeveel allochtone personen wordt er gesproken in het artikel? Aantal invullen. Wanneer een persoon van allochtone origine geïnterviewd wordt als expert, hulpverlener enz. over een bepaalde gebeurtenis, maar er wordt niet óver hem gesproken, dan vul je hier nul in. **Als er zowel over individuen gesproken wordt, als over een groep, dan negeer je de groep, maar tel je het aantal individuen waarover gesproken wordt.**

88 niet van toepassing. Men spreekt over de allochtonen, een bepaalde bevolkingsgroep bijvoorbeeld de Marokkanen in het algemeen. Je kan er geen aantal op plakken

022: Hoeveel personen (zowel autochtonen als allochtonen) worden geïnterviewd/geciteerd/geparafraseerd in het artikel? Het juiste aantal invullen. Je kan hier ook 0 invullen! Bij een opiniestuk of lezersbrief, vul je hier 1 in, nl. de schrijver van het opiniestuk of de lezersbrief. Uiteraard als er meerdere mensen een opiniestuk geschreven hebben dan vul je het aantal schrijvers in.

Analyseniveau 2: de allochtone individuen waarover word gesproken (passieve actoren)

Over wie wordt er gesproken? Als er niet over een individu of verschillende individuen wordt gesproken, dan hoeft dit deel van het codeboek niet gecodeerd te worden. **We coderen geen groepen.**

We coderen enkel individuen, geen groepen en enkel individuen die van allochtone origine zijn! Het belang van een persoon, bepaal je aan de hand van het aantal lijnen in het artikel die over die persoon gaan.

Codeer eerst persoon 1, daarna persoon 2. We coderen maximum vier personen per artikel! Codeer eerst de belangrijkste persoon (te bepalen o.b.v. het aantal lijnen die besteed worden aan die persoon).

001: Artikelnummer:

002: Nummer per persoon. Dus persoon 1 krijgt code 1, Persoon 2, code 2. De belangrijkste persoon in het artikel is persoon 1, de tweede belangrijkste persoon 2, enz. Het belang van een persoon, bepaal je aan de hand van het aantal lijnen in het artikel die over die persoon gaan.

003: Identificatie. Op basis waarvan werd deze persoon als allochtoon geïdentificeerd? Meerdere mogelijkheden kunnen hier aangeduid worden.

3.1 Bijgevoegde foto: op basis van cultuur gebonden kenmerken zoals kledij, hoofddoek, bepaalde religieuze handeling

1 ja

2 neen

3.2 Bijgevoegde foto: op basis van uiterlijk lichamelijke kenmerken zoals huidskleur of gelaatstrekken.

1 ja

2 neen

3.3 Naam: gebruik van niet-westerse naam

1 ja

2 neen

3.4 Expliciete vermelding dat het gaat om iemand van allochtone herkomst zoals het gebruik van woorden als migranten, vreemdeling, allochtonen, illegalen,

1 ja

2 neen

3.5 Nationaliteit, etniciteit wordt vermeld (zie variabele 11)

1 ja

2 neen

3.6 Vermelding van religie zoals moslim, hindoe, ...

1 ja

2 neen

3.7 Geen enkele van de vorige, maar de codeur heeft voorkennis over deze persoon waardoor hij/zij weet dat het hier om een allochtoon gaat

1 ja

2 neen

004: **geslacht:**

1 man

2 vrouw

3 onbekend

005: Welk **beroep**? Als je het beroep kent, en het is niet vermeld, moet je het ook **niet** aanduiden. Let op: sommige personen hebben twee beroepen. Codeer het beroep waarmee de persoon in het artikel komt. Bijvoorbeeld: Chokri Mahassine geeft een speech op het SP.a-congres. Hier wordt hij gecodeerd als politicus, en niet als organisator van Pukkelpop (waarvoor hij in de categorie andere zou gecodeerd worden).

1 journalist: iemand die zich beroepsmatig bezig houdt met het verzamelen en vervolgens verspreiden van info via de publieke media.

2 politicus/beleidsverantwoordelijke: persoon die opereert binnen de overheid of een politieke organisatie, het democratische bestel, staatkundig beleid en/of de bijhorende actoren. Verkozenen, aangesteld, zichzelf aangesteld. Inclusief staatshoofden, leden van partijbestuur, woordvoerders,

3 jurist: iemand die het diploma licentiaat in de rechten heeft behaald, advocaat, rechter is, werkt als jurist binnen een bepaalde instelling of organisatie.

4 politie/rijkswacht/brandweer: controle en toezicht van openbare orde en veiligheid.

5 wetenschapper: iemand die wetenschappelijk onderzoek doet en dat rapporteert

6 hulpverlener: maatschappelijk werkers, sociaal-cultureel werkers verpleegkundigen, paramedische beroepen, geneeskunde, psycholoog...

7 onderwijspersoneel: Centrale Leerlingen Begeleiding, directie van scholen, het onderwijzend personeel.

8 scholier/student: jongeren die in het secundair onderwijs zitten, tussen 12 en 18 jaar, en adolescenten en volwassen boven de 18 jaar die aan de universiteit of hogeschool studeren.

9 kunstenaar, artiest, muzikant, beeldhouwer, schilder, kunstcriticus, muzikant, acteur,

10 deskundige, expert of iemand die aan het hoofd staat van een bepaalde organisatie: specialist die spreekt in naam van een persoon of organisatie of iemand die gespecialiseerd is/expert is in een bepaald onderwerp. Ook leider van een bepaalde

organisatie, gemeenschap of groep: persoon die aan het hoofd staat van een instelling, organisatie of bevolkingssgroep. Verkozen, of zelf aangesteld (vb. Abou Jahjah, Osama Bin Laden)

11 gepensioneerd

12 werkloos

13 andere: het beroep valt niet in één van voorgaande categorieën.

14 het gaat hier om kinderen jonger dan 12, baby's of kleuters. Kinderen die nog geen beroep kunnen uitoefenen.

88 niet van toepassing, het beroep wordt niet vermeld, je weet het niet.

006: **Slachtoffer**: Beschrijft het verhaal de persoon als slachtoffer? Slachtoffer: al dan niet nog levend persoon die (direct of indirect) psychisch, fysiek of materieel lijdt of geleden heeft onder geweld, ramp, oorlog of schending van universele mensenrechten, en als dit als zodanig genoemd of getoond wordt.

1 ja

2 nee

007: Indien ja op variabele 006, is het slachtoffer dan (als de actor slachtoffer is van meerdere misdaden, dan codeer je de ergste! Bvb. Moord is erger dan diefstal)

1 Slachtoffer van een ongeluk (bv. verkeersslachtoffer, ongeval op het werk, ...) of een natuurramp (slachtoffer waterschade, windhoos, ...).

2 Slachtoffer van seksueel geweld of misbruik.

3 Slachtoffer van fysiek geweld (ander dan seksueel geweld, ook ontvoering valt onder fysiek geweld)

4 Slachtoffer van psychisch geweld bv. Stalking, alle soorten psychische kwellingen, zoals ook bv. Familielid ontvoerd

5 Slachtoffer van materieel geweld. Wanneer het materieel bezit van een persoon vernietigd, beschadigd of gestolen wordt. bv. Auto kort en klein slaan, huis bekladden, auto/fiets gestolen, inbraak, fraude, diefstal....

6 Oorlogsslachtoffer

7 Slachtoffer van racisme. Racisme is elke vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur op basis van ras, etniciteit, huidskleur, dat tot doel heeft of als gevolg heeft of kan hebben dat de erkenning, het genot of de uitoefening op voet van gelijkheid van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden op politiek, economisch, cultureel of sociaal terrein of op anderen terreinen van het maatschappelijk leven wordt tenietgedaan, aangetast of beperkt.

8 Andere: valt niet in één van bovengenoemde categorieën.

88 niet van toepassing – de te coderen persoon is geen slachtoffer

008: **Dader**. Beschrijft het verhaal de persoon als dader? Dader: al dan niet nog levend persoon die (direct of indirect) psychisch, fysiek of materieel geweld uitoefent, of uitgeoefend heeft, of daarvan beschuldigd wordt (!) en als dit als zodanig genoemd of getoond wordt, al dan niet gegrond. Opgelet: je mag je niet laten leiden door wat je al weet over een bepaalde zaak! Bijvoorbeeld: Als Abu Jahjah spreekt in de naam van een politieke beweging dan wordt hij niet vermeld als beschuldigde of veroordeelde. Indien het gaat over zijn betrokkenheid bij de rellen dan codeer je hem wel als dader.

Maar een woordvoerder van een bedrijf of organisatie die beschuldigd of veroordeeld is wordt niet gezien als dader als hij toelichting geeft bij de feiten, als hij niks met het feit zelf te maken heeft.

- 1 ja
- 2 nee

009: Indien ja op variabele 008, is de dader dan (als de actor dader is van meerdere misdaden, dan codeer je de ergste! Bvb. Moord is erger dan diefstal)

- 1 Dader van seksueel geweld of misbruik.
- 2 Dader van fysiek geweld (ander dan seksueel geweld, ook ontvoering valt onder fysiek geweld)
- 3 Dader van psychisch geweld bv. Stalking, alle soorten psychische kwellingen, zoals ook bv. Familielid ontvoerd
- 4 Dader van materieel geweld. Wanneer een persoon het materieel bezit van een ander persoon vernietigt, beschadigd of gestolen heeft. bv. Auto kort en klein slaan, huis bekladden, auto/fiets gestolen, inbraak, fraude, diefstal....
- 5 Oorlogsmisdadiger: iemand die de mensenrechten geschonden heeft of misdaden begaan heeft in een oorlogssituatie.
- 6 Dader van racisme. Racisme is elke vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur op basis van ras, etniciteit, huidskleur, dat tot doel heeft of als gevolg heeft of kan hebben dat de erkenning, het genot of de uitoefening op voet van gelijkheid van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden op politiek, economisch, cultureel of sociaal terrein of op anderen terreinen van het maatschappelijk leven wordt tenietgedaan, aangetast of beperkt.
- 7 Andere: valt niet in één van bovengenoemde categorieën.
- 88 niet van toepassing – de te coderen persoon is geen dader

010: Wordt er verwezen naar de **origine** van de persoon? Origine= oorspronkelijke of huidige nationaliteit, etniciteit, ras door het vermelden van geboorteland, nationaliteit, regio (Magrebiens, Zwart-Afrikanen, mensen uit de Balkan, Oost-bloklanden, Zuid-Amerikanen), culturele achtergrond (zigeuners, Arabieren, Berbers), ras of etniciteit (=groep van mensen die gekenmerkt wordt door bepaalde vaste, erfelijke, uiterlijke eigenschappen zoals Zwarten, Aziaten, Blanken). Welke?

- 1 Zwart – Afrikaan (sub-sahara Afrika)
- 2 Marokkaan
- 3 Turk
- 4 Aziatisch: Chinees, Japanner, Indiër, Pakistan ...
- 5 Magreb (Tunesië, Egypte, Algerije,...)
- 6 Midden-Oosten 1: Palestina, Iran, Irak, Afghanistan ...
- 7 Midden-Oosten 2: Israël
- 8 Vroegere Oost-Blok landen en Balkan: Hongarije, Polen, Roemenië, Tsjechië, Slovakije, Slovenië, Kroatië, Servië & Montenegro, Macedonië, Albanië, Bosnië, ...
- 9 Baltische Staten (Estland, Letland, Litouwen,...) en Rusland
- 10 Zuid/Midden-Amerika: Brazilië, Paraguay, Uruguay, Chili, Equador, Argentinië, Bolivia, Venezuela, Honduras, Nicaragua, Mexico, Panama, Puerto Rico, Peru, Cuba ...
- 11 Andere
- 12 Onduidelijk, hoort in verschillende categorieën thuis bv. Noordafrikanen
- 88 origine wordt niet vermeld

011: **Belgische nationaliteit vermeld?** Bij de persoon waarover gesproken wordt, wordt gezegd dat hij/zij de Belgische nationaliteit heeft. Bvb. Als er staat de Belg Mohammed

Mourhit, van Marokkaanse origine dan duid je hier ja aan. Als er staat ‘de Gentenaar’, dus als er verwezen wordt naar een stad, dan betekent dat niet dat er verwezen wordt naar de Belgische nationaliteit, dus codeer je neen.

- 1 ja
- 2 nee

012: **Vermelding religie:** vb. moslims, Hindoes, katholieken

- 1 ja
- 2 nee

013: Krijgt de persoon over wie gesproken wordt, ook zelf het woord?

- 1 ja
- 2 neen

Analyseniveau 3: de individuen die werden geïnterviewd (actieve actoren)

Hier gaat het om personen die geciteerd, geparafraseerd of geïnterviewd worden. Als de persoon die het woord krijgt dezelfde is als de persoon over wie gesproken werd, en die je gecodeerd hebt in deel 2, dan hoeft je die niet meer hier te coderen! Ook de mensen die een opiniestuk of lezersbrief schrijven moeten hierbij gecodeerd worden. Als er niemand het woord krijgt, hoeft dit deel van het codeboek niet aangeduid te worden. Let op: ook autochtonen worden hier gecodeerd!

Het belang van een persoon, bepaal je aan de hand van het aantal lijnen in het artikel waarin de persoon het woord krijgt.

We coderen enkel individuen, geen groepen en zowel autochtonen als allochtonen!

Codeer eerst persoon 1, daarna persoon 2. We coderen maximum vier personen per artikel!

001: Artikelnummer:

002: Nummer per persoon. Bij het nummeren van de personen, verwijst het laatste nummer in de code naar de hoeveelste persoon. Dus persoon 1 krijgt code 1, Persoon 2, code 2. De belangrijkste persoon in het artikel is persoon 1, de tweede belangrijkste persoon 2, enz. Het belang van een persoon, bepaal je aan de hand van het aantal lijnen in het artikel waarin de persoon het woord krijgt.

003: **geslacht:**

- 1 man
- 2 vrouw
- 3 onbekend

004: Welke **origine** heeft deze persoon?

- 1 Autochtoon: Vlaming, Belg die hier geboren is en geboren uit Belgische of Vlaamse ouders. Dit kan je onder ander afleiden uit de naam. Gebruik je gezond verstand!
- 2 Allochtoon: zie definitie allochtoon bij begin codeboek.
- 3 Onbekend

005: Indien allochtoon: identificatie. Op basis waarvan werd deze persoon als allochtoon geïdentificeerd?

5.1 Bijgevoegde foto: op basis van cultuur gebonden kenmerken zoals kledij, hoofddoek, bepaalde religieuze handeling

1 ja

2 neen

88 niet van toepassing-het gaat hier om een autochtoon of het is onbekend

5.2 Bijgevoegde foto: op basis van uiterlijk lichamelijke kenmerken zoals huidskleur of gelaatstrekken.

1 ja

2 neen

88 niet van toepassing-het gaat hier om een autochtoon of het is onbekend

5.3 Naam: gebruik van niet-westerse naam

1 ja

2 neen

88 niet van toepassing-het gaat hier om een autochtoon of het is onbekend

5.4 Expliciete vermelding dat het gaat om iemand van allochtone herkomst zoals het gebruik van woorden als migranten, vreemdeling, allochtonen, illegalen,

1 ja

2 neen

88 niet van toepassing-het gaat hier om een autochtoon of het is onbekend

5.5 Nationaliteit, etniciteit wordt vermeld (zie variabele 11)

1 ja

2 neen

88 niet van toepassing-het gaat hier om een autochtoon of het is onbekend

5.6 Vermelding van religie zoals moslim, hindoe, ...

1 ja

2 neen

88 niet van toepassing-het gaat hier om een autochtoon of het is onbekend

5.7 Geen enkele van de vorige, maar de codeur heeft voorkennis over deze persoon waardoor hij/zij weet dat het hier om een allochtoon gaat

1 ja

2 neen

88 niet van toepassing-het gaat hier om een autochtoon of het is onbekend

006: Wordt er verwezen naar de **herkomst** van de persoon? **Hier enkel coderen bij allochtonen, als het gaat om een autochtoon duid je hier 88 aan!** Origine= oorspronkelijke of huidige nationaliteit, etniciteit, ras door het vermelden van geboorteland, nationaliteit, regio (Magrebiens, Zwart-Afrikanen, mensen uit de Balkan, Oost-bloklanden, Zuid-Amerikanen), culturele achtergrond (zigeuners, Arabieren, Berbers), ras of etniciteit (=groep van mensen die gekenmerkt wordt door bepaalde vaste, erfelijke, uiterlijke eigenschappen zoals Zwarten, Aziaten, Blanken). Welke?

1 Zwart – Afrikaan (sub-sahara Afrika)

2 Marokkaan

3 Turk

4 Aziatisch: Chinees, Japanner, Indiër

5 Magreb (Tunesië, Egypte, Algerije,...)

6 Midden-Oosten: Palestina, Iran, Irak, Afghanistan ...

7 Midden-Oosten: Israël

- 8 Vroegere Oost-Blok landen en Balkan: Hongarije, Polen, Roemenië, Tsjechië, Slovakije, Slovenië, Kroatië, Servië & Montenegro, Macedonië, Albanië, Bosnië, ...
- 9 Baltische Staten (Estland, Letland, Litouwen,...) en Rusland
- 10 Zuid/Midden-Amerika: Brazilië, Paraguay, Uruguay, Chili, Equador, Argentinië, Bolivia, Venezuela, Honduras, Nicaragua, Mexico, Panama, Puerto Rico, Peru, Cuba
- ...
- 11 Andere
- 12 Onduidelijk, hoort in verschillende categorieën thuis bv. Noordafrikanen
- 13 origine wordt niet vermeld
- 88 niet van toepassing, het gaat hier om een autochtoon of het is onbekend of het om een autochtoon of allochtoon gaat

007: Welk beroep? Als je het beroep kent, en het is niet vermeld, moet je het **niet** aanduiden. Let op: sommige personen hebben twee beroepen. Codeer het beroep waarmee de persoon in het artikel komt. Bijvoorbeeld: Chokri geeft een speech op het SP.a-congres. Hier wordt hij gecodeerd als politicus, en niet als organisator van Pukkelpop.

- 1 journalist: iemand die zich beroepsmatig bezig houdt met het verzamelen en vervolgens verspreiden van info via de publieke media.
- 2 politicus/beleidsverantwoordelijke: persoon die opereert binnen de overheid of een politieke organisatie, het democratische bestel, staatkundig beleid en/of de bijhorende actoren. Verkozenen, aangesteld, zichzelf aangesteld. Inclusief staatshoofden, leden van partijbestuur, woordvoerders,
- 3 jurist: iemand die het diploma licentiaat in de rechten heeft behaald, advocaat, rechter is, werkt als jurist binnen een bepaalde instelling of organisatie.
- 4 politie/rijkswacht/brandweer: controle en toezicht van openbare orde en veiligheid.
- 5 wetenschapper: iemand die onderzoek doet en daarover rapporteert
- 6 hulpverlener: maatschappelijk werkers, sociaal-cultureel werkers verpleegkundigen, paramedische beroepen, geneeskunde, psycholoog...
- 7 onderwijspersoneel: Centrale Leerlingen Begeleiding, directie van scholen, het onderwijzend personeel.
- 8 scholier/student: jongeren die in het secundair onderwijs zitten, tussen 12 en 18 jaar, en adolescenten en volwassen boven de 18 jaar die aan de universiteit of hogeschool studeren.
- 9 kunstenaar, artiest, muzikant, beeldhouwer, schilder, kunstcriticus, acteur,
- 10 deskundige, expert, iemand die aan het hoofd staat van een bepaalde organisatie: specialist die spreekt in naam van een persoon of organisatie of iemand die gespecialiseerd is/expert is in een bepaald onderwerp. Ook leider van een bepaalde organisatie, gemeenschap of groep: persoon die aan het hoofd staat van een instelling, organisatie of bevolkingssgroep. Verkozen, of zelf aangesteld (vb. Abou Jahjah, Osama Bin Laden)
- 11 gepensioneerd
- 12 werkloos
- 13 andere: het beroep valt niet in één van voorgaande categorieën.
- 14 het gaat hier om kinderen jonger dan 12, baby's of kleuters. Kinderen die nog geen beroep kunnen uitoefenen.
- 88 niet van toepassing, het beroep wordt niet vermeld, je weet het niet.

008: **Slachtoffer**: Beschrijft het verhaal de persoon als slachtoffer? Slachtoffer: al dan niet nog levend persoon die (direct of indirect) psychisch, fysiek of materieel lijdt of geleden heeft

onder geweld, ramp, oorlog of schending van universele mensenrechten, en als dit als zodanig genoemd of getoond wordt.

- 1 ja
- 2 nee

009: Indien ja op variabele 008, is het slachtoffer dan (als de actor slachtoffer is van meerdere misdaden, dan codeer je de ergste! Bvb. Moord is erger dan diefstal)

- 1 Slachtoffer van een ongeluk (bv. verkeersslachtoffer, ongeval op het werk, ...) of een natuurramp (slachtoffer waterschade, windhoos, ...).
- 2 Slachtoffer van seksueel geweld of misbruik.
- 3 Slachtoffer van fysiek geweld (ander dan seksueel geweld, ook ontvoering valt onder fysiek geweld)
- 4 Slachtoffer van psychisch geweld bv. Stalking, alle soorten psychische kwellingen, zoals ook bv. Familielid ontvoerd
- 5 Slachtoffer van materieel geweld. Wanneer het materieel bezit van een persoon vernietigd, beschadigd of gestolen wordt. bv. Auto kort en klein slaan, huis bekladden, auto/fiets gestolen, inbraak....
- 6 Oorlogsslachtoffer
- 7 Slachtoffer van racisme. Racisme is elke vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur op basis van ras, etniciteit, huidskleur, dat tot doel heeft of als gevolg heeft of kan hebben dat de erkenning, het genot of de uitoefening op voet van gelijkheid van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden op politiek, economisch, cultureel of sociaal terrein of op anderen terreinen van het maatschappelijk leven wordt tenietgedaan, aangetast of beperkt.
- 8 Andere: valt niet in één van bovengenoemde categorieën.
- 88 niet van toepassing – de te coderen persoon is geen slachtoffer

010: **Dader.** Beschrijft het verhaal de persoon als dader? Dader: al dan niet nog levend persoon die (direct of indirect) psychisch, fysiek of materieel geweld uitoefent, of uitgeoefend heeft, of daarvan beschuldigd wordt (!) en als dit als zodanig genoemd of getoond wordt, al dan niet gegrond. Opgelet: je mag je niet laten leiden door wat je al weet over een bepaalde zaak! Bijvoorbeeld: Als Abu Jahjah spreekt in de naam van een politieke beweging dan wordt hij niet vermeld als beschuldigde of veroordeelde. Indien het gaat over zijn betrokkenheid bij de rellen dan codeer je hem wel als dader.

Maar een woordvoerder van een bedrijf of organisatie die beschuldigd of veroordeeld is wordt niet gezien als dader als hij toelichting geeft bij de feiten, als hij niks met het feit zelf te maken heeft.

- 1 ja
- 2 nee

011: Indien ja op variabele 010, is de dader dan (als de actor dader is van meerdere misdaden, dan codeer je de ergste! Bvb. Moord is erger dan diefstal)

- 1 Dader van seksueel geweld of misbruik.
- 2 Dader van fysiek geweld (ander dan seksueel geweld, ook ontvoering valt onder fysiek geweld)
- 3 Dader van psychisch geweld bv. Stalking, alle soorten psychische kwellingen, zoals ook bv. Familielid ontvoerd

4 Dader van materieel geweld. Wanneer een persoon het materieel bezit van een ander persoon vernietigt, beschadigt of gestolen heeft. bv. Auto kort en klein slaan, huis bekladden, auto/fiets gestolen, inbraak....

5 Oorlogsmisdadiger: iemand die de mensenrechten geschonden heeft of misdaden begaan heeft in een oorlogssituatie.

6 Dader van racisme. Racisme is elke vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur op basis van ras, etniciteit, huidskleur, dat tot doel heeft of als gevolg heeft of kan hebben dat de erkenning, het genot of de uitoefening op voet van gelijkheid van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden op politiek, economisch, cultureel of sociaal terrein of op anderen terreinen van het maatschappelijk leven wordt tenietgedaan, aangetast of beperkt.

7 Andere: valt niet in één van bovengenoemde categorieën.

88 niet van toepassing – de te coderen persoon is geen dader

012: **Nationaliteit.** Bij de allochtoon die het woord krijgt, wordt gezegd dat hij/zij de Belgische nationaliteit heeft. Bvb. Als er staat de Belg Mohammed Mourhit, van Marokkaanse origine dan duid je hier ja aan. Als er gesproken wordt over ‘de Gentenaar’, dus een verwijzing naar de stad/woonplaats, beschouwen we dit **niet** als een verwijzing naar de Belgische nationaliteit.

1 ja

2 nee

88 het gaat hier om een autochtoon of onbekend

013: **Vermelding religie?** vb. moslims, Hindoes, katholieken

1 ja

2 nee